Міністерство освіти і науки України
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут філософії НАН України
Інститут історії України НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської наукової конференції

26-27 травня 2017 р.

Частина II

Міністерство освіти і науки України
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут філософії НАН України
Інститут історії України НАН України
Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської наукової конференції

26-27 травня 2017 р.

Частина II

Дніпро

2017

УДК 303
ББК 63.3
С 69

Редакційна колегія:

Токовенко Олександр Сергійович, д.філос.н., проф., декан факультету суспільних наук і міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Сергєєв Вячеслав Сергійович, д.політ.н., доц., завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Горбатенко Володимир Павлович, д.політ.н., проф., заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
Касьянов Георгій Володимирович, д.і.н., проф., зав. відділу новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України
Пометун Олена Іванівна, д. пед. н., проф. член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.
Хамітов Назіп Віленович, д.філос.н., проф., провідний науковий співробітник відділу філософської антропології Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України
Крилова Світлана Анатоліївна, д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософської антропології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
Окороков Віктор Броніславович, д.філос.н., проф., завідувач кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
Висоцький Олександр Юрійович, д.політ.н., проф., професор кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Кривошеїн Віталій Володимирович, д.політ.н., проф., завідувач кафедри соціології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Третяк Олексій Анатолійович, д.політ.н., доц., завідувач кафедри політології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Вершина Вікторія Анатоліївна, к.філос.н., доц., доцент кафедри філософії, заступник декана факультету суспільних наук і міжнародних відносин з наукової роботи Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.
Грушецький Богдан Павлович, к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

С 69 Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26-27 травня 2017 р., м.Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. – 250 с.

У збірник вміщено матеріали Другої Всеукраїнської наукової конференції «**Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики**», що присвячені найбільш значущим науковим проблемам у царині політичних, соціологічних, юридичних, історичних, філологічних, педагогічних, психологічних, економічних наук, а також філософії, державного управління, соціальних комунікацій, фізичного виховання і спорту. Рекомендовано для студентів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів, науковців.

© Колектив авторів, 2017
© ДНУ ім. Олеся Гончара, 2017

СЕКЦІЯ V
СУЧАСНА ОСВІТА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД, МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

С. В. Сапожников

МІСІЯ ТА МЕТА УНІВЕРСИТЕТУ У РЕАЛІЯХ XXI СТОЛІТТЯ

Постановка проблеми. Сторіччями головним у визначенні місії університету була відома думка Аристотеля: «Усі люди від природи мають бажання одержати знання» [1, с.3]. Однак перш ніж одержати знання, їх потрібно виробити. Тому остаточна (як видалося ще 100 років тому) формула *університетської місії* полягала в тому, що ***університети – це установи для досліджень (одержання знань) і навчання (передачі отриманих знань), незалежно від будь-якої форми застосування результатів обох цих процесів***.

На сучасному етапі розвитку людського співтовариства у сфері вищої освіти в практично у всіх розвинених країнах світу відбуваються значні зміни – здійснюється оновлення всіх структур її національних систем, модернізуються зміст і методи підготовки фахівців, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою і загальноосвітньою школою. В умовах подальшої інтеграції України в європейське співтовариство посилюються взаємозв'язки і взаємодія між національними системами професійної підготовки фахівців.

Виклад основного матеріалу. Сучасна існуюча модель вищої освіти у розвинених країнах світу дозволяє обґрунтувати вагові коефіцієнти пріоритетів до елементів і, як наслідок, до найважливіших аспектів, що найбільше впливають на оцінку ефективності в усіх сферах діяльності університетів і коледжів.

Сьогодні чітке усвідомлення призначення, міри її узгодженості, як правило, втілюється у визначенні *місії* організації. Місія повинна бути чітко і відкрито сформульована, логічною та послідовною з точки зору внутрішнього і зовнішнього оточення. Місія постійно змінюється з метою забезпечення її відповідності умовам, у яких вона працює. Місія відповідає всім рівням організації, а її правомірність визначається ринком праці.

Н. Ладижець зазначає, що місія університету полягає насамперед у з’ясуванні сутності сучасного університету, його ідеї. Основні цінності сучасного університету не іманентні його природі, вони нав’язані зовнішніми приписами з боку держави і полягають у вимогах забезпечення навчання професії та проведення досліджень. Неадекватність ціннісних орієнтацій вбачається в тому, що в середні віки, з моменту свого виникнення, університети не займалися ні дослідженнями, ні навчанням виключно професіям [4, с. 26].

Основним призначенням університету було долучення до загальної культури: теології, філософії, мистецтва. І, хоча розуміння «загальної культури» із часом зазнало значних змін, – ця орієнтація повинна залишатися визначальною, представляючи ціннісне вираження системи ідей, що об’єднують світ та людство, слугують орієнтиром для існування. Отже, університети повинні навчати культурі, системі життєвих ідей, яких досягла епоха. Саме це є основною функцією університету [4, С. 45–46]. *Таким чином*, місією сучасної системи вищої освіти повинно стати *виховання студентів в атмосфері вільного творчого навчання, творення високоосвіченої, індивідуально неповторної особистості, здатної генерувати оригінальні та плідні ідеї, незалежно мислити і діяти згідно з принципами добра та справедливості*.

Отже, на нашу думку, *головна місія системи вищої освіти* XXI *століття полягає у збереженні, розвитку і модернізації національних систем вищої освіти країн світу, вихованні нового фахівця, який стане джерелом інструментального знання*

і професійних компетенцій, повноправним представником різних поколінь, класів, етносів і сегментів культури, носієм зразків поведінки та батьківських функцій, використовуючи владу захисту, заохочення, підтримки громадян своєї країни.

Ефективність роботи будь-якої системи залежить від того, наскільки усвідомлено й адекватно умовам обрано *мету* її діяльності. [1, с. 121]. *Метою студентів* є пізнавальна діяльність, інтелектуальний та емоційний розвиток, який сприяє формуванню особистісно-професійних, індивідуальних якостей, що відповідають їх здібностям, потребам у рівні освіти. *Метою університету* є забезпечення високого рівня загальнонаукового, спеціального і професійного індивідуально – творчого розвитку студента, який оволодіває основами педагогічної професії, загальної культури, що дозволять виявити їх у педагогічній діяльності та у процесі неперервної самоосвіти [6, с. 196].

Інтеґративним результатом педагогічної освіти є вільна, соціально активна, творча і духовна особистість, компетентний спеціаліст з вираженою педагогічною та науково-дослідною спрямованістю, здатний адаптуватися до різноманітних видів педагогічної діяльності в соціально-економічних умовах, що постійно змінюються і трансформуються. Ця мета частково збігається з загальною метою, спрямованою на розвиток української науки, освіти і культури шляхом підготовки висококваліфікованих фахівців і формування, нових поколінь національної інтелігенції.

Розуміння сутності місії і мети дозволяє кожному вищому педагогічному навчальному закладу сформулювати головне завдання, що полягає в тому, щоб стати таким навчально-науково-культурно-виховним закладом, творчим об'єднанням, де б індивідуальна і спільна діяльність співробітників, студентів ґрунтувалася на засадах гуманізму і була спрямована на розвиток особистості як найвищої людської цінності, забезпечувала наукову, загальнокультурну і практичну підготовку спеціалістів вищої кваліфікації, формуючи інтелектуальний потенціал суспільства. Головне призначення університетів в усі часи полягало в збагаченні наукового знання, залученні до культури, формуванні інтелектуальної еліти держави і суспільства, підтримці наукових академічних традицій. Реалізація головних – *стратегічних* завдань досягається через вирішення *тактичних* часткових задач: виховання почуття єдності команди і причетності кожного її учасника до досягнення загальноуніверситетської мети; вироблення концептуальної організаційно-педагогічної моделі розвитку університетської системи освіти; формування і дієве визнання наукових, науково-методичних шкіл університету; визначення оптимальних, інноваційних умов організаційного поєднання, інтеграції науки, навчання і виховання; фінансове забезпечення сталого розвитку університету.

Система вищої освіти кожної країни має свою концепцію розвитку, ухвалену Урядом та підписану Президентом. *Місія, мета та зміст* існування системи вищої освіти будь-якої країни є головними складовими національних концепцій щодо розвитку освіти. Необхідно відзначити, що у реаліях сьогодення для системи вищої освіти країни, яка набуває рис комерціалізації, її мета наближається до проблеми економічного існування і розвитку, виживання.

Висновки. Ключем до стабільного розвитку, існування університетської системи вищої освіти XXI століття є підтримка відповідного балансу інтересів з основними зацікавленими інституціями і групами: з Міністерством освіти конкретної країни; із загальноосвітніми школами, ліцеями, гімназіями і колегіумами як постачальниками абітурієнтів; з адміністративно-управлінським та професорсько-викладацьким персоналом; з громадськими й урядовими організаціями; з індивідуальними і корпоративними замовниками, які бажають отримати освітні послуги. Таким чином, *місія сучасного університету* стає відображенням зазначеного балансу як набір уявлень про її основні сфери компетенції та базові функції в суспільстві.

Список використаних джерел

1.Аристотель «Метафизика» / Аристотель»: Эксмо. – Москва, 2015 – 40 с. 2.Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета : теория и опыт исследова-

ния : моногр. / А. В. Глузман. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с. 3.Глузман А. В. Тенденции развития университетского педагогического образования в Украине : дис… д-ра пед. наук : 13.00.04 / Глузман Александр Владимирович.– К., 1997. – 471 с. 4.Ладыжец Н. С. Университетское образование : идеалы, цели, ценностные ориентации: Монография / Н. С. Ладыжец. – Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с. 5.Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : теорія і методика: автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. П. Мещанінов. – К., 2005. – 40 с. 6.Сапожников С.В. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону: дис. д-ра пед. наук : 13.00.04 / Сапожников Станіслав Володимирович. – Ялта, 2014. – 630 с.

Н. Р. Смолікевич

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Підтримавши глобалізаційний процес «навчання без кордонів» та підписавши у 2005 році Болонську декларацію про створення єдиного європейського освітнього простору Україна перейшла до єдиної системи вищої освіти. Почався складний шлях розвитку в освітній сфері у пошуку та забезпеченні свого гідного місця серед інших ВНЗ Європи.

На жаль, необхідно констатувати той факт, що Україна після проведення цілого ряду освітніх реформ не досягла рівня європейських університетів: її ВНЗ не відповідають вимогам сьогодення в силу багатьох причин, головними з яких є низький рівень матеріально-технічної бази ВНЗ та підготовки спеціалістів. Тому, українська молодь після отримання базової освіти в Україні, бажає отримати знання за кордоном в одному з провідних європейських чи американських університетів для забезпечення собі подальшої успішної кар’єри.

О.В.Волошин визначив шість пов’язаних із Болонським процесом завдань в освітній сфері, які ще актуальні й сьогодні: 1) забезпечення її учасників вищим освітнім закладом безперервною освітою, розвитком креативності, критичного мислення, комунікативних вмінь, здатності до мобільності у навчанні та працевлаштуванні; тобто, бути конкурентоспроможними в умовах глобального ринку праці; 2) перетворення інформаційно-комунікаційних технологій на важливий чинник розвитку освіти; 3) інтенсифікація поширення нових наукових знань, активне використання інтегрованого, міждисциплінарного, тематичного способів організації навчального матеріалу з метою формування цілісного сприйняття оточуючого світу; 4) формування інтеркультурних знань та навичок і, разом з тим, сприяння збереженню національних культурно-освітніх традицій; 5) необхідність формування навичок толерантного співжиття з іншими диверситивними людьми, оскільки цьому повинен служити весь зміст освіти сучасного вузу. 6) зменшення ролі держави у визначенні та проведенні національної освітньої політики, зростання ролі міжнародних організацій [1, с 30-33].

Проаналізувавши сучасні виклики вищої освіти України у забезпеченні гідного місця її вишам серед інших вищих освітніх закладів Європи, можна виокремити головні з них, а саме: 1) удосконалення відповідності кваліфікаційних освітніх рівнів Болонським стандартам; 2) ревізія сформованих упродовж років традицій, які сьогодні стали гальмом для розвитку освіти; 3) покращення якості навчання; 4) забезпечення гнучкості навчальних програм; 5) зростаючі вимоги до здобувачів вищої освіти; 6) підвищення рівня науково-педагогічного персоналу; 7) недостатній розвиток процесу академічної мобільності; 8) низький рейтинг серед інших університетів Європи та США; 9) створення достатньої навчально-матеріальної бази вузів для залучення якомога більше іноземних студентів.

Питанням сучасного стану вищої освіти України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору цікавилися такі українські науковці, як: О.О.Балагура, К. А Заневська, І. Б. Зарубінська, О. В. Волошин, Н. А Сура, О. І.

Шовкопляс та ін. Тему інноваційної діяльності в системі освіти досліджували Л. Д. Кизмменко, А. В. Лобурець, Т. Ю. Андріярко та М. М. Мищишин. Проблему розвитку професіоналізму педагога висвітлено у працях Н. О. Постригач, І. Д. Багаєвої, Л. К. Гребенкіної та Б. А. Дьяченка та ін. Л. Гурч, А. І Кузьмінський присвячували свої наукові праці академічній мобільності в Україні та світі.

Дослідивши питання академічної мобільності у світовому масштабі, ми вважаємо, що слід звернути більше уваги на розвиток процесу академічної мобільності в Україні, як одного із пріоритетних напрямків для підвищення конкурентоспроможності здобувачів вищої освіти серед закордонних спеціалістів та ВНЗ України серед інших освітніх закладів Європи та США.

Тому, метою статті є висвітлити сучасний стан та переваги розвитку процесу академічної мобільності як необхідного чинника для здобуття студентами світових знань і досвіду за кордоном та для підвищення якості освіти і рейтингів вишів України у світі.

Академічна мобільність є одним із головних принципів сучасної освітньої політики країн, а її основна ідея полягає у тому, що освіта та знання стають транснаціональним явищем, яке спричиняє процес модернізації та реформування національних систем освіти, створення єдиних освітніх стандартів, розширення ділових контактів та кола спілкувань. Відомо, що сучасна світова освіта характеризується стрімким зростанням кількості глобальних мобільних студентів. Термін «міжнародні чи мобільні студенти» означає ті студенти, які покинули свою батьківщину і переїхали до іншої країни з метою отримання там вищої освіти [10]. Згідно із статистикою інститутv міжнародної освіти (Institute of International Education (**IIE**), який є одним із найбільших і найдосвідченіших v світі міжнародних освітніх і навчальних організацій, v 1990 році налічvвалось 1.3 млн. стvдентів, v 2000 – 2, 1 млн. осіб, а v 2014 – 4.5 млн. іноземних стvдентів. Кількість іноземних стvдентів збільшилась v 3 рази порівняно із 2000 роком. Зроблено прогноз інститvтом, що до 2025 року кількість мобільної молоді, яка навчатиметься за кордоном зросте до 8 мільйонів [9].

Згідно зі статистикою, 53% всієї частки мобільних іноземних студентів є вихідцями з країн Азії, головним чином з Китаю, Південної Кореї та Індії [8].

Проаналізувавши ситуацію на світовому освітньому ринку та тенденції мобільності іноземних студентів, можна зробити висновок, що США та Великобританія займають перші місця за результатами наборів іноземців у свої вищі навчальні заклади і вони приваблюють найбільш амбіційну та багату молодь. Але азіатські країни забезпечують швидке зростання кількості іноземців у свої заклади також; їхня позиція у світовому рейтингу зростає внаслідок розвитку освіти у цьому регіоні. Оскільки конкуренція у цій сфері зростатиме і надалі, то і стратегії країн будуть змінюватися, а саме: 1) диверсифікація географічних напрямків пошуку здібної молоді, фінансово здатної оплатити за своє навчання (з грантом чи без); 2) покращення якості надання освітніх послуг закладами; 3) збереження провідних позицій всесвітньовідомих вишів англомовних країн; 4) активізація діяльності стипендіальних та грантових програм; 5) сприятлива імміграційна політика та політика робочої зайнятості.

Іноземна освіта стає дуже вигідним фінансовим вливанням в економіку країн та покращує фінансові можливості кожного окремого закладу, що сприяє розвитку освіти та науки у світі.

Тому тема академічної мобільності є важливою як для українських студентів, так і для вищих освітніх закладів країни,оскільки її успішне вирішення дає студентам можливість отримати сучасні знання та диплом зарубіжного університету, що визнається іншими країнами, пройти стажування чи практику за кордоном з правом влаштування на роботу, якщо дозволяє імміграційне законодавство приймаючої країни і, отже, можливість кар'єрного росту; а для закладу – це є джерело додаткового фінансування, яке дає більше можливостей для його розвитку, приваблення все більше іноземців наданням якісних освітніх послуг та покращення рей-

тингу серед світових закладів. А розвиток освіти позитивно впливає на розвиток економіки країни у цілому [4].

Законодавство в Україні одним із пріоритетних завдань в освітній сфері виділяє забезпечення потреб суспільства у кваліфікованих фахівцях, можливість навчання та стажування у провідних ВНЗ та наукових установах за кордоном, забезпечення працевлаштування. Щодо діяльності українських вишів з цього питання, то вони розробляють положення про академічну мобільність на підставі чинного законодавства, в тому числі Законів України «Про вищу освіту», Наказів Міністерства Освіти і Науки України «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України» та ін. [7].

У положення закладів про академічну мобільність в основному входять такі пункти: 1) умови в'їзду студентів на навчання, стажування чи проходження практики за кордоном: за міждержавними угодами, міждержавними стипендіями та фондами, за угодами між вищими навчальними закладами чи за особистою ініціативою студентів; 2) порядок надання академічної відпустки студентам; 3) порядок надання індивідуального графіку студентам; 4) звітування та оформлення документів після навчання чи стажування за кордоном [7].

На куратора-консультанта вітчизняного університету покладається виконання таких основних завдань: 1) ознайомлення студентів з нормативно-методичними матеріалами, що регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою; 2) надання рекомендацій студентам щодо формування їх індивідуального навчального плану за час навчання за кордоном; 3) погодження індивідуального навчального плану студента та подання його на затвердження на засіданні кафедри та деканові факультету; 4) контроль за реалізацією індивідуального навчального плану студента [7].

13 квітня 2011 була прийнята Постанова КМ України № 411 «Питання навчання студентів та стажування аспірантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном». Вона визначає механізм організації та проходження навчання та стажування за кордоном з метою підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки учасників, проведення авторських досліджень із використанням сучасного обладнання та технологій, опанування новітніми методами, здобуття досвіду провадження науково-дослідної та викладацької діяльності, забезпечення інформаційного обміну та розширення наукових контактів. Для відбору на навчання та стажування направляються особи з високим досягненням у навчанні, науковими здобутками і ті, які отримали рекомендацію Вченої ради вищого навчального закладу або наукової установи. Строк навчання чи стажування не повинен перевищувати одного року [6].

Щодо питання розвитку міжнародної академічної мобільності в Україні, то слід виокремити такі проблеми, які необхідно вирішувати якомога швидше: 1) невідповідності освітніх систем, оскільки можуть виникнути проблеми з переведенням оцінок з однієї системи в іншу; 2) відсутність механізму державних гарантій та фінансового забезпечення міжнародної академічної мобільності; 3) недостатнє фінансування з боку держави та ВНЗ; 4) брак спільних програм підготовки фахівців з провідними європейськими університетами та двосторонніх договорів про обмін кадрами; 5) складний візовий режим; 6) негативні економічні характеристики нашої країни та різниця між рівнем життя в Україні та країнах Європейського союзу і США; 7) бюрократичні процедури (документи повинні не тільки бути перекладеними англійською мовою, а ще й завіреними); 8) дійсність мовних сертифікатів лише протягом 2 років, а перездача іспиту коштує дорого як для студента; 9) великі витрати на оформлення студентських віз [2, 3].

Звертаючи увагу на ці негативні моменти, зроблено висновок, що Україні потрібно пожвавити співпрацю між країнами у сфері вищої освіти та науки, щоб покращити міжнародний імідж країни. На сучасному етапі навчання за кордоном та надання якісних освітніх послуг іноземним студентам, а, отже, академічна мобільність, має

стати стандартним елементом університетської освіти та стимулом її розвитку.

Важливим кроком є створення сприятливих умов академічної мобільності українським студентам та приваблення іноземців, що збільшить додаткові джерела доходу у вітчизняні університети та пропагування необхідності покращення знань іноземних мов для здійснення взаємного обміну культурними, освітніми, науковими та іншими надбаннями [4].

Для успішного інтегрування у світовий простір надання вищої освіти Україні слід впроваджувати якісно новий механізм здійснення освітньо-наукового процесу, покращити навчальну та науково-технічну базу, піднести на якісно вищий рівень науково-педагогічний персонал, стимулювати його до науково-дослідної роботи (НДР), забезпечуючи можливості впровадження НДР у виробництво, пожвавлювати процес академічної мобільності та удосконалювати механізм фінансування освітньої сфери, створюючи ефективну нормативно-правову базу, забезпечуючи диверсифікацію джерел фінансування, активно співпрацюючи з бізнесовими структурами, зарубіжними фондами, розвиваючи свої фонди, що надають гранти на навчання.

Отже, слід активізувати внутрішній потенціал та використовувати можливості зовнішнього середовища з урахуванням сучасних світових тенденцій у сфері освіти.

Список використаних джерел

1.Волошин О. В. Роль кредитно-модульної системи у процесі викладання іноземних мов / О.В. Волошин // Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – 190 с. 2.Гурч Л. Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентноспроможності вищої освіти України в європейському просторі [Електронний ресурс] / Л. Гурч. – Режим доступу: http://www.personal.in.ua/article.php?Ida=. 3.Кузьмінський А.І. Європейська кредитно-трансферна система і міжнародна мобільність студентів /А. І Кузьмінський // Вісник Черкаського університету. Науковий журнал. – 2008. – № 126. – С. 84–94. 4.Мобільність студентів та аспірантів – одна з основних вимог Болонського процесу [Електронний ресурс] // ж-л «Сучасна освіта», №18 (704) 02 – 08 травня 2011р. – Режим доступу: http://riu.com.ua/content/view/1180/lang.ru/. 5.Мобільність студентів та викладачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eu-edu.org/ mobility. 6.Питання навчання студентів та стажування аспірантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном: постанова кабінету міністрів України від 13.04.2011р. №411 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?nreg=411-2011-%. 7.Положення про академічну мобільність студентів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://studprofkom.kpi.ua/mobiliti. ***8.****China now the world's third most-popular study destination. (11 Jun. 2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://monitor.icefcom/ 2014/06/china-now-the-worlds-third-mostpopular-study-destination/. 9.Global Mobility Trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iie .org /ProjectAtlas, 2015/ 10.Education at a glance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/edu/Education-at-a-Glance-2014.pdf.*

Є. В. Хан

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У БОЛОНСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Важливою складовою євроінтеграційних прагнень України була і залишається інтеграція та поглиблення співпраці з Європою у сфері вищої освіти. Наша держава є важливим стратегічним партнером для Європи. Україна, з початку здобуття незалежності брала активну участь у міжнародній співпраці у сфері освіти та науки. Було підписано низку міжнародних угод та домовленостей, які стосуються співпраці, взаємного визнання, обміну досвідом в середовищі освітніх та наукових інститутів. Серед них варто виокремити такі ключові документи як: Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом (УПС), 1994 року[5], Лісабонську конвенцію щодо взаємного визнання освітніх кваліфі-

кацій у 1999 році [2] та Болонську декларацію 2005 року[4]. Підписавши Болонську декларацію та офіційно приєднавшись до Болонського процесу, Україна взяла на себе зобов'язання реформувати свою систему вищої освіти та запроваджувати європейські освітні стандарти в системі вищої освіти.

Основними принциповими позиціями створення зони європейської вищої освіти, тобто головними цілями Болонського процесу є: 1) запровадження двоступеневого навчання та освітніх і кваліфікаційних ступенів бакалавр-магістр; 2) запровадження кредитної системи обліку трудомісткості навчальної роботи студентів. За основу береться ECTS (Europen Credit Transfer Sistem – європейська кредитно-трансферна система), що має накопичувальний характер; 3) формування системи контролю якості освіти; 4) покращення академічної мобільності студентів та викладачів; 5) підтримання привабливості європейської системи освіти з одночасним збереженням кращих традицій і надбань національної системи вищої освіти.

Україна багатьох років тісно співпрацювала з європейськими країнами у сфері освіти та науки. Також українські вищі навчальні заклади, викладачі, аспіранти, науковці і студенти беруть участь у різноманітних наукових проектах та європейських освітніх програмах, які надають суттєву підтримку, в першу чергу фінансову, та покликані сприяти покращенню академічної мобільності у сфері освіти та науки. Серед таких програм найпопулярнішими в нашій країні є програма Темпус, Еразмус Мундус, Еразмус +, програма Жана Моне та ін.[1].

19 травня цього року виповнюється рівно дванадцять років від тоді як наша держава офіційно приєдналася до Болонського процесу, підписавши Болонську декларацію. Дванадцятирічний досвід участі України у Болонському процесі і досі викликає значний інтерес та і досі продовжує дискусію в українському суспільстві, в першу чергу серед академічної спільноти, студентів, викладачів, а також і серед політиків, урядовців, аналітиків та експертів. У процесі реформування системи вищої освіти наша держава поступово переходить на європейські освітні стандарти. Це, в першу чергу, стосується переходу на багатоступеневу систему освітніх рівнів (бакалавр-магістр доктор філософії PhD) та відмову від освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст», відсутнього у країнах Європи, запровадження «Додатку до диплома» європейського зразка, реалізацією європейської кредитно модульної системи ECTS у навчальному процесі, участю українських студентів та викладачів у різноманітних проектах академічного обміну, отриманням міжнародних грантів та стипендій. Все більше українських студентів мають можливість навчатися та працювати у Європейських вищих навчальних закладах, переймати досвід у застосуванні передових технологій, розкривати свій науковий потенціал.

Разом з тим залишається ще ряд невирішених, складних проблем, які в першу чергу пов'язані з важким економічним станом нашої країни, недостатнім фінансуванням сфери освіти та науки з боку держави, застарілою матеріально-технічною базою більшості вищих навчальних закладів в країні, досить низьким рівнем володіння іноземними мовами як студентами, аспірантами, так і молодими науковцями та науково-педагогічними кадрами, проблемами корупції, та подолання бюрократичних перепон. Всі ці труднощі і проблеми, на жаль, становлять суттєві перешкоди на шляху до європейської інтеграції.

На сьогоднішній день, основоположним документом, що має стати ефективним та дієвим інструментом переходу української системи вищої освіти на європейські освітні стандарти залишається новий Закон України «Про вищу освіту» 2014 року[3]. Дещо вже вдалося зробити, зусиллями Уряду, Міністерства освіти і науки, української дипломатії – з одного боку, та зусиллями керівництва і адміністрації безпосередньо українських вищих навчальних закладів, окремих, викладачів, співробітників, аспірантів і простих студентів. На сьогодні можемо констатувати той факт, що реформа системи освіти в нашій країні триває і вона неухильно рухається шляхом європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1.Європейський Союз – Україна: співробітництво у сфері вищої освіти». – 2010 р. – 20 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/eu_educational_brochurea5_uk.pdf. 2.Закон України Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (Відомості Верховної Ради України, 1999, № 51, с. 459). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1273-14. 3.Закон України Про вищу освіту (Відомості Верховної ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18. 4.Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти». – Болонья, 19 червня 199 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_525. 5.Угода про партнерство та співробітництво 16 червня 1994 року. Матеріал з офіційного сайту Представництва України при Європейському Союзі та європейському співтоваристві з атомної енергії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/2906.

Л. М. Червона

СОЦІАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УНІВЕРСИТЕТАХ

Питання студентського самоврядування та їх участі в створенні зони європейського простору вищої освіти спочатку не входило до числа тематичних областей, які були безпосередньо проголошені в завданнях Болонського процесу з самого початку. Тим не менш, усі документи Болонського процесу та пов'язані з ними задачі, в першу чергу, пов'язані із студентами, які з одного боку є центром, навколо якого вибудовується вся система, а з іншого виступили повноправними учасниками цього процесу.

Основна мета сучасних студентських організації які створюються в університетах по всьому світу, полягає в формуванні правової студентської організації, яка здатна представляти і захищати інтереси студентів, впливати на освітню політику в університеті та уряді. Відповідно до цього формуються функції студентського самоврядування такі як: представництво інтересів студентів на всіх рівнях (місцевому, національному, міжнародному); участь в управлінні освітньою установою; сприяння розвитку освітньої політики в ВНЗ; розвиток культурної, спортивної, соціальної тощо сфери діяльності студентства; організація взаємодопомоги в навчально-професійному просторі тощо

Крім того, студентське самоврядування створює оптимальні умови для формування активної життєвої позиції кожного студента, слугує базою для прищеплення управлінських умінь і лідерських навичок, дає можливість практикувати громадянську відповідальність через співпрацю з іншими, розвивати такі цінності, як відповідальність, чесність, комунікабельність, креативність, здатність до самовдосконалення, громадянську самосвідомість, професіоналізм, цінність культурного розмаїття тощо. У цілому досвід студентського самоврядування сприяє розвитку компетентності майбутнього фахівця, управлінських навичок і якостей, а також залучення студентів в наукове, громадське життя вузу. А тому завдання вищого навчального закладу - надати своїм студентам можливість самореалізації, сприяти розкриттю здібностей, розвитку студентської ініціативи, самодіяльності і творчості.

Прийнято вважати, що на відміну від західних університетів, де студентські організації (які по різному називаються в європейських країнах) демонструють свою дієвість на практиці і як представницьких органів, що активно захищають студентські інтереси, і як своєрідних посередників між адміністрацією університету і студентською громадою, забезпечуючи їх ефективне спілкування, студентське самоврядування в Україні, здебільшого існує лише номінально. Для з'ясування реального становища, автором було здійснено опитування серед студентів вищих навчальних закладів України, щодо розвитку студентського самоврядування в їхніх навчальних закладах. В опитуванні прийняло участь 237 студентів з 6 вищих нав-

чальних закладів різних регіонів України [2]. З'ясувалося, що приблизно 40 % українських студентів не знають або не можуть пояснити сутність студентського самоврядування. Відповідно, такий самий відсоток студентів не зміг назвати а ні діючі органи студентського самоврядування в своєму університеті, а ні документи, якими регулюється їх діяльність, а ні проблеми які вирішуються або мають вирішуватися студентським самоврядуванням. Разом з тим, на запитання: «*Що на вашу думку перешкоджає розвитку студентського самоврядування у вашому навчальному закладі?». Переважна кількість студентів називають* в першу чергу власну незацікавленість і як результат низьку активність в діяльності студентського самоврядування. Студенти відносяться до студентського самоврядування як до чогось зовнішнього по відношенню до себе. Вони не відчувають себе частиною студентської спільноти яка може спрямовувати свою діяльність на вирішення їх власних проблем. Скоріше за все йде сприйняття того, що «хтось активний», «десь там» представляє наші інтереси, але я, особисто, не маю ніякого відношення до цього і ніякого уявлення про те, як мої інтереси можуть бути враховані. Таке відношення більшості українського студентства до студентського самоврядування можна пояснити і низьким рівнем поінформованості студентів щодо сутності студентського самоврядування, і тим, що не включені механізми соціальної ідентифікації.

Соціальна ідентифікація, в загальному розумінні, це процес свідомого ототожнення особисті з певною соціальною групою, через яку набуваються певні норми, цінності, соціальні ролі, моральні якості тощо. Як пише В.А. Отрут, «соціальна ідентифікація обумовлена глибинною потребою особистості у визнанні з боку інших, в груповому захисті, але також в самореалізації, очікуванні позитивної оцінки з боку «своїх» - референтних груп і спільнот. Ідентифікуючи себе з певними групами і спільнотами, людина відчуває потребу «атрибутувати» себе, тобто пояснити причини і наслідки своєї групової солідарності, відповісти на питання «чому це моя група?» і «що з цього випливає?» [3].

С. Альберт і Д. Віттен стверджували, що у організації є ідентичність, до тих пір поки серед її членів існує загальне розуміння центральної, диференціює і стійкої сутності організації. Ця ідентичність може бути відображена в загальних цінностях і віруваннях, місії, структурі і процесах, оргаганізаційному кліматі і т.д. [1]. В цьому зв'язку особливої уваги набуває розроблення та донесення до всіх студентів університету місії студентських організацій, яка, на наш погляд, буде сприяти формуванню ідентичності, про яку говорили С. Альберт і Д. Віттен. Місія, що є чітко вираженою причиною існування будь-якої організації, в тому числі і студентське самоврядування, водночас деталізує статус цієї організації і забезпечує напрям і орієнтири для визначення цілей і стратегій розвитку на різних організаційних рівнях.

Хоча література, присвячена теорії соціальної ідентифікації містить порівняно небагато даних про те, як вона виникає, в джерелах по організаційній соціалізації йдеться, про те, що як ситуативні уявлення, так і самовизначення виникають через символічні взаємодії. Символічний інтеракціонізм, як теоретико-методологічний напрям, ґрунтується на переконанні, що природа людини й упорядкованість суспільного життя є продуктом соціальної комунікації, повсякденної взаємодії людей, постійного взаємного пристосування.

Отже, заділявши механізми за допомогою яких конструюється соціальна ідентифікація, наприклад, формування нового знання про місію студентського самоврядування, його поширення за допомогою всіх можливих каналів комунікації та створення умов для реалізації в університетах можна сподіватися на більш успішне подолання тих негативних тенденцій в діяльності студентського самоврядування, про які йшлося вище.

Список використаних джерел

1. Блейк Э. Теория социальной идентичности в контексте организации / Эшфорт Блейк, Маил Фред ; [перевод с англ. А. Дятловой] // Организационная психология. – 2013\2. – Т. 2. – № 1. –

С.4-27. 2. Студентське самоврядування як інструмент розвитку лідерського потенціалу університетів в контексті глобального лідерства / Л. Червона // Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства (частина ІІ): препринт (аналітичні матеріали). – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. – С. 80-88. 3. Циглакова Е.А. Навчальний посібник для студентів педагогічних вузів/ Е. А. Циглакова. – М. : Знание, 2010. – С. 40.

І. І. Прудченко

РІВНЕВА МОДЕЛЬ ЗАСВОЄННЯ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У сучасних науково-педагогічних дискусіях щодо реформування і модернізації вищої педагогічної освіти особливо гостро постає проблема індивідуального шляху професійного становлення майбутнього вчителя. У зв'язку з цим важливим видається розроблення індивідуальних траєкторій професійно-педагогічної підготовки, навчання й освіти студента, які у першу чергу враховуватимуть його потенційні можливості, пізнавальні здібності, нахили й уподобання. Зрозуміло, що у кожного студента вони різні, що не може не позначитися на виборі шляху навчального, професійно-педагогічного й особистісного зростання. Але це ні в якому випадку не означатиме, що «на фініші» одні демонструватимуть низьку якість здобутої професійної освіти, а інші – високу. Мова йде про різні рівні професіоналізму, що набувається студентами у процесі навчання у вищому навчальному закладі. Їх градація може бути різною. Для прикладу, А.А.Вербицький розглядає три таких рівні: початковий (мистецтво виконання за відомими зразками, виконавське мистецтво), середній (творче відтворення за аналогіями) і вищий (наукова творчість, синтезування нового, невідомого). Науковець акцентує увагу на тому, що кожен із визначених ним рівнів є рівноцінним, соціальний престиж кожного з них повинен бути однаково високим [2, с. 16]. На схожих позиціях ґрунтується й розроблена у пропонованому дослідженні чотирирівнева модель засвоєння змісту вищої педагогічної освіти, змісту навчання і змісту навчальних дисциплін.

Набуття студентом певного рівня професіоналізму, що характеризує той чи інший рівень засвоєння змісту вищої педагогічної освіти можна прослідкувати, зафіксувати в процесі його підготовки, у ході засвоєння ним змісту навчальних дисциплін і змісту навчання. Всі три змістові рівні (зміст навчальних дисциплін, зміст навчання і зміст вищої педагогічної освіти) взаємозумовлені. Зміст вищої педагогічної освіти виступає у ролі цілого по відношенню до його частини – змісту навчання, а той у свою чергу є цілим по відношенню до змісту навчальних дисциплін.

Характеристика *рівнів засвоєння змісту навчальної дисципліни* співвідноситься з класифікацією рівнів навчально-виховного процесу, що відображають різні цілі, які висуваються у ході навчання та виховання, розробленою В.П.Беспалько [1, с. 70] і ступенем абстракції при вивченні навчальної дисципліни (І. Марєв) [3, с. 151 – 152]). Їх градація представлена 4 рівнями:

1 рівень: схематичний (розпізнавання об'єктів, властивостей, процесів даної сфери дійсності). Схематичний рівень змісту навчальної дисципліни характеризується низьким ступенем абстракції, для якої притаманне описове вивчення об'єкта.

2 рівень: базовий (відтворення певної завченої інформації чи завчених дій). Базовий рівень змісту навчальної дисципліни характеризується ступенем абстракції, що пов'язаний з побудовою якісної теорії, яка дозволяє передбачити певні процеси і явища.

3 рівень: концептуальний (виконання дій і вирішення завдань, для яких задана орієнтовна основа знань). Концептуальний рівень змісту навчальної дисципліни характеризується таким ступенем абстракції, який пов'язаний з побудовою кількісної теорії і математичних описів об'єктів.

4 рівень: фундаментальний (самостійне конструювання нової орієнтовної ос-

нови, нових правил дій, отримання нової інформації шляхом вирішення нестандартних завдань в умовах невизначеності). Фундаментальний рівень змісту навчальної дисципліни гарантує досягнення високого ступеня абстрагування (абстракцій), що характеризує високий рівень розвитку інтелекту і пов'язується з вивченням аксіоматичної теорії, яка охоплює широкий діапазон процесів і явищ. Такий ступінь абстракцій дозволяє формувати закономірності, відштовхуючись від висхідних положень (аксіом).

Рівні засвоєння змісту тієї чи іншої навчальної дисципліни студентами дають можливість: визначити доцільність (актуальність) дисципліни у навчальному плані, рівень викладання курсу викладачем та ін. Наприклад, якщо в академічній студентській групі 80 – 90% студентів опанували дисципліну на схематичному рівні, то варто переглянути її доречність у навчальному плані підготовки спеціалістів певного фаху або ж перевірити рівень викладання цієї дисципліни викладачем.

На основі визначення рівнів засвоєння навчальних дисциплін, зафіксованих у навчальному плані підготовки спеціаліста певного фаху чи спеціальності, визначається *рівень засвоєння змісту навчання у вищому навчальному закладі*. Ці рівні можуть слугувати характеристикою як окремого студента, так і навчального закладу (факультетів, інститутів, студентських груп, курсів, потоків та ін.). Їх градація представлена 4 рівнями:

1 рівень: низький (80% навчальних дисциплін засвоєні на схематичному рівні; 20% – на базовому рівні).

2 рівень: середній (30-50% навчальних дисциплін засвоєні на схематичному рівні; 50 – 70% – на базовому рівні).

3 рівень: високий (10 – 20% навчальних дисциплін засвоєні на схематичному рівні; 30 – 40% – на базовому рівні; 50% – на концептуальному рівні).

4 рівень: максимальний (2 – 3% навчальних дисциплін засвоєнні на фундаментальному рівні; рівні засвоєння змісту інших навчальних дисциплін не є принциповим (можуть варіюватися і включати схематичний, базовий і концептуальний рівні).

Рівні засвоєння змісту вищої педагогічної освіти визначають рівні набутого в процесі навчання, підготовки й освіти у вищому педагогічному навчальному закладі «стартового» професіоналізму. Означені рівні співвідносяться з рівнями майстерності, обґрунтованими В.П.Беспалько [1,с.95-103]. За твердженням ученого кожна людина у процесі навчання і наступної професійної діяльності досягає певного рівня майстерності, що асоціюється з певним рівнем засвоєння діяльності. Так, відповідно до чотирьох рівнів засвоєння навчальної інформації (розпізнавання, відтворення, евристичний, творчий) виокремлюються чотири рівні майстерності («східці майстерності»).

Градація рівнів засвоєння змісту вищої педагогічної освіти представлена 4 рівнями:

1 рівень: початковий (учнівський) – початковий рівень засвоєння діяльності на шляху до майстерності у певній сфері діяльності. На даному рівні відтворення (екстеріоризація) і застосування засвоєних знань відбувається виключно за допомогою підказки, інструкції, алгоритму, заданих ззовні.

2 рівень: середній (виконавський) рівень професіональної діяльності, що характеризується відтворенням по пам'яті засвоєної раніше інформації, самостійне (без зовнішнього сприяння) застосуванням засвоєних алгоритмів діяльності для вирішення типових завдань. На даному рівні не відбувається прирощення (творення) нових знань, а лише відтворення попередньо завченого.

3 рівень: вищий (експертний) рівень, що дозволяє вирішувати широке коло нетипових завдань, що, у свою чергу, передбачають сформоване вміння комбінувати відомі алгоритми і прийоми діяльності. Третій рівень характеризується використанням евристичного (комбінаторного) мислення, що сприяє нетиповому застосуванню засвоєних знань для вирішення нових завдань.

4 рівень: гранично-локальний (творчий), що передбачає здатність породжувати

нові знання. Така здатність є проявом унікальної обдарованості у певній сфері діяльності.

Рівні засвоєння змісту вищої педагогічної освіти визначаються за підсумками навчання у вузі. Оцінюватися «на виході» повинен не рівень засвоєння знань (змісту навчання), а рівень набутого професіоналізму, результати діяльності студента на основі набутих знань, рівень пізнавальної та професійної мотивації, професійної компетентності.

Гнучка багаторівнева система вітчизняної освіти забезпечує оптимальні умови для реалізації чотирирівневої моделі засвоєння змісту вищої педагогічної освіти, яка, у свою чергу, додає їй ґрунтовності й страхує від профанацій і беззмістовності. Разом вони забезпечують можливість і умови різновидної реалізації особистісно-інтелектуального потенціалу студентів.

Так, студент вищого педагогічного навчального закладу, який із легкістю засвоює третій рівень змісту вищої педагогічної освіти, за бажанням може завершити навчання бакалаврським рівнем. Переконанні, що при наявності відповідних умов реалізації його здібностей у процесі подальшої професійно-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі він виступатиме у ролі істинного новатора шкільної справи. Також він має можливість більш детально студіювати обрану науково-навчальну проблему в тій чи іншій науковій сфері, навчаючись у магістратурі, і сконцентрувати увагу на її науковому дослідженні під час перебування в аспірантурі та докторантурі. Студенти, які у засвоєнні змісту вищої педагогічної освіти піднімаються до його третього рівня під час вивчення двох чи більше не споріднених між собою навчальних дисциплін (скажімо, одна з них – гуманітарного, інша – природничого циклів), безсумнівно, мають здібності до проведення міждисциплінарних досліджень, оскільки здатні інтегрувати досвід кількох сфер наукового знання. Однак такі студенти – рідкість, але тим більше вони потребують уваги, розуміння і підтримки.

Отже, перед вищою педагогічною освітою нині постало вкрай важливе завдання – переорієнтація підготовки майбутніх учителів, яку слід починати з виявлення і розкриття їх обдарувань, реалізації закладеного в них природою потенціалу, зорієнтованість процесу підготовки, у першу чергу, на забезпечення оптимальних умов його виявлення і розгортання. І лише на цій основі можливим і результативним стане засвоєння студентами основ професійно-педагогічної діяльності. Подібна переорієнтація підготовки вчителя умотивована основною метою і цінністю освітнього процесу у сучасній вищій і середній школі: знаходження кожним вихованцем власної унікальної особистісної позиції, що дозволить адекватно вирішувати життєві та професійні проблеми й окреслювати свою життєву траєкторію. Все це можливо досягти шляхом реалізації представленої рівневої моделі засвоєння змісту вищої педагогічної освіти.

Список використаних джерел

1.Беспалько В. П. Природосообразная педагогика [лекции по нетрадиционной педагогике] / Владимир Павлович Беспалько. – М. : Народное образование, 2008. – 512 с. 2.Вербицкий А. А. Методологические проблемы непрерывного образования / А. А. Вербицкий // Новые методы и средства обучения. – № 4 (12). Непрерывное образование: методология и практика / [под. ред. Вербицкого А. А.]. – М. : Знание, 1990. – С. 3 – 30. 3.Марев И. Методологические основы дидактики / Иван Станев Марев; [пер. с болг.]. – М. : Педагогика, 1987. – 224 с.

J. Vveinhardt, R. Andriukaitiene

ORGANIZATION'S SPIRITUALITY: SIMULATION OR ORGANIZATIONAL-CULTURAL IDENTITY?

Topicality of the research. Spirituality is named as sensitivity, thinking, belief, imagination, fantasy, memory, will, ability to create signs' systems, interests, attention and other. In the context of spirituality, important role is assigned to belief as a basis of hu-

man being in a common sense. Organizational cultures that are thinking of spirituality should also find a place for the context of religious spirituality experience that rather connects through moral imperatives than divides. Organization's spirituality of could be treated as spirituality's simulation and organizational-cultural identity. The latter perception of spirituality enables organizations to strive for sustainable development of organization and environment and harmony of relationship of organization's members. In this level, values [6] become not logical forms but organic identity of the system. Spirituality as statement of released creativity should become an essential part of cultural policy of the enterprises that strive to become innovative. Spiritual capital [5; 7] gives a competitive advantage to organizations, and allows their leaders to cover a wide context of realities and prospects. With reference to prospects of organizations' globalization, the organizations should assess cultural tendencies, differences and given possibilities of own country and foreign organizations, especially in the context of. Spirituality should become a peculiarity organically experienced by organizational culture [1; 3; 4].

Expression of spiritual values in societal culture shows that spirituality remains a topical aspiration for the most Lithuanian organizations as well as for the society. Materialistic philosophy that denied ontological basis of values weakened spirituality, developed utilitarian attitude towards values. Moral conformism determined by historical-political realities and limited perception of sustainable society stops expression of spirituality, statements of organization's spirituality become declarations that have little common to organizational culture, and do not become a deeply experienced identity. Machiavellian treatment of values [2] is one of the main reasons of development of spiritual values, development of spirituality in organizations. Problem's topicality is highlighted by the results of the researches of young persons' values performed few years ago. The researches show that orientation of the persons, who entered or are entering labour market, towards spiritual values is problematic. The problem of systemic attitude towards spirituality in different stages of personality development and development of spiritual capital of organizations cultures arises. It is must be stated that spiritual capital is inherent in experience of values in religious context.

Research problem is raised by the question: how to distinguish simulation from identity in the context of organization's spirituality?

Research goal: to ground theoretically a spirituality of organization by highlighting tensions of simulation and organizational-cultural identity.

The report reviews and analyses the researches of organizational culture performed by scientists of different countries. It discusses post-soviet Machiavellianism, distinguishes valuable tendencies of organizations. The researches show that values haven't changed substantially during the period of post-independence, more specifically, in case of Lithuanian organizations, Lithuanian mentality is characterised by the features of materialism and post-modernism. Summarizing the results of theoretical analysis, the role of spiritual values in development of organizational culture is being emphasized, trajectories of organization's spiritual culture are being drawn.

Research methods: scientific literature's analysis and synthesis, chronology, analogy, comparison.

Keywords: spirituality; organizational culture; values; spirituality as simulation; spirituality as organizational-cultural identity.

References

1.Bakanauskiene I., Katiliene R. The expression of high spiritual intelligence culture in Lithuanian medium-sized businesses. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Management of Organizations: Systematic Research. – 2013. – No. 67. – Page 7–22. 2.Bubnys R., Vveinhardt J. The expression of professional career, management style and machiavellism within the organization: the aspect of gender. Mokslas ir edukaciniai procesai. Science and Processes of Education. – 2009. – No. 3(9). – Page 79–98 [in Lithuanian]. 3.Katiliene R. Expression of Spiritual Leadership in the Culture of Lithuanian Business Organisations. Doctoral Dissertation. Kaunas: Vytautas Magnus University. – 2014. –156 pages [in Lithuanian]. 4.Kvedaravičius J., Krančiukaitė. E. Decalogue's universality in business. Or-

ganizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Management of Organizations: Systematic Research. – 2007. – No. 41. – Page 83–97 [in Lithuanian]. 5.Rima S. D. Spiritual Capital: A Moral Core for Social and Economic Justice (Transformation and Innovation). Routledge. – 2016. – 324 pages. 6.Wollack S., Goodale J., Wijting J., Smith P. Development of the survey of work values. Journal of Applied Psychology.: – 1971. – No. 55(4). – Page 331–338. 7.Zohar D., Marshall I. SQ: Connecting With Our Spiritual Intelligence. Bloomsbury. – 2001. – 288 pages.

Н. С. Полудьонна

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ КАДРІВ В УМОВАХ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД

За сучасних вимог до ефективності діяльності поліцейських кадрів пріоритетного значення набувають завдання удосконалення системи професійної освіти, зокрема – істотного переосмислення потребує концепція самостійної роботи курсантів (студентів) в умовах ВНЗ МВС України. Проблема ефективної організації самостійної роботи курсантів (студентів) пов’язана з реалізацією її функцій. Основними функціями самостійної роботи є: розвиваюча, навчальна, орієнтуюча та стимулююча, виховна та дослідницька. Так, реалізація розвиваючої функції здійснюється у процесі підвищення культури розумової діяльності взагалі, залучення до творчих видів діяльності, збагачення інтелектуальних здібностей; навчальної – діяльність курсантів (студентів) на аудиторних заняттях, яка не підкріплюється самостійною роботою, має низьку результативність; орієнтуючої та стимулюючої – надається процесу навчання професійне прискорення; виховної – формуються та розвиваються професійно важливі якості майбутнього фахівця; дослідницької – формується новий рівень професійно-творчого мислення.

З реалізацією зазначених функцій тісно пов’язані принципи організації самостійної роботи майбутніх поліцейських кадрів. Розглянемо їх детальніше.

Принцип системності. Важливість усвідомлення того, що самостійна робота є невід’ємною частиною освітнього процесу (як науково-педагогічним персоналом, так й курсантами (студентами)). До того ж, самостійна робота повинна спонукати до системної навчальної діяльності курсантів (студентів). Також розуміння необхідності самостійної роботи у підготовці до сприйняття змісту лекцій.

Принцип єдності змісту. Важливо розуміння того, що самостійна робота є продовженням процесу навчання після (і поряд) із лекційними заняттями, семінарами та практичними заняттями за змістом дисципліни, реалізації завдань та опануванні системою компетенцій (у тому числі знань, вмінь та навичок). Принцип потребує врахування часу, відведеного на самостійну роботу тематичним планом та забезпечення відповідним об’ємом таких робіт.

Принцип поступовості. Ускладнення завдань подається з врахуванням складності навчальної інформації (можна укладати завдання на основі опанування попередніх тем), а також курсу навчання. Важливо поступове підведення до повної самостійності виконання завдання за таким алгоритмом дій: 1) із допомогою викладача, 2) із частковою допомогою, 3) з підказкою, 4) повна самостійність.

Принцип індивідуального підходу потребує врахування рівня якості підготовленості курсанта (студента), а також спрямованості на реалізацію завдань навчальної дисципліни та отримання продукту навчання за таким алгоритмом: 1) знання-знайомства, 2) знання-копії, 3) знання-вміння, 4) знання-трансформації.

Ми вважаємо, що не достатньо враховується в реалізації даного принципу робота з інтелектуально обдарованими курсантами та студентами (тобто вихід за межі програмного змісту навчальної дисципліни) та з невстигаючими курсантами (студентами). Велика частка консультативного часу науково-педагогічного персоналу припадає саме на цю роботу.

Принцип обов’язковості. Потребує усвідомлення усіма суб’єктами освітнього

процесу, що питання для самоконтролю з кожної теми, індивідуальні завдання до семінарських та практичних занять (наприклад, розподіл ролей для проведення дидактичної гри), теми рефератів (презентацій) є обов'язковими. Ці питання викладач також включає до плану проведення семінарських та практичних занять.

Принцип педагогічної доцільності. Як показує майже сорокарічний педагогічний досвід автора доповіді, цей принцип є чи не найважливіший у всій системі. В умовах освітнього процесу ВНЗ МВС України важливо його враховувати, наприклад, у ситуації неготовності академічної групи (окремих курсантів) до заняття, а також як для складних тем навчальної дисципліни, так й для отримання знань-знайомств під час самостійної роботи (готуючись до сприйняття теми, де ці знання потрібні).

Принцип контролю та оцінки не потребує особливого пояснення, але потребує обов'язкового врахування, оскільки варто передбачити у плані семінарських занять той чи інший вид контролю для перевірки якості виконання запланованих завдань до самостійної роботи. Варто також поряд із сформульованим завданням до самостійної роботи подавати критерії її оцінки та кількість балів, що забезпечують якість виконання. Якщо викладач завжди буде перевіряти її виконання, тоді курсанти потрапляють у такі умови, де невиконання зазначених робіт відчутно впливатиме на якість навчання та рейтинг за результатами навчальної діяльності в академічній групі.

В умовах вищого навчального закладу МВС України ефективно «працюють» такі види самостійних робіт як: 1) письмові аналітичні (написання рефератів, доповіді, есе, аналітичних оглядів); 2) конструктивні (складання задач, кросвордів, тестів, схем, алгоритмів, графічних робіт, розрахунків, відеорядів; укладання таблиць; прийняття рішення по ситуації); 3) презентаційні (створення презентацій, навчальних відеоситуацій); 4) творчі (переклад текстів, підбір та вивчення наукових джерел, укладання плану і тез, анотування рекомендованої літератури); 5) виконання курсових проектів, підготовка до участі у наукових конференціях, олімпіадах, наукових розвідках тощо.

Таким чином, врахування означених принципів задля реалізації функцій самостійної роботи курсантів (студентів) під час її проектування та здійснення, підвищує якість підготовки майбутніх поліцейських кадрів в умовах вищих навчальних закладів.

Л. В. Мірошніченко

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ТОЛЕРАНТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ПІДЛІТКІВ

Сучасне українське суспільство переживає складний період свого саморозвитку, коли демократичні, гуманістичні цінності утверджуються суперечливо і надто повільно. Це зумовлює падіння моралі, культури взаємостосунків між людьми, криміналізацію суспільних відносин тощо. Значні суперечності особливо позначаються на молодому поколінні, в свідомості й поведінці якого не сформувалися та міцно не закріпилися позитивні установки й мотиви, значущі ціннісні орієнтації. За таких обставин вкрай важливим стає виховання в молодого покоління толерантності, оскільки утвердження принципів і норм толерантності є необхідною умовою взаєморозуміння між людьми, взаємодії, злагоди, згуртування і консолідації суспільства.

Оскільки толерантність – складне інтегративне особистісно-моральне утворення, що характеризується здатністю людини з повагою ставитися до інтересів, думок, поглядів, звичок, вірувань інших людей, прагненням зрозуміти й досягнути взаємної злагоди без застосування тиску, насилля, то виховну роботу розпочинаємо з формування в студентів навичок толерантності у контексті соціальної адаптації виховного процесу.

Оскільки період 1 курсу визначається нестабільністю в організації взаємовідно-

син серед студентів через складнощі адаптаційного періоду та вікові особливості, то виховна робота спрямовується на дослідження студентського колективу в цілому та окремих індивідів. Все це вимагає сучасних підходів у вирішені виховних задач. Дослідивши методологію виховання толерантності, яка базується на особистісно орієнтованому, культурологічному, гуманістичному, полікультурному, аксіологічному, комунікативно-діалогічному підходах, актуальності набула необхідність технологізації процесу формування навичок толерантної взаємодії, зокрема через ігрові, інтерактивні технології та технологію розвитку критичного мислення.

Першокурсники можуть бути уже не лише учасниками, а й організаторами гри, що сприяє актуалізації і глибшому засвоєнню знань. В іграх вони не лише збагачують свої знання, а й здобувають практичні вміння та навички, необхідні в житті, вчаться спілкуватися. Різнотипність ігор (спортивні, інтелектуальні, творчі) дає можливість максимально розкритися кожному студенту, побачити інших, знайти своє місце у колективі: «Ключ до розуміння» (Дружня пара для 1 курсу); «Найрозумніший» (Інтелектуальна гра для студентів 1 курсу).

Результат застосування ігрового методу – активна участь студентів групи у загально училищних ігрових заходах. Застосування інтерактивних технологій у процесі формування навичок толерантної взаємодії дають можливість сприяти активізації студентів, що мають проблеми у спілкуванні, але одночасно вчити співпраці з ними тих, хто може перебирати увагу на себе. Актуальності набирає робота у групах (парах). Під час такої роботи студенти вчаться: прислухатися й поважати думки кожного члена групи (пари); допомагати одне одному в групі (парі); працювати так, щоб не заважати іншим групам (парам); не сміятися над чужими помилками; давати можливість усім членам групи (у парі) висловлюватися; усвідомлювати, що взаєморозуміння – важлива умова успішної роботи; виявляти чесність, інтерес до роботи – це ключ для створення дружної команди.

Для створення позитивного настрою під час класних годин та годин спілкування варто застосовувати прийом «Мікрофон» або «Продовжіть речення». Наприклад: Продовжіть речення з теми «Поділися гарним настроєм»: Я посміхаюся… Я люблю… Я радію...

Особливо важливо для самоствердження особистості студента заохочувати його власну думку, навіть якщо вона розходиться із загальноприйнятою, тобто виховувати в дітей толерантне ставлення до чужих думок, поглядів. Тому доцільно під час виховних заходів, розглядаючи ігрові ситуації, налаштовувати на такі форми висловлення власної позиції: Я вважаю… Я думаю... Я переконаний...

Застосування інтерактивних технологій ефективно впливає на те, що стирається межа між викладачем-керівником та студентом-підлеглим, а з'являється викладач-наставник та студент-партнер. У цьому контексті доцільним є використання прийому «Стань учителем». Цікаво спостерігати, як змінюється студент: він мобілізує свої знання, стає серйознішим, уважнішим. Студенти-учителі наслідують інтонацію, жести, стиль спілкування з групою свого наставника. Це свідчить про те, яка моральна відповідальність лежить на особистості викладача, щоб бути прикладом для дітей.

Прийом «Маленький театр», де розігруються ситуації із проблемного питання, дає можливість залучити до участі студентів з низькою активністю та гіперактивних. Виховні години-презентації «Світ моїх захоплень», «Таланти групи» сприяють глибшому вивченню творчих здібностей та задатків студентів, допомагають віднайти точки перетину інтересів.

Розвиток критичного мислення – складний процес для виховної роботи у перші дні роботи з групою, але він дає можливість планування виховної роботи на другий –третій рік навчання, бо саме адекватна оцінка дійсності з урахуванням думок тих, хто поряд, є тими точками перетину формування навичок толерантної взаємодії підлітків через застосування технології критичного мислення. Доцільно залучати

студентів до колективного планування роботи групи через евокаційний прийом «Знаю – Хочу знати – Дізнався», застосування прийомів рефлексії – тренінгові заняття: «Уроки толерантності», «Моя група», «Толерантність у нашому житті».

Варто зауважити, що визначені технології не застосовуються окремо у виховному процесі, а існують у взаємодії, що підвищує організацію життєдіяльності студентського колективу, пропаганду моральних цінностей, пошук та виконання корисних справ, збагачення знаннями про рідний край, національну культуру. Головне – це діяльність, спрямована на розвиток творчих здібностей студентів, виховання патріотичних та інтернаціональних почуттів, формування вмінь і навичок толерантного спілкування, стимулювання пізнавального інтересу до мови, історії, літератури, культури.

Таким чином, пошук та впровадження ефективних засобів виховання в аспекті інноваційної діяльності скеровує виховний процес на створення системного підходу до організації виховної діяльності, дає можливість створити для студентської молоді «розширену діяльність», в якій вона діє, пізнає і спілкується, тим самим освоює систему соціальних зв'язків і відносин.

Список використаних джерел

1.Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І. М. Дичківська. Інноваційні педагогічні технології – К.: Академвидав. – 2004. – 352 с. 2.Лізинський В.М. Прийоми і форми у вихованні / В.М. Лізинський. Прийоми і форми у вихованні. – Х. :Веста: Видавництво «Ранок», 2007. – 160с. 3.Петриченко Л. О. Теоретико-методологічні засади формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vuzlib.com/content/ view/343/84/.

Л. П. Вішнікіна

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗАСОБІВ ПРЕДМЕТНО-КОМПЕТЕНТНІСНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ

Успішність предметно-компетентнісного навчання географії істотно залежить від модернізації підходів до сучасних засобів, які мають не лише збагачувати чуттєвий досвід школярів і сприяти конкретизації їхніх теоретичних знань, а й надавати змогу вирішувати прикладні задачі географічного спрямування.

Відповідно до теоретичних засад дидактики географії засоби предметно-компетентнісного навчання географії – це природні й штучні об'єкти, що виконують функції носіїв географічної інформації, знарядь створення інформаційно-предметного середовища навчального процесу та інструментів навчально-пізнавальної діяльності

За такого визначення, по-перше, інформаційно-предметне середовище, що створюється засобами навчання географії, має пізнавальний, творчий і емоційний потенціал. По-друге, ці засоби як інструменти навчально-пізнавальної діяльності забезпечують дотримання принципу наочності процесу навчання географії. По-третє, вибір таких засобів визначають мета, зміст і методи предметно-компетентнісного навчання географії, до того ж засоби навчання самі безпосередньо впливають на компоненти процесу навчання, стимулюючи їхній розвиток. По-четверте, засоби навчання правлять за знаряддя діяльності і вчителя, і учнів [1].

Начасі варто диференціювати засоби предметно-компетентнісного навчання географії за їхнім змістом і спрямуванням. Відповідно до такого і з метою спрощення користування різноманіттям засобів, доцільно виокремити п'ять груп засобів: *об'єктно-натуральні, об'єктно-замінювальні, приладно-природничі, апаратно-забезпечувальні* та *інтегровані інформаційні.*

Об'єктно-натуральні засоби – це реальні географічні об'єкти вивчання (географічні об'єкти, процеси та явища) у довкіллі, або їхні фрагменти, що розміщені у класі. До цієї групи належать реально-географічні засоби, тобто ті, що можуть від-

відуватися, спостерігатися й вивчатися на місці їхнього розташування та/або прояву, у т.ч. природні й соціально-економічні об'єкти, та фрагментарно-географічні – шкільні натуральні фрагменти реальних географічних об'єктів вивчання (колекції, зразки, гербарії тощо).

Група *об'єктно-замінювальних* засобів навчання – це ті, що модельно замінюють у той чи інший спосіб об'єктно-натуральні засоби за рахунок подавання певної вибіркової інформації щодо них, а саме: вербальні (тексти, текстові й текстово-числові таблиці тощо, у т.ч. з підручників, довідників тощо); ілюстративно-зображувальні (малюнки, фото, картини, рисунки, поміж них із підручників, довідників, слайди тощо); аудіовізуальні (аудіо- та відеозаписи природних і економічних об'єктів тощо); графічно-знакові засоби (графіки, діаграми, структурно-логічні схеми і конспекти, фрейми тощо); картографічно-геоінформаційні засоби (географічні настінні й настільні карти у паперовому та електронному виді, контурні карти та картосхеми тощо); прототипні засоби (об'ємні моделі, саморобні макети географічних об'єктів, ділянок місцевості тощо). Окрім того, до *об'єктно-замінювальних* засобів належать комбіновані – будь-які можливі й доцільні для навчання поєднання з вищенаведених п'яти типів засобів об'єктно-замінювальної групи (наприклад, комбінація географічної карти зі структурно-логічною схемою або діаграмою, комбінація тексту й рисунків з підручника, глобус як комбінація картографічного й прототипного типів тощо).

Група приладно-природничих засобів предметно-компетентнісного навчання географії включає «традиційні» вимірювальні прилади і пристрої та певні знаряддя із різних курсів шкільної географії, які застосовують для отримання окремих характеристик і параметрів географічних об'єктів вивчання або їхніх замінників – геодезично-топографічні, метеорологічні, гідрологічні, геометричні засоби, астрономічні засоби тощо.

Варто зазначити, що модернізація географічних засобів навчання пов'язана, перш за все, із застосуванням *апаратно-забезпечувальних* засобів, до яких належать:

1) комп'ютерні засоби – різноманітні персональні комп'ютери (від «традиційних» за конфігурацією Desktop до сучасних ноутбуків, нетбуків, планшетів, суперпортативних (кишенькових) комп'ютерів тощо);

2) автономні аудіовізуалізаційні засоби – мультимедійне обладнання (програвачі, відеомагнітофони, мобільні програвачі компакт-дисків, музичні центри, MP3-плеєри, медіаплеєри, DVD/HD-плеєри, мультимедійні проектори, дошки й екрани, рідкокристалічні й плазмові телевізори тощо);

3) інформаційно-накопичувальні засоби – різноманітні носії-накопичувачі цифрової географічної навчальної інформації (від жорстких дисків власне комп'ютерів, у т.ч. переносних, до сучасних носіїв-накопичувачів, таких як різноманітні компакт-диски, дротові й бездротові пристрої т.зв. флеш-пам'яті, у т.ч. USB-накопичувачі та картки пам'яті, тощо);

4) позиційно-навігаційні засоби – різноманітні за класом пристрої для визначення власного місцезнаходження (географічних координат і висоти), а також потрібних маршрутів пересування тощо,тобто т.зв. GPS-приймачі або GPS-навігатори, які використовують супутникові системи позиціювання й навігації;

5) інші апаратно-забезпечувальні засоби, у т.ч. допоміжні у навчальному процесі (зокрема, принтери, сканери, копіри, багатофункціональні пристрої, що поєднують можливості трьох щойно названих, підсилювачі з динаміками, дротові й бездротові гарнітури для комп'ютерів і ін., електронні указки, дистанційні комп'ютерні маніпулятори, графічні планшети, цифрові фото- й відеокамери, мобільні смартфони, спеціалізовані об'ємні дисплеї безпосередньої тривимірної візуалізації типу DVD тощо).

До *інтегрованих інформаційних* засобів предметно-компетентнісного навчання географії варто віднести друковані підручники, посібники, довідники, атласи то-

що. Крім того, до цієї групи засобів навчання належать і мультимедійні засоби – електронні підручники й посібники, електронні атласи, електронні бази даних (внутрішні, в межах шкільної інфраструктури, й зовнішні, інформаційно-мережні) та інші електронні (комп'ютеризовані) мультимедійні інформаційні засоби навчально-географічного й геоінформаційного спрямування [2].

Насамкінець зазначимо, що лише комплексне застосування вчителями усієї різноманітності засобів навчання дозволить повноцінно сформувати предметну географічну компетентність учнів.

Список використаних джерел

1. Вішнікіна Л.П. Теоретичні засади формування методичної системи компетентнісного навчання географії / Л.П. Вішнікіна // Науковий вісник Миколаєвського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : Збірник наукових праць / За ред.. проф.. Анатолія Ситченка. – № 3 (54), вересень 2016. – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. – С. 23-28. 2. Самойленко В.М. Навчання географії : Понятійно-термінологічний словник (з грифом МОН України) / В.М. Самойленко, Я.Б. Олійник, Л.П. Вішнікіна, І.О. Діброва. – К. : Ніка-Центр, 2014. – 352 с.

Т. В. Громко

РОБОТА З ПРОЕКТАМИ ПРИ ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)

Актуальним є твердження, що інформаційні технології та лінгводидактичні завдання навчання знаходяться у взаємозв'язку. Цілісний навчальний процес неможливий без начально-методичного комплексу з певної дисципліни. Сьогодні можна констатувати процес перегляду і поповнення навчальних комплексів предметів інформаційними засобами, що додаються до традиційних завдань і методів навчання.

Одним із перспективних методів навчання, що мають глибокий потенціал для розвитку, виховання і навчання повноцінної освіченої особи сучасного суспільства є метод проектів, котрий в наш час уже зарекомендував себе якнайкраще в освітній діяльності. Не можна не погодитися з Є.С.Полат, котра стверджує, що метод проектів є не тільки творчим і заохочувальним видом як діяльність студентів, але й таким, що стимулює комунікативну діяльність учасників проекту [2, с. 31].

Метод проектів виник в 20-і роки минулого століття в США. Його називали також методом проблем і пов’язували з ідеями гуманістичного напряму у філософії та освіті, які активно розроблялися американським філософом і педагогом Дж. Дьюі, а також його учнем В. Х. Кілпатріком. Їх ідея полягала в тому, щоб залучити кожного учня до активного творчого процесу.

Проектний метод – це дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності студентів, розвиток креативності, формування певних особистих якостей [2].

Такий підхід створює електронне середовище, яке дозволяє організувати якісно самостійну роботу студента, а також може підключити консультовану індивідуальну підтримку навчальної діяльності кожного учня.

Проблеми, які можна вирішити, використовуючи метод проектів: 1) низький рівень активної, самостійної роботи студентів; 2) розвиток творчих здібностей і логічного мислення; 3) об’єднання знань, отриманих у ході навчального процесу, й пошук нової, додаткової інформації за професійним спрямуванням; 4) долучення студентів до аналізу й вирішення певних життєвих ситуацій і проблем; 5) обмежена кількість навчальних годин викладачів і студентів.

Основна суть методу проектів при вивченні української мови за професійним спрямуванням зводиться до використання мови в ситуаціях, максимально наближених до умов професійного спілкування. Для цього необхідно зробити акцент на самостійній роботі студентів (індивідуальної або групової), вибору теми та мовного матеріалу, стимулювати інтерес студентів до певних проблем та подальше ви-

рішення цих проблем, вміння практично застосовувати отримані знання, розвиток критичного мислення. Суть критичного мислення – вічний пошук фактів, їх аналіз, роздуми над їх достовірністю, логічне вибудовування фактів для пізнання нового, для знаходження виходу з сумніви, формування впевненості, заснованої на аргументованому міркуванні.

Реалізовуючи навчальний проект, студент набуває професійної компетентності, а саме: вміння планувати професійну діяльність, аналізувати та синтезувати, підходити до вирішення проблеми, та орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, працювати в команді, швидко інтегруватися у професійне середовище.

При вивченні курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» [3] метод проектів дозволяє створити під час навчального процесу творчу атмосферу, з елементами майбутніх професійних ситуацій, де кожен студент залучений в активний пізнавальний процес на основі методики співробітництва.

Основна ідея методу проектів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням полягає в тому, щоб перенести акцент з різного виду вправ на активну науково-дослідну діяльність студентів та виконання творчих завдань у майбутній професійній діяльності, в рамках навчального курсу.

Характерними для методу проектів при вивченні української мови за професійним спрямуванням є наступні типологічні ознаки: 1.Домінуючі характеристика діяльності в проекті: інформаційні, функціональні, практико-орієнтована єдність, з елементами наукового пошуку. 2.Предметно-змістовна єдність: міжпредметний проект (фахових дисциплін і української мови). 3.Характер координації проекту: безпосередній (гнучкий), прихований (неявний, характерний для телекомунікаційних проектів). 4.Різноплановий характер контактів (серед учасників однієї групи, факультету, різних країн світу). 5.Чисельність учасників проекту і робота в команді. 6.Тривалість проекту.

Саме творчий тип проектної діяльності дає змогу повною мірою мотивувати студентів щодо професійної підготовки, оскільки мотивація, пов’язана з перспективою застосування набутих на заняттях знань і умінь в майбутній професійній діяльності: виступ на міжнародних науково-практичних конференціях, олімпіадах, в пошуку необхідної професійної інформації, практика майбутнього фахівця, термінологічна компетенція, система діловодства, звернення до першоджерел (наприклад, законодавчих актів, архівних даних) тощо.

Інформаційний та функціональний типи в повній мірі розкривають потенціал студента на самостійне опрацювання та пошуку матеріалу, приміром, телевізійні проекти, фахові проблеми у ЗМІ.

Упроваджуючи метод проектів, викладач виконує функцію організатора та модератора пізнавальної і дослідницької діяльності своїх студентів.

Проект з української мови за професійним спрямуванням включає наступні етапи: 1) чітке формування задачі; 2) чітка постановка проблеми; 3) висування гіпотез їх вирішення; 4) розподіл та функцій кожного етапу проекту; 5) збір інформацій та її організація; 6) колективна реалізація проекту; 7) підведення підсумків і публічний звіт.

Важливо звернути увагу на деякі «правила» методу проектів: 1) У команді немає лідерів. Усі члени команди рівні. 2) Команди не змагаються. 3) Усі члени команди повинні отримувати задоволення від спілкування один з одним, тому що вони разом виконують завдання. 4) Усі мають проявляти активність і вносити внесок у реалізацію проекту. 5) Відповідальність за кінцевий результат несуть всі члени команди. 6) Виконання дій в такій послідовності гарантує отримання найкращого результату, та не суперечить вимогам використання методу проектів [2].

Результатом такого методичного прийому є робота у команді, активний пошук, опанування і знаходження джерел інформації: вивчення необхідних лексичних та граматичних одиниць з фахової української мови, відбір потрібних відомо-

стей, моделювання майбутньої професійної діяльності оформлення та представлення результатів.

Інформаційно-технологічна підтримка в навчанні стає невід'ємною частиною навчальної системи будь-якої предметної галузі, особливо курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», який вивчається у всіх вишах України. Саме ця підтримка породжує електронну методику навчання, актуалізує аудіо- та візуальні можливості студентів, а також сприяє індивідуалізації процесу навчання, партнерському співробітництву в навчальному процесі, полегшує контроль та самоконтроль навчальної діяльності.

Таким чином, зважаючи на переваги та недоліки методу проектів при вивченні української мови», можливо зробити логічний висновок, що на практиці цей метод надає нові можливості вирішення методичних завдань. Він є актуальним при вивченні української мови за професійним спрямуванням, і дає можливість для отримання корисної інформації, опанувати фахову термінологію. Він допомагає створити творчу атмосферу, стимулюючи розвиток і професійний інтерес при вивченні української мови за професійним спрямуванням.

Навчальний процес з методом проектів дозволяє індивідуалізувати процес вивчення і фахових дисциплін у відповідності до психологічних та інтелектуальних можливостей студентів і створює доступний режим для засвоєння будь-якого матеріалу, що особливо необхідно для дистанційного навчання.

Формування системи роботи з проектами створює передумови для інтеграції її в міжнародну систему освіти, тим самим, розширюючи можливості міжкультурної і професійно-орієнтованої комунікації між студентами вишів України та зарубіжними навчальними закладами.

Список використаних джерел

1. Кочетурова Н.М. Метод проектов в обучении языку: теория и практика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.itlt.edu.nstu.ru/article4.php. 2. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учебное пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров]. / Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с. 3. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К. : Алерта, 2011. – 694 с.

О. В. Богданович

ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН

Одним з напрямків модернізації сучасної вищої школи є впровадження в освітній процес компетентнісного підходу, націленого на те, щоб забезпечити студента не тільки теоретичними знаннями, а й сформувати у нього досвід здійснення певної діяльності задля вирішення практичних завдань. У зв’язку з цим особливої актуальності набуває професійно орієнтований підхід до навчання у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, система навчання в яких передбачає паралельне вивчення дисциплін загальноосвітнього та професійного циклів.

Фізика та музика. На перший погляд ці два поняття не мають нічого спільного. Фізика - природнича світоглядна наука, завдання якої полягає в тому, щоб відкривати закономірності, що дозволяють пояснити і об'єднати різні фізичні явища. Музика як особливий вид мистецтва відбиває дійсність і впливає на людину за допомогою осмислених і особливим образом організованих звукових послідовностей, що складаються в основному з тонів.

Та все ж ці дві області людської діяльності тісно пов'язані між собою. Музика оточує нас всюди. При звуках потужного оркестрового крещендо на очі навертаються сльози і по спині біжать мурашки. Музичний супровід посилює художню виразність фільмів і вистав. Музиканти змушують нас підхоплюватися на ноги і

танцювати, а батьки заколисують малюків тихими колисковими піснями.

Вивчення складних фізичних явищ, процесів, закономірностей стає доступнішим і цікавішим тоді, коли теоретичний матеріал поєднується із майбутньою професією студентів музичного училища і при викладанні загальноосвітньої дисципліни використовується професійно орієнтований підхід.

Відповідно постає питання: коли і як розповідати про взаємозв'язок фізики і музики, які демонстрації проводити. Інтерес виникає тоді, коли з'являється достатній запас основних первинних знань з фізики, і до того ж коли сама людина долучається до гри на музичному інструменті. Для студентів, які обрали свою майбутню професію у музичній сфері це, безумовно є цікавим.

При вивченні розділу фізики «Коливання та хвилі», намагаюсь дохідливо пояснити матеріал та тісно пов’язати його з обраною студентами професією. Важливо підкріплювати теоретичний матеріал простими і наочними прикладами. Звук супроводжує людину протягом усього життя. Він є основним засобом спілкування між людьми. При зміні частоти звуку змінюється тембр звуку. До речі, він змінюється і при зміні амплітуди коливань. Пояснюю студентам, що у музичних інструментів тембр визначається пружними властивостями струн і розмірами резонаторних порожнин.

У людини тембр голосу визначається аналогічними факторами, але тільки роль струн виконують голосові зв'язки, а роль резонаторів - порожнини лицьової частини голови і гортань. На тембр впливають також взаємне розташування в ротовій порожнині зубів, язика, піднебіння, а також форма складених губ. Треба відзначити, що серед факторів, які впливають на тембр людського голосу, є регульовані і нерегульовані. Так, пружність голосових зв'язок ми навряд чи змінимо, а от стиснути гортань і заговорити голосом казкового героя можемо. Саме тому абсолютно точно повторити чийсь голос неможливо, але можна робити непогані голосові пародії.

До речі, при поясненні студентам теми «Звукові хвилі та характеристика звуку.» показую, як впливає стан носоглотки на тембр голосу. Для цього голос людини перетворюю в електромагнітні коливання з допомогою мікрофона, подаю на підсилювач, а з нього - на осцилограф. Нота «ля» камертона відображається на екрані простою синусоїдою - це фізично чистий звук. Нота «ля», проспівана студентом, виглядає як синусоїда тієї ж частоти, але «порізана» кратними частотами. Якщо затиснути пальцями ніс і тим самим зімітувати застуду, то ця нота буде мати інший тембр, тобто інший набір кратних частот. Ця демонстрація наочна, доступна для студентів і, що також важливо, дуже їм подобається.

Також пояснюю матеріал на прикладі музичних інструментів. Хороше звучання багатьох з них найчастіше залежить від акустичного резонансу. Вводжу поняття цього явища. Ілюструю його необхідність на прикладі камертона, який втрачає гучність при знятті з резонаторного ящика. Якщо звукову хвилю від камертона направити у високу мензурку з водою, то утворюється стояча хвиля.

Разом із студентами розглянемо пристрій гітари. Її коробка резонатора, утворена двома деками і боковиною, має вельми хитру форму, і місце розташування розетки (вхідного і вихідного отвору для звуку) обрано не випадково. Відстань від розетки до стінок ящика в різних місцях різний, що дозволяє повітрю резонувати в ящику на різних частотах (різних нотах).

Частота коливань струни і, отже, частота отриманого звуку залежить від пружних властивостей струни. А ці властивості визначаються матеріалом, з якого струна виготовлена, її товщиною, довжиною і силою натягу. Чим товщі струна, тим нижче звук, менша частота. Чим сильніше натягнута струна, тим звук вище. Ці параметри задаються вже при установці струн та налаштування гітари. Під час гри гітарист регулює, по суті, тільки один параметр - довжину струни, перетискаючи її в різних місцях. Чим менше робоча довжина струни, тим вище частота коливань.

Якби кожна струна коливалася тільки з однією частотою, то всі гітари мали б

практично однакове звучання. Невеликі відмінності були б обумовлені особливостями резонаторних ящиків. Але «голоси» гітар розрізняються. І багато в чому завдяки струнам. Справа в тому, що струна, крім основного коливання, частота якого задається гітаристом при затиску струни, бере участь і в інших коливаннях. Залежно від пружних властивостей матеріалу струни ці частоти можуть мати різні амплітуди, тобто різну гучність звучання на тлі звуку основної частоти. Звідси і різний тембр. Тому при зміні струн змінюється голос гітари.

Процес навчання у вищих закладах освіти – це не лише автоматичне вкладання навчального матеріалу в голови студентів. Для кращого запам'ятовування та відтворення інформації потрібне не лише пояснення, але і напружена робота студента, його активність суджень, інтерпретація ситуації.

Список використаних джерел

1.Коршак Є.В., Ляшенко О.І., Савченко В.Ф. Фізика. 11 кл.: Підруч. для загальноосвіт.навч. закл. –К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2011. – 284 с. 2.Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О.М. Пєхота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та інші; За ред. О.М. Пєхоти –К.: Видавництво А.С.К., 2003 р. 3.Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. –К.: А.С.К., 2006. – 192 с. 4.Січкарук О. Інтерактивні методи навчання у вищій школі. –К., 2006. – 86 с.

Г. А. Гарагуля, Б. О. Басіна

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСТНОГО ПІДХОДУ НАВЧАННЯ СЕРЕД СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ВУЗУ

Новітня модернізація системи віщої освіти обумовлює міни, що несуть інноваційний характер, і мають забезпечити отримання максимально наближених до вимог сучасного суспільства результатів. Відповідна організація навчальної діяльності студентів на основі компетентнісного підходу, дозволяє кожному з них розкрити свій потенціал.

У своїй професійній діяльності викладач використовує ті групи методів, що дозволять найбільш ефективно засвоїти матеріал, та оволодіти відповідними навичками. Вибір методу залежить від багатьох чинників, зокрема викладачем враховується і загальний рівень теоретичної підготовки студентів в групі.

Результати теоретичного аналізу проблеми. На кафедрі Внутрішньої медицини 1 для студентів 4 курсу, які навчаються на циклі внутрішні хвороби Модуль 1, нами була використана одна із інтерактивних методик – прес конференція. Для виконань цього виду роботу студенти готують доповіді-презентації на 10-15 хвилин. Теми доповідей вибирають самостійно, в межах тем, що вивчаються за навчальним планом. Зазвичай для доповідей обираються теми які за планом винесені для самостійного вивчення, або зацікавили студентів і ті виявили інтерес до більш поглибленого розгляду цього матеріалу. Підчас проведення такого виду роботи, студенти приймають в ній участь в якості доповідача та слухачів. Викладач відіграє роль модератора конференції, спрямовує дискусійне обговорення представлених доповідей, підтримує зацікавленість студентів у представлених питаннях. Такий вид роботи стимулює студентів до пошуку потрібної інформації, формує навички послідовного надання матеріалу. Також студенти вчаться висловлювати свою думку та дискутувати.

Висновки. Завдяки застосуванню такого виду роботи зі студентами, реалізуються декілька основних принципів компетентнісного підходу навчання у вищій школі. По перше, це вміння задавати питання, терпимість до незнання, сприйняття різноманітних думок - все це важливі якості професійної компетенції. По друге студенти вчаться вибирати інформацію, структурувати її і обробляти, робити вибір і знаходити рішення. Розуміння, оцінка і обробка інформаційних знакових систем, тобто компетентне й відповідальне поводження зі знаннями, отриманими із засобів інформації, є невід'ємною частиною професіоналізму фахівця.

Список використаних джерел

1. Формирование общества, основанного на знаниях: Новые задачи высшей школы Доклад Всемирного Банка. Издательство «Весь Мир», 2003. 2. Sarah W Fraser, профессор Middlesex University London, Учение о комплексности http://bmj.com/cgi/content/full/323/7316/799.

В. А. Гладуш, А. О. Криворотько

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДЛІТКІВ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

За останні десятиріччя у вивченні проблем статі і сексуальності безумовно є певні здобутки, написані фундаментальні праці теоретичного і прикладного характеру, досліджуються проблеми сексуальної соціалізації, і визначено, що на порушення соціальної адаптації підлітків з порушенням інтелектуального розвитку можуть впливати відхилення у формуванні статевої ідентичності й освоєння статевих ролей. У зв'язку з цим значний інтерес становить вивчення механізмів статеворольового розвитку в підлітків з порушенням інтелектуального розвитку.

За С.Носовим [3], порушення поведінкової активності пов'язано з порушеннями соціальної ситуації розвитку, зокрема соціальної ідентичності, і може призвести до соціальних відхилень корисливого типу, агресивної орієнтації, а також відхилень соціально-пасивного типу. Особливо це стосується підліткового віку, коли розвиток самосвідомості відбувається на базі біологічної та соціально-психологічної кризи.

Особливості пізнавальних та емоційних процесів, а також соціальної ситуації розвитку дитини з порушенням інтелектуального розвитку заважають достатньою мірою оволодіти знаннями про ролі жінки та чоловіка, про їхні стосунки в сім'ї, про обов'язки та норми поведінки. Ситуацію також ускладнює зміна ієрархії та інтенсивності потреб дитини з порушенням інтелектуального розвитку; не завжди її поведінка, що сприймається як сексуальна, є проявом сексуальних потреб. Порушення ідентичності призводить до порушень поведінки, що відбивається на процесі соціалізації людини.

При порушенні інтелектуального розвитку, яке заважає сприймати та оперувати інформацією, зростає небезпека формування негативної або дифузної статеворольової ідентичності, для якої характерними є вибір негативних зразків для наслідування, нездатність до планування майбутнього, пов'язаного з гендерним самовизначенням, неможливість формування Я-образу, небажання дорослішати, невіра у свої сили, тривожність тощо. Це твердження доводить С. Лукомська [1] у своєму дослідженні статеворольових відносин підлітків з легкою інтелектуальною недостатністю. За її опитанням педагоги зазначають у підлітків з легкою інтелектуальною недостатністю яскраво виражену сором'язливість (93 % дівчат і 50 % хлопців) та емоційну вразливість (87 % дівчат та 70 % хлопців). У міжособистісних стосунках підлітки з легкою інтелектуальною недостатністю схильні бути пасивними, слухняними та орієнтуватися на думку референтних осіб. Вони часто незадоволені собою, песимістично оцінюють власне майбутнє, уникають контактів і соціальних ролей, що можуть привернути до них увагу оточення. Опитані підлітки характеризуються почуттям провини за свою інтелектуальну та соціальну некомпетентність. Вони мають низький рівень самоповаги і самосприйняття, схильні до самозвинувачень, при цьому вважають, що не можуть самостійно впливати на своє життя, покладаючи відповідальність за власну долю на батьків, педагогів та інші зовнішні чинники.

Окреме дослідження А. Мухіна [2] проводила серед дівчат-підлітків з легкою інтелектуальною недостатністю. Вона виявила, що в них наявні такі особливості статеворольової ідентичності: відсутність зразка позитивної ідентифікації, низький рівень диференціації статевотипізованих ролей чоловіка й жінки, низький рівень прийняття своєї соціальної ролі, неможливість планування майбутньої моделі

сім'ї, відсутність уявлень щодо себе в майбутньому та ін. Ускладнюється цей процес гормональним впливом, що є результатом психосексуального розвитку підлітка, порушенням самосвідомості, зниженням пізнавальних можливостей розумово відсталої дитини, своєрідною ситуацією розвитку та низькою мотивацією, що не дає можливості самостійно наслідувати поведінку, характерну для своєї статі, отримувати й переробляти інформацію.

Щодо хлопців-підлітків з порушенням інтелектуального розвитку окремого дослідження формування і засвоєння культури сексуального здоров'я не проводилось.

Таким чином, на основі аналізу спеціальної літератури ми можемо зробити висновок, що проблема формування статеворольової ідентичності в підлітків з порушенням інтелектуального розвитку досліджена недостатньо. Установлено, що у формуванні статеворольової ідентичності підлітків з порушенням інтелектуального розвитку значно зростає роль спеціально організованої, корекційно спрямованої, психолого-педагогічної роботи, забезпечення цілісності й систематичності розвитку когнітивного, емоційно-ціннісного та поведінкового компонентів.

Список використаних джерел

1.Лукомська С. О. Особливості статеворольової поведінки підлітків з різним рівнем інтелектуального розвитку // [Електронний ресурс]. URL: http://vuzlib.com/content/view/498/ (12.05.2017). 2.Мухіна А. Ю. Особливості статеворольової ідентичності розумово відсталих дівчат-підлітків: дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.08: захищена 2012 / Мухіна Анастасія Юріївна. – К., 2012. – 214 с. 3.Носов Н. Н. Формирование неадекватной самоидентичности и агрессивности / Н. Носов // Вопросы психического здоровья детей и подростков. – 2003(3). – № 1. – М. : Просвещение, 1991 – 127 с.

Л. И. Васильева, О. С. Калашникова

СОЗДАНИЕ И ВНЕДРЕНИЕ НОВЫХ ФОРМ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ

Цель работы - повысить качество подготовки специалистов терапевтического профиля в высшей школе и институтах последипломного образования, путем создания новых форм учебных методических материалов, позволяющих облегчить процесс изложения и усвоения информации по стандартам диагностики, лечения и профилактики заболеваний внутренних органов.

Задачи работы: 1) представить современную информацию по актуальным проблемам внутренней медицины в виде кратких руководств на бумажном носителе и в виде мультимедийных презентаций; 2) найти современный, оптимальный для восприятия и усвоения вариант подачи объемной и разноплановой многогранной информации: дать определение нозологической формы, которое отражает современные представления о сущности болезни; представить критерии диагностики заболевания и алгоритмы их поиска; изложить подход при выборе наиболее эффективного способа и тактики лечения; осветить современные подходы к профилактике появления и прогрессирования той или иной патологии внутренних органов; 3) унифицировать процесс формулировки диагноза; 4) получить оценку проделанной работы путем анкетирования студентов, практических врачей с различным стажем профессиональной деятельности; 5) внедрить образовательный материал в процесс последипломного усовершенствования врачей различных специальностей.

Метод работы. Новая учебно-методическая форма представления современной информации по актуальным проблемам кардиологии, пульмонологии и внутренней медицины, которая используется в процессе обучения студентов медицинских ВУЗов, врачей интернов и врачей с практическим опытом работы на курсах последипломного повышения квалификации разработана на основе проведенной интеллектуальной аналитической работы над современной информацией, изложенной в основополагающих мировых и национальных источниках и огранена

многолетним личным опытом практической работы на клинической кафедре медицинского ВУЗа, что позволяет доступно, последовательно и наглядно представить материал по актуальнейшим проблемам внутренней медицины.

Изданы краткие и, вместе с тем, всеобъемлющие руководства в виде методических пособий, предназначенных для аудиторной и самоподготовки врачей, охватывающие следующую тематику: Современные представления об артериальной гипертензии и место ингибиторов АПФ в ее лечении – 1997, 126 с. [5]; Артериальная гипертензия. Современные представления о патогенезе и лечении – 1998, 151 с. [2]; Недостаточность кровообращения – 1999, 270 с. [7]; Артериальная гипертензия. Принципы и тактика лечения – 2000, 52 с. [6]; Некоронарогенные заболевания сердца – 2000, 140 с. [4]; Болезни органов дыхания – 2001, 172 с. [18]; Заболевания сердца – 2003, 208 с. [3]; Тромбоэмболия легочной артерии. Диагностика и лечение. – 2015, 320 с. [9]; Тромбоэмболия легочной артерии. Рецидивы и легочная гипертензия – 2015, 208 с. [13]; Тромбоэмболия легочной артерии. Доказательная база по применению и тактика в особых клинических ситуациях – 2016, 292 с. [12]; Тромбоэмболия легочной артерии и тромбоз глубоких вен. Современная диагностика и лечение – 2015, 48 с. [14]; Тромбоэмболия легочной артерии. Алгоритмы диагностики и лечения – 2016, 52 с. [8]; Тромбоэмболия легочной артерии. Диагностические возможности электрокардиографии и эхокардиографии – 2016, 52 с. [11]; Тромбоэмболия легочной артерии. Диагностические возможности рентгенографии и компьютерной томографии – 2017, 204 с. [10].

Во всех книгах сложный текстовый материал представлен в концентрированном виде и наглядной форме - в виде лаконичных схем и таблиц. Такая форма подачи материала позволяет сосредоточить внимание читателя на ключевых и наиболее важных аспектах излагаемой проблемы. Обязательным было соблюдение условия, чтобы краткость не пошла в ущерб полноте изложения [1, 15, 17].

В книгах *«Артериальная гипертензия - 1998, 2000»* и *«Недостаточность кровообращения - 1999»* последовательно изложены современные представления об этиологии, патогенезе, профилактике, диагностике и стандарте лечения этих заболеваний. Приведены также перспективные направления лечения.

В книгах *«Некоронарогенные заболевания сердца - 2000»*, *«Болезни органов дыхания – 2001», «Заболевания сердца – 2003»* информация представлена блоками по заболеваниям, что позволяет быстро ориентироваться и находить ответы на важнейшие практические вопросы.

Книги *«ТЭЛА: диагностика и лечение. – 2015», «ТЭЛА: рецидивы и легочная гипертензия – 2015», «ТЭЛА: доказательная база по применению и тактика в особых клинических ситуациях – 2016», «ТЭЛА: диагностические возможности рентгенографии и компьютерной томографии – 2017»* имеют формат традиционного книжного издания, сброшюрованного по короткой стороне, что позволило расположить информационный материал в более наглядном и удобном виде. Книги *«ТЭЛА и ТГВ: современная диагностика и лечение – 2016», «ТЭЛА: алгоритмы диагностики и лечения – 2016», «ТЭЛА: диагностические возможности электрокардиографии и эхокардиографии – 2016»* в которых собраны ключевые сведения, необходимые для принятия стратегических решений по диагностике и лечению, имеют «карманный» формат [16].

Студентам-выпускникам (18 мая 2001 года) и практическим врачам (21 июня 2001 года) было предложено анонимно оценить книги «Артериальная гипертензия», «Недостаточность кровообращения», «Некоронарогенные заболевания сердца» и «Болезни органов дыхания», ответив на вопросы специально созданной анкеты (рисунок 1 и 2 соответственно), состоящей из 7 вопросов для студентов и 10 – для врачей. Также был 8 и 11 пункты, где предлагалось высказать свои замечания и пожелания. Результаты анкетирования представлены

Министерство здравоохранения Украины
Днепропетровская Государственная Медицинская Академия
320600, Украина, г. Днепропетровск, ул. Дзержинского, 9
тел (0562) 45-15-65, факс (0562) 46-41-91

Кафедра госпитальной терапии № 2

Уважаемый коллега!

С целью улучшения качества подготовки специалистов по разделу «Внутренняя медицина» была создана серия учебных пособий:

Артериальная гипертензия
Недостаточность кровообращения
Некоронарогенные заболевания сердца
Болезни органов дыхания

Вы один из первых имели возможность с ними ознакомиться и поработать. Нас интересует Ваше мнение о них. Пожалуйста, подчеркните те пособия, с которыми Вы работали. Если Вы не видели перечисленные пособия – верните анкету незаполненной. Пожалуйста, ответьте на следующие вопросы:

1. Понравилась ли Вам форма преподнесения информации?
ДА _____
НЕТ _____
2. Понятно ли изложен материал?
ДА _____
НЕТ _____
3. Дает ли возможность лучше усвоить и понять изложенный материал?
ДА _____
НЕТ _____
4. Чего, по Вашему мнению, не хватает в пособиях?
_____
_____
_____
5. Целесообразно ли продолжить работу над другими разделами?
ДА _____
НЕТ _____
6. Считаете ли Вы, что такая литература пригодится Вам в практической работе?
ДА _____
НЕТ _____
7. Подача материала в книгах «АГ» и «НК» отличается от «НКЗС» и «Дыхание». Какой вариант Вам больше понравился?
✓ Как в «АГ» и «НК»
✓ Как в «НКЗС» и «Дыхание»
8. Ваши замечания и пожелания по усовершенствованию:
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Вариант ответа, который Вам кажется правильным - обведите кружочком. Если хотите, можете его прокомментировать или предложить другой.

Большое спасибо за Ваши ответы и сотрудничество!

18 мая 2001 года

Рис. 1

Министерство здравоохранения Украины
Днепропетровская Государственная Медицинская Академия
320600, Украина, г. Днепропетровск, ул. Дзержинского, 9
тел (0562) 45-15-65, факс (0562) 46-41-91

Кафедра госпитальной терапии № 2

Уважаемый коллега!

С целью улучшения качества подготовки специалистов по разделу «Внутренняя медицина» была создана серия учебных пособий:

Артериальная гипертензия (1998, 2000 г.)
Недостаточность кровообращения (1999 г.)
Некоронарогенные заболевания сердца (2000 г.)
Болезни органов дыхания (2001 г.)

1. Знакомы ли они Вам?
ДА НЕТ
Если «нет» - то заполнить анкету дальше не нужно.
2. Пожалуйста, подчеркните те, с которыми знакомы. Вы один из первых имели возможность с ними ознакомиться и поработать. Нас интересует Ваше мнение о них.
3. Понравилась ли Вам форма преподнесения информации?
ДА _____
НЕТ _____
4. Понятно ли изложен материал?
ДА _____
НЕТ _____
5. Дает ли возможность систематизировать информацию?
ДА _____
НЕТ _____
6. Почерпнули ли Вы новую информацию?
ДА _____
НЕТ _____
7. Помогают ли пособия Вам в практической работе?
ДА _____
НЕТ _____
8. Целесообразно ли продолжать работу над другими разделами?
ДА _____
НЕТ _____
9. Чего, по Вашему мнению, не хватает в пособиях?
_____
_____
_____
10. Какими источниками информации Вы пользуетесь?
_____
_____
_____
11. Ваши замечания и пожелания по усовершенствованию:
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Вариант ответа, который Вам кажется правильным - обведите кружочком. Если хотите, можете его прокомментировать или предложить другой.

Ваша специальность _____
Стаж работы (лет) _____

Большое спасибо за все Ваши ответы и сотрудничество!

27 июня 2001 года

Рис. 2.

в таблицах 1 и 2. Только 1 (из 49) врач терапевт не почерпнул из книг новой информации.

Таблица 1. Оценка книг студентами выпускниками

Параметры	**Количество участников**	**Процент**
Участвовали в анкетировании	**337**	**100**
Положительный ответ на 1 – 5 вопросы	**302**	**90**
Отрицательный ответ на 1 вопрос	**35**	**10**
Понравился больше вариант как в «АГ» и «НК»	**97**	**32**
Лучше вариант как в «НКЗС» и «БОД»	**142**	**46**
Понравились все книги	**34**	**11**
Не было записей в 8 пункте	**29**	**9**

Таблица 2. Оценка книг практическими врачами

Специальность / стаж работы	**Количество участников**	**Знакомы с книгами**
Кардиологи / 3 – 31 год	**21**	**20**
Терапевты / 5 – 49 лет	**54**	**49**
Гастроэнтерологи / 35	**1**	**1**
Не указана / не указан	**5**	**Нет**
Всего / 3 – 49 лет	**81**	**70**

Практическая значимость руководств. Методические пособия отражают современные представления по актуальным проблемам внутренней медицины и могут быть использованы как **в процессе обучения:** 1) преподавателями медицинских образовательных учреждений при чтении лекций и проведении практических занятий; 2) студентами и врачами интернами, курсантами институтов последипломного образования в процессе самоподготовки так и **в повседневной клинической практике;** 3) практическими врачами (кардиологами, терапевтами, пульмонологами, семейными врачами) с различным стажем профессиональной деятельности.

Выводы. 1.Уникальная серия из 14 образовательных книг и мультимедийных презентаций, посвященных актуальным проблемам внутренней медицины охватывает широкий спектр заболеваний сердца, сосудов и легких, которые являются ведущей причиной смертности людей на планете. 2.Материал практических руководств и сами руководства используются преподавателями ВУЗов и ФУВов при чтении лекций и проведении практических занятий в процессе обучения и повышения квалификации: а) на кафедрах пропедевтики внутренней медицины, внутренних болезней №1, 2, 3, семейной практики ГУ «ДМА МЗ Украины»; б) на кафедрах терапии, кардиологии и семейной медицины ФПО и семейной медицины ФПО ГУ «ДМА МЗ Украины» в ходе проведения предатестационных циклов по специальностям «Кардиоло-

гия», «Внутренняя медицина» и «Семейная медицина»; в) на кафедре кардиохирургии, рентгенэндоваскулярных и экстракорпоральных технологий при тематическом усовершенствовании «Современные методы диагностики и лечения венозных тромбозов и тромбоэмболии легочной артерии». 3.Методические пособия, изданные в «карманном» формате, применяются для самоусовершенствования и повседневного использования в процессе врачебной практики.

Список использованных источников

1.Анисимов В., Грохольская О.Г., Никандров Н.Д. Общие основы педагогики // Просвещение, 2007. - 575 с. 2.Дзяк Г.В., Васильева Л.И. Артериальная гипертензия. Современные представления о патогенезе и лечении // Таблицы и схемы. – Днепропетровск, 1998, 151 с. 3.Дзяк Г.В., Васильева Л.И. Заболевания сердца / Краткое руководство под редакцией академика АМН Украины Г.В. Дзяка // Л.И. Васильева. – Киев, Четверта хвиля, 2003, 208 с. 4.Дзяк Г.В., Васильева Л.И. Некоронарогенные заболевания сердца / Методическое пособие под редакцией академика АМН Украины Г.В. Дзяка // Л.И. Васильева. – Днепропетровск, 2000, 140 с. 5.Дзяк Г.В., Васильева Л.И. Современные представления об артериальной гипертензии и место ингибиторов АПФ в ее лечении // Таблицы и схемы. – Днепропетровск, 1997, 126 с. 6.Дзяк Г.В., Васильева Л.И., Ханюков А.А. Артериальная гипертензия. Принципы и тактика лечения // Методическое пособие в таблицах и схемах – Днепропетровск, 2000, 52 с. 7.Дзяк Г.В., Дрыновец Й., Васильева Л.И., Ханюков А.А. Недостаточность кровообращения // Методическое пособие в таблицах и схемах. – Днепропетровск, 1999, 270 с. 8.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии. Алгоритмы диагностики и лечения // Карманный справочник в схемах и таблицах. – Днепр: Герда, 2016, 52 с. 9.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии. Диагностика и лечение. Книга 1. // Краткое руководство в схемах и таблицах. – Днепропетровск, «Акцент ПП», 2015, 320 с. 10.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии. Диагностические возможности рентгенографии и компьютерной томографии // Практическое руководство в схемах и таблицах. – Днепр: Герда, 2017, 204 с. 11.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии. Диагностические возможности электрокардиографии и эхокардиографии // Карманный справочник в схемах и таблицах. – Днепр: Герда, 2016, 52 с. 12.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии. Доказательная база по применению и тактика в особых клинических ситуациях. Книга 3. // Краткое руководство в схемах и таблицах. – Днепропетровск, «Акцент ПП», 2016, 292 с. 13.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии. Рецидивы и легочная гипертензия. Книга 2. // Краткое руководство в схемах и таблицах. – Днепропетровск, «Акцент ПП», 2015, 208 с. 14.Васильева Л.И. Тромбоэмболия легочной артерии и тромбоз глубоких вен. Современная диагностика и лечение // Карманный справочник в схемах и таблицах. – Днепропетровск, 2015, 48 с. 15.Мухина С.А., Соловьева А.А. Современные инновационные технологии обучения. – М., 2008. 16. Новгородцева И.В. Педагогика в медицине // М.: «ФЛИНТА», 2017. 17.Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии. //М.: Издательский центр «Академия», 2009. 18. Перцева Т.А., Васильева Л.И., Богацкая Е.Е., Конопкина Л.И., Киреева Т.В., Гашинова Е.Ю. Болезни органов дыхания / Методическое пособие под редакцией профессора Т.А. Перцевой // Л.И. Васильева (ответственный редактор), Е.Е. Богацкая, Л.И. Конопкина, Т.В. Киреева, Е.Ю. Гашинова. – Днепропетровск, 2001, 172 с.

Д. А. Гонтар

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

Любов до Батьківщини завжди конкретна. Це любов до рідного будинку, де народився, до вулиці, по якій вперше пішов до школи. Але для того, щоб полюбити свій рідний край, потрібно його добре знати, зокрема тому, що знання про рідний край так само необхідні для духовного розвитку дитини, як уміння читати й писати.

Краєзнавство – це наука про націю, про людину в її зв’язках з мовою, історією, культурою. Завдяки краєзнавству учні глибше усвідомлюють історію, розуміють своє місце в суспільстві.

Враховуючи тенденцію стрімкої популяризації туризму у світі, потенціал нашого міста в даному напрямку є нагальною потребою.

Чимало у місті Кривому Розі туристично привабливих об’єктів, однак дуже рідко вони використовуються з метою поглиблення знань про історію рідного міста. Окремі об’єкти, які доцільно використовувати на уроках історії рідного краю,

наведені в таблиці №1.

Таблиця №1. Туристично привабливі об'єкти Криворіжжя, що допомагають глибше пізнати історію рідного міста

Фото та назва об'єкту	***Коротка інформація про об'єкт***
Садиба О.М.Поля	Будинок у якому в 1873-1881 роках жив Олександр Миколайович Поль (1832-1890) - дослідник краю, першовідкривач криворізьких залізних руд, громадський діяч, колекціонер. Як будівельний матеріал використовували цеглу. Зовні об'єкт пофарбований сумішшю білої глини та жовтого колору; фундамент споруди обкладений кахелем. Джерела, у яких міститься інформація про об'єкт: http://krogerc.info/ua/index.html
Маєток родини Добровольських	Цей будинок з 1846 року належав Василю Добровольському - польському шляхтичу. Після смерті старого Добровольського у 1892 році, маєток батька перейшов до рук молодшого сина - Андрія. Після 1930 року в колишній поміщицький будинок поселився дитячий будинок, де виховувались діти-сироти. згодом у ньому розмістився Широківській ветзоотехнікум, а потім школа, яка існує і нині. Джерела, у яких міститься інформація про об'єкт: http://krogerc.info/ua/index.html
Житлова будівля з вапняку-ракушняку	Даний об'єкт дає змогу прослідкувати особливості народної архітектури на території Кривого Рогу наприкінці XIX – на початку XX ст. Зокрема, можна зазначити той факт, що у зв'язку з поширенням вапняку по берегах річок і балок набув розповсюдження спосіб зведення стін з пласких необроблених плит, покладених без зв'язки і лише обмазаних потім зовні і зсередини глиною. Крім того, побідна технологія будівництва використовувалася на Криворіжжі і для будівництва господарських споруд, а пов'язано це було, перш за все, з тим, що на той час існувала проблема води. Постійні посухи, недостатня кількість рік, озер і ставків змушували мешканців кожної садиби тримати свою криницю, стінки якої були з твердої глини або обкладалися диким каменем. Зверху робилася щілівка, а якщо вода була високо, то діставали її відром на мотузці. На деяких криницях робилися навіси на стовпах з гарним завершенням у формі хреста. Дата будівництва – кінець XIX ст.; як будівельний матеріал використовували вапняк, ракушняк, каміння, глину, для надання форми стінам – дерев'яні дранки, пізніше окремі частини будинку (наприклад, сходи) були обкладені цеглою. Джерела, у яких міститься інформація про об'єкт: Мельник О.О., Балабанов С.В. Історична енциклопедія Криворіжжя / О.О.Мельник, С.В.Балабанов. – Т. 1. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – С. 447.

Комерційне училище *Будівля Комерційного училища (передній фасад)* *Будівля Комерційного училища (задній фасад)*	Даний об'єкт ілюструє процес розвитку освіти на території Криворіжжя на початку XX ст. Комерційне училище було збудоване у 1910 р., до революції в ньому знаходилося декілька контор і різноманітних установ. Особливо відомим на Криворіжжі був викладач суспільствознавства та географії Комерційного училища Олександр Семенович Вєтров. Виходячи з даних протоколу засідання педагогічної ради училища від 4 жовтня 1918 р., О.С.Вєтров на своїх уроках розвивав в учнів бадьорість і трудове налаштування, проводив активну позакласну роботу з предмета, займався збором колекцій, частина з яких пізніше слугувала посібником під час викладання курсу. Як вихователь класу, О.С.Вєтров користувався великою повагою учнів [1, с. 137]. Джерела, у яких міститься інформація про об'єкт: 1) Петров А. Первоисточники – чистые родники: в 2 кн. / А.Петров. – Кн. 2. – Днепропетровск, 2011. – С. 135 – 138; 2) Рукавицын А.И. Кривой Рог в открытках, документах, фотографиях. – К.: Книга-плюс, 2010. – 128 с.; 3) http://1775.dp.ua/istoriya-ss/mestechko-krivoy-rog/2

Запропоновані об'єкти зорієнтовані на впровадження у туристичну діяльність наступним чином: організація пішохідних мандрівок, екскурсій, квестів, пошукових заходів тощо.

З педагогічної точки зору ознайомлення учнівської молоді із запропонованими об'єктами сприятиме формуванню в них історичної свідомості і почуття національного патріотизму, а також: допоможе учням зрозуміти сучасність у контексті минулого; викличе в учнів інтерес до минулого, допоможе зрозуміти власне коріння і культурну спадщину своєї нації; допоможе їм набути відчуття єдності зі своїм оточенням, своїм народом, засвоїти принципи загальнолюдського гуманізму.

М. В. Домнічев, О. В.Нестеренко, Д. П. Заікіна, В. В. Білаш

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ВИБУХОБЕЗПЕКИ

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Військовий конфлікт на сході нашої держави, змушує шукати різні шляхи інформування населення про правила безпечної поведінки в разі виявлення вибухонебезпечних предметів. Навчання населення основам вибухобезпеки, доцільно починати зі школи і продовжувати у вищих навчальних закладах.

Аналіз досліджень та публікацій. Зроблено огляд робіт фахівців – зокрема Богданова Є.В., Радковець Ю.І., Свергунова О.О., Адаменко М.І. та інших [1-3], численних відкритих джерел, та з урахуванням рекомендацій фахівців ДСНС, ЗСУ, МВС тощо.

Постановка завдання. Необхідно встановити шляхи інформування слухачів, відносно найбільш розповсюджених вибухонебезпечних предметів, що можуть потрапити до рук цивільного населення.

На сьогодні найбільш актуальним буде складання переліку небезпечних предметів та підготовка навчальних матеріалів для інформування про потенційну загрозу кожного окремого виду з цих предметів та підвищення загального рівня інформованості громадян про наступне.

1.Загальні проблеми викладання курсу вибухобезпеки. На нашу думку, ос-

новною проблемою викладання курсу для населення є досить низький рівень знань як про основні види вибухонебезпечних предметів так і про їх властивості. В тому числі існує небезпека помилкової ідентифікації цих предметів, як через спеціальні дії по «камуфлюванню» вибухових пристроїв, так і через дію часу, який знищує певні характерні прикмети, за якими можна встановити приналежність тої чи іншої знахідки до вибухонебезпечних предметів (особливо актуально для боєприпасів часів Першої та Другої світових воєн).

Також зростає загроза цивільному населенню травмуватися чи загинути внаслідок вчинення терористичних актів, що можуть бути спрямовані як проти представників правоохоронців, волонтерів [4] чи проти інших громадян через конфлікт інтересів в тому числі і ділових [5].

Небезпека постраждати внаслідок терористичної атаки, слабко залежить від дій самого громадянина, в той же час, небезпека отримати травми в разі неправильного поводження з вибухонебезпечними предметами – прямо залежить від конкретних дій людини з цими предметами. Тому якісне інформування слухачів, дозволить зменшити ризик травмування чи загибелі внаслідок поводження з небезпечними знахідками.

2.Небезпеки при поводженні з вибуховими предметами. В зв'язку із військовим конфліктом на сході нашої держави, та подіями початку 2014 року, сьогодні різко підвищилася небезпека травмування та загибелі, внаслідок неправильного поводження з боєприпасами та вибуховими пристроями, що потрапили у неконтрольований обіг.

Значна проблема на сьогодні - наслідки багаторічної політики виняткового «пацифізму», через що було зменшено можливість населення отримати елементарні знання про зброю та боєприпаси. Особливого розмаху, ця хибна політика, набула протягом останніх передвоєнних років. Через скорочення профільних навчальних закладів та «корекцію» навчальних програм у загальноосвітніх навчальних закладах, нехтування питаннями забезпечення необхідними навчальними посібниками, та наочним приладдям, підростаюче покоління (основна група ризику) в основному отримувала (і отримує) знання про зброю, боєприпаси, та правила поводження з ними з фільмів, комп'ютерних ігор тощо.

Така ситуація призводить до тяжких наслідків в разі потрапляння до рук громадян боєприпасів, зброї і вибухових пристроїв.

3.Шляхи вирішення даної проблеми в сучасних умовах.

Як уже зазначалося вище, для зменшення можливого негативного впливу вибухонебезпечних предметів, населення має бути достатньо поінформоване про їх можливу небезпеку.

Для вирішення цього завдання, визначаємо шляхи інформування населення. Як відомо [6] найкраще інформація засвоюється у разі виконання практичних завдань, чи під час навчання інших.

Ми не будемо розглядати способи інформування населення за допомогою ЗМІ а зосередимось на рекомендаціях щодо навчання у закладах освіти. Це дозволить підвищити захищеність найбільш вразливої частини нашого населення – молоді.

Оскільки переважна більшість навчальних закладів не мають відповідної матеріальної бази (макети вибухових пристроїв, боєприпасів, тощо) та коштів на її придбання, основний ефективний спосіб навчання - це перегляд фільмів і мультимедійних презентацій.

На сьогодні, окрім офіційних структур (ДСНС, МВС, СБУ тощо) певні рекомендації щодо безпеки поводження з вибухонебезпечними предметами випускаються викладачами навчальних закладів [1,7].

Переваги навчання за допомогою презентацій та фото і відео матеріалів, полягають в тому, що дозволяють сформувати у слухачів досить глибокі знання щодо видів небезпечних предметів, їх зовнішнього вигляду, властивостей і потенційної

небезпеки.

За можливості, рекомендується залучення до навчального процесу фахівців ДСНС, МВС, СБУ тощо. Тоді оптимальним варіантом навчання, буде комбінація теоретичного і практичного навчання (демонстрація натурних зразків вибухонебезпечних предметів запрошеними фахівцями).

Також при вивченні курсу, рекомендується робити акцент не лише на діях в разі виявлення небезпечної знахідки а і на діях після можливого вибуху (основні знання щодо першої допомоги постраждалим та ліквідації загроз, що можуть виникнути після вибуху).

Висновки та напрямок подальших досліджень. Встановлено необхідність і актуальність проведення навчання цивільного населення основам вибухобезпеки. Визначено основні перешкоди проведенню якісного навчання. Вказано шляхи і методи вирішення даного завдання у навчальних закладах.

Список використаних джерел

1.Богданов Е.В. Взрывные устройства стандартные и самодельные / Всероссийский институт повышения квалификации работников МВД – Домодедово, 2001. 26 с. 2. Радковець Ю.І. Основні типи мін, їх тактико-технічні характеристики та застосування в збройних (локальних) конфліктах/ Радковець Ю.І., Свергунов О.О., Кушнерик О.Ю., Кашталяр О.В./ Міністерство оборони України,Головне управління розвідки – Київ 2001.105 с. 3. Адаменко М.І.Б езпека зберігання вибухових речовин та боєприпасів Адаменко М.І., Гелета О.В., Квітковський Ю.В., Росоха В.О., Федюк І.Б./ Міністерство України з питань НС. Навчальний посібник для курсантів, студентів та слухачів, які навчаються у відомчих вищих навчальних закладах – Харків, 2005. 66 с. 4.Вибух у приміщенні волонтерського центру в Одесі [Електронний ресурс] Сайт інформаційного ресурсу «Укрмонітор» http://ukrmonitor.com/reports/view/65611. 5.У Києві підірвали бізнесмена з Кіровограда [Електронний ресурс] Сайт нформаційного порталу «Перша електронна газета» http://persha.kr.ua/news/criminal/59054-u-kiyevi-pidirvali-biznesmena-z-kirovograda-foto.html.
6.Озерян О.Л. Різні види візуалізації навчальних матеріалів. Навчальний посібник – К.: Національна академія педагогічних наук України. Університет менеджменту освіти, 2014. – 39 с. 7.Домнічев М.В. Вибухонебезпечні предмети, види, вигляд та основи безпечного поводження з ними. Навчальна презентація – Кривий Ріг, : Криворізький національний університет, 2015. – 26 с.

О. М. Єфімова, С. А. Жицька

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

За останнє десятиріччя змінились ціннісні орієнтації завдяки принципам гуманізації і демократизації суспільства, основною метою є вільна, всебічно розвинута і освічена особистість, здатна жити і працювати в сучасних умовах. Завдяки цьому традиційні підходи до навчання змінились особистісно-орієнтованим.

Особистісно-орієнтований підхід – це навчання, що забезпечує розвиток і саморозвиток особистості у відповідності до її індивідуальних особливостей як суб’єкта пізнання і предмета діяльності [1].

Однією з найбільш важливих вимог до сучасної освіти є формування особистості, яка здатна легко встановлювати і підтримувати зв’язки з носіями різних культур, бути комунікабельною та мобільною, із сформованими комунікативними навичками. Однак, сучасна система мовної підготовки у немовних вищих навчальних закладах, на нашу думку, не враховує потреби, інтереси, здібності студентів, обмежує їх можливості у досягненні рівня мовної компетентності, необхідної для вільного спілкування, розвитку інтелектуального, творчого потенціалу студентів, тобто вона не є особистісно-орієнтованою.

При особистісно-орієнтованому підході до освіти враховуються потреби, можливості і здібності студентів, які разом з викладачами виступають в якості активного суб’єкта діяльності, що і призводить до досягнення поставлених цілей.

Багато дослідників відзначають, що особистісно-орієнтована система навчання іноземним мовам створює умови для розвитку і удосконалення студентів, підвищення їх мотивації, отримання соціокультурної, лінгвістичної та комунікативної компетенції. Для підвищення ефективності особистісно-орієнтованого навчання необхідно підтримувати емоційно позитивний психологічний клімат, створити і підтримувати на високому рівні почуття впевненості студентів в досягненні ними цілей навчання, поважати права студентів на отримання якісної мовної освіти, що забезпечить їх особистісний та професійний розвиток. При використанні особистісно-орієнтованого навчання обираються такі методики, прийоми, засоби та організація навчального матеріалу, які враховують індивідуальні особливості студентів. Навчальні завдання повинні стимулювати пізнавальну активність, суб'єктно-змістовне спілкування, рефлексію, самореалізацію особистості, співробітництво викладача і студентів для спільного вирішення пізнавальних комунікативних завдань. Основна відмінність особистісно-орієнтованого навчання від традиційного полягає в тому, що студенти активно залучаються до діяльного опрацювання та створення системи власних компетенцій, умов для самопізнання, самовдосконалення, самовиховання.

Використання особистісно-орієнтованого підходу при вивченні іноземної мови дозволяє студентам оволодіти необхідними компетенціями, розвиватися як особистість, підвищити рівень мотивації до вивчення іноземної мови та зацікавленості у результаті навчання.

Список використаних джерел

1.Козьмина Н. А. Реализации личностно-ориентированного подхода в обучении иностранному языку в неязыковом вузе [Текст] / Н. А. Козьмина, Л. В. Гуреева // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы III междунар. науч. конф. (г. Уфа, март 2013 г.). – Уфа, 2013. – С. 158-160.

Д. К. Жданов

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В ОДЕСЬКІЙ ЗОШ № 82

Одним з головних принципів патріотичного виховання школярів є пізнання ними своєї Батьківщини. А починається це пізнання з пізнання місця, де вони народилися. Саме тому краєзнавча робота у патріотичному вихованні повинна зайняти одне з провідних місць.

В даний час позакласна і позашкільна краєзнавча робота - це пошукові експедиції, туризм, польова робота, обробка зібраних матеріалів та участь у наукових конференціях (таких як МАН, «Моя Батьківщина - Україна» та інші). Участь у цих конференціях вважається заключним етапом роботи. Однак краєзнавча робота зі школярами має величезні соціальні ресурси, які ми і розглянемо в цій статті.

Використання краєзнавчих екскурсій в навчальному процесі загальноосвітньої школи є дуже ефективним методичним інструментом. Цікаві і змістовні екскурсії викликають активізацію пізнавальної діяльності учнів і дають значно кращі результати, ніж повсякденні уроки. На екскурсіях школярі не лише отримують знання, розширюють свій кругозір, а й відпочивають та оздоровлюються.

Задля повноцінного втілення краєзнавчого принципу в освіту необхідно проводити в школах інтегровані навчальні курси з історичного та географічного краєзнавства, які будуть доповнені факультативними та гуртковими програмами. Така структура поєднання урочних та позаурочних форм роботи дає можливість застосовувати сучасні інтерактивні та інформаційно-комунікативні методи навчання [4].

Одеська школа №82 вже другий рік успішно втілює в життя краєзнавчий проект учнів 6-11 класу ODESA INCOGNITA, в рамках якого для учнів проводилися екскурсійні походи по місту, під час яких учасники проекту навчались фотографувати історичні пам'ятки, проводити фотофіксацію окремих елементів фасаду та порушень

історичного вигляду фасадів будинків в історичних ареалах міста. Велася співпраця з одеськими краєзнавцями та вченими Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова та Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського в рамках проектів із систематизації одеських криниць, чавунних сходів, старовинних табличок та старовинних таврованих цеглин [1].

Також в рамках проекту вивчалися туристичні ресурси Одеської області. Завдяки тому, що Одеська область має вигідне географічне місцезнаходження із сприятливими кліматичними умовами, чудовою і неповторною культурною спадщиною, туризм у цьому регіоні має всі умови для розвитку.

Краєзнавчі походи в Одеської ЗОШ №82 починаються насамперед з розробки маршруту походу, формулювання його цілей та задач.

Другий етап - власне похід. Краезнавчі походи зазвичай відбувались протягом одного дня. Кожен похід обов'язково комплексний: вивчається тваринний і рослинний світ, геологія, ландшафти, архітектура, історія, археологія та палеонтологія. У деяких походах клубу брали участь вчені Одеського національного університету: біологи, геологи, географи, історики та археологи, а також інспектори управління з питань охорони об’єктів культурної спадщини Одеської міської ради.

Така співпраця має величезний професійно-орієнтуючий потенціал. Декілька учасників проекту за свою діяльність по збереженню об’єктів культурної спадщини міста Одеси отримали посвідчення громадських інспекторів управління з питань охорони об’єктів культурної спадщини Одеської міської ради.

Наступний етап - камеральна обробка матеріалів, зібраних в експедиції. Опис зразків, ведення журналу зразків, написання історико-географічних нарисів, робота з фотоматеріалами, робота з колекціями університету.

Заключний етап – проектна діяльність з застосуванням результатів краєзнавчої роботи на практиці. Робота над проектом – це практика особистісно-орієнтованого навчання, що враховує особистість учня, його вільний вибір, інтереси [3]. Діяльність учнів мала самостійний характер, а діяльність вчителя була виключно консультативною. Під час роботи учням пропонувалися переважно дослідницько-пошукові проекти, які зорієнтовані на розв’язання проблеми, а саме виявлення актуальності теми дослідження, визначення мети, завдань, предмету й об’єкту дослідження, шляхів розв’язання проблеми, обговорення й оформлення отриманих результатів [5].

За результатами роботи краєзнавчої групи було проведено 4 фотовиставки, зібрана інформація по унікальним історичним пам’яткам Одещини, частина з яких практично невідома. Група активно приймала участь у міжнародному проекті «Вікі любить пам’ятки». Прикладами найбільш вдалих проектів є реалізація проекту «Геологічні та історико-краєзнавчі аспекти будівництва в Одесі. Цегла як альтернатива», «Матеріальні пам’ятки козацької доби в Одесі» та «Сектор історичної забудови Куяльницького санаторію».

Подальший розвиток навчання і популяризації краєзнавчих знань серед учнів середніх шкіл нашого міста призведе до виховання людей з активною громадською позицією, людей закоханих у своє місто, справжніх патріотів України.

Крім того, за результатами краєзнавчих походів по узбережжю Куяльницького лиману вихованцями клубу була створена концепція розвитку туризму навколо лиману та зроблені висновки щодо особливостей гідрологічного режиму лиману та річки Великий Куяльник.

Очевидно, що перш ніж боротися з наслідками екологічної кризи, потрібно усунути причини. А головна причина екологічної кризи в світі - відсутність повноцінної екологічної освіти та виховання. Проводячи в рамках краєзнавчого проекту ODESA INCOGNITA краєзнавчі походи для вихованців гуртка на Куяльницький лиман, ми сподіваємося внести свій внесок у формування екологічної свідомості молоді.

Список використаних джерел

1. Жданов Д.К., Гайдей С.П. Підготовка одеських школярів до роботи по збереженню культур-

ної спадщини Одеси // Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Матеріали III і IV Міжнародних науково-практичних конференцій. Одеса, «Астропринт», 2016. 2. Кремень В.Г. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної освітньої парадигми // Краєзнавство. – 2011. – № 3-4. 3. Мокрогуз, О. П. Інноваційні технології на уроках історії / О. П. Мокрогуз. – Харків : Основа, 2007. 4. Пометун О. Інтерактивні технології навчання. –К. : Генеза, 2002. 5. Пометун О. Методика навчання історії в школі – К. : Генеза, 2005.

Г. Ю. Зінченко

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ МАТЕМАТИКИ: ІННОВАЦІЙНА ОСОБИСТІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується як епоха інновацій, для якої властивим є прискорення темпів суспільної динаміки, ентропія усталеної ціннісної системи. Відображення цих глобалізаційних процесів знайшло місце і в освітньому просторі. Так, згідно з положеннями державних нормативних освітніх документів визначено одним з головних напрямів реформування «…проведення науково-дослідної та експериментальної роботи щодо впровадження педагогічних інновацій…» (державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), а найважливішим для держави є «…виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави» («Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 роки»). Відповідно, соціальний запит на інноваційного фахівця-педагога, зокрема – вчителя математики, є особливо актуальним у ракурсі інтеграції України до європейських освітніх стандартів.

Розгляд емпіричного опису інноваційної особистості крізь призму соціальної особистості дозволяє визначити три головні риси [3, с. 40] і, відповідно, задачі формування повноцінної інноваційної особистості учителя математики у процесі його професійної підготовки:

1.*Творчий характер здібностей* (для творчої особистості майбутнього учителя математики характерною є стійка, високого рівня направленість на творчу навчально-пізнавальну, мотиваційну, наукову активність, яка проявляється в органічній єдності з високим рівнем резерву творчих здібностей і дозволяє досягти йому бажаного творчого результату в інноваційній педагогічній діяльності. Загалом, досягнення повноцінного творчого забарвлення здібностей учителя математики можливе за умови дотримання низки педагогічних умов: розуміння мети і завдань педагогічної діяльності, її соціальної необхідності і значимості; усвідомлення математики як особливої культурно-історичної традиції; уміння програмувати бажані результати і чіткого планування діяльності на всіх її етапах; вміння відбирати і творчо використовувати найбільш ефективні форми і методи діяльності; привнесення елементів нового, оригінального у процесі викладання дисциплін математичного циклу; уміння постійно простежувати результати своєї роботи та робити відповідні корекційні висновки [4]).

2.*Наявність інтелектуального ресурсу* (під цим поняттям розуміємо «внутрішній особистісний ресурс особистості: як інтелект, так і специфічно особистісні новоутворення» [1, с. 20]. Пропонований змістовний підхід до визначення поняття інтелектуального ресурсу доповнює кількісний, статистичний підхід, який використовується в соціології. Інтелектуальний ресурс окремої людини не вичерпується його інтелектом в традиційному розумінні, яким би високим рівнем він не відрізнявся. Пріоритетною має стати чітка, усвідомлена система знань про кількісні відношення і просторові форми реальності людського буття. Вчені також підкреслюють безпосередню залежність реалізації цього завдання від певних особистісних рис, серед яких найчастіше виділяють такі, як саморегуляція емоційних станів, довільна мотивація, рефлексія, саморозуміння і рівень домагань тощо [1].

3.Соціальна зрілість як готовність до інноваційної діяльності (соціальна зрілість особистості обов'язково містить активну життєву позицію особистості й досягається неперервною єдністю виховання та самовиховання, активним, постійним прагненням особистості до більш швидкого досягнення вищих рівнів соціальної зрілості, потребою саморозвитку. Поняття соціальна зрілість фіксує стан розвитку особистості учителя математики через характер, спрямованість його діяльності на реалізацію суспільних ідеалів та загальнокультурних математичних надбань [2].

Виходячи з вищесказаного, можемо зробити висновок, що особливо важливим для розвитку соціальної природи учителя математики, його розумової здатності, формування змісту суб'єкт-суб'єктних та суб'єкт-об'єктних відносин у соціумі є формування математичної культури окремої особистості як носія предметно-практичної діяльності та пізнання. Відповідно, саме така складова професійної компетентності майбутнього вчителя математики повинна стати засобом його інноваційної підготовки до здійснення педагогічної діяльності в сучасних умовах модернізації системи ступеневої вищої освіти.

Список використаних джерел

1.Карпова Ю. А. Интеллектуальный ресурс человека в контексте инновационного развития / Ю. А. Карпова // Инновации. – 2011. – № 1. – С. 19 – 22. 2.Радул В. В. Самореалізація особистості як критеріальна характеристика її соціальної зрілості / В. В. Радул // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Вип. 16, книга 1. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – С. 248 – 259. 3.Шевченко В. Н. Инновационная личность как социальный тип / В. Н. Шевченко // Научные ведомости. – 2010. – № 2 (73). – С. 37–51. 4.Юнусова Д. И. Подготовка будущих учителей математики к инновационной педагогической деятельности / Д. И. Юнусова // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2012. – № 1 (21). – С. 164–173.

Л. М. Зламанюк, Є. М. Зламанюк

ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ – РУШІЙНА СИЛА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Постановка проблеми. Сьогодення висуває до освіти нові вимоги: перед педагогами постають завдання створити найкращі умови для розкриття та розвитку здібностей учнів, зробити так, щоб у них з'явилося бажання та прагнення до оволодіння знаннями. Це дуже важливо для всіх дисциплін, зокрема і хімії. Хімія – це загальноосвітній предмет, тому, вивчаючи його, учні повинні не лише ознайомлюватися з теоретичними основами, а й знати та застосовувати свої знання в повсякденному житті.

Актуальність вивчення цієї проблеми зумовлена необхідністю зробити процес навчання більш цікавим, щоб розвивати в учнів розумові здібності, навчати їх аналізувати, відокремлювати головне, робити узагальнення . Для розв'язання цієї проблеми необхідно працювати над такими **завданнями**: 1) формування пізнавального інтересу учнів до вивчення природничо-наукових предметів; 2) максимальна мотивація навчальної діяльності учнів.

Метою статті є організація навчально-пізнавальної діяльності школярів через активні методи навчання, спонукання школярів до виконання різних видів завдань та здійснення самоконтролю, самооцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінні думки стосовно використання методів активізації пізнавальної діяльності учнів знаходимо у прогресивних педагогів минулого: Я. Коменського, Ж. Руссо, К. Гельвеція, Й. Песталоцці, А. Дістервега та ін. Значний внесок у обґрунтування питань активізації зробив К.Ушинський та його послідовники.

Видатний французький мислитель епохи Відродження М.Монтень писав: «Хай наставник примушує учня мовби просіювати через сито все, що він йому подає, і

хай нічого не утовкмачує йому в мову, спираючись на свій авторитет і вплив...». Про стимулювання активності особистості свідчать і так звані сократівські бесіди, які будувалися на самостійному розв'язанні учнем суперечностей.

Аналіз наукових праць представників різних епох, різних світоглядних підходів свідчить, що в багатьох питаннях, пов'язаних з розвитком активності в навчанні, вони були єдині або дуже близькі за змістом. Так, об'єднуючою ідеєю була думка Я. Коменського про необхідність пробуджувати у людини бажання самостійно оволодівати знаннями, «запалювати світильник», щоб побачити «дивні скарби премудрості як у собі, так і у великому світі» [9]. Теоретичні та практичні розробки в цій галузі належать В.Гузєєву, А.Гіну, О.Пометун, Л.Пироженко, А.Фасолі [2,4,5,7].

Виклад основного матеріалу. Розвиток пізнавальної активності учнів відбувається під час послідовного розвитку її компонентів від нижчих рівнів до найвищих. Від формування внутрішньої мотивації через пізнавальний інтерес до діяльності через вольовий компонент. [8] Рушійною силою освітніх досягнень є пізнавальний інтерес – це той «детонатор», який перетворює школяра із об’єкта діяльності вчителя на суб’єкта навчального процесу .

У структурі активності автори роботи «Методи активізації пізнавальної діяльності»[3] вирізняють такі компоненти: 1) готовність виконувати навчальні завдання; 2) прагнення до самостійної діяльності; 3) свідомість виконання завдань; 4) систематичність навчання; 5) прагнення підвищити особистий рівень.[8].

Сучасного вчителя хвилює те, як заохотити дитину вивчати предмет, активізувати пізнавальну діяльність учня і які методи слід при цьому застосовувати.

Усі вищі духовні потреби людини – у пізнанні, самоствердженні, самовираженні. Це є прагненням до самовдосконалення, саморозвитку. Використати ці потреби для мотивації навчання – означає відкрити шлях до підвищення якості шкільної освіти [3].

С.Л.Рубінштейн, характеризуючи психологічну природу розумового процесу, вказував: «Мислити людина починає, коли в неї виникає потреба щось зрозуміти. Мислення зазвичай починається з проблеми чи запитання, з подиву чи нерозуміння, з протиріччя» [6].

Пізнавальна потреба виникає у нього у випадку, коли він не може досягнути мети за допомогою відомих йому способів дій чи знань. «Самостійні думки в учнів виникають тільки на основі самостійної роботи» (К.Д. Ушинський).

Пізнавальна активність учня виявляється в його ставленні до змісту і процесу навчання, прагненні до ефективного оволодіння знаннями та способами діяльності за оптимальний час і досягнення навчальної мети. Визначають три рівні пізнавальної активності учнів: *відтворююча, інтерпретуюча, творча.* Пізнавальна діяльність може мати пошуковий, дослідницький і прогностичний характер. І тому на уроках слід допомагати учням повірити в свою здатність розв’язувати пізнавальні завдання. В особистісно орієнтованому навчанні дотримуються такої позиції: «Я прийшла до вас, щоб разом з вами шукати і знайти відповідь на певні запитання». Намагатися крок за кроком переорієнтувати дітей від запам’ятовування до розуміння, від пасивного прослуховування до активного пошуку відповідей [1].

На уроках необхідно вибирати ті форми та методи, що активізують пізнавальну активність, спонукають кожного учня до продуктивної праці. Тобто, ті, що запалюють вогонь творчості та бажання оволодівати знаннями та спонукають до активної діяльності в подальшому житті.

Висновки. Отже, на уроках учитель повинен організувати всі види навчально-пізнавальної діяльності. Він перестає бути інформатором, і його педагогічна діяльність зводиться не лише до пояснення, а й до організації на уроках навчально-пізнавальної діяльності учнів, в результаті якої відбувається засвоєння знань. Учень при цьому стає активним учасником навчального процесу.

Вважаємо, виховання пізнавальної активності в шкільний період життя люди-

ни є основою підготовки молодого покоління до продуктивної професійної діяльності, яка сприяє науково-технічному прогресу суспільства, його соціально-економічному розвитку «тому, що «активну особистість відзначає вміння ставити і розв'язувати нові проблеми, ініціатива, оригінальність мислення, протидія консерватизму, шаблону, здатність до критичного аналізу умов, фактів, підходів тощо.

Список використаних джерел

1.Андреєва В.М., Наволокова Н.П. Практична педагогіка для вчителя. – Х: Основа, 2008 – С.46-53. 2.Гін А. Прийоми педагогічної техніки. – Луганськ, 2004. – С.84 с. 3.Кругликов У. М., Платонов Є. У., Шаранов Ю. А.. Методи активізації пізнавальної діяльності.С.-Пб.: Знання, 2006. 4.Підласий І.П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. – Х.:Основа,2010. – С. 24-36. 5.Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок . Інтерактивні технології навчання . – К., 2004. 6.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн. – М. : 1946. 7.Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект // Українська мова і література. – 2003. - №48. 8.Хаблак О.Г. Використання дослідницьких робіт як засіб розвитку пізнавальної активності обдарованих учнів / Хімія 2011. - № 6 (234). 9.Шеремета П. Дещо про методи навчання // Рідна школа. – 2004.-№6.– С.25-26.

А. Х. Кастро Родригес

К ВОПРОСУ О СОЗДАНИИ СОВРЕМЕННОГО УЧЕБНИКА ИСПАНСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ ВУЗОВ УКРАИНЫ

Популярность испанского языка среди студентов растет большими темпами во всем мире и в этом плане, украинские студенты не являются исключением. За последние 10 лет спрос на его изучение во всем мире вырос более чем в два раза. В настоящее время 548 миллионов человек владеет испанским языком. С другой стороны, английский язык начинает уступать своё доминирующее место испанскому языку, особенно в области туризма, культуры и бизнеса. В какой бы стране мы ни побывали, мы обязательно услышим испанскую речь. Абсолютно справедливым будет высказывание, что испанский язык постепенно становится глобальным языком. Испанский язык переживает волну возрождения и сейчас он популярен, как никогда: в Северной Америке, в Азиатско-Тихоокеанском регионе, в других районах мира; 9/10 носителей испанского языка в настоящее время живут в Западном полушарии.

По данным Института Сервантеса, испанский является вторым языком в мире по распространённости и количеству населения говорящему на нём, уступая место только мандаринскому китайскому, как принято называть основную диалектную группу китайского языка в западном языкознании [1].

Естественно, что без Латинской Америки, «испанский язык был бы просто небольшим европейским языком»[2]. Как заявил испанский писатель Эдуардо Мендоса на VII международном конгрессе испанского языка, «испанский язык Америки богаче и живее», чем испанский язык Испании [3]. Интересен тот факт, что еще в 2014 г. аналитическая компания «Комон Сенс Эдвайзери» (Common Sence Advisory) опубликовала результаты исследования по вопросу влияния локализации веб-сайтов на рост продажей. Результат был ожидаемым: «не могу прочитать - не куплю» (англ. Can’t read, won’t buy) [4]. Какими бы успешными были ваши продажи «у себя дома», придет момент, когда придется искать выход на международные рынки, но для этого требуется хороший перевод и удачно локализованный текст.

Наличие некоторых фонетических особенностей «европейского» варианта испанского языка не препятствует общению. Вместе с тем, наличие ряда лексических, грамматических и терминологических отличий испанского языка Латинской Америки могут стать тормозом для общения со странами этого региона. Присутствие этих и других особенностей испанского языка Америки [5, с. 84-90], а также ряда других лингвистических и лингвострановедческих особенностей региона, ставят новые задания при подготовке специалистов по испанскому языку. Их учёт

в образовательном процессе является методической и экономической необходимостью современного развитого общества. С другой стороны, в последние годы предпринимаются попытки описания, так называемой паниспанской нормы испанского языка, т.е., той языковой нормы, которой пользуются все более или менее культурные люди, говорящие на испанском языке в разных странах. Попытка создания некоего мирового стандарта испанского языка, на наш взгляд, является иллюзорной попыткой создания некой нормы языка, лишенного региональных особенностей. Воспоминания об исторической преемственности по отношению к «исторической родине», давно уступили место прагматическому и утилитарному подходу. Если знание того или другого варианта языка поможет нам в продвижении товаров и услуг, то тогда нужно им пользоваться, но, для владения той или иной нормой языка, необходимо расширить представление студентов об этом языке, а не ограничиваться лишь преподаванием языковой нормы, используемой меньшинством говорящих на этом языке.

Из вышеперечисленных особенностей испанского языка и его положения в современном мире, вытекает ряд не менее важных вопросов о том, каким должен быть современный учебник испанского языка для ВУЗов Украины.

Учебник иностранного языка – это главный инструмент обучения в любом учебно-методическом комплексе. Теоретически он должен составляться максимально доступно и просто для его пользователей.

Учебник всегда вызывает к себе неоднозначное отношение со стороны студентов и преподавателей. Порой суждения о его качестве и его соответствии современной методике преподавания и потребностям учащихся отличаются субъективностью, нередко ставится цель продвижения того или иного учебника без учета запросов и ожиданий студентов от предлагаемого учебника. Обычно предлагается учебник на безальтернативной основе, что приводит к печальным результатам – потраченное время на протяжении трех лет изучения испанского языка (свыше 400 часов практических занятий), не приводят к ожиданиям студентов свободно научиться разговаривать на испанском языке, не говоря уже об экономическом компоненте данного вопроса.

Практика преподавания испанского языка показывает, что студенты допускают массу грамматических ошибок по причине того, что методика преподавания ориентирована на грамматические структуры. Заставляя студентов повторять эти структуры, преподаватель обучает их негибкому языку, на котором не говорят носители этого языка. Когда носитель задаёт вопрос, он не требует от говорящего сохранить все его элементы в ответе, например: ¿Come poco Andrés? (исп. Андрес мало ест?) Разумеется, преподаватель-грамматист требует от студента такой «ортопедический» ответ: - Sí, Andrés come poco (Да, Андрес ест мало)/ No, Andrés no como poco (Нет, Андрес не ест мало). В то же время, носитель языка ответит так: Sí, es que está a régimen (Да, дело в том, что он соблюдает диету)/ No, que va, siempre tiene hambre (Нет, да ты что, он всегда голодный).

Разумеется, объективный выбор того или иного учебника задача достаточно трудная. Существует огромное количество новых хороших учебников, опубликованных в Латинской Америке и в Испании, однако, несмотря на то, что с точки зрения методики преподавания, это очень удачные учебники, они не отвечают в полной мере требованиям существующих программам по испанскому языку для ВУЗов Украины, которые, в свою очередь, не отвечают в полной мере Учебному плану Института Сервантеса, который содержит предписания и рекомендации для систематического обучения испанскому языку как иностранному [6]. Если учесть, что практически нет современных учебников испанского языка, написанных украинскими авторами, ситуация в этом вопросе более, чем тревожная.

Принято считать, что качество современного учебника зависит от показателей продаж. Данное суждение в корне не верно, особенно, если учесть, что учебные

программы ВУЗов Украины предусматривают изучение иностранного языка по одному основному учебнику на безальтернативной основе.

Чем должен отличаться современный учебник испанского языка для ВУЗов Украины? На наш взгляд, учебник, как минимум, должен отличаться следующими критериями: 1. Четкостью структуры; 2. Современной лексикой; 3. Актуальными темами; 4. Устной речевой направленностью; 5. Богатой страноведческой информацией; 6. Достаточным количеством тренировочных упражнений, в которых основной упор делается на современную, живую лексику, закрепляя грамматику с «чувством юмора», а не на материале художественной литературы XVI – XIX веков; 7. Практической направленностью; 8. Последовательностью формирования видов речевой деятельностью; 9. Регулярностью заданий для повторения пройденного материала; 10. Отражением особенностей испанского языка Латинской Америки. 11. Применением информационно-коммуникационных технологий.

Испанский язык – это ключ к целому миру богатых культур и новых возможностей. Расширение преподавания испанского языка, наблюдающееся во всем мире, имеет большие перспективы в Украине. Однако, для того, чтобы не отстать окончательно от мировых тенденций, необходимо приступить к созданию новых, современных и востребованных учебников испанского языка. Без учета этой проблематики, по-прежнему будут выпускаться неконкурентоспособные специалисты в области испанского языка, владеющие, в лучшем случае, не аутентичным, устаревшим языком. Вот почему создание новых национальных учебников испанского языка требует от нас обратить особое внимание на этот вопрос, иначе носители языка не будут понимать «ортопедический язык» наших выпускников.

Список использованных источников

1. Электронный ресурс – Режим доступа: http://intereconomia.com/noticia/ espanol-crece-lengua-materna-chino-ingles-caen-20160119-0000. 2. Электронный ресурс – Режим доступа: http://www.latercera.com/noticia /cultura/2015/05/1453-630327-9-christopher-dominguez-michael-sin-latinoamerica-el-espanol-seria-una-pequena.shtml. 3. Электронный ресурс – Режим доступа: http://www.dw.com/es/mendoza-se-habla-mejor-castellano-en-américa-que-en-españa/a-19121156. 4. Электронный ресурс – Режим доступа: http://www.commonsenseadvisory.com ArticleID=8057. 5. А.И. Носкова, Е.А. Плеухова. Эволюция испанского языка в странах Латинской Америки. Филология и культура.- Казань, 2013.- № 1 (31). Электронный ресурс – Режим доступа: http://www.philology.ru /linguistics3/ noskova-pleukhova-13.htm. 6. Plan Curricular del Instituto Cervantes. Niveles de Referencia para el español. Электронный ресурс – Режим доступа: http://cvc.cervantes.es/ ensenanza/biblioteca_ele/plan_curricular/.

Ю. С. Князик

МОДЕЛІ СИСТЕМИ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Освіта - процес розвитку і саморозвитку людини, що залежить від оволодіння соціально вагомим досвідом людства і втілений у знаннях, уміннях, творчій діяльності та емоційно-ціннісному ставленні до світу. Освіта є необхідною умовою збереження і розвитку матеріальної та духовної культури людства. [2]

Завданням освіти є прискорення процесу розвитку й становлення людини як особистості, суб’єкта, забезпечує формування її духовності, світогляду, ціннісних орієнтацій і моральних. Формування суб’єкта, здатного побачити проблеми, суперечності цього світу. Освіта і наука може розвиватися лише в тому випадку, якщо вона поповнюється новими знаннями. Об'єктивність отриманого знання залежить насамперед від вибору методології дослідження. [2]

Методологія педагогічної науки - це вчення про принципи, методи, форми і процеси пізнання і перетворення педагогічної дійсності, виділяють *чотири рівні*:

1) Філософський рівень методології – вищий рівень. Його складають загальні принципи пізнання і категоріальний апарат науки в цілому. Філософський рівень виступає як змістовна основа будь-якого методологічного знання, визначаючи сві-

тоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності, [1]

2) Загальнонауковий рівень методології. У його основі лежать теоретичні концепції, наукові підходи, що застосовуються в багатьох науках, [1]

3) Конкретно-науковий рівень методології - сукупність методів, принципів дослідження і процедур, що застосовуються в тій чи іншій спеціальній науковій дисципліні. [1]

4) Технологічний рівень методології складають методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку, після якої він може включатися в масив наукового знання.

Усі рівні методології утворюють складну систему в межах якої між ними існує певне підпорядкування. При цьому філософський рівень є змістовою основою будь-якого методологічного значення, визначаючи світоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності. [1]

Виділяють такі освітні моделі:

Традиційна модель освіти (Жак Мажо (Франція), Л. Кро (Франція), Ж.Крапля, Д. Равич (США), Ч. Фін(США) та ін.) - модель систематичної академічної освіти як способу передавання молодому поколінню універсальних елементів культури. Відповідно до концепції традиціоналізму, освітня система має здебільшого розв'язувати завдання формування базових знань, умінь і навичок (у межах сформованої культурно-освітньої традиції), які дають змогу індивідові перейти до самостійного засвоєння знань, цінностей та вмінь вищого рангу порівняно із засвоєними. Отже, традиційна модель **-** здійснює передачу молодому поколінню культури минулого у вигляді знань, умінь та навичок. [7]

Модель розвиваючої освіти - (В.Д. Давидов, В. В. Фляков та ін.) передбачає організацію освіти як особливої інфраструктури через широку кооперацію діяльності освітніх систем різного рангу, типу і рівня. Така побудова дає змогу забезпечувати й задовольняти потреби різних прошарків населення країни в освітніх послугах, швидко розв'язувати освітні завдання й забезпечувати розширення спектру освітніх послуг. Освіта також одержує реальну можливість бути потрібною і в інших сферах, без додаткових погоджень із державною владою. Метою розвивальної освіти є розвиток особистості. До моделей розвивальної освіти відносять: Систему розвивального навчання Даніїла Борисовича Ельконіна**,** Василя Васильовича Давидова; Систему розвивального навчання Леоніда Володимировича Занкова [7].

Раціоналістична модель освіти (П.Блум, Р.Ган'є, Б. Скінер та ін.) передбачає таку її організацію, яка насамперед забезпечує засвоєння знань, умінь, навичок і практичне пристосування молодого покоління до сучасного суспільства. У межах цієї моделі дбають про передавання-засвоєння лише тих культурних цінностей, які дають змогу молодій людині безболісно пристосовуватися до наявних суспільних структур. І будь-яку освітню програму можна перевести в «поведінковий» аспект знань, умінь і навичок, які варто опанувати учням. Раціоналістична модель не передбачає таких явищ, як творчість, самостійність, відповідальність, індивідуальність, природність тощо. Ідеалом є точна відповідність запропонованому шаблону, діяльність педагога перетворюється на посилену підготовку учнів чи студентів (наприклад, на виконання направлення на передачу тільки тих культурних цінностей, які допомагають безболісно існувати в суспільстві. [7]

Феноменологічна модель освіти (А. Маслоу, А. Комбс, К. Роджерс та ін.) передбачає персональний характер навчання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей тих, хто навчається, дбайливе й уважне ставлення до їхніх інтересів і потреб. Його представники відкидають погляд на школу як на «освітній конвеєр». Освіту вони розглядають як гуманістичну в тому значенні, щоб освіта найбільш повно й адекватно відповідала справжній сутності людини, допомагала їй знайти те, що в ній уже закладено природою, а не «відливати» у

певну форму, придуману кимсь заздалегідь, апріорі. [7]

Педагоги - прихильники цієї моделі створюють умови для самопізнання й підтримання унікального розвитку кожного учня чи студента відповідно до успадкованої ним природи, надають якнайбільше свободи вибору й умов для реалізації свого природного потенціалу і для самореалізації. Прихильники цього напряму обстоюють право індивіда на автономію розвитку й освіти. [7]

Неінституціональна модель освіти (П. Гудман, І. Ілліч, Ж Гудлед, Ф. Клейн, Дж. Холт, Л. Бернар та ін.) орієнтована на організацію освіти поза соціальними інститутами, зокрема школами і ВНЗ. Це освіта на «природі», за допомогою Інтернету, в умовах «відкритих шкіл», дистантне навчання та ін. [7]

Список використаних джерел

1.Акмеологія шкільної освіти : Науково-методичний посібник / за ред. Г. С. Сазоненко. – К. : Основи, 2010. – 560 с. 2.Андрущенко В. Роздуми про освіту : статті, нариси, В. Андрущенко. – К. : Знання України, 2008.– 819 с. 3.Аніщенко О. В. Smart education у підготовці педагога до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства / О. В. Аніщенко, В. О. Аніщенко // Управління інноваційним розвитком загальної середньої освіти в умовах соціально-економічних реформ : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – Чернівці : Наші книги, 2014. – С. 47–49. 4.Даниленко Л. І. Наукові засади інноваційної діяльності в Україні / Л. І. Даниленко. В. Ф Паламарчук // Постметодика. – 2004. – № 2–3. – С. 11–19. 5.Коваленко О. Українська освіта в світовому просторі // Освіта України. – 2006. – 17 листопада. – С.6. 6.Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики /під заг.ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. 7.Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики / ред. В. Андрущенко. – К. : К.І.С., 2003. – С. 13–41.

М. М. Лехолетова

ШЛЯХИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Нова якість освіти має забезпечувати розвиток сучасного суспільства, але при створенні певних умов організації такого навчально-виховного процесу, який не зашкодить здоров'ю не лише студентів, але і всіх учасників навчально-виховного процесу та буде спрямований на збереження, зміцнення і формування здоров'я [4, с. 210]. Під час професійної підготовки фахівців соціальної сфери, формування здоров'язберігальної компетентності входить у загальний контекст формування особистості. Тут враховується здатність студентів приймати адекватні та відповідні рішення в проблемних ситуаціях, планувати та успішно досягати поставлених цілей [1].

Вивченням здоров'язберігального середовища та його значенню у вищих навчальних закладах, присвячено багато праць, як вітчизняних, так і зарубіжних науковців: формування культури здоров'язберігання (Н.Башавець, Л.Безугла, Г.Кривошеєва, І.Маруненко); сутність здоров'язберігальної компетентності в системі вищої освіти (Т.Веретенко, Д.Воронін, А.Москальова, Н. Поліщук, І.Рибіна); соціально-педагогічні здоров'язберігальні технології, їх використання в підготовці фахівців (О.Вакуленко, П.Гусак, Н.Зимівець, С.Омельченко, О.Стойко).

Здоров'язберігальна компетентність майбутніх фахівців соціальної сфери проявляється в можливості зберігати та реалізовувати знання, уміння, навички, спрямовані на здоров'язберігальну діяльність; визначається емоційною стійкістю, високою працездатністю, відсутністю тривожності, здатністю витримувати великі навантаження, переносити психологічні стреси та протистояти розвитку емоційних перенавантажень у роботі [3, с. 64].

Предметом нашого дослідження стало визначення заходів, які сприятимуть покращенню організації навчального процесу та підвищать рівень підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери з питань здоров'язберігання.

Визначаючи шляхи покращення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, студентам було запропоновано ряд заходів серед яких, вони повинні були обрати, на їх думку, найбільш продуктивні для підвищення рівня їх підготовки з питань здоров'язберігання, починаючи від найбільш значущого (табл. 1).

Таблиця 1.**Заходи, які підвищать рівень підготовки студентів з питань здоров'язберігання у вищих навчальних закладах**

Заходи для підвищення рівня підготовки	Відповіді респондентів	
	К-ть осіб	%
Проводити під час занять гімнастику (очей, верхніх кінцівок тощо)	61	12,7
Створити в університеті/інституті спеціально облаштовані кімнати для відпочинку	53	11,04
Збільшити перерву в середині навчального дня, для можливості повноцінного обіду та відпочинку	38	7,91
Створити на підтримувати в академічній групі позитивний психологічний клімат, який знизить рівень конфліктності серед студентів	76	15,83
Організація та проведення заходів із залученням науковців інших вузів для обміну досвідом (відкритих лекцій, круглих столів, тренінгів із застосуванням здоров'язберігальних технологій)	134	27,91
Поповнення та оновлення фондів бібліотеки, ресурсного центру, кафедр інформаційними матеріалами з питань теорії та практики здоров'язберігальної діяльності	118	24,58

Аналіз відповідей студентів показав, що найбільш продуктивними для підвищення рівня їх підготовки з питань здоров'язберігання будуть наступні заходи: організація та проведення заходів із залученням науковців інших вузів для обміну досвідом (27,91%); поповнення та оновлення фондів бібліотеки, ресурсного центру, кафедр інформаційними матеріалами з питань теорії та практики здоров'язберігальної діяльності (24,58%); створення на підтримання в академічній групі позитивного психологічного клімату (15,83%); проведення гімнастики під час занять (12,7%); створення в університеті/інституті спеціально облаштованих кімнат для відпочинку (11,04%); збільшення перерви в середині навчального дня (7,91%).

Так, результати проведеного опитування, а також виділені раніше [2] групи педагогічних умов, дали змогу визначитися з основними заходами, які необхідно здійснити у навчально-виховному процесі для підвищення ефективності формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах, а саме: 1) оновити зміст професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери питаннями здоров'язберігального спрямування; надати студентам можливість розвиватись і застосовувати здоров'язберігальні уміння та якості у процесі навчання; підвищувати професійну компетентність педагогів з питань здоров'язберігальної діяльності; 2) формувати у студентів психологічну готовність до обраної професії та вагомість здоров'язберігальної компетентності; сприяти активізації їх самоосвіти стосовно здоров'язберігання під час навчання; створювати сприятливий, емоційно-комфортний клімат; 3) застосовувати здоров'язберігальні технології під час навчання, з використанням досвіду діяльності педагогів, наукових шкіл, які працюють над дослідженнями здоров'язберігальної компетентності; проводити моніторинг та рефлексію під час навчання, а також корекцію роботи відповідно до результатів.

Список використаних джерел

1.Веретенко, В. Г., Шеремета, М. М. (2013). Проблема здоров'язберігання у вищому навчальному закладі при підготовці майбутніх соціальних педагогів/працівників. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, (11 (2)), 252-256.
2.Веретенко, Т. Г., Лехолетова, М. М. (2017) Сутність і класифікація педагогічних умов формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх соціальних педагогів і працівників. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гна-

тюка. Серія: педагогіка, (1). 3.Лехолетова, М. М. (2016). Технології при формуванні здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери як педагогічна умова професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»–Додаток 3 до Вип. 36, Том II (18): Тематичний випуск «V Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання»., 2(36), 62-69. 4.Марченко, І. М., Лехолетова, М. М. (2016). Health-saving activities of teachers in the educational process of higher educational institutions Ukraine. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»–Додаток 1 до Вип. 36, Том VIII (68): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»., 8(36), 209-218.

Т. П. Команенкова

МУЛЬТИМЕДІЙНІ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЗАСІБ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

Головним питанням сьогодення в системі нової освіти є опанування учнями вмінь і навичок саморозвитку особистості, що значною мірою досягається шляхом впровадження інноваційних технологій. При використанні засобів мультимедія практично всі учні виявляються залученими в процес пізнання.

Відповідно до різноманітних навчальних завдань, змісту та мети уроку мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використаними на різних етапах уроку: 1) під час мотивації як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу; 2) у поясненні нового матеріалу як ілюстрації; 3) під час закріплення та узагальнення знань; 4) для контролю знань.

Мультимедія-системи мають унікальну можливість надавати величезну кількість корисної і цікавої інформації в максимально зручній і доступній формі, а також подати її в незвичному аспекті, викликати в учнів нові образи, деталізувати нечітко сформовані уявлення, поглибити здобуті знання на уроках географії. Важливість застосування- це надання уроку специфічної новизни, яка за своїм змістом і формою викладання має можливість відтворити за короткий час значний за обсягом матеріал.

Основні принципи використання мульмедія: 1) ілюстративність - надають педагогу можливість ілюструвати урок, особливо при вивченні тем в курсі географії материків та океанів; 2) фрагментарність - надають можливість дозовано викладати матеріал, залежно від швидкості сприйняття учнями матеріалу; 3) методична інваріантність - відеофрагменти можна використовувати на різних етапах уроку, переслідуючи різні методичні цілі в різних класах; 4) лаконічність - викладення більшої кількості інформації за короткий час, таким чином заощаджується дорогоцінний час уроку; 5) евристичність - подання нового матеріалу настільки зрозуміло, щоб нові знання виявились доступними для свідомого засвоєння учнем.

Використання засобів мультимедія з метою повторення, узагальнення та систематизації знань не тільки допомагає створити конкретне, наочно-образне уявлення про предмет, явище чи подію, які вивчаються, але й доповнити відоме новими даними. Відбувається не лише процес пізнання, відтворення та уточнення вже відомого, але й поглиблення знань.

Дидактична роль мультимедійних засобів у процесі повторення відрізняється від їх використання на уроках пояснення. Ця відмінність полягає в тому, що на уроці повторення вони можуть охоплювати матеріал кількох уроків і використовуватися вже не як джерело знань, а як основна або додаткова ілюстрація до повторення чи засіб відтворення та систематизації вже здобутих знань. Під час повторного використання застосована програма допомагає не лише відтворити навчальний матеріал, а й систематизувати його, поглибити та узагальнити. Під час уроків повторення та узагальнення інтегруються дидактичні можливості, а отже, методичні варіанти використання мультимедійних засобів, що мають різне дидактичне призначення. Це може бути

джерелом нової навчальної інформації, матеріалом для виконання самостійної роботи чи перевірки знань учнів, ілюстрацією до вже відомого матеріалу.

Серед величезного різноманіття навчальних мультимедійних систем умовно можна виокремити засоби, які є найбільш ефективними та можливими в використанні в школі:

1.Навчальні фільми відтворюють ті чи інші процеси як у вигляді реальних спеціальних зйомок, так і тривимірної комп'ютерної графіки. Учні з задоволення переглядають фільми: «Година Землі» - 6 клас, «Как создавалась планета» - 8-10 класи, «Как Солнце ходит но небу»- 10 клас тощо.

2.Мультимедія-презентації – це один із найбільш функціональних та ефективних засобів під час вивчення географії та економіки. За час роботи в школі накопичила велику кількість презентацій для учнів 6-11 класів і тому використовую їх досить часто на різних етапах уроку.

3.Відеодемонстрації є новою складовою частиною засобів наочності й доповнення в системі навчального процесу. Можна в інтернет ресурсі відшукати демонстрацію різних природніх процесів, наприклад: рух повітря в циклоні чи утворення торнадо. Відеодемонстрація фрагментарна і не пов'язана з певною методикою викладення теми. Наприклад, учитель має можливість продемонструвати чи весь процес, чи його фрагмент. Можна прокоментувати демонстрацію, повторити запис, призупинити те чи інше зображення тощо. Процеси можна демонструвати у будь-якому порядку, оскільки вони абсолютно самостійні. Відеодемонстрацію можна використовувати і як демонстрацію викладеного на уроці, і як мотивацію перед вивченням нової теми шляхом створення проблемної ситуації. Також відеоматеріали можна використовувати для перевірки знань учнів. Відеодемонстрація не містить готових знань, що є яскравою відмінністю її від навчальних відеофільмів. Вона є лише об'єктивним науковим фактом, джерелом необхідної інформації, яку учень повинен і може здобути сам. Таким чином, такий метод подання навчального матеріалу є евристичним. Тобто, подати новий матеріал настільки зрозуміло, щоб нові знання виявились доступними для свідомого засвоєння учнем. Учня необхідно впритул підвести до самостійного «відкриття» законів природи і взаємозв'язків, але саме відкриття учень повинен зробити сам.

Крім того, є ще засоби, які можливі в використанні в майбутньому, це:

4.Комп'ютерні тренажери. Моделювання реальності – найважливіша перевага мультимедія - технологій. З їх допомогою можна не лише відтворити будь-який об'єкт, але й забезпечити його програмою, яка описує його поведінку в реальних умовах. Завдяки цій «віртуальній лабораторії» людина практикує операції, що максимально відповідають реальним, насправді маючи справу лише з їх електронним аналогом.

5.Автоматизовані навчальні системи. Автоматизовані навчальні системи, побудовані на основі мультимедія-технологій є на сьогодні одним із найбільш ефективних засобів навчання. Саме тут повною мірою реалізується давній, але до сьогодні правильний принцип методики викладання: краще один раз побачити, ніж сто разів почути. Комбіноване використання комп'ютерної графіки, анімації, живого відеозображення, звуку, інших медійних компонентів – усе це надає абсолютно унікальну можливість зробити предмет, що вивчається, максимально наочним, а тому зрозумілим та доступним. Це особливо актуально в тих випадках, коли учень має засвоїти велику кількість інформації, наприклад номенклатуру.

Але, не слід забувати, що програмні засоби навчального призначення мають відповідати й вимогам педагогічної доцільності, і виправданості їх застосування. Тобто програмний засіб слід наповнювати таким змістом, який найбільш ефективно може бути засвоєний тільки за допомогою комп'ютера, і використовувати лише тоді, коли це дає незаперечний педагогічний ефект.

Отже, застосування мультимедійних засобів навчання надає уроку специфічну

новизну, яка за своїм змістом і формою викладення має можливість відтворити за короткий час значний за обсягом матеріал, а також подати його в незвичному аспекті, викликати в учнів нові образи, деталізувати нечітко сформовані уявлення та поглибити здобуті знання.

О. В. Курган

ПЕДАГОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Навчальний заклад – це складна соціально-педагогічна система, що виконує замовлення суспільства – формувати інтелектуальну, творчу особистість, здатну жити та творити в умовах, що постійно видозмінюються та розвиваються, забезпечуючи прогрес культурного розвитку країни.

Становлення української державності, формування громадянського суспільства, зміни в системі освіти визначають основні напрями виховної роботи з учнівською молоддю, передбачають модернізацію навчально-виховного процесу.

Сучасні навчальні заклади потребують створення, освоєння та впровадження виховних технологій та інновацій, спрямованих на орієнтацію особистості до зростаючих змін у суспільстві, готовності до майбутнього життя шляхом самореалізації, саморозвитку її здібностей, творчості та соціалізації в цілому. Нині духовно-моральний стан суспільства вимагає розробки принципово нових підходів до виховання підростаючого покоління, критеріїв оцінки організації і змісту виховної діяльності.

Для того, щоб прогнозувати свою діяльність, успішно здійснювати організацію та управління виховним процесом у сучасній системі середньої загальної освіти все більше стають поширеними моніторингові дослідження. Формування національної системи оцінювання та моніторингу якості освіти є однією з важливих передумов цілеспрямованого підвищення якості освіти в Україні.

Надійним інструментом, що дозволяє виміряти якість виховного процесу є комплексний моніторинг як цілісна система досліджень, що забезпечує об’єктивну інформацію про стан і результати педагогічно-виховного процесу, а керівництво міських, районних відділів освіти, школи та вчителі на основі цієї інформації приймають адекватні управлінські та педагогічні рішення .

Оскільки виховання та навчання розглядається як взаємопов’язаний цілеспрямований процес передачі, засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності, то основне завдання моніторингу виховної діяльності навчального закладу полягає в тому, щоб з’ясувати, що може та повинна дати особистості та чи інша складова навчально-виховного процесу з урахуванням як громадських потреб, так і ціннісних орієнтацій, мотивів, інтересів самих учнів.

Мета моніторингу виховної роботи - обґрунтування та реалізація системної діагностики наявності та якості виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Моніторингові дослідження якості виховання охоплюють усіх учасників освітнього процесу: учні, учителі, батьки, керівники загальноосвітніх навчальних закладів (директори, заступники директорів), працівники районних (міських) відділів освіти.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2011 року № 1283 «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти» моніторинг проводиться в декілька етапів: 1.**Підготовчий** (визначення мети, завдань, встановлення об'єктів, формулювання проблеми, яку вивчатимуть, визначення термінів, підбір координаторів, обрання методів, вибір і розробка інструментарію, підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів і учасників). 2.**Практичний** (підготовка координаторів і учасників, проведення інструктажу та моніторингового дослідження). 3.**Аналітичний** (збір, обробка отриманих резуль-

татів, узагальнення статистичної інформації, аналіз даних (висновки), надання рекомендацій, оприлюднення інформації).

Навчально-методичним відділом моніторингу якості освіти та ЗНО Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти були розроблені і проведені декілька моніторингових досліджень стосовно якості виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Так, **моніторингове дослідження якості виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах** було проведено вже в 11 районах і містах Сумської області. Основні завдання даного моніторингу: 1) дослідити якість виховного процесу на рівні загальноосвітніх навчальних закладів; 2) проаналізувати стан і рівень виховної роботи у школах; 3) визначити позитивні та негативні фактори, які впливають на рівень виховної роботи в навчальних закладах.

Дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в освітньому середовищі загальноосвітнього навчального закладу було проведене у всіх районах і містах Сумської області.

Основні завдання моніторингу: 1) отримати об'єктивну інформацію про стан організації та проведення виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах; 2) визначити рівень впливу виховної роботи на формування почуття патріотизму в учнів; 3) проаналізувати основні проблеми та тенденції виховання патріотизму і національної самосвідомості особистості в навчальних закладах; 4) визначити найбільш оптимальні шляхи розвитку даного напряму виховної роботи.

Дослідження стану організації громадянського виховання в загальноосвітніх навчальних закладах було проведене у всіх районах і містах Сумської області. Основні завдання моніторингу: 1) проаналізувати основні проблеми та тенденції виховання громадянської самосвідомості особистості в ЗНЗ області; 2) дослідити рівень сформованості в учнів ціннісного ставлення до суспільства та держави; 3) виявити наявність позитивних і негативних тенденцій громадянського виховання учнів ЗНЗ; 4) визначити рівень впливу виховної роботи з питань громадянського виховання на формування громадянськості в учнів; 5) визначити найбільш оптимальні шляхи розвитку даного напряму виховної роботи в досліджуваних районах, містах; 6) визначити рівень громадянськості учнів ЗНЗ.

На основі аналізу досліджень були зроблені висновки та надані рекомендації стосовно поліпшення виховної роботи означених напрямів, які можуть бути використані в методичній діяльності районними (міськими) методичними кабінетами та безпосередньо в організаційно-методичній, навчально-виховній роботі загальноосвітніми навчальними закладами.

Тож можна сказати, що надзвичайно актуально для сьогодення звучить порада К.Д.Ушинського про те, що якщо педагогіка хоче виховувати людину у всіх її відношеннях, то вона повинна передусім її теж пізнати у всіх відношеннях. Тобто, упровадження та розвиток моніторингу як необхідного і суттєвого елемента оцінки якості системи виховної діяльності навчального закладу дозволяє створити єдність педагогічної діагностики і педагогічної корекції, як необхідного аспекту будь-якої педагогічної інновації.

І. В. Козич

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА

Усі процеси, що відбуваються в суспільстві, – кризовий стан економічної й культурної галузей, різка зміна стереотипів, конфлікти поколінь й інші суперечності дозвіллєвої, побутової галузей життя людей так чи інакше знаходять безпосереднє відображення в соціально - педагогічному процесі.

Метою цієї статті є оґрунтування моделі формування конфліктологічної

культури студента за рахунок ефективності її реалізації на практиці освітнього процесу вищого навчального закладу.

Аналіз літературних джерел із проблеми дозволили нам зробити висновок про необхідність спеціальної підготовки студентів до попередження, вирішення конфліктних ситуацій, до розвитку конфліктологічної культури.

Вивчивши характерні ознаки реальних педагогічних процесів, які відбуваються в професійній підготовці педагогів вищої школи і практиці навчально – виховного процесу, і порівнявши їх, ми на основі теоретичних положень змоделювали процес розвитку конфліктологічної культури особистості. Необхідність побудови моделі розвитку конфліктологічної культури особистості студента обумовлена такими факторами: 1. Така модель дозволяє об'єктивно уявити процес дослідження розвитку конфліктологічної культури особистості студента як систему; обґрунтувати і розкрити його внутрішню структуру, яка відображає єдність його елементів, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності. 2. Розробка даної моделі дає можливість систематизувати інформацію відносно процесу, що досліджується, звести разом різні уявлення про шляхи оптимізації процесу розвитку конфліктологічної культури розвитку студента.

Розроблена модель розвитку конфліктологічної культури представлена як система, що включає підготовчий, основний та заключний етапи і різні компоненти, спрямовані на розвиток конфліктологічної культури студента. Ми виокремили три компонента конфліктологічної культури: цільовий, діагностичний, методологічний.

Реалізація цільового компонента передбачає постановку цілі і формулювання задач розвитку конфліктологічної культури особистості студента. Діагностичний компонент передбачає використання різних діагностичних процедур з метою визначення рівня сформованості конфліктологічної культури у студентів і включає тестування, анкетування, інтерв'ю, спостереження. Методологічний компонент включає методи, принципи і критерії розвитку конфліктологічної культури у студентів.

До принципів та підходів розвитку конфліктологічної культури нами віднесено: принцип комплексності обумовлено тим, що розвиток конфліктологічної культури – це складний, багаторівневий та поетапний процес, який передбачає застосування комплексу засобів для його реалізації; принцип цілісності базується на тому, що людина цілісна, відповідно до цього у процесі розвитку конфліктологічної культури особистості студента має здійснюватися одночасний розвиток всіх компонентів (змістовного, мотиваційного, емоційного, особистісно - діяльнісного); принцип варіативності реалізується у використанні різних технологій, активних методів, методів конкретних ситуацій, а також інтенсивних методів навчання; принцип зворотнього зв'язку передбачає урахування викладачем станів об'єкту впливу, аналіз реальних змін (або їх відсутність) в установках, переконаннях, стосунках, поведінки внаслідок психологічного впливу; принцип проблемності передбачає залучення студентів до вирішення проблем, пошуку нових знань, у результаті чого відбувається розвиток багатьох якостей, які характеризують сформовану особистість; особистісно-діяльнісний підхід передбачає створення умов для особистісного розвитку студента в процесі діяльності; компетентністний підхід орієнтовано на навчання особистості вирішувати задачі у будь-якій сфері життєдіяльності, на оволодіння студентами необхідними для цього компетенціями; культурологічний підхід передбачає процес засвоєння студентами норм та правил культурної поведінки у конфлікті, становлення ціннісних орієнтацій (переконання, установки) на існування, визнання, розуміння позиції іншої людини, повага до особистості та її прав, на діалог та співробітництво; індивидуально-диференційований підхід характеризується глибокими і всебічними знаннями індивідуально – психологічних особливостей студентів і диференційованим навчанням з урахуванням цих особливостей; конфліктологічний підхід передбачає з позиції викладача знання про можливі внутрішньо особистісні конфлікти студентів та їх урахування при організації педагогічної взаємодії, з позиції студента оволодіння знаннями про внутрішньо особистісний конфлікт

та способах його подолання [1;63].

На нашу думку критеріями сформованості конфліктологічної культури є високий рівень конфліктологічної компетентності, емоційного інтелекту, комунікативного контролю, розвиток толерантності та емпатії, низький рівень конфліктності, вибір конструктивної стратегії поведінки в конфлікті.

Методами розвитку конфліктологічної культури особистості на наш погляд є соціально-психологічний тренінг. На відміну від традиційних методів навчання соціально – психологічний тренінг спрямовано на розвиток особистості, розвиток ефективних комунікативних умінь, засвоєння навичок міжособистісної взаємодії. Найбільш вагомими результатом тренінгу може стати розуміння учасниками власних психологічних особливостей і виникнення стійкої мотивації до саморозвитку. Розвитку і саморозвитку особистості студентів можуть сприяти такі фактори: 1.Усвідомлення своєї приналежності до групи дозволить студенту відчути, що він не один зі своїми проблемами, і що його проблеми не унікальні. 2.Емоційна підтримка з боку інших учасників тренінгу знімає напругу, додає впевненості і активізує діяльність студента. 3.Допомога іншим, відчуття корисності підвищує почуття власної корисності, затребуваності. Цей фактор додає студентам впевненості у собі, у власних можливостях долати труднощі. 4.Можливість емоційно реагувати дозволяє зняти накопичену емоційну напругу. 5.Спостереження та усвідомлення. Навіть пасивне спостереження. а тим більше активна участь у роботі групи дозволяє студенту усвідомити власний досвід і поведінку у групі, власні форми емоційного реагування у конфліктних ситуаціях. 6.Відпрацювання та засвоєння нових прийомів поведінки передбачає подолання неадекватних форм поведінки, закріплення нових форм поведінки, які дозволять адекватно поводити себе поза групою, корекцію власних неадекватних реакцій і форм поведінки на основі змін у пізнавальній сфері. Отже, соціально-психологічний тренінг як форма психологічного впливу включає в себе низку методичних засобів: діагностичні процедури, рольові ігри, інформування, психогімнастичні вправи, психодраматичні прийоми, групові дискусії, аналіз ситуацій, «мозковий штурм», проективне малювання, ведення щоденника, презентації.

Список використаних джерел

1.Самсонова Н.В. Методологические основы конфликтологической подготовки будущего педагога //Педагогические проблемы становления субъективности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования. – Волгоград, 2002. – С.60 – 68.

Т. О. Коваленко, Л. П. Ніколаєнко, І. А. Андрушко

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Професійна компетентність педагога може розглядалася як своєрідна відповідь на проблемну ситуацію в освіті, що виникла внаслідок проти-річчя між необхідністю забезпечити сучасну якість і неможливістю вирі-шити це завдання традиційним шляхом за рахунок подальшого збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню школярами.

У залежності від визначеного рівня, забезпечується відповідний мето-дичний, управлінський супроводи професійної компетентності кожного педагогічного працівника, що доведено розробленою моделлю управління розвитку професійної компетентності вчителів.

Здійснений аналіз теоретичних надбань і сучасних розвідок дослідників засвідчив, що управління розвитком професійної компетент-ності вчителя – це педагогічно й соціально важлива проблема, яка у сис-темі освіти України набула державної ваги, але на сьогодні ще не стала предметом окремого цілісного наукового дослідження. Тому, враховуючи актуальність зазначеної проблеми та зважаючи на досвід роботи освітніх навчальних закладів міста Кам’янського під керівництвом

методичного кабінету департаменту з гуманітарних питань, одним з аспектів даної підвищення педагогічної майстерності педагога є управління розвитком професійної компетентності вчителів.

Результати діагностування педагогів міста з питань визначення рівня сформованості педагогічної компетентності дозволили визначити основні орієнтири подальшої діяльності як методистів методичного кабінету департаменту з гуманітарних питань, так і директорів освітніх закладів на основі моделі управління розвитком професійної компетентності (таблиця1).

Таблицю 1.Модель управління розвитком професійної компетентності вчителів

Департамент з гуманітарних питань Кам'янської міської ради							
Методичний кабінет		**методисти МК**	**міські МО вчителів**		**директори шкіл**	**вчитель**	
Професійне станолення		Умови	Професійний розвиток		Умови	Творча реалізація	
Супровід		Критерії	Супровід		Критерії	Супровід	
Управлін-ський	Методи-чний	Визначе-ння рівня профе-сійної компе-тентності	Управлін-ський	Методи-чний	Врахува-ння рівня професій-ної ком-петент-ності педа-гога	Управлін-ський	Методи-чний
Розвиток мотивації	Адресна супервізія		Спрямува-ння на ви-переджу-вальний розвиток	Забезпе-чення неперерв-ності, наступ-ності осві-ти		Формування інно-ваційного інформацій-ного освіт-нього прос-тору	Здійснення на-уково-дослідницької, експери-ментальної ді-яль ності
Науково-методичний супровід учасників педагогічної взаємодії							

Діагностичний модуль	**Технологічний модуль**	**Науково-методичний модуль**	**Результативно-оцінний модуль**	**Організаційно-коригуючий модуль**
Саморефлексія Діагностика Анкетування Моніторинг Опитування Проектування Прогнозування Квадрант-аналіз Кваліметрія	Форми і мето-ди, засоби уп-равління роз-витком профе-сійної компе-тентності Інноваційні те-хнології	Рівні і ступені сфери розвитку Групові, масові фор-ми роботи Індивідуальні: наста-вництво, стажування, самоосвіта (робота над індивідуальною науково-мето-дичною пробле-мою) Атестація педагогів Нові форми методи-чного сервісу	Рівні і ступені сфо-рмованості профе-сійної компетент-ності вчителя Мотивація успіху Індивідуальна трає-кторія професійної компетентності Самоконтроль Рейтинг Ціннісне став-лення до педагогічної ді-яль-ності	Забезпечення дії умов соціально-значущих чин-ників розвитку ос-бистості Рефлексія Корекція дій суб'єктів: Тренінги Консультування Практикуми Самокорекція то-що

Результат: підвищення рівня професійної компетентності вчителів

Структуру професійної компетентності вчителя можна представити як систему взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, процесуально-операційного, осо-

бистісно-рефлексивного. Когнітивний (змістовий) компонент є системоутворюючим, в якому знання, здатності впливають на результа-тивність професійної діяльності. Процесуально-операційний компонент розглядається як технологічний блок перетворення знань у ефективні педагогічні дії (цей аспект передбачає зміни в мотивації засвоєння і застосування набутих знань учителем у засіб самореалізації та самоствердження через використання умінь, навичок (компетентностей) у професійній діяльності). Особистісно-рефлексивний компонент утворюють інтегральні особистісні характеристики, які розглядаються як блок подальшого розвитку вчителя, його свідомості, професійно значущих особистісних якостей на рівні пізна-вальних навичок, гностичних умінь, комунікативних умінь, рефлексивно-регулятивних умінь, ставлень, емоцій, мотивації. Це система ціннісних орієнтацій, мотивів, стилю.

Цільовий компонент моделі розкриває мету управління – розвиток професійної компетентності як просування вчителя щаблями професійних ступенів – від молодого вчителя до вчителя-майстра («вчитель-предметник» , «вчитель-розумний консерватор» , «вчитель-експери-ментатор» , «вчитель-професіонал») та кваліфікаційних рівнів (індивідуа-льний почерк, індивідуа-льний стиль, професіоналізм, педагогічна майстерність). Суть зростання професійної компетентності при цьому полягає у зростанні внутрішнього особистісного потенціалу педагога, реалізації його позитивної професійної «Я-концепції» .

Управління розвитком професійної компетентності дає змогу плану-вати і реалізовувати управління шляхом управлінського супроводу (науково-методичної підтримки та адміністративного контролю і моніторингу).

У розроблених концептуальних засадах саморозвитку особистості визначені: завдання (спонукання до розвитку професійної компетентності, створення цілісної програми професійного саморозвитку, визначення його змісту); принципи (фундаменталізація професійності, системність у розвитку особистості, безперервність і наступність управлінського супроводу само розвитку, гнучкість і варіативність заходів, персоні-фікованість стратегії саморозвитку); наукові підходи (комплексний, мотиваційний, діяльнісний, особистісний, соціокультурний, адаптивний); методи (моделювання, «метод важкої мети» , «метод вибору» , «метод випередження» , метод самоаналізу, метод колективної творчості); рівні оцінювання ефективності засад (етапи професійного саморозвитку: сутнісно-репродуктивний, продуктивний, особистісний); критерії оціню-вання (успішне входження в професію та визначення стратегії її розвитку, планування професійного саморозвитку, визначення і набуття життєвого сенсу в професії). Теоретично обґрунтовано та визначено зміст і організацію різнорівневої науково-методичної роботи.

Розробка моделі управління професійної компетентності вчителів обумовлено тим, що «багато педагогів ще не вміють досліджувати проб-леми за допомогою сучасних засобів, працювати з великими масивами даних, робити і презентувати висновки, спільно працювати он-лайн у навчальних, соціальних та наукових проектах тощо» [5,6].

Список використаних джерел

1.Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография / Красноярский Гос. университет / В.А. Адольф. – Красноярск: КрГУ, 2008. – 286 с. 2. Галас А. «Підготовка методичних та педагогічних кадрів до впровадження Державного стандарту загальної початкової освіти» .3. Інноваційна освітня діяльність.- Тернопіль: Мандрівець, 2009.-360 с. 4. Кремень В. Інновація в контексті науки і освітньої практики /В. Кремень // Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір і збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. - К. і Хмельницький, 2008. - С. 8-16. 5. Концептуальні засади формування середньої освіти. 7. Устинова Н. Технологічні особливості розвитку творчого потенціалу вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти / Н. Устинова // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – №1. – С. 37-40. 8. Інтернет-ресурси.

А. В. Меляков

ТУРНІРИ ЮНИХ ІСТОРИКІВ: ТРАДИЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Серед різноманітних форм популяризації історії і як навчальної дисципліни, і як галузі наукового знання, помітне місце відведено різноманітним конкурсам/змаганням з історичної проблематики. Це традиційні учнівські олімпіади, захисти МАН, конкурси юних істориків. Враховуючи обмежений обсяг матеріалу, дозволимо собі кілька міркувань щодо організації та проведення на Харківщині етапу одного з таких інтелектуальних змагань – Всеукраїнського турніру юних істориків.

Відзначимо, що у квітні 2017 р. на загальнодержавному рівні турнір відбувається вже в дев'ятнадцяте, натомість на Харківщині у березні поточного року змагання проходило одинадцятий раз. Протягом всієї історії патроном харківського турніру виступає Департамент освіти міської ради, значна організаційна робота здійснюється історичними факультетами ХНУ ім. В.Н. Каразіна та ХНПУ ім. Г.С. Сковороди.

В останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості команд, що складаються з учнів не однієї, але кількох шкіл, тобто збірних району, міста, тощо. Так, наприклад, в турнірі 2017р. серед п'ятнадцяти команд учасниць турніру лише третина презентували окремі заклади, натомість десять команд були збірними районів, причому честь деяких районів захищали по кілька збірних. В минулому 2016р. ситуація була аналогічною: шість окремих команд та дев'ять збірних, а от у 2015р. збірних було лише шість, натомість дев'ять команд презентували окремі школи. З одного боку, це не завжди дає можливість оцінити кожен навчальний заклад. З іншого, такий підхід дозволяє акумулювати в складі однієї збірної найкращих представників учнівських колективів окремих освітніх закладів, утворити т.зв. «команди зірок». Показово, що серед трьох переможців (одне перше місце та два других) харківського міського турніру 2017р. всі були саме збірними командами. Разом з тим, «золото» та по одному «сріблу» турнірів у 2015 та 2016рр. виборювали команди гімназій, а ще по одному другому місцю діставалося збірним районів.

Активно формат збірних застосовується і на загальноукраїнському турнірі, для участі в якому формуються збірні не лише районів, але й міст та областей. Зокрема, серед представників нашого регіону на турнірі 2015р. місця розподілилися таким чином: перше місце – окрема гімназія, одне з других – збірна команда, два з третіх – також збірні команди. На всеукраїнському турнірі 2016р. Харківщина була представлена п'ятьма змагальними колективами, серед яких чотири збірні. В результаті, всі п'ять команд учасниць здобули подіум, отримавши два дипломи другого та три – третього ступеня. А от першість всеукраїнського турніру 2017р. виборола команда утворена з учнів одного закладу – харківської гімназії № 6 «Маріїнської гімназії». Цікаво, що цьогоріч на районному рівні команда «Маріїнки» була другою, а на міському турнірі – третьою.

Важливою складовою мотивації школярів до участі в турнірі є винагорода для призерів. Як правило, окрім традиційних грамот/дипломів, учасники кращих команд отримують навчальну та науково-довідкову літературу, канцелярське приладдя, тощо. Поряд із цим, практикуються і суто грошові нагороди найкращим гравцям в певних номінаціях. В рамках харківського турніру подібне щорічне заохочення практикує Центр краєзнавства імені академіка П.Т. Тронька ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Так, починаючи з 2016р. найкращий, на думку співробітників Центру, учасник турніру отримує разову премію – тисячу гривень.

Під час побудови перспективної команди вчитель історії має збалансувати завзятість і досвід, ораторський хист і, власне, знання своїх підопічних. Не варто забувати, що на відміну від олімпіад та конкурсів-захистів МАН, перед гравцями стоїть завдання не тільки переконати членів журі знанням фактів та причинно-наслідкових зв'язків, але й справити на них враження яскравим та оригінальним викладенням ма-

теріалу. Неординарність подання інформації цінується тим вище, що п'ятнадцять запитань турніру оприлюднюються ще напередодні першого етапу і є незмінними протягом всього подальшого тримісячного періоду проведення змагання. Тобто, командам доводиться дискутувати з одних і тих самих питань щонайменше тричі.

Складним завданням є пошук оптимального співвідношення досвіду і віку/класу членів команди. Запитання турніру рівномірно охоплюють увесь період історії України. Отже, з точки зору формального підходу, найкращім турнірним бійцем є учень одинадцятого класу, який вже «пройшов» абсолютну більшість запропонованих тем під час аудиторних занять. Разом з тим, як вже зазначалося вище, знання фактажу не є найбільш цінною рисою учасника. Натомість на перший план виходить вміння вести дискусію, проводити опонування та рецензування, здатність миттєво визначати слабкі сторони противника і використовувати їх на користь власної команди. Оволодіння всіма наведеними навичками неможливо без персонального турнірного досвіду, набуття якого вимагає одного, а краще двох років. Одночасно, досвід показує, що одинадцятикласників надзвичайно складно мобілізовувати на такі тривалі, відповідальні і, певною мірою, виснажливі змагання. Природно, що на весні випускного року пріоритетними для них є проблеми підготовки до ЗНО, вступу до ВНЗ, тощо.

Таким чином, перші навички турнірної боротьби, принаймні на районному рівні, учням варто отримувати вже у восьмому класі, примножувати їх на районному та міському рівні у дев'ятому, а до класу десятого підходити досвідченими бійцями, які здатні боротися за найвищі місця навіть на загальноукраїнському турнірі. Наприклад, хоча до складу харківської команди-переможця всеукраїнського турніру 2017р. входять учні лише 9-10 класів, всі вони неодноразово брали участь у подібних турнірах різного рівня, при чому не лише з історії, але й з географії, журналістики, іноземної мови, тощо. Такий еволюційний підхід вимагає не лише хисту учнів та наставників, але й розуміння з боку представників адміністрації закладу, які мають усвідомлювати, що підготовка висококласної команди вимагає кропіткої і тривалої праці.

Т. В. Мисечко

ТВОРЧА ОБДАРОВАНІСТЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

Постановка та актуальність проблеми. Успішне вирішення завдань навчання і виховання обдарованих дітей, розвиток їхньої обдарованості безпосередньо пов'язані з питанням удосконалення підготовки психологів і педагогів, які мають володіти певним обсягом знань про природу дитячої обдарованості, психолого-педагогічні особливості прояву обдарованості, вміти спілкуватися з обдарованими дітьми, організовувати навчально-пізнавальну діяльність з урахуванням рівнів і сфер прояву обдарованості кожної дитини, бачити в кожній творчу індивідуальність, упроваджувати у своїй професійній діяльності елементи нових технологій тощо [2, с.32-36].

Проблема творчо обдарованих дітей молодшого шкільного віку стає дедалі актуальною серед науково-педагогічної громадськості України. В Україні функціонує велика кількість навчальних закладів для школярів з різними типами обдарованості. У загальному вигляді поняття «обдарованість» розкривається як когнітивний, соціальний і мотиваційний потенціал, який дає можливість досягти високих результатів в одному чи декількох напрямках.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. Проблема творчої обдарованості знаходиться у центрі уваги психологів та педагогів вже достатньо тривалий час. Перші кроки у розв'язанні даного питання було зроблено ще у другий половині XIX століття, коли побачила світ книга Ф. Гальтона «Спадковість

таланту. Її закони і наслідки» (1869). Питаннями визначення поняття творча обдарованість присвячена низка робіт вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів таких як А.Н. Леонтьєв, С.А. Рубінштейн, П.Я. Гальперін, Б.М. Теплов, В. Ананьєв, О. Ковальов, Г. Костюк, О.М. Матюшкін, Дж. Гілфорд, Ю.З. Гільбух, І. Волощук, Л. Момот, Б.П. Нікітін, Т. Равлюк, В.О. Сухомлинський, Г.В. Апостолова, Т.В. Бланк, Т.П. Бойко, А.М. Калашнікова, П.О. Тадеєв, З.І. Хоменко.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні основних ідей і положень досліджуваної проблеми; визначенні умов, що забезпечують ефективність формування творчих здібностей дітей; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду з розвитку творчих здібностей дітей у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Уперше вивчати феномен обдарованості дітей, займатися їхнім пошуком та створення умов для ефективного навчання, виховання, розвитку почали у США після закінчення Другої світової війни. Такі дослідження і їхня практична реалізація передусім пов'язані з іменем Дж. Гілфорда.

На думку Т.П. Бойко, обдарованість слід розуміти й розглядати як двоєдиний феномен. З одного боку, обдарованість - це високоорганізована, певною мірою наближена до оптимальної система анатомо-морфологічних та фізіологічних особливостей індивіда. Це потенційна обдарованість, що характеризує людську істоту як індивіда, тобто як біологічний організм певного виду [1, с.9].

З іншого боку, Б.Г. Кремінський вважає що обдарованість - це близька до оптимальної система поліприродних особливостей індивідума; система, котра є одним з продуктів взаємодії людини з середовищем, в якому перебігає її життєдіяльність, починаючи від народження; система, яка забезпечує безпосередню суб'єктну можливість реалізації даної людині життєвої активності, що характеризується високим рівнем адекватності, економності та успішності. Це актуальна обдарованість [5, с.75].

Треба ще згадати про те, що поняття «обдарований», «талановитий» часто вживають як синоніми. Про це згадує Ю.З. Гільбух у своїй праці «Розумово обдарована дитина». Він вважає, що таке використання цих понять малопродуктивне [3, с.77]. Більше того, вона створює двозначність, якої бажано уникнути. Тому багато дослідників «навантажують» термін «талановитий» спеціальним значенням, а саме: той, хто має дуже високий ступінь здібностей до якої-небудь спеціальної діяльності (музичної, художньої, літературної, технічної, спортивної), причому ці здібності вже значною мірою встигли реалізуватися в конкретних суспільно значущих продуктах .Обдаровані діти – це діти, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності. Вони вирізняються серед однолітків яскраво вираженими можливостями в досягненні результатів на якісно вищому рівні, який перевищує певний умовний «середній» рівень.

Слід зауважити, що з метою розвитку творчої особистості доцільно використовувати наприклад на уроках образотворчого мистецтва музичний супровід. Крім того, музика має бути не допоміжним, а рівноправним засобом естетичного виховання. Музичний супровід створює особливий художній світ – світ високих почутті, високого емоційного напруження, допомагає створити творчу атмосферу під час малювання. Це буває або просто приємна і спокійна музика, яка знімає напругу, або музика, яка спрямована розкрити певну тему.

Формування художньо-творчих здібностей, в свою чергу потребують особливої методики. Важливо своєчасно виявити природні задатки, схильність дитини, стимулювати творчу діяльність, закріпити досягнутий успіх постійними тренуваннями; потрібно систематично працювати над формуванням, розвитком та удосконаленням умінь та навичок. При цьому треба пам'ятати, що заняття малюванням лиш тоді збагачують учня естетикою, коли вони несуть йому радість. Важливими умовами успіху є об'єктивна оцінка художньої творчості дітей.

Отже, обдарованість - це вроджені передумови високого рівня адекватності,

економності та успішності життєвої активності даного індивіда як представника певного соціуму, як суб'єкта, реалізатора цієї активності. Щоб майбутнє було світлим, слід вже сьогодні забезпечити умови його розвитку, щоб не втратити ціле покоління дітей. Одним з найважливіших завдань, яке зараз стоїть перед сучасною школою, є створення належних умов для розвитку дітей: їх здібностей, інтелекту, виховання в них духовних цінностей.

Список використаних джерел

1.Бойко Т.П. Робота з обдарованими дітьми // Зарубіжна література. - 2004. - №12. - С.9. ***2.****Бойко Т.П. Робота з обдарованими дітьми // Українська література в загальноосвітній школі. - 2004. - №7. - с.32-36.* ***3.****Гілюбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. - К., 1993. - С.77.* ***4.****Зазимко О.В. Теоретичні засади визначення особистісних чинників розвитку обдарованості // Обдарована дитина. - 2008.- №8.- С.2.* ***5.****Кремінський Б.Г. Обдарованість та проблема розвитку здібностей особистості // Практична психологія і соціальна робота. - 2004. - №12. - С.75.*

Н. М. Міськова

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Математика - це явище загальнолюдської культури. Залучення до неї - це, перш за все, залучення до культурних цінностей і, таким чином, її роль абсолютно безумовна в розвитку особистості дитини.

З іншого боку, благополуччя цієї особистості багато в чому залежить від адекватності її поведінки сучасним умовам існування в соціумі (тобто сучасному суспільстві), від її підготовленості до існування в цьому соціумі. Математика сьогодні - це одна з найбільш життєво важливих областей знання сучасного людства, вона украй необхідна для існування в цивілізованому людському суспільстві.

Дошкільна дидактика накопичила певний досвід використання різних методів навчання в роботі з дітьми дошкільного віку. В контексті досліджуваної проблеми важливе місце посідають праці Т. В. Васильєва, А. М. Леушиної, А. І. Сорокина, Л. І. Сисуєва, Е. І. Удальцова та ін.

Метою статті є розгляд особливостей логіко – математичного розвитку дітей дошкільного віку з метою формування пізнавальної самостійності, творчої активності та ініціативи дітей.

Логіко-математичний аспект пізнавального розвитку дошкільників має на меті формування логіко-математичної компетентності дітей і реалізується на основі створення й утримання сталого інтересу до логіко-математичної діяльності. Він базується на вікових особливостях пізнавального розвитку дошкільників, передбачає поступове формування у них умінь мислити, обґрунтовувати і доводити правильність власних міркувань, розв'язувати нестандартні ситуації.

Багатовекторне спрямування логіко-математичного розвитку інтегрується з усією дитячою життєдіяльністю (при розгляданні та описі предметів, підготовці форм для ліплення й аплікації, в малюванні та конструюванні, настільних конструкторських іграх, іграх - головоломках, при виготовленні схем, простих планів, моделей чи макетів, у творчих іграх тощо) [1].

Зміст математичної підготовки направлений на розвиток і формування логіко-математичних уявлень і здатностей, логічного мислення, розумової активності, кмітливості .

У логіко-математичній підготовці, передбаченою програмою, разом з навчанням дітей рахунку, розвитком уявлень про кількість і число в межах першого десятка, діленню предметів на рівні частини велика увага приділяється операціям з наочним матеріалом, проведенню вимірювань за допомогою умовних мірок, визначенню об'єму рідких і сипких тіл, розвитку окоміру дітей, їх уявлень про геометричні фігури, про час, формуванню розуміння просторових відносин. На

заняттях з математики вихователь реалізує не тільки освітні завдання, але і вирішує виховні. Педагог знайомить дошкільників з правилами поведінки, виховує у них старанність, організованість, звичку до точності, стриманість, наполегливість, цілеспрямованість, активне відношення до власної діяльності [4, с. 73-74].

Роботу з розвитку у дітей елементарних логіко-математичних уявлень вихователь організовує на заняттях і поза заняттями: вранці, вдень під час прогулянок, увечері, 2-3 рази на тиждень. Педагоги всіх вікових груп повинні використовувати всі види діяльності для закріплення у дітей логіко-математичних знань. Наприклад, в процесі малювання, ліплення, конструювання у дітей закріплюються знання про геометричні фігури, число і розмір предметів, про їх просторове розташування; просторові уявлення, рахункові навики, порядковий рахунок - на музичних і фізкультурних заняттях, під час спортивних розваг. У різних рухливих іграх можуть бути використані знання дітей про вимірювання умовними мірками величин предметів.

Велике місце в роботі з дітьми всіх вікових груп займають методи розвиваючого навчання. Це і систематизація пропонованих ним знань, використання наочних засобів (еталонних зразків, простих схематичних зображень, предметів) для виділення в реальних предметах і ситуаціях різних властивостей і відносин, застосування загального способу дії в нових умовах [2, с. 15-16].

Для розумового розвитку дошкільників велике значення мають заняття з розвитку елементарних логіко-математичних уявлень. На заняттях з цього розділу програми діти не тільки займаються засвоєнням навиків рахунку, рішенням і складанням простих арифметичних завдань, але і знайомляться з геометричними формами, поняттям множини, вчаться орієнтуватися в часі і просторі. На цих заняттях в значно більшій мірі, ніж на інших, інтенсивно розвивається кмітливість, логічне мислення, здатність до абстрагування, виробляється лаконічна і точна мова.

Завдання вихователя на занятті з математики – включити всіх дітей в активне і систематичне засвоєння програмного матеріалу. Для цього він, перш за все, винен добре знати індивідуальні особливості дітей, відношення їх до таких занять, рівень їх логіко-математичного розвитку і ступінь розуміння ними нового матеріалу. Індивідуальний підхід в проведенні занять по математиці дає можливість не тільки допомогти дітям в засвоєнні програмного матеріалу, але і розвинути їх інтерес до цих занять. Забезпечити активну участь всіх дітей в загальній роботі, що веде за собою розвиток їх розумових здатностей, уваги, попереджає інтелектуальну пасивність, виховує наполегливість, цілеспрямованість і інші вольові якості. Вихователь повинен піклуватися про розвиток у дітей здатностей до проведення рахункових операцій, навчити їх застосовувати отримані раніше знання, творчо підходити до вирішення запропонованих завдань. Всі ці питання він повинен вирішувати, враховуючи індивідуальні особливості дітей, що виявляються на заняттях по математиці [3, с. 44-45].

Педагог, незалежно від характеру ігрової діяльності, її призначення (вільна або організована), спрямовує процес пізнання дитиною логіко-математичних уявлень (відносин і залежностей), включаючись безпосередньо в гру, придумування схем і планів, карт подорожей, розвиток подій в часі, виконання найрізноманітніших дитячих бажань, збагачуючи при цьому представлення дітей [5].

Таким чином, найважливішим підсумком логіко-математичної підготовки дитини є не тільки накопичення певного запасу наочних знань і умінь, скільки розумовий розвиток дитини, формування у неї необхідних специфічних пізнавальних і розумових умінь, які є базовими для успішного засвоєння надалі логіко-математичного і будь-якого іншого узагальненого змісту.

Список використаних джерел

1. Баглаєва Н. І. Сучасні підходи до логіко-математичного розвитку дошкільнят // Дошкільне виховання. – 1999. – № 7. – С. 3-4. 2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). – К., 2012. – 30 с. 3. Плетеницька Л. С. Логіко-математичний розвиток дошкільників (за програмою

«Дитина в дошкільні роки») // Л. Плетеницька, К. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2002. – 156 с. 4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (авт. Білан О. І, Возна Л. М., Максименко О. Л. та ін.). – «Мандрівець», 2012. – 175 с. 5. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти / Валентина Старченко // Дошкільне виховання. – 2005. – № 7. – С. 19-21.

С. І. Нетьосов, О. О. Буханець

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ДОПОМІЖНОЇ ШКОЛИ

Сучасний етап розвитку корекційної освіти вимагає підвищеної уваги до організації профорієнтаційної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, в тому числі порушення інтелектуального розвитку. Профорієнтаційна робота для таких осіб має спеціальне значення, оскільки працевлаштування даної категорії людей – суттєва проблема та принциповий момент соціалізації особистості. З огляду на особисті якості, випускникам допоміжних шкіл дуже складно бути конкурентоспроможними за умов відкритого ринку праці.

Випускники спеціальних шкіл, які йдуть на виробництво, виконуючи там важкі некваліфіковані види праці, завершують професійну освіту в спеціальних групах ПТУ, відчувають труднощі в подальшому працевлаштуванні, що обумовлено низкою факторів: психологічною неготовністю до моменту переходу від навчання до сфери професійної праці; відсутністю ясної життєвої перспективи, одна з причин якої – почуття соціальної незахищеності; неадекватною самооцінкою і недостатньо сформованою здатністю оцінити свої можливості і здібності при визначенні профілю і змісту професії; нездатністю адекватно враховувати вплив виробничого мікроклімату на людину і неготовність до подолання певних професійних труднощів.

Таким чином, існує низка значних проблем, невирішеність яких перешкоджає професійній інтеграції в суспільство осіб з інтелектуальним недорозвиненням, що й обумовлює актуальність теми.

Питаннями профорієнтаційної діяльності займалися такі дослідники як В. І. Бондар, Л. С. Виготський, М. Д. Виноградова, А. Е. Голомшток, Р. М. Дульнєв, М. З. Кот, С. Л. Рубінштейн, В. М Синьов, К. М. Турчинська, О. П. Хохліна та інші фахівці, які розглядають питання трудової підготовки розумово відсталих учнів до роботи, яка обирається самостійно; вивчають проблеми професійного самовизначення особистості, актуальні аспекти організації та управління профорієнтацією, займаються вивченням основ трудового навчання у допоміжній школі.

Питання професійної орієнтації вихованців із розумовою відсталістю аналізували В. І. Бондар, Т. Г. Копилова, О. Л. Лашина, К. В. Рейда, В. С Товстоган, О. П. Хохліна, які зосередивши свою увагу на вивченні готовності розумово відсталих учнів до опанування професіями, аналізі системи профорієнтаційної роботи у корекційній школі, підготовленості учнів допоміжної школи до самостійної роботи, досліджують психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з обмеженими розумовими можливостями.

Мета статті полягає у висвітленні проблем професійної орієнтації та підготовки учнів старших класів системи спеціальної освіти до подальшої самостійної праці.

Професійна орієнтація – це система взаємодії особистості та суспільства, спрямована на задоволення потреби особистості у професійному самовизначенні й потреби суспільства у забезпеченні соціально-професійної структури[1].

Профорієнтація як комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на формування в підростаючого покоління професійних інтересів і схильностей відповідно з особистими здібностями є органічною частиною виховної роботи навчальних закладів. Цей процес, здійснюваний в основному в допоміжній школі, пе-

редбачає цілеспрямований вплив на особистість школяра, що спирається, з одного боку, на вивчення учня, з іншого – на розуміння об'єктивних умов, в яких буде здійснюватися його трудова діяльність. У психологічній та методичній літературі професійну орієнтацію розглядають як систему, яка включає такі основні напрями: професійна діагностика, професійна освіта, професійна консультація, професійний відбір (підбір), професійна адаптація. Зазначені складові пов'язані між собою, функціонування їх визначається закономірностями системи в цілому, поза нею вони втрачають свою спрямованість. Кожен такий напрям включає підструктурні компоненти, що обумовлені загальною метою. Мета ж передбачає підготувати учнів до свідомого вибору професії, що задовольняє як особисті інтереси, так й суспільні потреби. Щоб вибір професії був справді свідомим і вільним, необхідно враховувати принаймні такі чинники: інформованість про світ професій; знання своїх особистих характеристик; уміння співвідносити особисті якості з вимогами, які висуває професія і спеціальність, взаємозв'язок усіх ланок педагогічного процесу (педагогів, психолога, соціального педагога, медика та інших).

Організацію профорієнтаційної роботи у допоміжній школі доцільно розділити на такі етапи: пропедевтичний, пошуково-зондуючий, формування професійної свідомості, період уточнення соціально-професійного статусу. Всі ці етапи реалізуються через компоненти системи профорієнтації. Оскільки проведення профорієнтаційної роботи розумово відсталих учнів у спеціальному навчальному закладі має певну специфіку, вважаємо, щопотрібно звернути особливу увагу на розв'язання таких ключових питань: необхідно розширювати перелік спеціальностей, навчання яких здійснюється у спеціальній школі; знайомити учнів із професіями, які їм доступні, визначати їх відповідно до своїх індивідуальних особливостей і можливостей; здійснювати професійне орієнтування школярів щодо професій з урахуванням їх змісту, видів праці, основних дій та вимог, які висуваються до кожної з них; підвищувати рівень професійно-трудової підготовки у спеціальному навчальному закладі; збільшувати рівень успішності професійної діяльності школярів [2].

Проведений теоретичний аналіз дозволив нам здійснити емпіричне дослідження, яке полягає у з'ясуванні рівня професійної спрямованості учнів старших класів із розумовою відсталістю.

Дослідницька робота здійснювалася на базі КЗО «Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр Шанс». У дослідженні взяли участь 30 учнів старшого шкільного віку з розумовою відсталістю. Для дослідження були обрані такі методики: «Диференціально-діагностичний опитувальник професійної спрямованості Є. Клімова (ДДО)»; тест «Чи готовий ти до вибору професії?»; анкета «Вивчення професійних намірів старшокласників»; методика «Тип мислення» Г. В. Резапкіної. Усі реалізовані методики були спрямовані на виявлення рівня професійної підготовки учнів старшого шкільного віку із розумовою відсталістю.

За результатами проведеного дослідження 60% учнів старшого шкільного віку із розумовою відсталістю властивий високий рівеньпрофесійної спрямованості, який виявляється інтересом до майбутньої професії. Учні орієнтуються у своїх життєвих планах та мають знання з обраної професії. Значна частина учнів 30% із середнім рівнем, що мають певні знання, але ще сумніваються у життєвому виборі. Залишається незмінним і той факт, що 10% дітей потребують допомоги у подоланні особистісних проблем у вирішенні питання обрання професії. Результати дослідження однозначно вказують на те, що необхідно проводити корекційну роботу з питань професійної спрямованості учнів.

Отже, для успішної соціалізації учнів допоміжної школи у процесі професійної підготовки потрібно орієнтувати старшокласників щодо майбутньої професії відповідно до їхніх здібностей і можливостей, формувати в них професійно важливі якості й трудові вміння та навички, спрямовані на підвищення успішності професійно-трудової підготовки, насамперед з професій, яких навчають у школі.

При цьому особливого значення набуває всебічне вивчення учня, визначення його здібностей, які мають відповідати вимогам певної професії. При визначенні професії для учня повинні враховуватися всі підструктури особистості: її спрямованість, здібності, характер, темперамент. Лише на основі нахилів учня, здібностей, позитивних якостей характеру вчитель може робити висновки щодо адекватності професійного визначення школярем.

Перспективи подальших досліджень – розробити систему профорієнтаційних заходів для учнів старших класів із розумовою відсталістю у виборі професії, які б відповідали їхнім особистим якостям.

Список використаних джерел

1.Бондар В. І. Вивчення досвіду роботи допоміжної школи з виховання готовності учнів до самостійної праці / В. І. Бондар, К. В. Рейда // Дефектологія. – 2002. – №3. – С. 5-9. 2.Копилова Т. Р. Система профорієнтаційної роботи у корекційній школі VIII виду / Т. Р. Копилова, О. Л. Лашина // Дефектология. – 2009. – №5. – С. 25-29. 3.Рейда К. В. Виховання готовності учнів допоміжної школи до самостійної роботи засобами виробничого навчання / К. В. Рейда // Дефектологія. – 2003 – № 1. – С. 45-49. 4.Рейда К. В. Готовність учнів допоміжної школи до самостійної роботи / К. В. Рейда // Дефектологія. – 2003. – № 2. – С. 39-43. 5.Товстоган В. С. Вивчення готовності розумово відсталих учнів до опанування робочими професіями / В. С. Товстоган// Наукові записки. – Вип. 28. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ, 2008. – С. 136-138. 6.Хохліна О. П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів із вадами розумового розвитку / О. П. Хохліна. – К., 2007. – 350 с.

М. Г. Іванчук, Л. О. Петрушко

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Одним із пріоритетних напрямів розвитку вищої педагогічної освіти є підготовка кваліфікованих майбутніх учителів початкової школи, які здатні забезпечувати гармонійний розвиток дитини, формувати ключові і предметні компетенції, закладаючи тим самим міцний фундамент для їх подальшого навчання, розвитку й виховання.

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття готовність до виконання діяльності вживається в різних значеннях. Готовність визначається як наявність здібностей (С. Рубінштейн, Н. Левітов, Б. Ананьєв), якість особистості (К. Платонов), психологічний стан, суттєва ознака установи (Д. Унадзе, І. Блажава), психологічна умова успішності виконання діяльності (І. Ладанов), цілісне явище, скріплене переконаннями, морально-вольовими якостями особистості, способами поведінки, знаннями про професію та практичними вміннями та навичками (Р. Романенко, В. Сєріков).

Аналіз наукової літератури показує, що за великої кількості характеристик поняття «готовність» , його розуміння залежить від основних теоретичних підходів, які не виключають, а взаємодоповнюють один одного.

Найбільш широке визначення готовності до педагогічної діяльності трактує Г. Троцко. За її словами, *готовність* – це цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійні знання, вміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самовдосконалюватись.

О. Хлівна зазначає, що *процесом формування готовності є* зміст, форми і методи спеціально організованого навчання, що повинно бути спрямоване на актуалізацію того або іншого компонента психологічної готовності, але результатом якого є розвиток усіх структурних компонентів готовності.

Готовність визначається як інтегрована характеристика результату підготовки майбутніх учителів і передбачає сформованість таких структурних складників,

як: *мотиваційно-ціннісна готовність* – відбиває ціннісні орієнтації, потреби, інтереси, мотиви, цілі, переконання, що забезпечують усвідомлення майбутнього вчителя до формування в учнів цілісних уявлень про навколишній світ, активність і зацікавленість студента в оволодінні теорією та практикою застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі; *науково-теоретична готовність* – передбачає опанування студентами системи психолого–педагогічних, предметно-методичних знань та уявлень про сучасні інтеграційні тенденції й процеси в початковій освіті, про загальнонауковий аспект понять «інтеграція», «педагогічна інтеграція», «інтегровані організаційні форми», про алгоритми інтеграції змісту початкової освіти й форми його засвоєння; про базові поняття та ключові, міжпредметні, предметні компетентності, що забезпечує початкова освіта; про види інтегрованих форм організації навчання молодших школярів, способи їх упровадження, функції й результати навчання на інтегрованій основі; *практична готовність* – полягає в оволодінні сукупністю вмінь, спрямованих на успішне використання інтегрованих форм організації навчання, а саме: *гностично-діагностичних* (уміння аналізувати й відбирати навчальний матеріал шкільних предметів для з'ясування узагальнених «наскрізних» понять і компетентностей), *змістово-конструювальних* (уміння утворювати взаємодію між навчальними темами і дисциплінами початкової школи, розробляти навчальні завдання інтегрованого характеру, обирати доцільні інтегровані форми організації навчання, проектувати та реалізовувати їх використання), *оцінно-прогностичних* (уміння правильно оцінювати й передбачати результати застосування інтегрованих форм організації навчання) [3, с. 277].

Н. Іпполітова у структурі готовності майбутнього вчителя до професійної педагогічної діяльності виділяє три взаємопов'язані компоненти: особистісний – характеризує степінь морально–педагогічної готовності вчителя до професійної діяльності, відображає степінь сформованості ціннісних орієнтацій, інтересу професії, рівень розвитку мотивації педагогічної діяльності; *когнітивний компонент* відображає інформованість педагога про сутність та зміст педагогічної діяльності, рівень загальнопедагогічних. методичних, спеціально-предметних знань, необхідних для ефективної професійно-педагогічної діяльності; *праксикологічний компонент* характеризує професійні вміння і навички, які необхідні для реалізації функцій педагогічної діяльності та забезпечення її ефективності [1].

З урахуванням сучасних досліджень педагогічної теорії та практики (Є. Богданов, П. Гальперін, М. Дяченко, Л. Кандибович, Н. Кузьміна, В. Сластьонін) *підготовку* студентів до застосування інтегрованих *форм* організації навчального процесу в початковій школі розглянуто як процес навчання, що забезпечує готовність майбутніх учителів до діяльності інтегрованого характеру в межах їхньої професійної компетенції.

Під поняттям інтегрована форма навчання, розуміємо, єдність цілеспрямованої організації педагогом змісту, засобів і методів навчання. Результатом такої взаємодії є засвоєння суб'єктами навчання знань, умінь і навичок в поєднанні змісту різних дисциплін, розвиток їхніх психічних процесів і якостей особистості, а також професійне самовдосконалення педагога.

Формуванню науково-теоретичної готовності студентів до застосування інтегрованих форм навчання молодших школярів має підпорядковуватись утілення в освітню практику інтегрованого змісту підготовки майбутнього вчителя, а також використання інтегрованих форм (міжпредметних комплексних семінарів, інтегрованих днів, інтегрованих факультативних занять) навчання. Це дозволяє не лише ліквідувати дублювання навчального матеріалу, створити резерв робочого часу, а й надає можливість синтезувати професійно значущі знання, систематизувати й узагальнити уявлення про доцільне об'єднання змісту початкової освіти й оптимальну організацію його засвоєння.

До інтегрованих форм організації навчання в початковій школі належать: інтегрований урок (виклад навчальних тем, близьких за змістом, логічно взаємопов'язаних, об'єднаних провідною ідею, реалізація якої забезпечує цілісність заняття, підвищення його пізнавальної цінності); *інтегровані дні* (проведення протягом навчального дня серії уроків, що підпорядковуються спільним навчально–пізнавальним цілям і завданням); *проектна робота* (групове та індивідуальне розв'язання учнями комплексних педагогічних завдань, що передбачає застосування сукупних знань і вмінь із різних шкільних дисциплін).

Чинники, що зумовлюють готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу: *по-перше,* їх застосування активізує навчальну діяльність, стимулює інформаційне та емоційне сприймання школярами навчального матеріалу, уможливлює всебічний розгляд пізнання дійсності; *по-друге,* використання інтегрованих форм організації навчання дозволяє ущільнювати освітній процес, підвищувати узагальненість засвоєних дітьми знань і вмінь, що сприяє розвитку логічності й гнучкості мислення особистості, формуванню її системного світогляду; *по-третє*, розроблення зазначеної проблеми заповнює дидактико-методичні «прогалини» сформованості у майбутніх учителів готовності до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу [2, с. 96].

Отже, якісна готовність майбутнього вчителя до застосування інтеграційних форм навчання сприяє налагодженню взаєморозуміння і поліпшенню співпраці викладача та учнів у процесі навчання, дає можливість ширше використати потенційні можливості змісту навчального матеріалу та розвинути здібності учнів, ефективно реалізувати міжпредметні зв'язки.

Список використаних джерел

1.Мазур. Н. Поняття «готовність» та визначення структурних компонентів готовності майбутніх вчителів інформатики / Н. Мазур // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Частина II.–Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка.– 2013.–Випуск 121.–С. 288–292. 2.Матвієнко О.В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії. Монографія / О.В.Матвієнко. – К.:НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 384 с. 3.Сінопальнікова Н.М. Інтеграція у навчальному процесі початкової школи / Н.М.Сінопальнікова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Київ – Запоріжжя : Ін–т педагогіки і психології професійної освіти АПН України, ЗОІППО, 2009. – Вип. 5 (58). – С. 275 – 279.

С. І. Нетьосов, А. С. Селіванова

ДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що самооцінка відіграє важливе значення у регулюванні поведінки людини. Саме від неї багато в чому залежать взаємини з оточуючими, критичність, вимогливість особистості до себе, ставлення до своїх успіхів чи невдач в усіх сферах життя. Тим самим самооцінка впливає на ефективність діяльності людини та її подальшу соціалізацію як особистості.

Проблема самооцінки розглядалася багатьма авторами в руслі філософських, соціальних та психологічних досліджень. Її досліджували такі відомі вчені як: Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, А.В.Захарова, О.М.Леонтьєв, К.Р.Роджерс, С.Я.Рубінштейн, В.М.Синьов та інші. У працях дослідників піднімались аспекти з'ясування джерела істинної самооцінки, її особливості, динаміка та утворення неадекватно завищеної самооцінки. С.Я.Рубінштейн описав процес формування самооцінки розумово відсталих дітей та визначив чинники, що впливають на цей процес [5]. Але незважаючи на це, даній проблемі в нашій країні приділяється недостатня увага.

Метою статті є дослідження питання аналізу самооцінки дітей молодшого

шкільного віку з розумовою відсталістю. Проблема адекватної самооцінки є однією з центральних проблем становлення особистості та важливою складовою «Я - концепцію».

Р.Бернс визначає «Я - концепцію» як сукупність усіх уявлень індивіда про себе, пов'язану з їх оцінкою. Виділення описової та оціночної складових дозволяє розглядати «Я - концепцію» як властиву кожному індивіду набір установок, спрямованих на самого себе. У більшості визначень установки підкреслюються три головні елементи: 1) переконання, яке може бути як обгрунтованим, так і необгрунтованим (когнітивна складова); 2) емоційне ставлення до цього переконання (емоційно-оцінна складова); 3) поведінка, яка характеризує прояви перших двох елементів (поведінкова складова).

Стосовно до «Я-концепції» ці три елементи установок можна конкретизувати так: 1) «Образ Я» – уявлення індивіда про самого себе; 2) Самооцінка – афективна оцінка цього уявлення, яка може мати різну інтенсивність; 3) потенціальная поведінкова реакція [1].

Самооцінка – цінність і значущість, які індивід приписує собі в цілому та окремим сторонам своєї особистості, поведінки, діяльності, комунікації; відіграє роль важливого особистісного утворення і одного з центральних компонентів «Я – концепції», вміщує у своїй побудові особистісні значення, систему уявлень і цінностей. Самооцінка є важливою складовою самосвідомості, що визначає ставлення не лише до себе, але і створює основу для побудови відносин з іншими.

Структура самооцінки розглядається дослідниками як така, що має два компоненти – когнітивний та емоційний, які функціонують у нерозривній єдності, а формування здійснюється на основі суджень оточуючих, результатів власної діяльності, а також на підставі співвіднесення реального та ідеального уявлення особистості про себе [3].

Діти з розумовою відсталістю від народження перебувають у стані інтелектуальної депривації, коли інформація іззовні сприймається перекручено, спотворено переробляється і викривлено засвоюється, а отже спотворено актуалізується. Виражені порушення емоційно-вольової сфери, пізнавальної діяльності, недорозвинення психічних процесів перешкоджають повноцінній соціалізації таких дітей, встановленню двостороннього контакту між дитиною та соціумом, що у свою чергу не може не позначитися на формуванні самосвідомості. Некритичність мислення розумово відсталих є одним із провідних факторів патологічного формування «Я - концепції».

Дітям із легкою розумовою відсталістю властива завищена самооцінка. Причиною завищеної самооцінки, на думку В. М. Синьова, є самовдоволення розумово відсталої дитини, при якому відсутнє почуття власної малоцінності, а отже, і тенденція до компенсації [6]. Л.С. Виготський вказував, що завищена самооцінка пов'язана не тільки із загальним інтелектуальним недорозвиненням, але і проявом загальної емоційної забарвленості оцінок і самооцінок дитини, загальної незрілості особистості [2]. Отже, самооцінку потрібно досліджувати та формувати в процесі корекційної діяльності.

Для дослідження самооцінки дітей з вадами розвитку існує багато методик. У нашому дослідженні зупинимося та будемо використовувати підходи Дембо-Рубінштейн у модифікації А. М. Парафіян, «Драбинку» В. Г. Щура, методику визначення емоційної самооцінки А. В. Захарової та проекційну методику самооцінки «Дерево» (авт. Д. Лампем, в адаптації Л. П. Пономаренко). Зазначені методики були випробуванні на базі КЗО Дніпропетровського навчально-реабілітаційного центру «Шанс» для визначення та формування самооцінки дітей з вадами розумового та фізичного розвитку.

Дослідженням було охоплено 30 учнів третього та четвертого класу. Внаслідок проведення та обробки результатів даних методик було встановлено: 53 % дітей

молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю мають високий рівень оцінки самого себе; 30 % учнів мають середній рівень самооцінки, що характеризуються адекватною оцінкою себе та своїх можливостей; 17 % – мають занижений рівень самооцінки, який не є позитивним фактором у становленні гармонійної особистості.

Результати дослідження однозначно вказують на те, що корекційну роботу із формування адекватної самооцінки з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку проводити необхідно. Неадекватно завищена, так само як і неадекватно занижена самооцінка учня може спричинити недоліки у загальному розвитку особистості [4].

Розглянувши проблему аналізу самооцінки дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю, можна зробити висновок, що переважно таким дітям притаманна неадекватно завищена самооцінка, але є незначна кількість із неадекватно заниженою. Це явище загалом пов'язане з інтелектуальною недостатністю даної категорії дітей та умовами оточуючого соціуму. Результати аналізу самооцінки є досить важливим та необхідним фактором повноцінного розвитку особистості. Тому дослідження самооцінки дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю є важливим та актуальним показником удосконалення педагогічного процесу в сучасній шкільній практиці спеціалізованого та інклюзивного навчального закладу.

У подальшому плануємо дослідити негативні фактори, які впливають на самооцінку дітей молодшого шкільного віку та розробити методику корекційної роботи, спрямовану на вдосконалення самооцінки.

Список використаних джерел

1.Бернс Р. Розвиток «Я - концепції» та виховання / Бернс Р. – М.: Прогрес, 1986. – 224 с. 2.Виготський Л. С. Проблема розумової відсталості / Л. С. Виготський /– М. : «Педагогіка» – 1983. – Т. 5. – 248 с. 3.Загальна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: А. Г. Н. – 2014. –247 с. 4.Нетьосов С. І. Самооцінка дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю / Нетьосов С. І., Селіванова А. С. // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації: матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 28 – 29 жовтня 2016 р., м. Дніпро. – Ч. І / наук. ред. О. Ю. Висоцький. – Д. : Роял Принт, 2016. – С. 25 – 27. Режим доступу: http://www.twirpx.com/file/2068055/. 5.Рубинштейн С. Я. Психология умственно отсталых школьников / С. Я. Рубинштейн – М. : Просвещение, 1986.– 196 с. 6.Синьов В. М. Психологія розумової відсталої дитини: підручник / В. М. Синьов, М. П. Матвєєва, О. П. Хохліна / – К.: Знання, 2008. – 359 с.

О. С. Прокопова, О. А. Кириченко

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ У ХАРКІВСЬКОМУ ЛІЦЕЇ № 149

Освіта – стратегічна основа розвитку особистості, суспільства, нації і держави, запорука майбутнього. Вона є засобом відтворення і нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, виховання патріота і громадянина, дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені [2, с.15]. Розвиток освіти значною мірою залежить від кваліфікації та майстерності вчителів, розуміння зростаючої відповідальності за результати навчальних досягнень учнів, бажанням руйнувати старі стереотипи свого педагогічного мислення і готовності до сприйняття гуманної педагогіки співробітництва. На розв'язання проблеми ефективної професійної підготовки вчителя до роботи у сучасних умовах орієнтують Конституція України, Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту».

На основі теоретичного аналізу адміністрація виявила, що дослідженню проблеми професійного самовдосконалення вчителів завжди приділялася належна увага. Професійне самовдосконалення у наукових дослідженнях розглядається як єдність двох її складових – самоосвіти і самовиховання [1, с. 8].

Адміністрація Харківського ліцею № 149 вважає, що під час організації системи професійного самовдосконалення вчителів необхідно враховувати концепцію

гуманітаризації освіти (Ф.Є. Пєшков, В.І. Шубін); орієнтувати педагогів на власний саморозвиток, виявлення світоглядних та культурних потенцій своїх предметів, підвищення екологічної культури учнів (Ю.І. Мальований, С.У. Гончаренко, Л.Б. Лук'янова, О.В. Плахотнік).

На основі теоретичного аналізу професійне самовдосконалення вчителя нами розглядається як свідома професійна діяльність учителя в системі його неперервної педагогічної освіти, яка спрямована на підвищення його фахового рівня, професійну самореалізацію, подальший розвиток професійно значущих якостей, підвищення ефективності навчально-виховної роботи в школі відповідно як до інтересів, потреб і можливостей учнів, так і до вимог суспільства щодо соціалізації, особистісного і професійного розвитку людини [3, с. 234].

Професійне самовдосконалення включає самоосвіту і самовиховання вчителя, які забезпечують розвиток професійно значущих якостей, професійну самореалізацію вчителя та детермінуються такими особистісними факторами, як мотивація досягнення і професійна самосвідомість. На основі аналізу основних понять зроблено висновок, що організація професійної самоосвіти – це систематична і цілеспрямована освітня діяльність адміністрації, мета якої полягає у задоволенні суспільних потреб освіти учнів, подоланні суперечності між темпами застарівання знань та темпами їх оновлення, між вузькопрофесійною діяльністю педагога та всебічним гармонійним розвитком особистості, спроможністю розв'язувати професійні завдання, які виходять за межі сьогодення [4, с. 12].

Особистісні регулятори діяльності (мотивація досягнень, цінності особистості, уявлення про ідеальні особистісні якості, образ «Я») виступають підґрунтям для визначення цілей професійного самовдосконалення, що здійснюється у ході порівняння розвитку професійно важливих якостей, вмінь та навичок самовдосконалення (суб'єктивна модель значущих умов діяльності по самовдосконаленню) з уявленнями про ідеал розвитку цих якостей та вмінь. Наступною ланкою виступає технологія досягнення мети самовдосконалення, яка складається з самоосвіти і самовиховання з визначеними засобами їх здійснення; ця ланка пов'язана з ланкою самооцінки та розвитку вмінь самоосвіти і самовиховання. Вчителям з більш високим рівнем професійної самореалізації, самооцінки, мотивації досягнення притаманна більш висока орієнтованість на самоосвіту і самовиховання, потреба у постійній роботі щодо підвищення власної професійної кваліфікації.

У ліцеї розроблена і теоретично обґрунтована системна модель професійного самовдосконалення вчителя, яка складається з таких основних блоків: особистісних регуляторів діяльності, структурно-функціональних компонентів регуляції діяльності з професійного самовдосконалення і результату цієї діяльності.

Особистісними регуляторами діяльності вчителя виступають мотивація досягнень, цінності особистості, уявлення про ідеальні особистісні якості та образ «Я», які зумовлюють розвиток спрямованості на професійне самовдосконалення. Структурно-функціональні компоненти регуляції діяльності з професійного самовдосконалення відображають ціль професійного самовдосконалення, сформовану на її основі суб'єктивну модель важливих для професійної самореалізації перетворень; уявлення про результати перетворень – ідеал (уявлення про свої професійні якості у майбутньому). Результативний блок відображає наслідки самовдосконалення педагога, їх реалізацію у педагогічному процесі: творчий підхід до організації власної діяльності і діяльності учнів на уроці. Системна модель професійного самовдосконалення вчителя забезпечує спрямування процесу самовдосконалення відповідно до сучасних орієнтацій в освіті, взаємодію всіх блоків моделі з метою досягнення більшої ефективності педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1.Малихін О.В. Формування у майбутніх учителів потреби в професійній самоосвіті: Автореф. Дис. канд. пед. наук: 13.0004 / Харк. Держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2000. – 17 с.

2.Національна доктрина розвитку освіти // Програма підтримки вироблення стратегії реформування освіти, 2001. – № 1. – С.15-19. 3.Ничкало Н.Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вид-во «Віпол» , 2000. – 636 с. 4.Сологуб А.І. Концепція креативної освіти у природничо-науковому ліцеї // Рідна шк. – 2000. – № 12. – С.9-19.

Б. І. Рубінська

ВІДБІР ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ФОНЕТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПЕРЕКЛАДАЧАМ У ВНЗ

Традиційно в методиці викладання іноземних мов під змістом навчання розуміють відповідь на запитання: «Чому навчати?».В сучасній методиці першим компонентом цієї категорії є фонетична комунікативна компетенція. Це означає,що студенти повинні мати правильну вимову усіх голосних і приголосних англійської мови,правильно ставити словесний наголос,робити доречні паузи в процесі мовлення,використовувати основні інтонаційні моделі англійської мови у власних висловлюваннях,розуміти на слух різницю між фонемами,які змінюють значення висловлювання або цілого тексту. Але англійська мова в сучасному світі має багато варіантів, таких як британська англійська,американська англійська, австралійська англійська та інші. Проблема у відборі полягає в тому, який з цих варіантів обрати для навчання.

Відбір змісту навчання завжди базується на певних принципах відбору. Перший з них це принцип здатності обслуговувати процес спілкування. Другий принцип-історична доцільність Перший принцип дуже детально обговорюється у методичній літературі. Зупинимось на другому принципі.

Традиційно на території України викладали британський варіант англійської вимови. Це означало,що було відібраний фонетичний мінімум,який включав 20 голосних та 24 приголосних звуки,та 7 термінальних тонів (низький низхідний,високий низхідний,низький висхідний,високий висхідний,низхідно-висхідний та висхідно-низхідний,висхідно-низхідно-висхідний) і 5 інтонаційних моделей(поступово низхідна,поступово висхідна,ковзна,скандентна та рівна шкали). Всі інші варіанти вивчались теоретично в курсі теоретичної фонетики англійської мови.

В країнах Європи існувала інша система,так як у вищих навчальних закладах навчались студенти з різних країн світу. В одних вишах був відібраний британський варіант, а в інших-американський. Нещодавно з’явилась інша крайня точка зору на відбір, Вчені пропонують не відбирати певний варіант вимови і не виправляти помилки, а надати можливість студентам спілкуватись з тим варіантом вимови,яким вони користувались в своїй країні, і рідна мова якої вплинула на англійську вимову і створила акцент.

Основним аргументом проти такого підходу є той, що існують фонетичні і фонологічні помилки. Одні не заважають розумінню і спілкуванню, а другі можуть змінити зміст висловлювання і призвести до непорозуміння і навіть негативних наслідків у формі образи. Отже такий підхід не може бути прийнятим.

Третім принципом є інтеграція. «Интеграция (лат. Integration -восстановление, восполнение ,от integer - целый) сторона процесса развития ,связанная с объединением в целое ранее разнородных частей и элементов. Процессы интеграции могут иметь место как в рамках уже сложившейся системы - в этом случае они ведут как к повышению ее целостности и организованности, - так и возникновению новой системы из ранее не связанных элементов. Отдельные части интегрированного целого могут обладать различной степенью автономии. В ходе процессов интеграции в системе увеличивается объем и интенсивность взаимосвязей и взаимодействий между элементами, в частности надстраиваются новые уровни управления…» [1]. Це визначення узагальнює розуміння процесу інтеграції і не

пов'язане з педагогічними аспектами вищезгаданої системи підготовки студентів мовних вузів.

Розвиток базових наук дозволив розглядати дії,що формуються у системі діяльності спілкування. Це дало можливість уточнити зміст навчання у вищій школі та підійти до його визначення і розуміння як ідеалізованої моделі загальнолюдського, ділового та професійного спілкування,що є прийнятною для навчання.[2]

Цей та інші принципи було враховано і реалізовано нами при аналізі програми для перекладачів «Практичний курс основної іноземної мови(англійська)» і включення до неї інтегрованих компонентів фонетичного мінімуму .[3]

Список використаних джерел

1.Философский энциклопедический словарь.-М.:Советская энциклопедия. -1989.- С.215. 2. Пак М.С..Проблема интеграции образования и науки // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. –2015. – № 3. С.189-190. 3.Рубінська Б.І. Інтеграція у відборі змісту навчання англійської мови // Нові Технології Навчання. – 2016. - №86. - С.95-98.

Р. Є. Слободнюк, Є. О. Клебанський, О. А. Подплетня

РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ФОРМУВАННІ ЇХ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Сучасне суспільство вимагає від вітчизняної освіти створювати умови для формування у майбутніх фахівців ключових професійних компетентностей. Процес модернізації національної освіти у вищий школі України спрямований на вдосконалення навчально–виховного процесу, розвиток творчих здібностей випускників вищих навчальних закладів, вміння самостійно оволодівати знаннями, вміннями і навичками, та проявляти ініціативність в своїй професійній діяльності [1].

Сьогодення вимагає вдосконалення навчально-виховного процесу на всіх ступенях навчальних закладів різних типів. Вищі навчальні заклади стикаються з недостатнім в Україні методичним, науково-практичним досвідом у царині компетенцій. Орієнтація освітньої політики на європейські цінності передбачає наявність компетентністного підходу як в освітній сфері взагалі, так і окремих її напрямах [1, 2].

Компетенція - відчужена, наперед задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки студента, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Компетентність - оволодіння, володіння студентами відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї та предмета діяльності.

Впровадження в навчально–виховний процес науково-дослідницької роботи студентів дає змогу вирішувати декілька педагогічних задач і створювати умови для формування професійних та комунікативних компетентностей майбутнього спеціаліста [3].

Науково – дослідницька компетенція майбутніх фахівців включає в себе низку освітніх компетенцій. Освітні компетенції безпосередньо пов'язані із формуванням розумових, творчих, пошукових, логічних здібностей, виховує працьовитість та старанність, вміння оприлюднювати результати своєї діяльності перед науковою спільнотою.

Дослідницька активність студентів формує вміння: 1) ставити і відокремлювати проблеми, робити припущення про шляхи їх вирішення; 2) формувати перед собою завдання і планувати свою діяльність; 3) висувати гіпотези про причини і наслідки матеріального світу, обґрунтовувати їх; 4) самостійно складати план наукових досліджень, робити постановку мети дослідження та шляхів його її реалізації; 5) проводити аналітичні та експериментальні дослідження, за допомогою сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій обробку результатів, складати висновки; 6) готувати та проводити оприлюднення результатів дослідження; 7) вступати в наукові дискусії, відстоювати свою точку зору.

Основними формами НДРС, що виконується у позаурочний час є: 1) предметні

гуртки; 2) студентські наукові товариства; 3) фахові студентські лабораторії; 4) участь у наукових і науково-практичних конференціях; 5) участь у конкурсах науково-дослідницьких робіт.

Нами впроваджується науково-пошукова та науково-дослідницька робота студентів як підчас проведення навчальних занять, так і при організації позааудиторної роботи. Для цього були визначенні пріоритетні форми позааудиторної науково-дослідницької роботи студентів через створення наукових студентських товариств в рамках гурткової роботи [4].

Дана форма НДРС найчастіше використовується при роботі зі студентами старших курсів. Керівниками виступають науково – педагогічні працівники загальнонаукових та спеціальних дисциплін. Наукове товариство є найпершим кроком у НДРС і завдання перед його учасниками ставляться з урахуванням їх наукової підготовки. Найчастіше, це підготовка доповідей і рефератів, що потім прослуховуються на засіданнях товариства або на науковій конференції [5]. Студентам, що проявили найбільший хист до наукової роботи надаються завдання експериментального характеру. Ми вважаємо пріоритетним при виборі теми завдання саме міжпредметну та фахову спрямованість його до спеціальності.

Формами підбиття підсумків роботи можуть стати конкурс доповідей, участь у наукових конференціях і предметних олімпіадах, проведення круглих столів, зустрічей з ученими, а також публікація тез кращих робіт у наукових збірниках.

Список використаних джерел

1.Корбутяк В.І. Методологія системного підходу та наукових досліджень: навч. посіб. [Текст]/ В.І. Корбутяк. – Рівне: НУВГП, 2010. – 176 с. 2.Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. [Текст] / О.В. Крушельницька. – К.: Кондор, 2009. – 206 с. 3.Марцин В.С. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / В.С. Марцин, Н.Г. Міценко, О.А. Даниленко та ін. – Л.: Ромус-Поліграф, 2002. – 128 с. 4.Новиков А.М. Методология научного исследования [Текст] / А.М. Новиков, Д.А. Новиков. – М.: Либроком, 2009. – 280 с. 5.Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / за ред. А.Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

О. В. Соснін, В. В. Повидиш

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИМОГ ДО ВИКЛАДАННЯ ЗНАНЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ДИСЦИПЛІН

Технічні знання і глибока обізнаність в питаннях інформаційної безпеки в науці, без перебільшення, стали критичним елементом в системі вимог до фахівців всіх спеціальностей в сучасному світі. Насамперед, це сталося тому, що без їх фаховості і здатності до аналітичної роботи із інформацією за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), здатності організовувати протидію конкурентним розвідкам, жодна країна не має шансів стати на шлях інноваційного розвитку.

Так або інакше проблеми інформаційно-комунікаційної безпеки дедалі більше набувають підтримки з боку держав, які акцентують увагу не стільки на прогрес власне інформаційних технологій, скільки на становленні технологічного або технетронного (technetronic – від грец. techne) суспільства. Вони всюди почали визначали сучасний соціум, відштовхуючись від зростаючої ролі знань як «the knowledgeable society», «knowledge society» або «knowledge-value society». Починаючи з 1992 року терміни стали всюди вживати в контексті проблем формування національних і глобальної інформаційно-комунікаційних інфраструктур. Поняття, як таке, з’явилося в США після відомої конференції Національного наукового фонду й знаменитої доповіді Б. Клинтона і А. Гора.

Наприкінці XX століття терміни зайняли місце поруч з такими термінами як «інформаційне суспільство» і «інформатизація», причому не тільки в лексиконі

фахівців в сфері інформації, а здебільше у лексиконі політичних діячів, економістів, викладачів і вчених. У більшості випадків ці поняття асоціювалися з розвитком ІКТ і засобів телекомунікації, що дозволило вибудувати різноманітні технократичні моделі на платформі громадянського суспільства (або, принаймні, декларувати їх принципи) щоб здійснити новий еволюційний стрибок і гідно входити із прогнозами в наступне, XXI століття, в якості постіндустріального і постінформаційного суспільства. До речі, 27 березня 2006 року Асамблея ООН прийняла резолюцію за номером A/RES/60/252, яка оголосила 17 травня Міжнародним днем інформаційного суспільства.

США, як держава, своїми виключно виваженими діями постійно надають належну підтримку ідеям його розвитку і становленню науково-освітньої сфери для потреб нового суспільства, вони постійно формують умови для акумуляції нових науково-технічних знань в штабах транснаціональних корпорацій. США, реформуючи на початку 60-х років XX століття свою науково-освітню сферу, швидко знайшли засоби щоб стимулювати громадян до більш активного впровадження інноваційних ідей і науково-технічних і управлінських знань в реальну економіку, що і обумовило появу в країні інноваційної економіки. Вони рішуче змінили відношення населення своєї країни до освіти, науково-технічної діяльності, зробили інформацію і знання ресурсом розвитку держави, реформували систему освіти таким чином, що продемонстрували всьому світові ставку держави на підготовку інженерів – лідерів, здатних до аналітичної роботи із інформацією і, як наслідок, до перетворення наукових знань в технології реальних виробництв, експортний товар, який має виключно високу прибутковість.

Аналіз глобальних тенденцій початку XXI століття дозволяють стверджувати, що саме за таких умов буде відбуватися подальше формування нового світу. Держави, суспільства, їх політика, економіка, військова справа і, безумовно, розвиток науки і освіти дедалі більше буде розвиватися під зростаючим впливом технологій комп'ютеризованого світу. На цьому підґрунті сьогодні відбувається становлення принципово нової економіки (knowledge-based economy), а основою конкурентоспроможності країн стає здатність до накопичення і раціонального використання фундаментальних знань – інформації, на основі якої створюються нові проривні технології надвисокого рівня (high-tech). За таких умов набуття знань і здатність вихованців технічних університетів (нетократів) стає критичним параметром розвитку країн, особливою цінністю їх суспільств, оскільки вони, перш за все, більш активно залучають молодь до управління матеріальними і нематеріальними ресурсами своїх суспільств за допомогою новітніх ІКТ і всюди, на всіх рівнях поступово починають знищувати владу безвідповідальних політиків. Іноді не зважаючи на недостатність знань і навичок, а іноді і повного розуміння сенсу процесів зберігання і розповсюдження інформації і знань, які дедалі більше стають знеособленими, неструктурованими і різнорідними.

Україні сьогодні, щоб не залишитись на узбіччі світового науково-технологічного оновлення, крім розмов (дискутування) про значення ІКТ і потреби в ІТ-спеціалістах, безумовно, конче необхідно інтегруватися до світових інноваційно-технологічних трендів в освіті, особливо, щодо використання нематеріальних активів суспільства. Лише спираючись на це, ми будемо здатні перейти на інноваційний шлях розвитку вітчизняної економіки і обрати (визначити) свої пріоритети науково-технологічного розвитку, і, як наслідок, створити національну інноваційну систему. Вона має працювати на принципах випереджаючого розвитку фундаментальних наук, а відповідно і науково-освітньої діяльності із правовою охороною напрацьованих знань. Це виключно складне для нашого суспільства завдання, оскільки ми при житті одного покоління майже втратили темпи і традицію відтворення науково-технічного потенціалу країни [1, с. 123-134].

Сьогодні у нас вирішенню проблем заважає безліч міжвідомчих протиріч і норм вітчизняного законодавства щодо розуміння сенсу інформації, інформацій-

но-комунікаційної діяльності і її технологій в глобальному інформаційно-комунікаційному середовищі. Тут відчувається протиставлення і протистояння (недосконалість і невизначеність навіть понятійного апарату), а в діях вітчизняних владних структур при цьому, на жаль, спостерігаються одночасно два протилежні за спрямованістю і нерозривно пов'язані між собою процеси, про які ми поки що не в змозі усвідомлено говорити (вести дискурс). З одного боку, зростають вимоги до відкритості інформації (її обумовлює надшвидкий розвиток комп'ютеризованих ІКТ) і їх надлегке проникнення в усі сфери життя). З іншого, у світі вільного ринку оцифрованної персональної інформації вже давно виникли небачені досі проблеми її захисту і безпеки. У США вважається цілком нормальним, що різного роду бізнеси інформують один одного про бази даних, що зберігаються в їхніх комп'ютерах, або просто торгують ними. Не випадково саме в США з'явилися такі фільми як «Без обличчя» або «Мережа» – за спеціальними ефектами цих бойовиків криються реальні страхи й реальні історії. Зазіхання на інформацію є дуже болісним для громадян країни, де індивідуалізм вбачається чи не основною цінністю.

У внутрішній політиці всіх розвинених країн світу цей тренд простежується, скажімо, в істотному розширенні повноважень правоохоронних органів і спецслужб у боротьбі із правопорушеннями в сфері використання ІКТ при захисті інтелектуальної власності, а також у заходах, пов'язаних із інакомисленням громадян, а в зовнішньополітичній сфері – в дипломатичній активності, просуванні ідей (іноді аматорських), наприклад, щодо контрольованого управління процесами інформаційного обміну в глобальних мережах.

На сьогодні самі по собі інформаційно-комунікаційні мережі і технології стали стратегічним ресурсом розвитку будь-якої країни, демонструючи загальносвітову стратегію формування світового ринку інформаційних ресурсів і послуг. [2] Саме тому концептуальний контент інформаціоналізму, сама практика становлення нової інформаційної цивілізації всіма дослідниками сьогодні здебільше розглядається через інформатизацію суспільства і функціонування глобальних інформаційно-комунікаційних інфраструктур. За таких умов, навіть несповна розуміючи методи комп'ютерного опрацювання великих масивів інформації, людство шаленими темпами модернізує процеси перетворення знань на капітал і комерціалізує глобальне інформаційно-комунікаційне середовище, дедалі більше підпорядковує його заради реалізації своїх потреб не тільки для розвитку глобальної комунікації мас-медіа, а встановлює засади нової інформаційної економіки знань, шукає нові методи реалізації своїх задумів в політичній, економічній і військовій сферах.

Список використаних джерел

1. Соснін О. В. Про вимір системи вищої технічної освіти в координатах проблем національної безпеки / О. В. Соснін // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії» : збірник наукових праць / – Вип. 66. – Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2016. – С. 123-134. 2. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Нікітенко В. О., Максименюк М. Ю. Інформаційно-комунікативний менеджмент: зарубіжний і вітчизняний досвід: Навчальний посібник. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видво «Політехніка», 2017. – 316 с. – С. 118-144, 186-223.

К. О. Талалаєв, О. О. Сікорська, О. О. Уварова

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ У ВИЩОМУ МЕДИЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Формування особистості студента, прищеплення професійних норм та ідеалів поведінки, набуття ним соціального досвіду та наукового світогляду, успадкування духовних надбань українського народу - основна мета виховної роботи Одеського національного медичного університету (ОНМедУ).

Провідною у справі національно-патріотичного виховання в університеті є ка-

федра суспільних наук, серед основних дисциплін якої – українська мова, історія України та української культури. Світоглядний характер дисциплін зумовлює проведення різнопланової виховної роботи зі студентською молоддю. У пріоритеті: патріотизм, громадянські якості, творчі здібності, повага до славетного минулого України та її культури. Останніми роками приділяється увага популяризації волонтерського руху, яким опікуються вже профільні кафедри університету, таким чином формуючи студента-патріота своєї країни, зорієнтованого на професійне самовизначення.

Керуючись законодавством України, в ОНМедУ розроблено «Положення про організацію волонтерського руху» (ухвалено на засіданні Вченої ради ОНМедУ, прот. № 1, 01.09.2016 р.).

Згідно «Положенню…» волонтерський рух в ОНМедУ - добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється особами, які навчаються в ОНМедУ, шляхом надання волонтерської допомоги та є невід'ємною частиною цілісного процесу розвитку особистості, під час якого забезпечується формування професійної медичної спрямованості, соціальної активності та громадянської відповідальності.

Серед напрямків реалізації волонтерського руху в ОНМедУ: 1) догляд за хворими, інвалідами, дітьми, одинокими, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги та/або потребують соціальної реабілітації; 2) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації; 3) надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; 4) проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання; 5) сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів; 6) надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; 7) надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим не забороненим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади; 8) надання волонтерської допомоги за іншими напрямами, не забороненими законодавством.

Волонтерська діяльність надає студентам-медикам можливість отримати допрофесійну підготовку і досвід соціальної роботи. Студенти стають безкорисливими помічниками, які розуміють біль та труднощі інших людей, проходять школу життя, виконують роботу, яка їм подобається і є частиною подальшої професійної діяльності.

Волонтерство на рівні університетської освіти можна розглядати як одну із складових фахової підготовки лікаря з високими професійно-етичними якостями. Студенти ОНМедУ вже багато років стають донорами крові, популяризують здоровий спосіб життя, беруть участь у благодійних акціях. Волонтерська робота – це поле для пошуку позитивних життєвих орієнтирів. ОНМедУ ставить собі за завдання забезпечити набуття студентством соціального досвіду, засвоєння духовного надбання українського народу, сприяти формуванню у молоді розвинутої загальної культури. Становлення особистості волонтера є складним процесом взаємодії інтелектуального й емоційного розвитку. Цей процес дасть змогу студенту проявити себе, об'єктивно оцінити свої здібності і зрозуміти, які саме уміння потрібно вдосконалювати. А розуміння причетності до історії своєї країни стане базою для розвитку особистості, яка мислить, творить, допомагає.

Отже, робота ОНМедУ у напрямку розвитку волонтерського руху створить умови для виховання у студентів-медиків співчуття і прагнення до безкорисної допомоги, що в подальшому буде сприяти формуванню їх професійних і громадянських якостей.

О. А. Хом'як, Р. С. Клебан

МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В сучасних умовах реформування системи освіти, зростання ролі національної самосвідомості суспільства активізується проблема духовного збагачення, переосмислення естетичних цінностей особистості.

Питання формування естетичної культури особистості висвітлено в працях Н. Бутенко, Т. Іванової, О. Рудницької, А. Семашко, Г. Шевченко. Естетичний вплив мистецтва на формування особистості досліджено Д. Антоновичем, Г. Костюком, О. Леонтьєвим, Н. Миропольською, К. Платоновим, Б. Юсовим та ін.

Сьогодні занепокоєння викликає недостатня естетична підготовка майбутніх учителів початкової школи. Причини такої ситуації великою мірою зумовлені пріоритетністю набуття студентством фахових компетентностей та недостатньо естетизованим підходом до навчання.

Ми переконані, що головним завданням у підготовці нового покоління педагогічних працівників початкової школи повинно стати підвищення рівня їх загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу до рівня, що відповідає їх ролі в сучасному суспільстві.

Дослідження проблеми спонукало нас розглянути процес формування естетичної культури майбутніх педагогів початкової школи засобами мистецтва. Саме мистецтво у різних його проявах найближче молодшому школяреві. Воно здатне пробудити і частково реалізувати творчий потенціал його особистості, а завдання вчителя початкових класів впливати на здатність дитини естетично сприймати та творити.

Поняття «естетична культура майбутнього вчителя» тлумачиться нами як здатність особистості до естетичного сприймання і розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення будувати власне життя і навчати цьому вихованців за законами краси.

Естетична культура формується у процесі естетичного виховання, що є складовою частиною виховного процесу і представлене системою заходів, спрямованих на вироблення і вдосконалення у людини здатності естетично сприймати, правильно розуміти, оцінювати і створювати прекрасне та високе у житті і у мистецтві. Ми погоджуємося із думкою І. Гончарова, який розглядає естетичну культуру як систему засобів і продуктів, за допомогою яких людина естетично опановує світ [1].

Таким чином, естетична культура містить у собі певні компоненти: естетичне сприймання (виражається у здатності виділяти в мистецтві і житті естетичні якості, образи і переживати естетичні почуття); естетичне почуття (викликане оцінним ставленням людини до явищ дійсності і мистецтва); естетичні потреби (бажання спілкуватися з художньо-естетичними цінностями); естетичні смаки (виражаються у здатності оцінювати твори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань і ідеалів); естетичні ідеали (соціально та індивідуально-психологічно зумовлені уявлення про досконалу красу в природі, людині, суспільстві, мистецтві).

Формування естетичної культури здійснюється, насамперед, шляхом естетичного сприйняття. В. Бутенко переконує, що естетичне сприйняття розвивається успішно, коли здійснюється систематичне спілкування з творами мистецтва. В процесі естетичного сприйняття нерідко виникають судження про побачене і почуте. Естетичні судження пов'язані з оцінкою всього твору, його змісту, втілення в художніх образах. Естетичні судження фіксують в словах те, що є джерелом і суттю естетичних переживань [2].

Визнаючи мистецтво найефективнішим засобом для формування естетичної культури особистості, сучасні науковці постійно намагаються урізноманітнити та удосконалити форми і методи естетичного виховання. Відтак, Л. Руденко, серед методів естетичного виховання виділяє три групи: 1) методи забезпечення естети-

чного сприймання (демонстрація, аналіз, повторне сприйняття); 2) методи практичного навчання (пояснення, показ, вправи); 3) методи художньо-творчої діяльності (обґрунтування задуму, виконання творчих завдань, критичний аналіз твору) [3].

Вважаємо, що професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів повинна здійснюватися не лише шляхом опанування ним професійно-необхідних знань, умінь і навичок, які передбачені навчальними планами і програмами. Майбутній педагог набуває своєї професійної ідентичності, збагачує і коригує власне уявлення про модель педагогічної діяльності і через відображення професійних дій і вчинків, поведінки викладачів у перебігу дидактико-педагогічної взаємодії з ними: стиль педагогічного спілкування викладача, манери його професійної поведінки, прояв особистісних і професійних якостей тощо. Все це може впливати на розширення когнітивної основи соціально-професійного аспекту «Образу – Я», коригуючи уявлення студента про себе як майбутнього педагога [4].

У зв'язку з цим виникає необхідність реформування існуючої або створення нової цілісної системи навчання з урахуванням актуальності досліджуваної проблеми. Вирішенню поставленого завдання сприятиме: упровадження розвивального навчання; особистісний вплив викладача на студента під час педагогічного спілкування; культурний вплив на студента в процесі педагогічного спілкування; культурний вплив на життєдіяльність колективу навчального закладу; формувальний вплив на соціальну активність студентів, залучення їх до студентського самоврядування; формувальний вплив культурно-виховного процесу на студента тощо.

Мистецтво відіграє досить важливу роль у художньо-естетичному вихованні молодого покоління, слугує однією з перших сходинок у пізнанні ними естетичних закономірностей навколишнього світу. Завдяки мистецтву й власній майстерності педагог може бачити себе в образі вихованця, прослідкувати наскільки органічно зливаються в ньому викладач і вихователь. Взаємини в системі «студент-викладач» є тим підґрунтям, де вперше розгортається особистісне самоствердження майбутнього фахівця, розвивається його самосвідомість, засвоюється модель майбутньої професійної діяльності.

Засоби мистецтва тісно взаємодіють між собою, створюючи художньо-досконалі твори. В той же час, кожен окремий засіб мистецтва не має в собі такої виховної сили, як їх єдність. Тому формування естетичної культури особистості здійснюється не під впливом окремого засобу, а завдяки мистецтву в цілому.

Відтак, достатній рівень естетичної культури майбутніх учителів початкової школи є необхідною умовою їх готовності до використання надбань творів народного мистецтва, естетизованого народного побуту для повного розкриття індивідуальності, неповторності людської особистості.

Список використаних джерел

*1.Гончаров И. Ф. Действительность и искусство в эстетическом воспитании школьников. – М. : Просвещение, 1978. – 120 с. 2.Естетичний досвід вчителя: Теорія і практика. Монографія / Науковий ред. В. Г. Бутенко. – Херсон, 1997. – 214 с. 3.Руденко Л. А. Естетичне виховання засобами слова // Початкова школа. – 1996. – №3. – С. 25 – 28. 4.*Рудницька *О. П.* Педагогіка*: загальна та* мистецька *: Навчальний посібник / О. П.* Рудницька*. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.*

В. М. Шелемба

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Протягом століть прогресивні мислителі розглядали підготовку підростаючого покоління до праці, здатної створювати матеріальні і духовні цінності, забезпечувати розвиток виробництва і суспільства, брати активну участь у пізнавальній і трудовій діяльності [3, с.42]. Досягнення таких цілей педагогічної освіти, як цілісний роз-

виток особистості, підвищення рівня фундаментальної й професійної підготовки, можливе за умови впровадження міжпредметних зв'язків у навчально-виховний процес вищої педагогічної школи. Ізольованість дисциплін, які входять в навчальний план певної спеціальності, не забезпечує наступності, а взаємозв'язок між ними приводить до дублювання деяких питань програм паралельних курсів або до відсутності в програмах деяких розділів спеціальних дисциплін. Таким чином, дослідження проблеми реалізації міжпредметних зв'язків у професійній підготовці вчителя є досить актуальною в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Аналіз наукових праць, присвячених розв'язанню проблеми. У XX ст. значний внесок у розвиток дослідження професійної підготовки вчителя засобами міжпредметних зв'язків зробили психологи Б. Ананьєв, Є. Кабанова-Меллер, Ю. Самарін, педагоги Ю. Бабанський, І. Звєрєв, І. Лернер, В. Максимова, В. Онищук, М. Скаткін, О. Федоров, та ін. У їхніх працях обґрунтовано погляд на міжпредметні зв'язки як умову систематизації навчального процесу. До питань, пов'язаних з порушеною проблемою, зверталися такі відомі методисти XIX століття, як Ф. Буслаєв, О. Галахов, В. Стоюнін, В. Водовозов, В. Острогорський. У педагогічній літературі з проблеми міжпредметних зв'язків (П. Атутов, С. Батишев, М .Берулава, Ю. Васильєв, Р. Гуревич, М. Думченко, А. Єремкін, І. Звєрев,) найбільш грунтовно висвітлено теоретичні, змістові й процесуальні аспекти в галузі загальної середньої та професійної освіти. Водночас вища педагогічна освіта потребує подальшого вивчення й розвитку теорії міжпредметних зв'язків.

Метою статті є розкриття особливостей реалізації міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів.

Проблема міжпредметних зв'язків в останні десятиліття приковує до себе все більшу увагу вчених-педагогів і практичних працівників шкіл, що обумовлено швидкими темпами науково-технічного прогресу, який неминуче приводить до підвищення якісного рівня змісту навчання і збільшення обсягу інформації, що підлягає засвоєнню підростаючими поколіннями в період шкільного навчання.

Міжпредметні зв'язки повинні мати певну дидактичну спрямованість, яка передусім полягає в тому, щоб шляхом глибокого педагогічного аналізу змісту навчання студента певної спеціальності встановити, між якими дисциплінами або їх компонентами по тій спеціальності зв'язки являються найбільш явними і кардинальними. В процесі розробки теоретичних основ здійснення міжпредметних зв'язків для умов середньої школи виникла, на наш погляд, правильна концепція, яка розвивалась М. Скаткіним, А. Калашніковим, С. Шаповаленко, А. Шібановим. П. Атутовим, Б. Райським, С. Шапорінським і ін. Згідно цієї концепції міжпредметні зв'язки повинні здійснюватися так, щоб ні один із предметів не попадав під вплив другому. Кожний із них, відчуваючи вплив іншого, повинен зберігати самостійність і своєрідність, мати свою логічну систему. Але вона повинна бути зв'язана з послідовністю розкриття змісту в інших частинах навчання. Самий бажаний результат встановлення взаємозв'язків по лінії головних компонентів такий, при якому ці зв'язки стали б супроводжуючими. Якщо створені умови роблять перепони до здійснення міжпредметних зв'язків, то розробка конкретних методів встановлення взаємозв'язків в значній мірі залежить від творчої ініціативи вчителів. Вчителі кожної дисципліни продумують, як показати учням тісний зв'язок прочитаного їм курсу із іншим. Для успішної реалізації міжпредметних зв'язків вчителю необхідно знати загальні теоретичні основи міжпредметних зв'язків, шляхи, способи і засоби успішної їх реалізації. Перш за все, потрібно знати, що таке міжпредметні зв'язки, які їхні дидактичні функції. Та все ж головне у здійсненні міжпредметних зв'язків залежить від особистості вчителя, його знань, ерудиції, педагогічної майстерності, глибини розуміння діалектики розвитку основ науки, зв'язків між ними і з практикою, від уміння віднайти у кожній навчальній дисципліні провідні ідеї, знання, вміння та навички і зробити їх надбанням своїх вихованців

[7, с. 7]. Здебільшого міжпредметні зв'язки зручно застосовувати на інтегрованих уроках, оскільки вчитель може добирати теми, які доповнюють одна одну або поглиблюють знання, вміння і навички з інших предметів. Використання міжпредметних зв'язків є одним з найбільш доступних резервів його якісного вдосконалення – воно не потребує перебудови навчального процесу. Але для того, щоб розкрити і використати цей резерв, необхідний творчий підхід учителя до розроблення кожного уроку з урахуванням міжпредметних зв'язків нового навчального матеріалу і вже набутих дітьми знань та умінь [7, с. 7]. Для здійснення міжпредметних зв'язків кожний вчитель повинен бути добре ознайомлений не тільки з програмами суміжних курсів, але і з змістом і науковим рівнем викладеного в них матеріалу. Формою програмування міжпредметних зв'язків являється побудова методичних вузлів по взаємозв'язаних дисциплінах. Також висунення вимог, які, насамперед, він висуває до себе, а паралельно до учнів. Таким чином, розробка методики реалізації міжпредметних зв’язків потребує творчої роботи викладача і значного підвищення рівня підготовки студентів педагогічних університетів до практичного здійснення зв’язків між предметами в школі. Викладач з урахуванням загальношкільного плану навчально-методичної роботи розробляє індивідуальний план реалізації міжпредметних зв’язків. Методика творчої роботи викладача включає ряд етапів: 1) вивчення розділу «Міжпредметні зв'язки» і опорних тем з програм і підручників інших предметів, читання додаткової наукової, науково-популярної і методичної літератури; 2) поурочне планування міжпредметних зв'язків з використанням курсових і тематичних планів; 3) розробка засобів і методичний прийомів реалізації міжпредметних зв'язків на конкретних заняттях (формулювання міжпредметних пізнавальних завдань, комплексних домашніх завдань, підбір додаткової літератури для учнів, підготовка необхідних підручників і наглядних посібників з інших предметів, розробка методичних прийомів їх використання); 4) розробка методики підготовки і проведення комплексних форм організації навчання (узагальнюючих уроків з міжпредметними зв'язками, комплексних семінарів, екскурсій, завдань на літо, занять гуртка, факультативу по міжпредметними темам та інше); 5) розробка прийомів контролю та оцінки результатів здійснення міжпредметних зв'язків в навчанні (питання і завдання на виявлення вмінь учнів встановлювати міжпредметні зв'язки, співбесіда з учнями та вчителями), застосування критеріїв оцінювання уроку з міжпредметними зв'язками [5, с.27].

Аналізуючи зміст розділу по кожному курсу, викладач виділяє: 1) опорні зв'язки з раніше вивченими курсами; 2) опорні зв'язки з раніше вивченими темами та курсами з інших предметів; 3) перспективні зв'язки з ще не вивченими темами з інших предметів і курсів; 4) види хронологічних і змістовно-інформаційних зв'язків.

На основі аналізу програм викладач встановлює контакти з викладачами інших предметів і допомагає їм виділити опорні знання. Реалізація міжпредметних зв’язків повинна йти не тільки через зміст, але й через організаційні форми та методи навчання, по лінії організації пізнавальної діяльності [1, с.57]. Встановлення міжпредметних зв'язків у навчальному процесі запобігає недолікам, що характерні для предметної системи навчання. Це, зокрема, розгляд наукових фактів під одним кутом, формалізм у знаннях, відсутність зв'язків між дисциплінами навіть у межах одного циклу тощо.

Отже, міжпредметні зв’язки тлумачаться нами як дидактичний засіб, який передбачає комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти. Це дає можливість здійснювати зв’язки між предметами для поглибленого, всебічного розгляду найважливіших понять і явищ. Міжпредметні зв’язки є результатом узагальнюючих дій, що на будь-якому етапі навчання виконують виховну, розвиваючу й детермінуючу функцію, оскільки підвищують продуктивність перебігу психічних процесів. Вони є органічною частиною всього навчального процесу і забезпечують системність у формуванні важливих навчальних компетенцій. Через

взаємозв'язок навчальних дисциплін на засадах міжпредметної координації в учнів формується цілісна картина світосприймання. Міжпредметна координація є засобом для подолання штучних меж між окремими системами знань, що засвоюються школярами під час вивчення різних дисциплін. Здійснення такої координації передбачає цілеспрямовано використання всього арсеналу форм, методів, прийомів, педагогічних засобів, які допомагають виявити нові можливості їх використання у викладанні різних дисциплін [8, с.32]. Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів створює необхідні умови для формування в них системного мислення, самостійності та активності в навчанні.

Список використаних джерел

1. Жара Г. І. Теоретичні основи формування та розвитку понять міжпредметного характеру / Г. І. Жара // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. – Випуск 15: збірник наукових праць / за ред. П. В. Дмитренка. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драноманова, 2010. – 190с. 2. Котелянець Н., Юрченко М. Роль міжпредметних зв'язків у розвитку особистості молодших школярів / Наталія Котелянець, Марина Юрченко // Рідна школа. – 2000. – №3. – С.42. 3. Максимова В. Н., Груздева Н. В. Межпредметные святи в обучении биологии. – М.: Просвещение, 1987. – 192 с. 4. Філон І. Образотворче мистецтво в системі міжпредметних зв'язків / Ірина Філон // Початкова освіта. – 2008. – №11. – С.6-7. 5. Ярмолюк А. Реалізація соціокультурної змістової лінії в контексті міжпредметної інтеграції / Алла Ярмолюк // Українська мова і література в школі. – 2010. – №6. – С.32-36.

І. Л. Шпачинський

ЩОДО ПІДГОТУВАННЯ ВЧИТЕЛІВ ЗА «ФІНСЬКОЮ МОДЕЛЛЮ» НАВЧАННЯ

Реформування системи освіти – виклик часу. На цьому наголошують фактично усі провідні фахівці освітянської галузі і не тільки нашої країни. Так, зокрема, Девід Віллетт, професор Королівського коледжу Лондона, на своєму виступі в Парламенті Великобританії відзначав, що «вдосконалення подачі інформації студентам є ключовим пріоритетом для уряду» [1]. В концептуальних засадах реформування середньої освіти, розроблених МОН України, це також підкреслюється. І, зокрема, робиться наголос на т.зв. «інтегрованих предметах»[2] у типових планах для старшої школи. За приклад подається фінська система освіти, яка визначається, за відповідними міжнародними рейтингами, однією з найкращих у світі. Якщо коротко, то суть цих інтегрованих предметів полягає у своєрідному «комплексуванні» декількох нині існуючих навчальних дисциплін в одну. Але, і що найголовніше, це буде не просто «механічне», а «органічне» поєднання, яке «повинно сформувати цілісний світогляд людини» [2]. Причому акцент робиться на практичності, щоб «побудувати тверді уміння (компетентності), які людина могла б використовувати у житті»[2]. Але, серед багатьох інших, одразу постає питання, яким чином готувати вчителів для проведення занять з цих інтегрованих предметів, які, до речі, вже мають т.зв. «робочу» назву «Людина і природа» - для дисциплін природничого напрямку, або «Людина і суспільство» - для напрямку гуманітарного. На сьогоднішній час пропонується, і це цілком зрозуміло, проводити підготовку таких вчителів на курсах підвищення кваліфікації. Проте відкритим залишається питання їх підготовки у педагогічних вищих закладах освіти. Висловлюються, щоправда, обережні пропозиції щодо їх підготовки у рамках нової спеціальності в педагогічних університетах: т. зв. «коуч кейсів»[3].

Виходячи з зазначеного, пропонується вести підготовку таких вчителів у ВНЗ педагогічного спрямування, у своєрідному «форматі» нині існуючого предмету «Філософія освіти», який викладається кафедрою філософії для магістрів усіх спеціальностей напрямку «ПМСО».

Обґрунтування. Автор протягом декілька років викладав цей предмет, і мож-

ливо зазначити, що відповідні семінари викликають велику зацікавленість студентів, оскільки навчальні групи сформовані з майбутніх фахівців **усіх** спеціальностей, що якраз і дозволяє дослідити проблему, що розглядається у якості навчальної на занятті, з усіх точок зору («під різним практичним кутом»).

Також можливо відмітити досить цікаву, на наш погляд, думку, що це є своєрідним підтвердженням 3-го закону діалектики – «усе розвивається по спіралі»: з філософії всі науки вийшли, і у філософію ж прийшли, але на більш «високому» рівні.

І ще одне спостереження. На відміну від шкільних інтегрованих предметів, в яких, як вже зазначалося, будуть поєднуватися фактично предмети двох існуючих сьогодні напрямків – природничого і гуманітарного **окремо**, в курсі «Філософія освіти» здебільшого поєднуються в одну навчальну групу студенти **обох** напрямків. І досвід показує, що це якраз і викликає найбільш жваве обговорення, коли «на одному майданчику сходяться фізики і лірики», і «гуманітарії» обговорюють теми з «природничим ухилом», а, відповідно, навпаки, «природничники» проводять аналіз гуманітарніх питань, а в результаті «істина стає голографічною».

Список використаних джерел

*1.Режим доступу: https://www.gov.uk/government/speeches/ron-dearing-lecture-universities-and-social-mobility. 2.Режим доступу: http://mon.gov.ua/usi-novivni/interview/2017/01/30/shkola-mae-formuvati-czilisnij-svitoglyad/. 3.Режим доступу: http://osvita.ua/blogs/55478/***.**

О. А. Хом'як, М. М. Смичок

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА

В умовах динамічного розвитку нашого суспільства, вища освіта має ряд завдань, пріоритетним з яких є підготовка нової генерації фахівців педагогічного профілю, які будуть відповідати вимогам сучасного життя.

Сучасному суспільству потрібна інформована та компетентна особистість, спроможна приймати самостійні рішення і нести відповідальність за власні вчинки, бути готовою до життя у світі, який постійно змінюється, володіти сучасними формами спілкування, здатністю до швидкого засвоєння інформації і прийняття ефективних рішень. У зв'язку з цим, виникає гостра необхідність переглянути аспекти формування громадянськості у майбутніх педагогів в умовах освітньо-виховного процесу вищої школи.

Удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи передбачає оновлення теоретичного та методичного забезпечення процесу навчання, використання інтерактивних технологій в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Це допоможе майбутнім педагогам органічно включитися в педагогічну діяльність і відразу розпочати практичне застосування наукових знань у школі.

Багато науковців у своїх дослідженнях висвітлювали важливість формування чіткої позиції громадянина (П. Блонський, Л. Виготський, А. Макаренко, В. Сухомлинський). Цінними для нас стали праці Р. Арцишевського, О. Вишневського, П. Ігнатенка, М. Руденка, в яких дослідники досить ґрунтовно висвітлили важливість формування громадянськості як комплексу відповідних якостей та життєвих компетентностей особистості підростаючого покоління.

Проблемі застосування інтерактивних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів присвятили свої праці О.Біда, Г.Волошина, Н.Галіцька, О.Комар, Н.Побірченко, О.Пометун.

Ми поділяємо думку О. Вербицької, А. Нісімчук, О. Савченко щодо доцільності формування у майбутніх учителів знань і вмінь з використанням нових навчальних технологій в професійній діяльності в умовах сучасної школи.

Проаналізувавши ряд наукових досліджень, ми доходимо висновку, що для успішного досягнення зазначеної мети потрібно сприяти розширенню змісту суспільствознавчих дисциплін, створенню нового програмного та методичного забезпечення курсу «Суспільствознавство з методикою викладання» у вищій школі. Його метою є формування особистості, якій притаманні риси громадянської самосвідомості: моральність, честь і гідність, співпереживання, відповідальність перед собою, перед громадою та здатність самовіддано служити Батьківщині [2].

Особливу роль у цьому процесі відіграє використання, в ході викладання курсу, інтерактивних методів та підготовки студентів до застосування цих методів у майбутній професійній діяльності.

Інтерактивне (в перекл. з англ. «inter» – взаємний, «act – діяти») навчання – форма взаємодії всіх учасників навчального процесу, яка сприяє створенню сприятливих умов для всіх, зокрема для того, хто навчається [4].

Завдяки своїй спрямованості на ефективність навчального процесу, інтерактивне навчання належить до інноваційних технологій в системі освіти. Ця новітня технологія дещо змінює консервативний устрій класно-урочної системи, тому цей метод має суперечливе ставлення викладачів до застосування його в підготовці молодих спеціалістів і, зокрема, до викладання суспільствознавчих дисциплін [3].

Слід зазначити, що в залежності від дидактичної мети, інтерактивні методи навчання поділяють на декілька груп: 1) груповий (співпраця у малих групах); 2) колективний (багатостороння взаємодія, де участь бере кожен учасник навчального процесу); 3) колективно-груповий (коли робота малих груп поєднується з роботою всього колективу) [4].

О. Січкарук пропонує розділити інтерактивні методи на дві групи:

1) однією зі сторін спілкування виступає викладач (лекції із включеними бесідами, дискусіями, проблемні лекції, семінари-обговорення, семінари «питання – відповідь», дискусії із провокаційними запитаннями, консультації (особливо при дистанційному навчанні), роботу через сайт-курс, тощо).

2) спілкування відбувається між студентами (бесіди, дискусії, круглі столи, «мозковий штурм», групове вирішення конкретних ситуацій, ділові, рольові та дидактичні ігри, бізнес-симуляції, проекти, панельні вправи) [5].

Ми переконані, що використання методів активної взаємодії доцільне на всіх етапах підготовки майбутніх педагогів до викладання суспільствознавства в початковій школі: на лекційних заняттях (евристична бесіда, проблемні лекції), що стимулює студентів до наукового пошуку, на практичних та лабораторних заняттях для більшої результативності інтелектуальної діяльності (мозковий штурм, асоціативний кущ, кероване вивчення, метод комплексної розумової діяльності), на підсумкових та залікових заняттях (виконання контрольних інтерактивних завдань тощо).

Слід наголосити, що для використання інтерактивних методів навчання викладачу потрібна неабияка підготовка. Свою роботу варто починати з найпростіших і поступово переходити до більш складних.

Звичайно, традиційні методи за тривалий час їх використання міцно вкоренилися в практику роботи викладачів, однак, ми переконані, що інтерактивні методи навчання є органічним і суттєвим доповненням класичних методів. Вони здатні активізувати мислення, знання та уміння студентів. Поєднання традиційних та інтерактивних методів навчання, сприятиме ефективній організації процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Насамкінець зазначимо, що формування особистості майбутнього вчителя початкової школи повинно здійснюватися за певних умов: створення позитивного настрою для навчання; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей; усвідомлення особистістю цінності колективно зроблених умовиводів; можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого товари-

ша; наближення навчального процесу до творчої професійної діяльності. Всім цим умовам відповідають інтерактивні технології.

Список використаних джерел

1.Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н. М. Бібік – К. : Віпол, 1998. – 199 с. 2.Державний стандарт галузі «Суспільтвознавство» // Освіта. – 2012. – №3. – С.2-10. 3.Дичківська І. Д. Інноваційні педагогічні технології / І. Д. Дичківська. – К. : Академвидав, 2012. – 349 с. 4.Пометун О. І. Інтерактивні методики та система навчання / О. І. Пометун – К. : Шкільний світ, 2007 – 112 с. 5.Січкарук О. І. Інтерактивні методи навчання у вищій школі: Навчально-методичний посібник. / О. І. Січкарук. – К. : Таксон, 2006. – 88 с.

Ю. В. Юдіна

МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТНОГО ВИПУСКНИКА-ХОРМЕЙСТЕРА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

Для розробки моделі компетентного випускника потрібно встановити систему вимог до навчально-виховного процесу й визначити, які виробничі функції, уміння та компетенції необхідно сформувати у випускників-хормейстерів задля здійснення їх професійної підготовки.

1. **Пошуково-дослідницька**: обстеження художньо-творчих виконавських традицій свого краю; практика фонозапису пісенного фольклору з голосу одного співака або співочого гурту; процес транскрипції мелодії пісні; паспортизація розшифрованого пісенного фольклору; заохочення учасників колективу до необхідності дослідницької роботи по відродженню місцевого пісенного фольклору; надання виконавцям у достатній мірі необхідних теоретичних знань, професійних навичок запису та розшифровки народних пісень.

2. **Проектувальна**: залучення різних категорій населення до участі у хоровому колективі та творчої діяльності; вивчення, аналіз досвіду роботи аматорських хорових колективів, організації та проведення концертних виступів; формувати художньо-естетичні смаки населення на кращих зразках національної вокально-гуртової виконавської культури; популяризувати процес народного виконавства у контексті сучасної культурологічної ситуації; застосовувати репертуар, побудований із пісенного фольклору, переважно своєї місцевості або на регіональних співочих традиціях.

3. **Організаційна**: організація діяльності хорового колективу; перспективне і поточне планування роботи аматорського колективу; організація детального вивчення музичних творів для якісного виконання; організація налагодження зв’язків з закладами культури, мистецтва, освіти, громадськими організаціями, спонсорами тощо; організація концертної діяльності; розроблення репертуарного плану колектива; планування репетиційної роботи; виявлення творчо обдарованих потенційних учасників хору.

4. **Управлінська**: підготовка публічних виступів аматорського колективу; популяризування кращих здобутків вокально-хорового мистецтва через засоби масової інформації; складання програму виступу (творчого звіту) колективу; створення належних морально-психологічних умов для роботи та розв’ язання художніх виробничих завдань.

5. **Технологічна**: проведення репетиційної роботи; застосування принципів правильного співочого дихання і звукоутворення; вміння орієнтуватися в партитурі хорового твору; володіння навичками співу без супроводу; володіння різними видами звуковедення; розвиток художнього мислення виконавців; аналіз творчої інтерпретації твору; формування художнього смаку виконавців.

6. **Контрольна**: контроль дотримування виконавської дисципліни учасниками хорового колективу; дотримання термінів та якості виконання репертуарного плану колективу; дотримання узгодженості вимог творчості і з раціональною органі-

зацією художнього процесу; дотримання принципів удосконалення навичок техніки хорового співу.

7. **Прогностична**: прогнозування розвитку форм і методів художнього мислення, смаку, ансамблю та строю, манери співу, виконавської вокально-хорової культури з використанням сучасних технічних засобів та комп' ютерних технологій.

8. **Технічна**: виконання технічних робіт в процесі репетиційної та концертної діяльності; створення матеріально-технічної бази для роботи колективу; створення безпечних умов роботи; забезпечення захисту у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Список використаних джерел

1. Болотов В. А. Сєріюв В.В. Компетентнісна модель: від ідеї до освітньої програми//Педагогіка.-2003. -№ 10.- С 28-36. 2. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: Учеб. Пособие. -М: 2005. -216 с. 3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. - К.: К.І.С., 2004. -112 с.

Л. Г. Булатова

ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ НВК «ШКОЛА-КОЛЕДЖ»

В Україні, як і в багатьох європейських країнах, освіта й культура є найважливішими галузями соціальної сфери, що детермінують напрями та пріоритети розвитку суспільства і держави. Як підтверджує досвід високорозвинених країн, без якісної освіти неможливий розвиток демократичного суспільства, без долучення до джерел духовності - осягнення процесів становлення власної державності, оновлення національної школи. Такі освітні тенденції репрезентовано у законодавчо-нормативних актах України, зокрема в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та «Про загальну середню освіту». Систему концептуальних ідей щодо розроблення та реалізації базових стратегій розкрито в Національній доктрині розвитку освіти, Наказі МОН України «Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання в старшій школі» та інших важливих документах.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального та економічного розвитку суспільства й держави. Тому метою державної освітньої політики України на сучасному етапі її інтеграції до європейської та світової спільноти є «створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства».

Сьогодні надзвичайно актуалізувалася проблема функціонування закладів системи професійної освіти та управління ними, що пов'язано з фундаментальними змінами в філософії праці, переструктуруванням соціального середовища, ускладненням усіх видів людської діяльності, зокрема шляхом запровадження нових інформаційних технологій, становлення ринку освітніх послуг, інтенсивного розширення освітньо-культурних контактів і визначення оптимальних форм взаємодії з міжнародними партнерами.

Стратегія розвитку Миколаївської спеціалізованої школи мистецтв і прикладних ремесел «Академія дитячої творчості» передбачала створення нової моделі навчально-виховного закладу художньо-естетичного спрямування. У 2010 році за підсумками педагогічного експерименту на базі старшої школи Миколаївської спеціалізованої школи «Академія дитячої творчості» створено Миколаївський муніципальний академічний коледж. Пізніше, у 2012 році за ініціативи директора школи Ганни Матвєєвої, за підтримки Управління освіти Миколаївської міської ради, рішенням виконкому Миколаївської міської ради створено абсолютно новий

тип навчального закладу – навчально-виховний комплекс «Школа-коледж» шляхом об'єднання Миколаївської спеціалізованої школи «Академія дитячої творчості» й Миколаївського муніципального академічного коледжу.

Інноваційність нової моделі полягає у збільшенні ефективності педагогічної діяльності та в удосконаленні цілісної системи навчання, виховання, професійного самовизначення підростаючого покоління. Ця модель надає можливість забезпечити реалізацію права громадян на здобуття не лише загальної середньої освіти, а й професійної. Випускник комплексу має унікальну можливість разом з атестатом про повну загальну середню освіту отримувати диплом освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» зі спеціальності «Акторське мистецтво» чи «Декоративно-прикладне мистецтво». У свою чергу, нова модель навчального закладу стає підґрунтям для виходу педагогів на новий, більш високий рівень розвитку педагогічної майстерності.

«Миколаївська спеціалізована школа «Академія дитячої творчості», як загальноосвітній навчальний заклад є єдиним в Україні, який став в основі створення вищого навчального закладу І-го рівня акредитації, цьому послугувало, що зібрана обдарована молодь повинна продовжувати професійне навчання після школи. Миколаївський муніципальний академічний коледж є вищим навчальним закладом комунальної форми власності створений для виявлення творчої, обдарованої молоді серед учнів середньої шкільної освіти для можливості подальшого навчання та прояву своїх обдарувань, потенціальних інтелектуальних здібностей. А інноваційною особливістю співпраці **«Миколаївської спеціалізованої школи «Академія дитячої творчості»** та Миколаївського муніципального академічного коледжу є те, що в процесі навчання в школі з отриманням середньої освіти, учні можуть паралельно навчатись у коледжі отримати кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста.

Для раціонального поєднання базового освітньо-виховного компоненту з профільною художньо-естетичною освітою в системі ступеневої підготовки професійних фахівців за наскрізними навчальними планами та програмами Миколаївська міська рада рішенням від 05 липня 2012 р. за № 18/6 створила навчальний заклад за єдиною структурою: «навчально-виховний комплекс: спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів мистецтв і прикладних ремесел – Миколаївський муніципальний академічний коледж» шляхом об'єднання школи й коледжу.

З 2016 року коледж відповідно до наказу Міністерства освіти та науки України змінив шифри і назви спеціальностей і здійснив набір в 2016/2017 навчальному році за наступними спеціальностями: 026 »Образотворче, декоративно-прикладне мистецтво та реставрація», 023 »Сценічне мистецтво» (спеціалізація «Акторське мистецтво»)

Пряме завдання коледжу – підготовка молодших спеціалістів у тісному контакті з замовниками фахівців. Сучасний ринок праці вимагає підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Працівник-виконавець поступається місцем спеціалісту, який володіє загальними і спеціальними знаннями, знає не тільки свою спеціальність, а й уміє самостійно мислити, має навики дослідницької роботи, вміє використовувати отримані знання під час вирішення життєво важливих задач, аналізувати, узагальнювати явища і ситуації, приймати креативні, нестандартні рішення.

Унікальність й інноваційність навчально-виховного комплексу «Школа-коледж «Академія дитячої творчості» полягає в тому, що поєднання загальноосвітнього та вищого навчального закладу, вимагає більш ретельного й уважного підходу до організації навчально-виховного процесу, науково-методичної роботи з педагогічними працівниками тощо. Ідея такого синтезу сприяє створенню умов як для формування творчої особистості дитини (починаючи з молодшого шкільного віку і до компетентного фахівця, готового до життя у сучасних соціально-економічних умовах), так і для розвитку педагогічної майстерності вчителя.

Т. В. Вайдич

ІВАН ПАНЬКЕВИЧ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА І НАУКОВЦЯ

В українській науковій думці І. Панькевич відомий, передусім, як визначний мовознавець і етнограф. Освітня ж діяльність та педагогічні погляди вченого є значно менше досліджені. Окремі віхи життя та просвітницької діяльності І. Панькевича висвітлені у працях М. Дольницької, Я. Моравця, М. Мушинки, П. Ходанича, В. Чикут та ін. Проте в них практично відсутній аналіз передумов, що вплинули на становлення І. Панькевича як педагога.

І. Панькевич народився у 1887 році в селі Цеперів (нині Новий Яричів), що на Львівщині. Після чотирьох років навчання в сільській школі, він ще два роки студіював німецьку мову, щоб мати змогу навчатися у гімназії. Після складання вступного іспиту, його було зараховано до Четвертої польської гімназії імені Я. Длугоша.. Навчаючись в гімназії, І. Панькевич став свідком національних рухів у Галичині, які сприяли формуванню його української позиції. Разом з тим, серед його вчителів були такі видатні постаті, як П. Крип'якевич, батько відомого історика Івана Крип'якевича, В. Боярський, М. Сівак, що долучилися до розбудови української мови, літератури, історії. Ці особистості мали значний вплив і на формування світогляду майбутнього українського науковця.

В гімназії І. Панькевич вступив до таємного українського гуртка, де виступав з доповідями на різні теми, зокрема про тогочасний стан Угорської Русі та староукраїнську літературу. Зацікавлення науковою роботою гуртка стало вагомою причиною його зближення з науковцями, які працювали у Науковому Товаристві імені Шевченка (НТШ). У бібліотеці НТШ він познайомився з відомим етнографом В. Гнатюком. Ця зустріч стала знаковою у житті молодого І. Панькевича: «найбільш визначною подією моєю було особисте знйомство з етнографом і спеціалістом по питанням Угорської Русі Володимиром Гнатюком. Він поміг мені літературою до реферату про Угорську Русь та намовив мене збирати етнографічні матеріали із моєї околиці» [2, с. 86].

Активна громадська позиція та наукові здобути І. Панькевича вплинули на його просвітню діяльність. Будучи ще учнем п'ятого класу гімназії, він хотів заснувати у своєму рідному селі читальню на кшталт читальнь Товариства Просвіти. Проте більшість селян із сусіднього села, де існували читальні організації Товариства ім. Качковського (русофільська течія – *прим. авт.*), а також місцевий священик завадили цим намірам [1, с. 578].

Його активна діяльність у гімназійні часи позначилася також й участю у великому віче українського народу у Львові в 1905 році, яке відбувалося з приводу реформи виборчого права українців до Австрійського уряду [2, с. 87].

У 1907 році І. Панькевич закінчив Львівську польську гімназію й остаточно вирішив вступати до Львівського університету на філософський факультет, щоб вивчати українську літературу (батько хотів аби І. Панькевич став священиком – *прим. авт.*). Тут він вивчав переважно церковну і старослов'янську літературу.

Слід відзначити, що своє навчання І. Панькевич поєднував з педагогічною діяльністю. Це був вимушений крок, адже батько був проти його вибору. Йому самому потрібно було заробляти, щоб мати змогу навчатися в університеті. За сприяння свого друга К. Паньківського, який керував інтернатом для гімназистів та працював у кредитному товаристві, І. Панькевич був прийнятий на посаду інструктора «при науці учнів IV кл. української гімназії» [2, с. 88].

В університеті його вчителями з української мови та літератури стали професори К. Студинський та О. Колесса. Останній також був депутатом до Австрійського парламенту. Завдяки їхньому педагогічному таланту та непересічним знанням, І. Панькевич ще більше зацікавився фольклором. Поряд з навчанням та педа-

гогічною діяльністю, український вчений активно працював на просвітній ниві. Він став членом Товариства Просвіти, а в 1910 році його було обрано секретарем повітової організації [1,с.578]. Ця посада зобов'язувала його до постійних відряджень у віддалені куточки Галичини, що, у свою чергу, сприяло глибшому дослідженню місцевого фольклору. Разом з цим, І. Панькевич керував академічним освітнім гуртком, у функції якого входили виїзди з лекціями по сільських читальнях [2, с. 90]. Це дає підстави стверджувати, що просвітня діяльність І. Панькевича була безпосередньо пов'язана з педагогічною. Це були перші кроки вченого на освітній ниві, які сприяли формуванню його педагогічній майстерності.

У 1909 році І. Панькевич продовжив своє навчання у Віденському університеті, отримавши стипендію від Міністерства шкільництва. Ця зміна вплинула і на наукові його зацікавлення, передусім дослідження літератури українських письменників (Т. Шевченка, Ю. Федьковича), порівняльної граматики слов'янських мов та української, російської і хорватської мов.

У Відні він також долучився до освітньої діяльності. Вступивши до просвітнього гуртка «Січ», що діяв при університеті, в його обов'язки входило піклуватися молоддю з Галичини, яка навчалися тут у різних середніх школах, училищах чи у майстрів-ремісників.

Закінчивши в 1912 році Віденський університет зі ступенем доктора філософії, його скеровували на роботу в одну з українських гімназій, але несподівано йому запропонували «місце вчителя російської мови при Консулярній академії, яке стало вільним наслідком важкої хвороби українця Д-ра Людвіка Барського (сина вчителя із Зборівщини) незвичайно талановитого славіста і індогерманіста» [2, с. 94]. Слід зауважити, що на цій посаді І. Панькевич пропрацював до 1919 року. Після завершення Першої світової війни Консулярну академію було ліквідовано, а І. Панькевич вирішив переїхати до Ужгорода, що ознаменував новий етап у його науково-педагогічній і просвітній діяльності.

Список використаних джерел

1.Мушинка М. Іван Панькевич – співзаснозник товариства «Просвіта» на Закарпатській Україні / М. Мушинка // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2010. – Вип. 19. – С.577–282. 2.Панькевич І. Мій Життєпис / І. Панькевич // Іван Панькевич та питання літературної мови : Статті та матеріали / Ред. М. Мушинка. – Пряшів, 2002.– С. 81 – 105.

Л. И. Васильева, О. С. Калашникова

СОЗДАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПОСОБИЯ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ВЫПУСКНИКОВ МЕДИЦИНСКИХ ВУЗОВ И ВРАЧЕЙ-ИНТЕРНОВ

Цель: Обучить навыкам клинического мышления выпускников медицинских ВУЗов и врачей интернов, путем использования информационного материала, представленного в практическом руководстве «Тромбоэмболия легочной артерии: диагностические возможности рентгенографии и компьютерной томографии» (авторы Васильева Л.И., Новичихин А.В. / Практическое руководство в изображениях, схемах и таблицах. Днепр: Герда, 2017; 204 с.)[2].

Образование в медицинских ВУЗах может быть эффективным только при наличии достаточного образовательно-методического, современного информационного и материального обеспечения. Важно, чтобы студенты не только получили определенный объем информации по заданной теме, позволяющий выстраивать конкретный диагностический процесс и выбирать способ лечения, но также имели возможность, под руководством опытного преподавателя приобрести навыки клинического мышления и умение аналитически подходить к каждому клиническому случаю [1].

На кафедре внутренней медицины № 3 ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины» для проведения занятий со студентами VI курса по теме:

«Ведение пациентов с одышкой. ТЭЛА» [7] и врачами-интернами 1-го года обучения по теме «Легочное сердце. Классификация легочной гипертензии. ТЭЛА. Критерии диагноза. Комплексное лечение. Интенсивная терапия. Профилактика» [5] разработана форма вне- и аудиторной работы, которая совмещает освоение теоретического материала и разбор реальных ситуационных клинических задач, представляющих больных с ТЭЛА и легочной артериальной гипертензией. Учебный материал представлен в двух формах. Одна – это традиционное книжное издание, которое предназначено для самостоятельной внеаудиторной подготовки по обсуждаемой теме. Другая – представление материала в мультимедийном формате, который позволяет преподавателю во время занятия разобрать реальные рентгеновские или КТ-снимки больных, обратить внимание студентов выпускников или врачей интернов на важные детали клинических проявлений ТЭЛА и сопоставить их с данными инструментальных методов исследованиями (архивом рентгенограмм ОГК, записью ангиопульмонографического исследования и, обязательно, данными самого КТ-исследования в нативном режиме и с контрастированием легочных артерий, показательными КТ-срезами).

В первой «теоретической части» книги представлен обобщающий материал, касающийся нормальной рентген- и КТ-анатомии ОГК и тех изменений со стороны сердца, легких и магистральных сосудов (в первую очередь, легочных артерий), которые возникают при ТЭЛА. В последующем приведены примеры изменений со стороны легочных артерий, которые свидетельствуют в пользу наличия легочной гипертензии, легочной артериальной гипертензии или новообразования легочной артерии. Новшеством руководства является создание унифицированного «шаблона описания изменений, выявленных при ангио-КТ». Использование шаблона в практической работе рентгенологов или специалистов КТ-диагностики ускоряет процесс описания выявленных изменений, на основании которых, врач клиницист может быстро принять решение в пользу необходимости неотложного проведения тромболизиса. Компактное и сжатое представление сложного и объемного материала по рассматриваемой теме способствует его прочному усвоению [3, 8, 9].

Во второй «практической части» приводятся конкретные наиболее показательные клинические случаи ТЭЛА и заболеваний легочной артерии с примерами формулировки диагнозов, которые видоизменяются в процессе лечения и/или обследования. В формате книжного издания нет возможности отразить некоторые нюансы КТ-исследования. В то же время мультимедийный просмотр КТ-данных с комментариями преподавателя [6, 9] позволяет детально разобрать весь комплекс изменений со стороны легочных артерий, сердца и легких в том или ином клиническом случае.

Для наглядности и представления опыта лечения больных с ТЭЛА в специализированных центрах Украины приводятся случаи с описанием хода операций и фотоснимками.

Комплексный разбор разнообразных клинических случаев позволяет не только сконцентрировать внимание студентов на особенностях диагностики ТЭЛА и разобраться в особенностях лечения таких больных, но и обучиться единообразно формулировать диагноз [6]. Кроме того, представление национального опыта лечения больных с ТЭЛА, хронической тромбоэмболической легочной гипертензией и опухолью легочной артерии показывает уровень работы специализированных центров, закрепляет знания по диагностике и лечению ТЭЛА, основанные на международных и национальных рекомендациях, формирует правильный алгоритм работы с пациентом на разных этапах заболевания [4, 6].

Выводы. Практическое руководство «Тромбоэмболия легочной артерии: диагностические возможности рентгенографии и компьютерной томографии» в изображениях, схемах и таблицах (авторы Васильева Л.И., Новичихин А.В. / Днепр: Герда, 2017; 204 с.), предназначенное для вне- и аудиторной работы студентов VI курса медицинских ВУЗов и врачей интернов 1-го года обучения позволяет повы-

сить качество их подготовки и обучить навыкам работы в данной профессии.

1.Работа студентов или врачей интернов под руководством преподавателя по разбору конкретного клинического случая способствует формированию и развитию врачебного мышления путем демонстрации сложности процесса аналитической работы с массивом информации - от клиники до данных дополнительных методов исследования, к которым относятся рентген и КТ-исследование.

2.Практическое занятие проходит в виде диалога и общения как преподавателя и студента / врача интерна, так и студентов / интернов между собой, что не только способствует формированию коллегиальной атмосферы, но и показывает сложный процесс формирования заключения консилиума специалистов, в котором ведущую роль играет клиницист.

Список использованных источников

1. Анисимов В., Грохольская О.Г., Никандров Н.Д. Общие основы педагогики// Просвещение, 2007. - 575 с. 2. Васильева Л.И., Новичихин А.В. Тромбоэмболия легочной артерии: диагностические возможности рентгенографии и компьютерной томографии // Практическое руководство в изображениях, схемах и таблицах. – Днепр.: Герда, 2017; 204 с. 3. Казаков В.Н., Волосовец А.П., Талалаенко А.Н. и др. Внедрение информационных технологий обучения как средство оптимизации качества подготовки специалистов в медицинском ВУЗе // «Актуальні питання педагогіки вищої школи» : Зб. наук. праць. – Донецьк. – 2004. – С. 3-6. 4. Ковальчук Л.Я. Впровадження сучасних технологій в навчальний процес // Медична освіта – 2000. - №1. – С. 18-20. 5. Навчальний план та уніфікована програма передатестаціного циклу зі спеціальності «Кардіологія» / https://nmapo.edu.ua/index.php/uk/navchalni-plani. 6.Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии. //М.: Издательский центр «Академия», 2009. - 192 с. 7. Робоча програма «Внутрішня медицина з інфекційними хворобами та фтизіатрією» (VI курс) для студентів вищих медичних закладів III-IV рівнів акредитації спеціальності «Лікувальна справа» 7.110101. / http://405.dsma.dp.ua/studentam/modul-1. 8. Скородумова Н.П., Коваленко Т.И., Гончарова Л.А. и др. Новый век – новые проблемы в обучении студентов-медиков // «Актуальні питання педагогіки вищої школи» : Зб. наук. праць. – Донецьк. – 2004. – С. 58-62. 9. Толыпина Ю.А. Использование интерактивных технологий в образовательном процессе // Педагогическое мастерство: материалы междунар. науч. конф. (г. Москва, апрель 2012 г.). – М.: Буки-Веди, 2012. - С. 300-301.

Н. В. Гавриленко

УПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ МІСТА ДНІПРА

Інноваційний розвиток ключових галузей України потребує змін у підходах, методах і принципах щодо відносин між державою і громадянським суспільством. Вимогою часу є визнання представників громадськості рівноправними суб’єктами реалізації державної політики, у тому числі в освітній галузі, а також створення системи взаємодії та партнерства батьківської, педагогічної громадськості й управлінців з питань навчання, виховання та розвитку підростаючого покоління. І система управління освітою поступово набуває ознаки державно-громадської моделі управління.

Однак, слід зазначити, що впровадження державно-громадської моделі управління в освіті ще не набуло системного характеру. Органами місцевого самоврядування здійснюються лише перші кроки у даному напрямі, запроваджуються окремі елементи державно-громадського управління в системі освіти. Крім того, спираючись на власні досвід і практику, можна стверджувати, що органи громадського самоврядування в освіті через певні об'єктивні та суб'єктивні фактори працюють нерегулярно, слідом за бурхливим активним, як правило, початком різко настає період спаду їхньої діяльності. Тобто громадські освітні структури найчастіше залишаються формальними, а отже, недієвими.

Такі тенденції притаманні й розвитку освітньої галузі міста Дніпра.

Проаналізуємо кроки, які вжито Дніпровською міською радою з метою впро-

вадження державно-громадського управління в системі освіти міста.

Перш за все, після реорганізації освітньої галузі міста у квітні 2016 року та безпосереднього підпорядкування навчальних закладів комунальної форми власності управлінню освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради, посилено контроль за отриманням благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних і фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури, спорту та фізичного виховання на потреби їх фінансування (рішення міської ради від 28.09.2016 року № 22/14) [2]. З метою поєднання державного та громадського контролю щодо дотримання навчальними закладами вимог законодавства стосовно ефективності та прозорості використання благодійних внесків, забезпечення доступності, безоплатності освіти заборонено збір будь-яких готівкових внесків працівниками навчальних закладів; наголошено на необхідності оприлюднення переліку відкритих поточних рахунків у територіальних органах Державної казначейської служби для благодійних надходжень, про щомісячне надання даних щодо зібраних безготівкових внесків до головного розпорядника бюджетних коштів – департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради. Крім того, наказом управління освіти затверджено необхідність постійного інформування громадськості про надходження та використання бюджетних та благодійних коштів шляхом розміщення відповідних матеріалів на сайтах навчальних закладів у розділі «Фінансова діяльність»; обов'язковість систематичного (не рідше одного разу на півріччя) звітування про використання фінансових надходжень перед педагогічними колективами, педагогічними та піклувальними радами навчальних закладів, батьківською громадськістю. Зазначимо, що найближчим часом відповідно до нового Закону «Про освіту», проект якого прийнято за основу та готується до другого читання, школи на державному рівні будуть зобов'язані оприлюднювати інформацію про всі кошти, які надходять з бюджету та з інших джерел [1].

Наступним кроком у діяльності міської ради щодо впровадження державно-громадського управління в системі освіти міста стало створення Педагогічної та Батьківської рад при міському голові. А саме:

- Розпорядженням міського голови від 11.11.2016 року № 858-р затверджено Положення про педагогічну раду при міському голові. Склад Педагогічної ради затверджено наказом управління освіти від 14.12.2016 № 298. Головою Ради, згідно з Положенням, є начальник управління освіти департаменту гуманітарної політики [2].

Метою діяльності Педагогічної ради при міському голові є вдосконалення освітнього процесу, розгляд та вирішення основних освітніх питань. У Положенні зафіксовано, що Педагогічна рада при міському голові є постійно діючим колегіальним органом, який виконує погоджувальні, координаційні, консультативні функції; рішення Педагогічної ради для колективів навчальних закладів міста є рекомендаційними.

- Положення про батьківську раду при міському голові затверджено розпорядженням міського голови від 11.11.2016 року № 865-р. Наказом управління освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради від 09.02.2017 року № 27 легалізовано Батьківську раду у складі 32 представників батьківської громадськості [2].

Батьківську раду при міському голові створено з метою сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації політики у галузі освіти міста Дніпра, забезпечення взаємодії батьківської громадськості з органами місцевого самоврядування. Батьківська рада при міському голові є колегіальним дорадчим органом, виконує погоджувальні, координаційні, консультативні функції. Рішення Батьківської ради носять рекомендаційний характер.

Педагогічна та Батьківська ради при міському голові ще тільки розпочинають

свою діяльність, тому робити будь-які висновки про їх ефективність та дієвість передчасно.

Однак, слід зазначити, що одним із першочергових завдань, яке ставиться керівництвом міста перед Педагогічною радою при міському голові, є відкриття в казначействі благодійного рахунку для батьківських внесків. Міська влада сподівається, що завдяки цьому громадськість буде мати можливість відстежувати, скільки і куди витрачаються батьківські кошти у навчальних закладах міста. Наразі триває розробка порядку прозорого надходження та використання коштів з такого благодійного рахунку. Як один із можливих варіантів розглядається запровадження електронної системи звітності. Але ухвалити рішення на користь того чи іншого розробника такого сервісу дуже важко, оскільки треба бути впевненим не тільки у професіоналізмі розробників та якості електронної системи, а й в порядності та надійності сторони, яка забезпечує послуги з проведення фінансових операцій.

Інформація про діяльність Педагогічної та Батьківської рад та прийняті ними рекомендації систематично висвітлюється на сайті управління освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради [5].

Окреслимо ще один аспект державно-громадського управління в системі освіти. У Положенні про батьківську раду при міському голові прописано, що Рада, відповідно до покладених на неї завдань, проводить у межах чинного законодавства громадську експертизу діяльності навчальних закладів міста. Наказом Міністерства освіти і науки України від 30.01.2015 № 67 затверджено Порядок державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів. Порядком, зокрема, закріплено, що до складу атестаційної комісії обов’язково мають входити представники громадськості (профспілок, освітніх громадських організацій тощо), кількість яких у складі атестаційної комісії повинна становити не менше третини від її складу [4].

У вересні 2016 року з метою реалізації державної молодіжної політики та забезпечення максимальної участі молоді в політичному, соціальному та економічному житті міста створено Молодіжну раду Дніпра та затверджено Положення про Молодіжну раду (розпорядження міського голови від 07.09.2016 № 632-р зі змінами від 27.04.2017 № 342-р). Молодіжну раду Дніпра визначено, як постійно діючий консультативний дорадчий орган при міському голові. Головними завданнями Молодіжної ради є, зокрема, сприяння в роботі органів студентського та учнівського самоврядування навчальних закладів міста та координація їхньої діяльності, сприяння освітній та науковій діяльності молоді, сприяння вдосконаленню навчального процесу, підвищенню якості навчання та виховання у навчальних закладах, участь у підготовці та реалізації проектів, спрямованих на розв’язання соціально-економічних, гуманітарних, правових та інших проблем молоді міста тощо [2].

У 2016 році з метою встановлення та регулювання системи взаємодії виконавчих органів міської ради та мешканців стосовно реалізації громадських проектів за рахунок коштів міського бюджету вперше у місті Дніпрі з’явився партиципаторний бюджет (бюджет участі). Рішенням міської ради від 07.09.2016 № 21/13 (зі змінами від 21.12.2016 № 12/17) затверджено Міську цільову програму «Партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Дніпрі на 2016-2020 роки», рішенням від 07.09.2016 № 49/13 (зі змінами від 21.12.2016 № 45/17) затверджено Положення про партиципаторне бюджетування (бюджет участі) у м. Дніпрі [2]. Наразі на офіційному Інтернет-порталі Дніпровської міської ради функціонує е-сервіс «Бюджет участі. Реалізуй свою ідею». Участь громадськості міста у партиципаторному бюджетуванні – ще одна форма впровадження моделі державно-громадського управління [3].

З початку 2017 року на розгляд експертної комісії було подано багато громадських проектів, які стосуються різних сфер діяльності: освіти, спорту, енергоз-

береження, благоустрою, навколишнього середовища, охорони здоров'я тощо.

У травні 2017 року експертною комісією до участі у конкурсі допущено освітні громадські проекти, що стосуються ІТ-світи, інтерактивного навчання, обладнання комп'ютерних класів, ремонтів навчальних закладів, спортивних залів, впровадження енергозберігаючих технологій, облаштування спортивних майданчиків, соціалізації дітей та молоді з особливими потребами, літнього мовного табору, студентського стажування тощо [3].

Аналіз освітніх громадських проектів, що представлено на е-сервісі «Бюджет участі», дозволяє зробити таки висновки: 1) представники вищих навчальних закладів до розподілу коштів місцевого бюджету ще не приєднались; 2) у створенні проектів взяли участь не тільки представники загальноосвітніх навчальних закладів, але й дошкільних навчальних закладів; 3) деякі заклади освіти презентували відразу по два-три проекти; 4) багато проектів було відхилено експертною комісією через слабке обґрунтування або невідповідність матеріалів проекту умовам Положення про партиципаторне бюджетування; 5) громадськість підтримує участь у партиципаторному бюджетуванні, цей процес поступово набирає обертів.

Слід зазначити, що крім інноваційних для міста форм державно-громадського управління в системі освіти, існують та продовжують розвиватися й традиційні. Зокрема, у кожному навчальному закладі міста функціонують (фактично або формально) батьківські комітети (ради), які є «добровільними громадськими формуваннями, створеними на основі єдності інтересів батьків щодо реалізації прав та обов'язків своїх дітей» під час їх навчання у загальноосвітньому навчальному закладі або організації їх життєдіяльності у дошкільному закладі. Мета, основні завдання та принципи діяльності батьківських комітетів зазначені у Примірному положенні про батьківська комітети (ради) загальноосвітнього навчального закладу, яке затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 02.06.2004 № 440; Примірному положенні про батьківські комітети (ради) дошкільного навчального закладу, яке затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 26.04.2011 № 398. У Положеннях значиться, що метою діяльності комитетів є захист законних інтересів своїх дітей в органах громадського самоврядування закладу, у відповідних державних, судових органах, а також надання допомоги педагогічному колективу в реалізації завдань загальної середньої та дошкільної освіти.

У Дніпрі на базі Міського палацу дітей та юнацтва вже багато років функціонує Парламент дітей та юнацтва міста, який є осередком учнівського самоврядування. Відповідно, у загальноосвітніх навчальних закладах створено шкільні ради лідерів. Основною метою впровадження учнівського самоврядування залишається залучення молоді до процесу оптимізації управління шкільним життям, виявлення організаторських і виконавських здібностей та можливостей у різних видах діяльності, спілкування та відносин, вироблення управлінських навичок і вмінь, моделювання елементів свідомої активної участі школярів у суспільному житті держави.

Традиційною для освітньої галузі міста є співпраця з громадськими організаціями, сприяння у проведенні ними різноманітних заходів, упровадженні соціальних, благодійних, інформаційних, профорієнтаційних, дослідницьких проектів тощо. Інформацію про реалізацію деяких проектів громадських організацій можна отримати на сайті управління освіти [5].

Підсумовуючи, необхідно додати, що в освітній галузі міста Дніпра вже декілька років поспіль успішно використовується розгалужена система «зворотного зв'язку з громадськістю». Саме з метою вирішення нагальних питань громадськість має можливість вільного обміну інформацією з керівництвом управління освіти міста шляхом використання електронної пошти, розділу «Зворотній зв'язок» сайту управління освіти, гарячих телефонних ліній тощо. Усі звернення громадян (пропозиції, зауваження, заяви, клопотання, скарги) розглядаються відповідно до чинного законодавства з дотриманням термінів відповідей.

Роль громадськості в модернізації та вдосконаленні територіального рівня управління в системі освіти важко переоцінити, тому дослідження та розповсюдження передового закордонного та вітчизняного досвіду державно-громадської моделі управління в системі освіти, вивчення існуючих форм та методів ефективного державно-громадського управління, їх адаптація до системи освіти, відхід від формалізму в роботі з громадськістю – це ті завдання, які органам управління освітою належить вирішувати в найближчому майбутньому.

Список використаних джерел

1.Офіційний портал Верховної ради України // Проект Закону про освіту. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639. 2.Інтернет-портал Дніпровської міської ради // Розпорядчі документи. – Режим доступу : http://files.dniprorada.gov.ua/. 3.Офіційний Інтернет-портал Дніпровської міської ради // Бюджет участі. – Режим доступу : https://adm.dniprorada.gov.ua/. 4.Порядок державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів // Наказ МОН від 30.01.2015 № 67. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0173-15. 5.Сайт управління освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради. – Режим доступу : http://uon.dnepredu.com/.

О. М. Гуськова

ОСВІТА В УКРАЇНІ: УРОКИ МИНУЛОГО ТА МАЙБУТНІЙ ШЛЯХ

Освітні традиції українського народу сягають своїм корінням у далеку давнину. Витоки якої беруть свій початок ще в часи Княжої доби, коли за часів князів Володимира Великого та Ярослава Мудрого з'являються перші школи та бібліотеки. Саме в цей славнозвісний період за словами літописців князь «почав брати у визначних людей дітей й давати їх у книжну науку». Перші школи були утворені при кафедральних церквах, вчителями й вихователями ставало освічене духовенство. У школах вчили читати, писати й рахувати. Основними книгами в школах були богослужебні книги, найчастіше Псалтир. Порядок навчання передбачав спершу освоєння абетки, потім окремих складів, слів, надалі йшло читання прози і поетики, в кінці переходили до вивчення граматики, вчили числа. Однак в математиці не йшли далі чотирьох арифметичних дій, які практично необхідні для лічби. Світська освіта була нижчою за релігійну, бо остання вимагала досконалого освоєння Святого Письма [1].

Саме в часи України-Руси, на думку, академіка О. Р. Мазуркевича, були закладені початки методики української освіти.[5]

Адже, саме школи засновані в період княжої доби, як витікає з досліджень І. Крип'якевича, стали спадщиною, що допомогла в розвитку та формуванні, найнижчої ланки освітнього процесу в Україні – початкової школи. [1]

Новим етапом, в розвитку освіти на українських землях, стало XVI–XVII ст. Головною ознакою цього періоду було виникнення та поширення в Україні колегіумів та академій і університетів. В цей час починає формуватися вища ланка української освіти – академії та університети. Прикладом цього стала, відкрита у 1632 р. широко відома Києво-Могилянська Академія в Києві. П.Могила, який був основним промотором реформи вищої школи, прийняв структуру і організацію єзуїтських шкіл, які тоді стояли найвище у Європі. У 1661 р. було створено Львівський університет. Другою ознакою реформи української освіти у XVI–XVII ст. стала її латинізація.[2] . Актуальність введення латини український вчений і церковний діяч Сильвестр Косів у своєму «Екзегезисі» аргументує так: «Яка потреба латинських шкіл у нашому народові? Передусім та, щоб нашу Русь не називали глупою Руссю….» [1, с.7]. Отже, в цей час вплив грецької освіти, мови, традицій в Україні-Русі зменшується на користь впливу Західної Європи, латинізованого світу.

Що ж стосується, середньої освіти, то тут ми спостерігаємо початок її активного розвитку, як невід'ємної ланки освітнього процесу, припадає на період XX століття. Коли українські землі знаходилися під владою більшовиків. Тож, казати

про цей період, як період ефективного та продуктивного розвитку середньої освіти ми не можемо. Адже її розвиток відбувався по чуждим та ворожим для українського народу принципам тоталітаризму.[6]

Таким чином, ми можемо стверджувати, що формування та розвиток середньої освіти, як невід'ємної та повноправної складової освітнього процесу, починається тільки з набуттям Україною незалежності. Коли нарешті, український народ, отримав змогу будувати власну державу, за невід'ємними для нього принципами демократії та толерантності.

Тож, сьогодні, коли наш народу вступив на цілковито новий етап свого розвитку, перед освітою стоять зовсім нові завдання. Перш за все це стосується виховання нової патріотично свідомої, конкурентоспроможної, творчої, креативно розвиненої особистості. Особистості, котра буде продуктивно підходити до будь-яких змін в сучасному суспільстві. Суспільстві заснованому на європейських принципах толерантності, демократизації та людяності. [4]

Тому, головною метою сучасної освіти в Україні є виховання людини, для якої демократичне громадянське суспільство є тим середовищем, яке забезпечує розкриття її творчих можливостей, задоволення її особистих та суспільних потреб і інтересів. Визначальною характеристикою такої людини має стати громадянськість – як інтегрована якість особистості, що вможливлює почуття моральної, соціальної та юридичної дієздатності та захищеності. Громадянськість передбачає усвідомлення власної ролі в житті суспільства, держави. Активне прагнення його вдосконалення згідно з демократичними нормами та цінностями, які і є невід'ємною складовою історичного розвитку українського народу.

А створити умови для становлення людини здатної гідно існувати і само реалізовуватися в складних реаліях сучасного XXI століття і є завданням сучасної середньої освіти, як невід'ємної ланки не тільки освітнього процесу, а й процесу виховання громадянина здатного віддано захищати основні пріоритети та традиції своєї держави [3].

Вироблення дієвих механізмів, методів сприяння даної особистості – це і є одним з головних завдань сучасного педагога та вихователя, яким і повинен бути вчитель у школі. Від успішності роботи якого і залежить наскільки кожен учень зможе в майбутньому себе реалізувати і стати повноцінним громадянином української держави.

Оскільки, основними стандартами, сьогодні, є виховання соціально-правових компетентностей в учнів доцільним є використання на уроках тренінгових форм роботи, використання інноваційний та інтерактивних методик, дослідницьких проектів.

Завдяки їм активізується, як навчальний процес, так і виховний процес розвивається творче мислення учнів, формуються навички діяти в найтиповіших життєвих ситуаціях відповідно до норм права. В той же час використання даних технологій, методів навчання допомагає вчителю, вивчати особистість кожного учня, знати його плюси та мінуси, його проблеми, потреби, хобі, що дозволяє нам під час роботи з дітьми враховувати їх індивідуальні особливості і знаходити підхід до кожного з них, а також визначати очікувані результати.

Список використаних джерел

1.«Академіки» та Академія. Соціальна історія освіти й освіченості в Україні XVIIIст./Максим Яременко. –//uk.wikipedia.org./Історія освіти в Україні. [X]: Акта,2014, - 513 с. 2.Історія освіти в Україні/С. Сірополко; ред..:Ю.Вільчинський, Л. Масенко; Укр. Віл. Ун-т {м. Мюнхен, Німеччина}. – К.: «Наукова думка», 2001 – 912 с. 3.«Ми – громадяни України»/Методичний посібник//О. Войтенко, Н. Голосова та ін.. – Львів, 2002. – 71 с. 4.На захисті суспільних інтересів:Посібник для правників та правозахисників. – К.: Атіка,2009.- 416 с. 5.Основні етапи виникнення і діяльності громадських і приватних вищих навчальних закладів в Україні в кінці XIX - початку XX століть/ Т. А. Удовицька// Вч. зап. Харків. гуманіт. ін.-ту . – 2000. Т.6. 6.Шестопалюк О.В. Теоретичні і практичні засади розвитку громадянських компетентностей майбутніх вчителів. – К.: 2010. – 45 с.

І. В. Каріх

ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ НАУКИ ТА ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Актуальність проблематики освітньо-наукової теми у контексті національної безпеки полягає у кількох вимірах: стратегічному (якісна освіта і наука забезпечують потенціал розвитку нації, якість і тривалість життя); модернізаційному (інноваційність багатьох галузей вимагає високий рівень кваліфікації кадрів і їх освітню мобільність, готовність отримувати та відтворювати нові знання); інтеграційному (Україна стає частиною європейського гуманітарного простору і має уніфікувати через сферу освіти знання і ринок праці з європейським).

Гостроти цій проблематиці додає тенденція «вимивання» кадрів з освітньо-наукової сфери у той час, коли країні потрібні висококваліфіковані професіонали, що становить ризик технологічного відставання України у європейських та світових масштабах.

Питання розвитку освітньо-наукової галузі як важливого компоненту гуманітарного простору України активно висвітлюються у працях українських дослідників: В.Г.Кременя, С.І.Здіорука, М.М.Карпенка, Г.О.Нестеренко, С.О.Сисоєвої та інших. Дослідники Національного інституту стратегічних досліджень детально висвітлюють проблеми освітньо-наукового середовища у контексті політики національної безпеки України (С.І.Здіорук, М.М.Карпенко, В.С.Лозовий, А.Ю.Іщенко), піднімаючи такі питання, як провадження освітньої реформи, забезпечення підготовки наукових кадрів для інноваційної сфери в Україні, сприяння держави програмам освіти протягом життя. Як зазначають дослідники, ці та інші проблеми відіграють роль чинників національної безпеки.

Освіта і наука мають великий безпосередній вплив на розвиток суспільства, формуючи майбутнє держави через свідомість її молодих громадян. Освіта виконує функцію самовідтворення суспільства та грає роль «базисного складника примноження інтелектуального потенціалу нації, який дозволяє на локальному рівні будь-якому індивіду бути інтелектуально збагаченим та мати можливість забезпечувати життя своєї родини, а на глобальному – сприяти розвитку нації, ціннісному збагаченню й нарощуванню потенціалу держави» [1,94].

Вчені вказують на кричуще недофінансування сфери освіти, зумовлене об’єктивними економічними причинами. При цьому понад 90% державних інвестицій у сферу освіти спрямовується «на утримання»: заробітна плата, сплата комунальних послуг, харчування тощо [2,7]. Таким чином, сфері освіти суттєво бракує коштів на розвиток, обмеженим є ресурс фінансування реформ. Дослідники зазначають, що на поточному етапі «масштабні зміни у сфері освіти можуть бути реалізовані за наявності широкого суспільного консенсусу та підтримки суб’єкта , що їх ініціюватиме та здійснюватиме» [2,7]. Вказується і на необхідність мети, яку підтримуватиме ціле суспільство.

Важливим є зв’язок між економічним зростанням і конкурентоспроможністю товарів і послуг на світовому ринку з дедалі вищою кваліфікацією і здатністю працівників до швидкого навчання, опанування новими навичками і уміннями. Вагома роль таких кадрів у новітніх військових та оборонно-промислових технологіях. Особливу вагу мають спеціалісти, здатні забезпечувати захист таких інформаційних систем, що стосуються об’єктів критичної інфраструктури та державних органів.

Реформа сфери освіти, спрямована на трансформацію всієї галузі, є нагальною потребою часу та національної безпеки України. Вона являє собою предмет суспільного консенсусу з розумінням всієї освітньої сфери як одного з основних чинників цивілізаційного поступу, економічного зростання та національної безпеки держави.

Для того, щоб освіта стимулювала економічний і соціальний розвиток країни і виконувала функції інструменту національної безпеки, необхідно її модернізувати,

оновити відповідно до світових стандартів освіти та соціально-економічного розвитку. На думку С. Сисоєвої, реформи у освіті України залежать від наступних чинників: соціально-економічні трансформації у державі, поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі, розвиток інформаційних та комунікаційних технологій. Приєднання до Болонського процесу, на думку С.Сисоєвої, зумовило зміни у змісті та організації вищої освіти і вплинуло на всі без винятку ланки освітнього процесу [3,45].

Реформи освіти в Україні мають за мету перетворення цієї сфери на сучасну систему, здатну до саморегуляції і готовності відповідати на виклики сучасного суспільного розвитку [4,145]. А реформи мають бути спрямовані на підготовку конкурентоздатних спеціалістів на світовому ринку праці та посилення ролі та престижу України в світовому освітньому просторі; активну участь роботодавців у формуванні державного замовлення на підготовку необхідних спеціалістів у навчальних закладах різних форм власності; децентралізацію системи вищої освіти та надання реальної автономії ВНЗ; подальший розвиток приватних ВНЗ із запровадженням ефективної системи незалежного та ефективного оцінювання якості освіти тощо.

Політика в освітньо-науковій сфері України постає в наукових дослідженнях як важливий компонент політики гуманітарної безпеки. На це вказують розуміння її як фактору технологічного розвитку багатьох галузей держави, у першу чергу інноваційної. Це має безпосередній зв’язок зі сферами військової оборони та кібербезпеки, а також опосередкований зв'язок із забезпеченням висококваліфікованими кадрами гарантує вищий рівень і якість життя нації. Серед напрямків розвитку освіти і науки у безпековому аспекті найбільш важливими на сьогодні визначено високі показники охоплення освітою при покращенні рівня якості освіти, вивчення навчальних дисциплін природничо-наукового, суспільствознавчого, інформаційно-технологічного напрямів, що визнані як пріоритетні, а також іноземних мов, насамперед англійської, впровадження медіаосвіти як засобу протидії інформаційній агресії, відповідність підготовки кадрів національним потребам, насамперед, потребам економіки, розвиток освіти протягом життя, розширення участі українських університетів у міжнародних програмах навчання та обміну досвідом.

Список використаних джерел

1.Нестеренко Г., Боятюк О. Мережева освіта та її потенційний вплив на гуманітарну безпеку держави. // Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української Держави: зб. наук.-експерт. мат-лів / за аг. ред.. С.І.Здіорука. – К.: НІСД, 2015. – 104 с. – С. 90-94. 2.Освіта і наука в інноваційному розвитку сучасної Європи: зб. наук.-експерт. мат-лів / за аг. ред.. С.І.Здіорука. – К.: НІСД, 2014. 3.Сисоєва С. Освітні реформи: освітологічний контекст. / С. Сисоєва // Теорія і практика управління соціальними системами. - 2013.- N 3. - С. 44-55. 4.Яфонкіна І.П. Сучасні освітні проблеми України / І.П. Яфонкіна // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку сучасної науки» (м. Львів, 5-6 грудня 2014 року). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 143-145.

О. М. Косьмій

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ’ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Сучасний світ характеризується швидкими змінами не тільки технологій, а й постійною трансформацією соціальних структур та політичних систем. Відтак, освіта має відповідати тим виклик ми, з якими зіштовхується сучасна людина. Минули часи, коли значні відкриття могла зробити людина на самоті, настав час командної роботи. У бізнес середовищі на перший план постають питання формування особливої корпоративної культури, створення команди, вирішення конфліктів мирним шляхом. У зв’язку з цим, система освіти має навчити ефективній взаємодії майбутніх професіоналів. На жаль, ця навичка не може бути сформована

шляхом вивчення певних правил та опрацювання теоретичного матеріалу. Її реалізація безпосередньо залежить від отриманого досвіду та середовища, у якому знаходиться учень.

Освіта має бути спрямована на вироблення таких навичок. На думку американського педагога К. Робінсона, освіта має економічну, культурну, соціальну та особисту ціль. Освіта повинна дати учням змогу стати економічно відповідальним та незалежними; зрозуміти й скласти свою думку про власну культуру й поважати багатоманіття інших культур. Вона покликана сприяти становленню учнів як активних і гуманних громадян, а також взаємодіяти не тільки з довколишніми, й зі своїм внутрішнім світом [3, с. 63-68].

Проект нової української школи передбачає формування комфортного освітнього середовища шляхом запровадження педагогіки партнерства. В її основі лежить спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Основними принципами є повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [2, с.19].

У 2016 році у Міністерстві освіти і науки України було сформовано робочу групу з питань розвитку соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу (наказ МОН України від 05.08.2016 № 951 «Про утворення робочої групи та затвердження плану заходів робочої групи з питань розвитку соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу»). Першим етапом діяльності роботи освітян стало здійснення аналізу стану взаємодії між педагогами, батьками та шкільною адміністрацією. Представникам шкільної адміністрації, батькам та педагогічним працівникам було запропоновано дати відповіді на питання, які стосувались рівня задоволення основних потреб учнів, а також характеру взаємодії між суб'єктами освітнього процесу.

У цілому, було зазначено високий рівень задоволення потреби у фізичній та психологічній безпеці у школі. Відзначалось, що вчителі та учні докладають спільних зусиль для формування психологічного комфорту у школі. Високі показники стосувались формуванню почуття власної гідності, емпатії, впевненості у собі, ціннісно-світоглядних орієнтирів під час навчання. 80% суб'єктів освітнього процесу високо оцінили наявність сучасної актуальної інформації, а також дотримання принципу повноти та цілісності викладу навчального матеріалу на уроках. Така ж кількість осіб вважає систему оцінювання в школі достатньо об'єктивною (надали їй оцінку від 7 до 10 балів за десятибальною шкалою), а також зазначили, що навчання у школі сприяє фізичному розвитку та збереженню здоров'я школярів.

Дещо складніше формуються навички керування негативними емоціями та ефективної взаємодії з однолітками. Респондентами констатовано значний вплив школи на побудову відносин між учнями та батьками, а також вплив батьків на взаємовідносини учень-вчитель. Такі результати свідчать про постійний і досить сильний опосередкований зв'язок між вчителями та батьками. Ланкою, яка з'єднує цих суб'єктів виступає учень або учениця.

У процесі визначення рівня взаємодії між вчителями та учнями, а також між вчителями та батьками під час забезпечення потреб учнів, які були розкриті вище. Переважна більшість учасників дослідження продемонстрували рівень згуртованості на двох найвищих позиціях: «наявна комунікація, спільне бачення проблеми за відсутності спільної діяльності» та «наявне взаєморозуміння та спільна діяльність». Це свідчить про потребу оволодіння механізмами спільного прийняття рішень, стратегічного планування, навичками фасилітації та медіації, на що і планується спрямувати подальшу діяльність проекту.

Разом з тим, дещо нижчими є показники відповідей батьків щодо сприйняття

рівня взаємодії учнів та вчителів у задоволенні потреби у фізичній безпеці та збереження здоров'я учнів, проте високо оцінюється їх спільна робота із отримання сучасної інформації, надання можливостей для самореалізації учнів, формування емоційного інтелекту. Аналогічна тенденція зберігається при оцінці рівня взаємодії батьків з учителями із даних питань, проте вона є дещо нижчою в абсолютних числах. Найважче взаємодіяти батькам з учнями під час пояснення навчального матеріалу. Майже всі батьки вважають, що мають враховуватись їх побажання під час планування виховних заходів, з чим солідарні вчителі та представники шкільної адміністрації.

Разом з цим, якщо більше половини респондентів зазначили, що думка батьків значною мірою впливає на планування виховної роботи у школі, то лише чверть батьків констатують свою можливість бути залученим до цього процесу. Це свідчить про неоднакове сприйняття процесу взаємодії, а також зумовлено тим, що 70% респондентів є представниками шкільної адміністрації чи вчителів.

Під час визначення проблеми у налагодженні взаємодії між суб'єктами освітнього середовища, було виявлено стрімке бажання перекласти відповідальність на іншого та нездатність почути один одного, також значне місце посідає критика методів виховання.

Варто наголосити, що складніше було отримати конструктивну відповідь на відкрите запитання «Назвіть три кроки, які ви готові зробити для налагодження взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища?». Значна частина респондентів уникала цього питання, а ті, хто і писав відповіді, скоріше розкривали питання: «Що необхідно зробити для налагодження взаємодії між усіма суб'єктами освітнього середовища?» і робити це має хтось, але не я. Це свідчить про низький рівень готовності докладання власних зусиль для побудови комфортного освітнього середовища. Ще однією тенденцією є висловлене бажання налагодження спільного обговорення наявних проблем, проведення спільних заходів. Проте, варто пам'ятати, що метою згуртованості педагогічних працівників, шкільної адміністрації та батьків є не збільшення кількості заходів, проведених дискусій, а формування комфортного середовища навчання, щоб учень знав до кого звернутись у кожній конкретній ситуації і був упевнений, що отримає допомогу і його потреба не буде проігнорована.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що особливостями взаємодії суб'єктів освітнього середовища в сучасній Україні є: небайдужість усіх учасників освітнього процесу до питань задоволення потреб дитини, а також діяльність у цьому напрямі. Слабким місцем виступає налагодження співпраці, розуміння потреб іншої сторони та наявність прагнення перекласти відповідальність на іншого. Результати дослідження показали необхідність навчання усіх суб'єктів механізмам ефективної взаємодії та прийняття рішень.

Список використаних джерел

1.Наказ МОН України від 05.08.2016 № 951 «Про утворення робочої групи та затвердження плану заходів робочої групи з питань розвитку соціальної згуртованості суб'єктів освітнього процесу». 2.Нова школа / Упоряд. Л. Гриневич та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/2016-08-17-3-.pdf. 3.Робінсон К., Ароніка Лу Школа майбутнього / Пер.з англ. Ганна Лелів. – Львів: Літопис, 2016 – 258 с.

Н. В. Гавриленко

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ МІСТА ДНІПРА

Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України» розвиток інформаційного суспільства визнано одним з головних пріоритетів нашої держави. Вимогою часу є розбудова такого суспільства, в якому «кожен громадянин має право створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до

них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, що надає людині можливість повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвиткові та підвищуючи якість життя» [1]. Використання комп'ютерних технологій будь-якою людиною в будь-якій галузі сьогодні розглядається не лише як професійна справа, а й як показник рівня загальногромадської культури.

Відповідно до «Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» даний процес включає модернізацію багатьох сфер суспільного життя, зокрема: інформаційної інфраструктури, доступу до інформації та знань, е-демократії, електронного урядування, е-освіти, науки та інновацій, інформаційної безпеки тощо [3].

У «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» наголошується, що електронне урядування є «одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритого і прозорого державного управління», що електронне урядування є формою організації управління з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій [2]. Таким чином, розвиток інформаційного суспільства, впровадження електронного урядування та інформаційно-комунікаційних технологій є взаємопов'язаними процесами, які неможливо розглядати окремо один від одного.

Дана стаття стала результатом дослідження процесу впровадження електронного урядування в системі освіти як одного із напрямів розвитку інформаційного суспільства на прикладі міста Дніпра.

Актуальність теми обумовлена не тільки інноваційними змінами, які відбуваються в українському суспільстві вцілому, але й тим фактом, що у 2016 році було реорганізовано освітню галузь міста Дніпра, що призвело до необхідності впорядкування, оптимізації діяльності та вдосконалення системи і методів управління великою кількістю навчальних закладів міста.

Так, зокрема, у 2016 році у місті Дніпрі: 1) ліквідовано 8 відділів освіти районних у місті рад; 2) створено нову структуру департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради, до складу якої увійшло декілька структурних підрозділів, серед яких і управління освіти; 3) усі дошкільні, загальноосвітні навчальні заклади, міжшкільні навчально-виробничі комбінати (загалом 342 комунальні навчальні заклади) рішенням міської ради від 13.04.2016 року № 14/6 підпорядковані безпосередньо управлінню освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради.

Крім того, у 2016 році на фінансування з міського бюджету передано 13 професійно-технічних навчальних закладів міста (до цього року всі професійно-технічні навчальні заклади фінансувалися з держбюджету).

Отже, якщо до реорганізації освітньої галузі міста управлінню освіти необхідно було безпосередньо контактувати лише з керівництвом восьми відділів освіти районних у місті рад та декількома структурними підрозділами управління, то у 2016 році постала необхідність впровадження якісного дієвого електронного урядування, налагодження швидкого безперебійного електронного документообігу між близько 400 навчальними закладами та структурними одиницями департаменту гуманітарної політики.

Зазначимо, що на сьогодні у місті Дніпрі функціонують 22 вищі навчальні заклади I-II рівня акредитації та 14 вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, з якими департамент гуманітарної політики співпрацює на умовах відповідних угод про співробітництво, і які теж мають бути частиною єдиного інформаційного простору навчальних закладів міста.

Проаналізуємо стан впровадження електронного урядування в системі освіти міста Дніпра та зазначимо головні умови успішної реалізації даного процесу.

Головними умовами впровадження електронного урядування, створення єдиного інформаційного простору навчальних закладів міста є виконання таких заходів: 1) оснащення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою та

відповідними периферійними пристроями (принтер, сканер тощо); 2) забезпечення наявності швидкісного безперебійного Інтернету та локальної мережі у навчальних закладах; 3) оволодіння інформаційними технологіями, зокрема, навичками організації електронного документообігу, засвоєння використання певних комп'ютерних програм усіма учасниками освітнього процесу; 4) забезпечення наявності відповідних програмних засобів для впровадження електронного урядування; 5) забезпечення функціонування єдиного інформаційного простору навчальних закладів міста, створеного на основі єдиних принципів і за загальними правилами; 6) гарантування міською владою відповідного фінансового забезпечення функціонування єдиного інформаційного простору.

Розглянемо також шляхи вирішення порушених питань в освітній галузі міста.

Аналіз стану забезпечення комп'ютерною технікою загальноосвітніх навчальних закладів міста та її ефективного використання в навчально-виховному та управлінському процесах свідчить про те, що на сьогодні у 160 загальноосвітніх навчальних закладах міста в управлінському процесі використовується 1067 комп'ютерів, у навчально-виховному – 4843. Однак майже 50% усіх комп'ютерів встановлено до 2010 року, а тому вони є застарілими та потребують оновлення. Крім того, найбільш сучасні комп'ютери традиційно використовуються в кабінетах інформатики, а в управлінській діяльності – здебільшого застарілі. Таким чином, на сьогодні є актуальним здійснення заходів з оновлення парку комп'ютерної техніки як у навчально-виховному, так й в управлінському процесах.

Зазначимо, що наприкінці 2016 року в питанні розподілу нових надходжень комп'ютерної техніки відбулися зрушення на користь належної організації електронного урядування. Вперше за останні роки за програмою Дніпровської міської ради саме для забезпечення управлінської діяльності до 160 навчальних закладів міста надійшло по 2 сучасні моноблоки. До того ж, для організації навчально-виховного процесу у 2016 році за рахунок бюджетних коштів 4 навчальні заклади міста отримали комп'ютерні класи, 26 закладів – мультимедійні комплекти, 38 закладів – 42 мультимедійні дошки, 16 навчальних закладів отримали 124 комп'ютери.

У 2016 році комунальним підприємством «ІНФО-РАДА-ДНІПРО» Дніпровської міської ради 160 загальноосвітнім навчальним закладам забезпечено доступ до мережі Інтернет на швидкості 100 Мб/с, створено Wi-Fi зони. Більш того, ці заклади позбавлені необхідності сплачувати за послуги провайдера та вирішувати технічні питання, безпосередньо пов'язані з наданням послуг доступу до Інтернету. Наразі розглядається перспектива створення локальної мережі в загальноосвітніх навчальних закладах, що дозволить удосконалити внутрішньошкільний електронний документообіг, роботу зі спільними базами даних, надасть можливість використання віддалених принтерів, дозволить віддалено керувати комп'ютерами тощо.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій є дуже стрімким процесом, який ніколи не зупиняється, тому задача з систематичного підвищення рівня комп'ютерної грамотності працівниками навчальних закладів, а також і фахівцями управління освіти, є завжди актуальним і досить вагомим для прискорення впровадження електронного урядування. За даними статистичного аналізу майже всі працівники загальноосвітніх навчальних закладів міста володіють інформаційно-комунікаційними технологіями: свого часу вчителі пройшли курси підготовки за програмою «Основи інформаційно-комунікаційних технологій» та «Інтел. Навчання для майбутнього»; наразі триває навчання освітян за програмою «Соціальні сервіси Веб-2.0 у дистанційному навчанні». Проте, слід зазначити, що статистика не завжди відповідає дійсності. Старше покоління вчителів та управлінців здебільшого важко сприймає умови, що диктуються процесом інформатизації, та намагається залишатися осторонь. Тому підвищенню рівня володіння інформаційно-комунікаційними технологіями всіма працівниками освітньої галузі повинна приділятися постійна увага з боку департаменту гуманітарної політики та

управління освіти. Для досягнення позитивного результату в цьому питанні мають не тільки проводитися очні курси, семінари, практикуми з вивчення інформаційно-комунікаційних технологій, але й використовуватися деякі онлайн-платформи, в тому числі й безкоштовні, для проходження курсів самоосвіти. Прикладом такої платформи є громадський проект масових відкритих онлайн-курсів Прометеус (https://prometheus.org.ua), який останнім часом рекомендується фахівцями Дніпропетровського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти та кадровими службами Дніпровської міської ради.

З метою впровадження електронного урядування в системі освіти міста та організації електронного документообігу «управління освіти – навчальний заклад» Міським ресурсним центром інформатизації освіти на базі Дніпровського ліцею інформаційних технологій при Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара декілька років тому на основі рішень Office365 створено єдиний інформаційний простір dnepredu.dp.ua.

Зазначимо, що Office 365 для навчальних закладів є безкоштовним програмним забезпеченням, яке вміщує: захищену від спаму та вірусних атак корпоративну електронну пошту; засоби планування спільної роботи; середовище для проведення багатокористувацьких відео конференцій; інструменти для створення веб-сайтів; централізоване сховище баз даних та системи спільної обробки документів з можливістю редагування, зокрема, на будь-яких мобільних пристроях тощо. Наразі згадане програмне забезпечення успішно використовується у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах міста.

Для налагодження електронного документообігу з професійно-технічними та вищими навчальними закладами, які не є користувачами єдиного інформаційного простору dnepredu.dp.ua, управлінням освіти використовуються сервіси та послуги Google (електронна пошта, Форми, Таблиці тощо).

З метою ефективного обміну інформацією під час організації навчально-виховного процесу, налагодження більш оперативного спілкування з батьківською громадськістю використовуються та продовжують активно наповнюватись сайти управління освіти (http://uon.dnepredu.com/), навчальних закладів міста. Складовою частиною сайтів є система зворотного зв’язку з громадськістю, завдяки якій населення може отримати відповіді на запитання, що його цікавлять (http://uon.dnepredu.com/uk/site/contact-form.html). Більшість сайтів знаходяться на освітньому шкільному порталі «Класна оцінка». З цією ж метою в соціальній мережі «Facebook» починають створюватись офіційні сторінки структурних підрозділів міської ради, навчальних закладів. Даний процес набирає обертів, оскільки, на відміну від сайтів, використання соціальних мереж є безкоштовним.

У деяких загальноосвітніх навчальних закладах за бажанням батьківської громади функціонують електронні журнали та щоденники. Для ведення цих електронних документів здебільшого використовується інтернет-портал «Мої знання».

Завдяки використанню програми «КУРС: Школа» у 2016 році управлінням освіти забезпечено стовідсоткове формування державних статистичних звітів загальноосвітніх навчальних закладів міста в електронному вигляді та інформаційне наповнення інформаційно-комунікаційної системи «Державна інформаційна система освіти» (ДІСО) (https://diso.gov.ua). Система ДІСО введена в експлуатацію наказом МОН від 31 серпня 2016 року № 1054 з метою дебюрократизації управління системою освіти, спрощення ведення документообігу загальноосвітніх навчальних закладів та оптимізації формування державної статистичної звітності в системі загальної середньої освіти.

Для ведення єдиної бази даних дошкільних навчальних закладів застосовується програма «КУРС: Дошкілля».

З метою забезпечення прозорості доступу до дошкільної освіти в місті функціонує електронна реєстрація дітей до дошкільних навчальних закладів

(https://reg.isuo.org/).

Для проходження атестації педагогами міста запроваджено та активно використовується науково-педагогічний проект «Електронна атестація педагогічних працівників» (https://at.isuo.org/). Наразі експериментальне впровадження проекту «Е-атестація» подовжено й на 2017-2018 навчальний рік.

Для забезпечення належного функціонування єдиного інформаційного простору у всіх загальноосвітніх навчальних закладах введено посаду інженера-електроніка, до обов'язків якого входить надання допомоги адміністрації та педагогам у формуванні електронної бази даних закладу, наповненні інформацією шкільного сайту, забезпеченні ефективного використання комп'ютерної техніки в навчальному процесі. Але, нажаль, справа ремонту та обслуговування комп'ютерної техніки, якої в навчальних закладах з кожним роком стає дедалі більше, вимагає значних фінансових витрат. Дане питання досі не є вирішеним централізовано і залишається повністю залежним від благодійних внесків громадян, а тому вимогою часу є прийняття міською радою відповідних рішень.

Варто особливо підкреслити той факт, що всі вищенаведені досягнення у впровадженні електронного урядування в системі освіти міста Дніпра в дошкільних навчальних закладах втілені не в повному обсязі. А саме: 1) на освітньому порталі «Класна оцінка» функціонують сайти дошкільних навчальних закладів, але штатним розкладом не передбачено посадових одиниць, які повинні наповнювати їх змістом; 2) в дошкільних навчальних закладах, приєднаних до єдиного інформаційного простору міста, працівники садочків намагаються своєчасно отримувати та надавати оперативну інформацію, але в деяких закладах не тільки відсутній Інтернет, але й для виробничих цілей використовуються особисті комп'ютери вихователів.

Тому в найближчих планах міської ради – підключення до широкосмугового Інтернету дошкільних навчальних закладів, встановлення по одному сучасному комп'ютеру до закладу з метою налагодження якісного електронного документообігу. Такі пункти зафіксовані у Програмі розвитку освіти в місті Дніпрі на 2016-2020 роки, яка затверджена рішенням міської ради від 07.09.2016 року № 11/13 [4].

Крім того, Програмою розвитку освіти в місті на 2016-2020 роки передбачено інші заходи з впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема: забезпечення загальноосвітніх, дошкільних навчальних закладів, міжшкільних навчально-виробничих комбінатів комп'ютерною технікою, мультимедійними та інтерактивними засобами навчання, оргтехнікою; організація системної взаємодії закладів та установ освіти засобами конференцзв'язку під час навчально-виховного процесу, загальноміських освітянських семінарів та інших заходів [4].

Попри досить вагомі досягнення освітян міста Дніпра у впровадженні електронного урядування, існує ще багато питань, які передбачено вирішити в недалекому майбутньому. Наприклад, на сьогодні сайт управління освіти здебільшого виконує інформаційно-комунікаційні функції, але для того, щоб він став важливим управлінським інструментом, необхідно розробити та впровадити освітянські адміністративні послуги, які можна надавати громадянам за допомогою сайту.

Однак слід наголосити, що оскільки на поточному етапі впровадження електронного урядування, як правило, здійснюється в рамках експериментальних проектів, а використання інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання функціональних обов'язків не входить до переліку обов'язкових вимог, що ставляться перед управлінцями, то досить часто доводиться стикатися з неприйняттям процесів інформатизації, з неготовністю або небажанням працювати з електронною інформаційною системою з боку тих, хто в першу чергу й повинен сприяти впровадженню даних процесів в управлінську діяльність. Тому на сьогодні успішність та дієвість електронного урядування, у тому числі в системі освіти, безпосередньо залежить від політичної волі керівництва міста та керівництва освітньої галузі.

Існує ще одне питання, яке потребує вирішення не тільки на територіальному, але й на загальнодержавному рівні. Відповідно до Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» у редакції від 30 вересня 2015 року, обов'язковим реквізитом електронного документа є електронний цифровий підпис [5]. Тому переформатування наявного електронного документообігу відповідно до вимог чинного законодавства, створення умов для запровадження використання електронного цифрового підпису під час створення документів – це ще одне нагальне завдання, яке постає перед управлінням освіти департаменту гуманітарної політики.

З метою подальшого впровадження електронного урядування в системі освіти міста актуальним напрямом перспективних досліджень залишається вивчення й аналіз досвіду зарубіжних країн та розробка власної моделі з урахуванням реалій сучасного українського державного управління в освітній галузі.

Список використаних джерел

1.Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16. 2.Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2010 № 2250-р. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80. 3.Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386 - р. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80. 4.Про Програму розвитку освіти в місті Дніпрі на 2016-2020 роки: Рішення Дніпропетровської міської ради від 07.06.2016 року № 11/13 – Режим доступу : http://files.dniprorada.gov.ua/. 5.Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України, редакція від 30.09.2015. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15.

Л. В. Маляр, М. І. Кухта

А.ВОЛОШИН І О.МАРКУШ ПРО РОЛЬ ШКІЛЬНИЦТВА У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ (20-30-і рр. XX ст.)

Сьогодні українська нація вкотре переживає процес національної самоідентичності, у зв’язку з чим постійно зростає інтерес до власного історичного минулого. Дослідники наголошують на важливості грунтовного вивчення й об′єктивного висвітлення фактів про історичний шлях українського народу до національної консолідації як необхідній умові формування національно свідомого, патріотично налаштованого, духовно багатого молодого покоління, яке розуміє свою причетність до історії, сучасності та майбутнього України й свого народу.

Варто зазначити, що національно-культурне життя закарпатоукраїнців упродовж тривалого часу відбувалося в умовах угорської, австрійської, австро-угорської, чехословацької держав. Всупереч їх денаціоналізаторським впливам, зусиллями національно свідомих закарпатських учителів та українських педагогів-емігрантів, зосереджених у Празі, школа на Закарпатті в 20–30-і рр. XX ст. розвивалася на національному підґрунті й акумулювала в собі передовий європейський досвід.

Над цими процесами вивищувалися постаті А.Волошина (педагога, директора Ужгородської учительської семінарії й священика) і О.Маркуша (шкільного вчителя й письменника). Зважаючи на тогочасні соціально-політичні обставини, вони відводили шкільництву вирішальну роль у збереженні національної самобутності закарпатоукраїнців, у поширенні української національної ідеї в краї.

1921 року на сторінках фахового журналу «Учитель» О.Маркуш зазначив (тут і далі цитуємо мовою оригіналу): «С моментом розпаду Австро-Венгріи карпаторуській народ достиг політичноі свободы, но остався еще душевно привязаный до мадярської культуры. Сей народ освободити од сеі - єму чужої культури - велика задача народноі руської школи» [3,с.65]. А.Волошин у підручнику «Педагогіка і дидактика для учительських семінарій» писав: «Народна школа лиш тогда буде правді народною, если работа учителя буде перенята народним духом. Школа должна раз-

вити в учениках любов і одушевленность ко народному языку, ко народным інтересам і народной культурі» [1, с.76]. Зауважимо, що етнонім «український» був заборонений і вимушено замінювався видавцями тотожним етнонімом «руський».

Важливу роль у реалізації національно-патріотичного виховання підростаючого покоління закарпатські педагоги 20-30-х років XX ст. відводили засвоєнню учнями надбань народної культури, вивченню української літератури. У «Методиці народно-шкільного навчання» А.Волошина читаємо: «Література – це образ життя народа. З неї можна черпати моральний світогляд дозрілої любови до родини, одушевлення до добродійств ... Наука літератури повинна представити найкращі перли із рідної літератури, т.є. повинна допровадити учня до порозуміння і полюблення народного духа, народного генія ...» [2, с.58]. У фаховому часописі для вчителів «Наша школа» висловлювалася думка про те, що читанки, підручники, книжки для читання «як своєю формою, так змістом і ідейним проводом повинні закріплювати національну свідомість ученика» [5, с.1].

І хоча в Чехословацькій державі наявними були чинники, які гальмували поширення української національної ідеї на Закарпатті та негативно позначалися на навчально-виховному процесі (мовні плебісцити, високий рівень неграмотності дорослого населення, нестача рідномовних підручників тощо), однак процес вивчення української літератури в досліджуваний період реалізовувався в шкільній практиці досить активно.

Своє бачення пріоритетності національного і релігійно-морального виховання в школі А.Волошин і О.Маркуш втілили в підручниках через добір відповідних текстів для читання. Цікавим є той факт, що кожне наступне видання підручника збагачувалося новими іменами українських письменників, творчість яких, за задумом закарпатських педагогів, мала впливати на формування моральної культури та національної самосвідомості учнів.

Українська література представлена в підручниках А.Волошина та О.Маркуша широким спектром імен, жанровою різноманітністю й багатогранною тематикою [ширше див.: 4], що сприяло формуванню в учнів уявлення про літературу рідного народу як естетичну цілісність. На конкретних прикладах учні переконувалися, що твори української літератури не поступаються за художньою вартістю творам літератур народів світу, що, на нашу думку, стимулювало інтерес до подальшого вивчення рідної літератури й утверджувало почуття національної гідності.

Пропоновані для вивчення в школі твори української літератури, наповнені українознавчим національно-патріотичним і громадянським змістом, сприяли формуванню в учнів якостей свідомих громадян з українською самоідентичністю. І, як зазначено в одній із статей І.Сенька, уже сам підхід до відбору авторів – Шевченко, Глібов, Руданський, Духнович, Ґренджа-Донський, Воробкевич, Федькович, Франко – «формував в учнів тверде переконання, що це представники однієї української культури» [6, с.88], тобто утверджував у свідомості учнів ідею соборності українських земель.

Отже, укладені А.Волошином та О.Маркушем підручники стали дієвим засобом формування національно свідомого покоління закарпатців завдяки вміщеним художнім текстам українських письменників.

Як істинні педагоги А.Волошин і О.Маркуш добре усвідомлювали і роль преси в збереженні національної самобутності закарпатоукраїнців та поширенні української національної ідеї в краї. Саме тому в редагованих ними часописах «Пчілка», «Наш рідний край», «Віночок» читачі знаходили твори і літературознавчі статті, які закорінювали в їх свідомості ідеї соціальної гармонії, людської й національної гідності, свободи, незалежності, виховували почуття любові до свого народу, його культури, звичаїв, рідної мови. Педагогічна преса означеного періоду, на думку дослідників, стала тим феноменом, який допоміг українській школі в чужій державі виховати цілу когорту українських патріотів, які по часі стали учасниками

всеукраїнських визвольних змагань.

Таким чином, дослідження одного з доволі складних етапів становлення і розвитку української національної школи на Закарпатті відкриває можливості для реалізації ідей українознавства в навчально-виховному процесі сьогодення. Досвід укладання підручників закарпатськими освітянами 20 – 30-х років XX ст. може успішно використовуватися сучасною дидактикою.

Список використаних джерел

1.Волошин А. Педагогіка і дидактика для учительських семінарій/Августин Волошин. – Ужгород, 1923. – 76 с. 2.Волошин А. Методика народно-шкільного навчання (на правах рукопису) /Августин Волошин – Ужгород, 1935. – 113 с. 3. Маркуш О. Сами из себе // Учитель. – 1921. – № 5. – С. 65 – 67. 4.Маляр Л.В. Августин Волошин та Олександр Маркуш як автори підручників з літератури, редактори педагогічних часописів: матеріали для студентів гуманітарного напряму підготовки з курсу «Історія педагогіки»/Л.В.Маляр. – Ужгород, 2008. – 40 с. 5. Національне виховання // Наша школа. – 1937. – № 6. – С.12 – 18. 6. Сенько І. Земля з іменем: Краєзнавчі студії / І.М.Сенько. – Ужгород, 1998. – 128 с.

В. В. Лучкевич

МОВНО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

В сучасних дослідженнях домінують лінгвістичний, соціолінгвістичний культурологічний та управлінський підходи до визначення понять «освітня політика» і «мовна політика». Значно менше уваги приділено педагогічному аспекту вивчення означеної проблеми.

У більшості праць сучасних українських дослідників освітня політика розглядається як цілеспрямована діяльність держави щодо забезпечення функціонування, розвитку та удосконалення системи освіти (В. Журавський, К. Корсак, Н. Шульга та ін.). Таким чином, освітня політика є складовою державної політики, що має на меті узгодження й утілення ефективних дій суспільства і держави, спрямованих на розбудову національної системи освіти.

Це твердження знаходить своє відображення і в «Енциклопедії освіти», де зазначено, що державна освітня політика – це «відповідь на суспільні потреби, вимоги, дії/бездіяльність інших суб'єктів освітньої політики, цілеспрямований, відносно стабільний офіційний курс уряду та підпорядкованих йому установ, спрямований на забезпечення функціонування системи освіти» [2, с. 623].

В дослідженнях зарубіжних науковців, освітня політика трактується дещо поіншому. Так, М. Джонс зазначає, що освітня політика – це цілісна система, в якій визначено конкретні цілі розвитку й удосконалення освітньої системи країни, прийнято рішення щодо програми дій і передбачено видатки, які з цим пов'язані, впроваджено ці програми в практичну діяльність, здійснено аналіз ефективності впровадженої у життя програми [4, с. 26]. Як видно з даного визначення, освітня політика розглядається з позицій освітньо-менеджерського підходу. Утім, на нашу думку, такий підхід є доволі дискусійним, оскільки в ньому не враховано особливості розвитку суб'єктів навчально-виховного процесу, що може призвести до протилежних очікуваним результатам освітньої політики. Водночас слід враховувати і передісторію політичних рішень, і соціально-економічний, культурний, релігійний контекст, і ціннісні орієнтації суспільства.

Отож, освітня політика повинна розглядатися на двох рівнях: мікро- та макрорівні. Мікрорівень освітньої політики стосується, передусім, організації, форм, особливостей адміністративної поведінки в школах та університетах, а макрорівень – певного політичних плану й напряму дій держави та інституцій громадянського суспільства.

Важливою компонентом освітньої політики є мовна політика, адже мова виступає як засобом соціалізації, так і складовою розвитку нації через передачу істо-

ричного досвіду та регуляцію суспільних відносин у соціумі.

На основі аналізу Національній стратегії розвитку освіти на 2012-2021 рр. з'ясовано, що в Україні функціонує система безперервної мовної освіти, яка забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами державною мовою, а також дає можливість опановувати рідну мову національної меншини та іноземні мови [3]. У функції освіти входить розвиток високої мовної культури громадян, виховання поваги до державної мови та мов національних меншин, які проживають на території нашої держави, толерантності до носіїв різних мов та культур.

На думку О. Дикан, «мовна політика є однією з форм політики національної і спрямована на регуляцію етногрупових відносин, на впорядкованість цих відносин відповідно до обраних політичних цілей і цінностей за допомогою конкретних практичних заходів» [1]. Водночас тут не враховано глобалізаційні процеси, в яких Україна також бере участь. Тому дане поняття потребує певних уточнень.

Аналізуючи мовну політику Європейського Союзу, Ульріх Аммон підкреслив, що вона «покликана збалансовувати складні, часто хаотичні інтереси, не ставлячи під загрозу єдність спільноти. Тому вона повинна гарантувати ефективне співробітництво між інституціями ЄС. Вона також покликана зробити так, щоб мовні бар'єри не були перешкодою для законом гарантованого громадянам ЄС права на транснаціональну мобільність та розвитку пан'європейської політичної спільноти» [5, с. 180]. Таким чином, мовна політика ЄС включає і мовну освіту, і міжкультурне та міжнаціональне співробітництво.

Підсумовуючи усе вище наведене, зазначимо, що поняття «освітня політика» та «мовна політика» є тісно пов'язаними і визначають стратегію розвитку будь-якої цивілізованої країни. Відтак мовно-освітня політика може трактуватися як цілеспрямований офіційний курс держави спрямований на розвиток мовної, висококультурної особистості, яка володіє рідною та іноземною мовами, поважає різні національні культури, володіє міжкультурною компетенцією як базовою для сприйняття нових знань і нового досвіду.

Список використаних джерел

1.Дикан О. В. Мовна політика як важливий фактор мовного розвитку [Електронний ресурс] / О. В. Дикан. – Режим доступу : http://intkonf.org/dikan-ov-movna-politika-yak-vazhliviy-faktor-movnogo-rozvitku/. – Назва з екрана. 2.Енциклопедія освіти / [відп. ред. В.Г. Кремень]. – К. : Юрінком- Інтер, 2008. – 1040 с. 3.Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс] / Міністерство освіти та науки України. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf. 4.Яновський А. Школа громадянина: американський досвід – наші потреби / А. Яновський. – Львів : Літопис, 2001. – 218 с. 5.Ammon U. Do You Speak European? / U. Ammon // Culture Report Progress Europe. Edited by the Institut für Auslandsbeziehungen and the Robert Bosch Stiftung in co-operation with the British Council, the Swiss Art Council Pro Helvetia and the Foundation for German-Polish Cooperation. – Stuttgart : ifa, 2007. – P. 180–193.

Н. В. Стефіна

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДОЦІЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства проблема формування духовності духовної культури особливо актуальна. Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції щодо розвитку освіти. З'явилася нагальна потреба суспільства у творчих діяльних, обдарованих, інтелектуально і духовно – розвинених громадянах. Важлива роль у вирішенні цієї проблеми належить музичному мистецтву [5]. У зв'язку з цим перед музичною педагогікою постає багато проблем, серед яких однією із найбільш нагальних є проблема розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. Її наукова розробка природно випливає з тих

вимог, які ставляться перед вчителем музичного мистецтва і безпосередньо впливає на теорію і практику музично – педагогічної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Багато уваги проблемі розвитку творчих здібностей школярів приділяли такі видатні діячі вітчизняної та зарубіжної народної освіти, як: О. Апраксіна, Ш. Амонашвілі, Н. Ветлугіна, Л. Виготський, О. Гуминська, Л. Дмитрієва, Т. Жданова, Д. Кабалевський, Г. Костюк, Г. Падалка, Е. Печерська, Г. Рігіна, О. Ростовський, В. Сухомдинський, Н. Черноіваненко. Новаторство їхніх педагогічних досліджень полягає, перш за все, в тому, що спрямовані вони на інтенсивний розвиток творчих сил дитини.

Мета статті – розглянути теоретичні положення щодо доцільності і перспективи використання музичного мистецтва як ефективного засобу розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку засобами музичного мистецтва, ми звертаємося до педагогічної спадщини таких науковців, педагогів – музикантів, як: О. Апраксіна, Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, О. Гуминська, Н. Гродзенська, Ж. Е. Далькроз, Д. Кабалевський, З. Кодай, К. Орф, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Ростовський, В. Шацька, С. Шацький, Б. Яворський.

За останні роки музична педагогіка досягла серйозних результатів та світового визнання. Можна стверджувати, що музичне мистецтво відіграє дуже важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей, тому в сьогоденні знову воно офіційно визнане найважливішим [3, с. 9-22; 2, с. 3-5].

Але перш, ніж говорити про розвиток творчих здібностей дітей, слід, на наш погляд, розглянути дефініції означених понять [4].

Психологи Л. Виготський [2], Б. Теплов [10] розглядають поняття «здібності» як індивідуальні особливості особистості, які дають їй можливість забезпечувати успіх у діяльності та легкість у оволодінні нею. У розвитку здібностей дуже важливу роль відіграють задатки – деякі генетично – детерміновані анатомо – фізіологічні особливості нервової системи, що являються індивідуально – природною передумовою формування і розвитку здібностей: 1) обумовлюють різні шляхи формування здібностей; 2) впливають на якісний рівень розвитку здібностей; 3) забезпечують швидкість розвитку здібностей.

«Здібності» – поняття динамічне, їх формування приходить лише у процесі організованої діяльності [4].

З точки зору А. Петровського [7, с. 263-265], «здібності» – це такі психологічні особливості людини, від яких залежить успішність у здобуванні знань, умінь і навичок.

Як бачимо, науковці висвітлюють поняття «здібність» з різних боків, що дає можливість розуміти його все ширше та об'ємніше.

Оскільки в своїй статті ми досліджуємо процес розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку то вважаємо за необхідне розглянути також поняття «творчість» і «творчі здібності».

Б. В. Асаф'єв писав, що «творчість» сприяє більш глибокому засвоєнню музичного матеріалу і розвитку музикальних здібностей [1, с. 106-107].

Видатний педагог – науковець В. О. Сухомлинський розглядає «творчість» як діяльність, у котрій розкривається духовний світ особистості, це своєрідний магніт який притягує людину до людини [9, с. 554-555].

На нашу думку, «творчість» – це духовна діяльність, результатом якої є побудова оригінальних цінностей.

У дослідженнях Л. С. Виготського, Л. М. Леонтьєва, В. Н. Мясищева, Б. М. Теплова та інших вчених «творчі здібності» трактуються як комплекс індивідуально – психологічних властивостей і якостей особистості, які в найбільшій мірі відповідають певним видам діяльності і забезпечують людині найбільший успіх у її

здійсненні. Ці дослідження засвідчили також, що творчі здібності формуються і проявляються лише в конкретних видах діяльності.

Ми вважаємо, що «творчі здібності» – це індивідуальні особливості людини, які проявляються в бажанні самовиражатися у прагненні оригінально, неординарно, творчо виконувати будь – які завдання в різних видах діяльності.

Психологічна наука стверджує, що дітям молодшого шкільного віку притаманні конкретність і водночас неабияка образність оточуючого світу та активне ставлення до нього, естетичне світосприймання, готовність до дій. Це свідчить про високий рівень творчих здібностей дітей цієї вікової категорії. У цьому контексті актуалізується роль музичного мистецтва, як ефективного засобу музичного виховання, результатом якого є емоційний, інтелектуальний та творчий розвиток особистості дитини. Саме перед вчителем музичного мистецтва постає завдання «формування основ музичної культури учнів на уроках музичного мистецтва в початкових класах як духовної складової, що неможливе без розвитку їх музикальності, творчості» [8].

Акцентування значення музичного мистецтва (поряд з іншими видами мистецтва) в загальноосвітній школі, дозволяє розглядати в якості більш істотного елемента змісту музичної освіти досвід музично – творчої діяльності. Уроки музичного мистецтва – основна форма навчання учнів молодшого шкільного віку музики. Вони насичені різноманітними формами, методами, прийомами роботи музикою, новою інформацією. Чергування слухання музики, бесіди, хорового співу («клас – хор»), музично – ритмічних рухів, вивчення елементів музичної грамоти, гри на дитячих музичних інструментах, творчої діяльності (створення вокальних, інструментальних, ритмічних, імпровізацій; інсценізація пісень і казок тощо), при виваженому дозуванні дозволяє активізувати увагу учнів їх активність та зацікавленість, позбавляє скутості, сприяє творчому самоствердженню учнів молодшого шкільного віку.

Під час співу, виконання музично – ритмічних рухів, пластичного диригування під час слухання музики, гри на дитячих музичних інструментах, створенні різновидів імпровізацій відбувається інтенсивний музично – творчий розвиток, тобто активізується засвоєння учнями молодшого шкільного віку необхідних знань, умінь та навичок, формується досвід творчої музично – виконавської діяльності, на основі якого дитина сприймає музику більш свідомо.

Отже, музичне мистецтво дарує всім без винятку дітям радість творчості, окриляє їх віру у власну спроможність творити, а отже є ефективним засобом розвитку їхніх творчих здібностей.

Висновки. Особливість музичного мистецтва полягає в тому, що навчити творчості учнів молодшого шкільного віку можна лише через різноманітну музично – творчу діяльність на уроках музичного мистецтва. Для цього потрібно створити необхідні оптимальні (найкращі) умови для пробудження та активізації в учнів молодшого шкільного віку творчих імпульсів, спрямованих на пізнання радості творення. Чим раніше розпочати таку роботу з учнями молодших класів на уроках музичного мистецтва, тим більше шансів, що творчі можливості дітей не згаснуть, а розвинуться у різноманітній музичній діяльності, яку їм дарує музичне мистецтво на уроці, щоб проявитись згодом у всіх сферах соціально – корисної діяльності.

Список використаних джерел

1.Асафьев Б. В. Музыка в современной общеобразовательной школе / Б. В. Асафьев // Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия / Сост. О. А. Апраксина. – М. : Просвещение, 1990. – С. 106-107. 2.Виготский Л. С. Воображение и творчество в детском воздасте. Психолог. очерк: книга для учителя / Л.С. Выготский. – М. : Владос, 2007. – 121 с. 3.Концепція загальної середньої освіти (12-ти річна школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2000. – № 2. – С. 9-22. 4.Максименко С. Д. Загальна психологія: Навч. посібник. – Вид. друге, перероб і доп. / С. Д. Максименко. – К. : «Центр навчальної літератури», 2014. – 516 с. 5.Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2010. – № 9. – С. 4-6. 6.Освіта України XXI століття. Державна національна програма: Збірник нормативно – правових актів з питань загальної середньої освіти. – К., 2010. – Т. 1. – С. 3-5.

7.Психологический словарь / Под общ. ред. А. В. Петровського. – М. : Просвещение, 1990. – С. 236-265. 8.Стефіна Н.В. Педагогічна скринька майбутнього вчителя: Навчальний посібник для студентів, аспірантів, викладачів, методистів, керівників практики середніх та вищих педагогічних навчальних закладів, вчителів шкіл різного типу / Н.В.Стефіна. – Суми : Сум ДПУ імені А.С.Макаренка, 2006. – 328 с. 9.Сухомлинський В. О. Про виховання красою / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори у 5- ти тт. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 3. – С. 554-555. 10.Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М., 1947.

Ю. О. Ярмоленко

ГОЛОВНІ ПРОБЛЕМИ АГРАРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Перетворення агропромислового комплексу у високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки є можливим лише за рахунок його модернізації та інноваційно-інвестиційного розвитку технологічної бази агровиробництва. Вирішити цю проблему можливо, у першу чергу, за рахунок формування та розвитку інтелектуального капіталу, носіями якого є працівники. Однак без належного фінансового забезпечення ефективне відтворення й використання існуючого потенціалу аграрного сектору й продукування знань та ідей, що становлять основу економічного розвитку галузі, є неможливим. Існуючий на сьогодні механізм фінансування потребує удосконалення в частині оптимізації структури державних витрат на наукову діяльність за напрямами, а також розроблення й запровадження механізму залучення приватного капіталу для інвестування у розвиток системи аграрної освіти. Від цього залежить наскільки зможе наша держава скористатися плюсами глобалізації та європейської інтеграції, що дало б можливість забезпечити зростання аграрної галузі й просування її у напрямку сталого розвитку, який висуває більш високи вимоги до підготовки фахівців. Ці вимоги пов’язані з необхідністю отримання грунтовних знань з економіки, екології й соціального захисту (що є складовими сталого розвитку), а також професійного їх об’єднання з метою гармонійного розвитку суспільства. Система ж української аграрної освіти сьогодні зберігає багато ознак застарілої моделі освіти і не відповідає сучасним реаліям. На нашу думку, реформування аграрної освіти, науки як і промисловості повинно відбуватися одночасно з реформуванням аграрного виробництва.

Уже тривалий час в країнах ЄС дискутуються питання відносно ролі і місця вищої аграрної освіти –а саме, наскільки аграрна економіка є специфічною і чи не може вона просто бути інкорпорована в систему загальних економічних знань. Тож, на відміну від професійних шкіл, де навчають спеціалістів робітничих спеціальностей, із сильним акцентом на отримання практичних знань, система вищої освіти поступово універсуалізується. Аналогічні процеси відбуваються і в Україні. Так, до 2015 року підготовка кадрів для аграрного сектору в Україні була відокремлена від загальної системи освіти і перебувала в компетенції міністерства аграрної політики і продовольства, яке було основним її клієнтом і визначало шляхи розвитку аграрної освіти. На початку 2015 року уряд передав сільськогосподарські ВНЗ у сферу управління Міністерства освіти і науки України. Це дозволило аграрної освіті більш тісно інтегруватися із загальною системою освіти країни. У зв’язку з набраннням у 2014 році чинності Закону України «Про вищу освіту» вища школа України сьогодні також зазнає активних змін, триває й реорганізація роботи аграрних вищих навчальних закладів. Сьогодні в системі аграрної освіти України функціонують 116 ВНЗ I-IV рівня акредитації: з них 17 ВНЗ III-IV рівня акредитації та 22 ВНЗ I-II рівня акредитації. У той же час в структурі ВНЗ III-IV рівня акредитації знаходиться 77 навчальних закладів I-II рівня акредитації з окремими правами юридичної особи. У 2014 р. загальний контингент студентів аграрних ВНЗ I-IV рівнів акредитації складав 145,3 тисячі осіб. За державним замов-

ленням навчалися понад 78,5 тисяч, близько, 60% з яких – сільська молодь. Щороку на денній формі навчання повну вищу освіту здобувають 9 тисяч осіб. На заочній формі - 8,8 тисяч. Понад 75% відсотків випускників, які навчались за державним замовленням у 2014 році отримали направлення на роботу. Навчальний процес забезпечували близько 6,2 тисяч науково-педагогічних працівників та 6,5 тисяч педагогічних працівників. Крім того, в системі аграрної освіти функціонує розгалужена мережа закладів післядипломної освіти, яка включає 34 установи, де щорічно підвищують кваліфікацію до 25 тисяч керівників підприємств, спеціалістів аграрної галузі, викладачів. Підготовку робітничих кадрів здійснюють 26 професійно-технічних навчальних закладів першого атестаційного рівня [3]. Наукові дослідження і практика показують, що, нажаль, такий багатий потенціал аграрної освіти України використовується не достатньо ефективно, враховує сучасні вимоги [1;2;3]. Так, офіційні звіти свідчать, що майже сто відсотків випускників - аграріїв працевлаштовуються за спеціальністю, але ж практика показує, що більшість з них не йдуть працювати на агарне виробництво й перекваліфіковуються. Лише половина молодих фахівців прибувають в перший рік після закінчення ВНЗ аграрного сектору до місць розподілу на підприємства аграрного сектору. А через рік залишається працювати там лише кожен п’ятий [1]. Така ситуація склалася тому, що нині через соціально-політичні чинники в Україні сформувалося негативне ставлення до села та роботи на землі. Ситуацію можуть змінити агрохолдинги, яких дедалі більше з’являється в Україні, які дбають про забезпечення підприємств висококваліфікованими кадрами і готові співпрацювати з ВНЗ.

Головними проблемами української аграрної системи освіти (як загалом і всієї системи освіти) є: 1) невідповідність сучасним інноваційним проектам і наукомістким технологіям; 2) недостатня взаємодія із роботодавцями; 3) брак матеріально-технічних та інформаційно-комунікаційних ресурсів; 4) неналежне фінансування.

Тому, необхідно, перш за все, долати розрив між змістом освіти і реальними потребами інноваційної економіки, по-друге - створювати бізнес-інкубатори для розвитку й підтримки молодіжних бізнес-проектів. В умовах постійних змін підготувати кваліфікованого фахівця без проходження довготривалої практики студентів на виробництві не можливо, тому її треба вводити у навчальний процес. Крім того, необхідна реалізація концепції безперервної та багаторівневої аграрної освіти, орієнтованої на цілісний розвиток особистості, підвищення соціальної адаптації у сучасному мобільному світі. Головними умовами аграрної освіти європейського рівня повинно бути: створення університетів дослідницького типу й розвиток науково-навчальних центрів. Це забезпечить розробку конкурентоспроможної інноваційної наукової продукції та буде сприяти просуванню результатів науково-дослідних робіт вітчизняних вчених на міжнародний ринок наукомісткої продукції, рівень якої сьогодні дуже низький. Реформування аграрної освіти з врахуванням європейської інтеграції і вимог сталого розвитку зробить українських фахівців конкурентоздатними як на внутрішньому, так і на світовому ринках.

Список використаних джерел

1. Гришко Л. Агрономи, але не землероби – особливості аграрної освіти в Україні/Л.Гришко.– [Електронний ресурс]Режим доступу: http://dw.de/152V6.]. 2.Кобець А.С., ПугачА.М. Сучасний стан освітніх послуг у сфері вищої аграрної освіти в Україні [Електроний ресурс] Режим доступу:ISSN 2311-6420 (Print), ISSN 2413-8231 (Online). 3. Павленко О. Нова освіта – шлях до сучасної системи формування людського капіталу [Електронний ресурс] Режим доступу : http://blogs.ukrinform.gov.ua/blog/oleksiy-pavlenko/nova-osvita-shlyah-do-suchasnoyi-systemy-formuvannya-lyudskogo-kapitalu.].

СЕКЦІЯ VI
РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ВНЗ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ

О. М. Лозова

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ РОЗВИТОК У СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті від випускника вузу очікує: високої освіченості і культури; високої кваліфікованості спеціаліста; здатності до творчої праці; здатності до професійного розвитку впродовж життя; мобільності і результативності у швидкому освоєнні та впровадженні новітніх інформаційних технологій.

Щоб забезпечити ці кваліфікаційні якості, які включені в стандарти, не тільки система викладання мусить бути сучасною, але і студенти повинні виховувати в собі інноваційні якості майбутнього спеціаліста, бо вічні слова К. Ушинського: «Поставте наді мною сто талановитих учителів, якщо я не захочу, ніхто з них нічому мене не навчить».

Виховання інноваційних якостей майбутніх спеціалістів залежить від: 1) оптимального психологічного клімату в групі, використання демократичного стилю спілкування; 2) готовності викладачів і студентів до творчої діяльності; 3) наявності позитивної внутрішньої мотивації до навчання.

Особливістю навчання в музичному училищі є потреба розвивати свої вокальні здібності і удосконалювати гру на певному інструменті. Тобто в навчальному плані з I курсу велика увага приділяється саме фаховим дисциплінам. Але сьогодні без глибокої базової освіти людина не може реалізувати себе як фахівець.

Для цього викладачі циклової комісії соціально-економічних та гуманітарних дисциплін намагаються виховувати гордість і любов до обраної професії такими методами: а) у процесі теоретичного і практичного навчання; б) за допомогою виховних заходів (літературних читань, круглих столів, театралізованих мистецьких заходів українською та англійською мовами); в) залучати студентів до різноманітних спортивних змагань.

Активність студентів не народжується на пустому місці. Досвід роботи свідчить, що деякі студенти не мають мотивації до навчання. Тому завдання викладачів – навчити майбутнього фахівця усвідомити необхідність творчого підходу до освіти, всіляко заохочувати студента дізнатися про нове, зберегти його зацікавленість дисципліною (спеціальністю), сприяти розвитку логічного мислення, тобто перетворити студента з об’єкта навчального впливу на суб’єкта активного творчого процесу.

Практичний досвід переконує, що головне у вивченні соціально-економічних та гуманітарних дисциплін – це наявність мотивації у студентів.

Мотивація – це невід’ємний елемент процесу навчання, який забезпечує його функціонування та ефективність, визначає напрями розвитку особистості студента, які відповідають специфіці обраних мотивів і є складною їхньою сукупністю.

Визначаючи провідну роль мотивації у вивченні соціально-економічних та гуманітарних дисциплін, викладачам слід чітко уявляти способи її формування. Формування мотивації – не перекладання в голову студента вже готових мотивів та цілей, а, перш за все, створення умов для виявлення внутрішніх мотивів навчання,

усвідомлення їх, щоб надати їм спонукальної сили, та подальшого розвитку мотиваційної сфери.

Шляхи формування мотивації навчання передбачають створення умов для виникнення пізнавального інтересу в процесі навчання: 1) інформація, яка отримується, усвідомлюється як корисна, отримання знань набуває особитісного змісту; 2) на занятті панує творча атмосфера; 3) активність студента чи розв'язання поставлених завдань отримує позитивну оцінку, схвалення; 4) приклад викладача: якщо викладач сам не є внутрішньо вмотивованим, не любить свою дисципліну, то студенти обов'язково відчують це і прийдуть до висновку, що предмет, як такий, позбавлений всякого інтересу.

Можна зробити висновок, що обставини, які надають студентам автономію, підтримують їхню компетентність та впевненість у собі, посилюють внутрішню мотивацію, тоді як обставини, які контролюють студентів, тиснуть на них, підкреслюючи їхню некомпетентність, не надають адекватної інформації про просування в навчанні, послаблюють її.

Які ж форми та методи можуть забезпечити впровадження таких умов?

В основі повинен лежати диференційований підхід, зокрема: 1) ураховувати різні рівні та типи мотивації студентів (для цього варто проводити періодичні заміри мотивації, реєструючи їх динаміку розвитку як в окремого студента, так і в колективі); 2) ураховувати психологічні особливості студентів: види та індивідуальні відмінності пам'яті, темпераменту, здібності та ін. 3) рівень знань студентів.

У цьому може допомогти правильна організація роботи в малих групах. Зокрема, принцип комплектування студентів у малі групи має велике мотиваційне значення.

Поряд з традиційними дидактичними методами слід широко впроваджувати в навчальний процес сучасні інформаційні технології; чільне місце серед яких – робота з комп'ютером.

Упровадження сучасних інформаційних технологій на заняттях соціально-економічних та гуманітарних дисциплін має ряд методичних переваг: 1) підвищення ефективності навчального процесу за рахунок одночасного подання викладачем теоретичного матеріалу та демонстрації ілюстративного матеріалу з високим ступенем наочності; 2) можливість навчити студентів використовувати комп'ютерну техніку для вирішення навчальних і трудових цілей; 3) організація індивідуальної роботи студентів, розвиток їхньої самостійності та творчості; 4) розвиток наочно-образного мислення; 5) формування навичок роботи з інформацією.

Отже, формування стійкого рівня мотивації вимагає від викладача уважно ставитись до підбору відповідних навчальних матеріалів, які б мали комунікативну, професійну цінності, творчий характер, стимулювали б розумову діяльність студентів.

Джерела мотивації забезпечення якості знань: 1) особистість викладача, його високий професіоналізм, здатність до психологічного впливу; 2) методика проведення занять; 3) навчальні матеріали, їхня актуальність і доступність; 4) організація індивідуальної позааудиторної діяльності студентів; 5) зміцнення зв'язку між навчальним закладом і роботодавцем, щоб орієнтуватися на потреби ринку праці (або орієнтація на продовження навчання в консерваторії, музичній академії та в інших вищих навчальних закладах).

З. М. Комаринська

СПЕЦИФІКА ТА ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НЕФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

Кожен період людського буття сьогодні стає історією завтра. Людство завжди цікавило: хто ми, звідки прийшли, куди йдемо, яке наше призначення? Сьогодні поширеним є явище, яке Ч. Тейлор назвав «кризою ідентичності». Він характеризує

її як гостру форму дезорієнтації, яку люди висловлюють у формі незнання того, хто вони такі, …яку можна тлумачити як радикальну невизначеність їх позиції [1,с.19]. Важливим різновидом ідентичності є національна ідентичність, яка утворюється внаслідок поєднання природних та соціальних складових, серед яких - розуміння досвіду історичного минулого та інтересів майбутнього [1,с.21]. Як же формується оце «розуміння досвіду історичного минулого та інтересів майбутнього»?

В сучасній Україні немає чітко визначеної національної ідентичності і у цьому, на наш погляд, основна проблема розвитку нашої державності й утвердження України у світі. Яким чином можна змінити цю ситуацію? Одним з дієвих та ефективних способів є освіта. Україна живе в період військової агресії Росії, яка мимоволі дає новий поштовх до прискорення утвердження національної ідентичності українців. У наш час, як ніколи до цього, особливої актуальності набуває вивчення історичного досвіду минулого, досвіду боротьби, перемог і поразок, досвіду творчості, винаходів та відкриттів видатних особистостей України, чий внесок у розвиток держави є неоціненним. Але передовсім – це досвід нашого державотворення. Саме це схематично окреслене коло питань у їх проблемному викладі з використанням новітніх та перевірених практичним застосуванням методик має стати основою у викладі дисципліни «Історія України» у сучасних ВНЗ нашої держави.

З часу відновлення незалежності України вища освіта зазнала багатьох нововведень, реформ у руслі світового освітнього простору, як от, Болонський процес і т. ін. Багато переваг у діяльності вишу має академічна автономія. У контексті європейської освітньої інтеграції було проголошено скасування обов’язковості вивчення дисциплін загальної підготовки гуманітарного циклу. Почався процес різкого скорочення годин на викладання історії України, історії української культури, етики та естетики, педагогіки, психології, української мови, об’єднання їх у блоки, вилучення окремих з них із навчальних планів підготовки спеціалістів узагалі, мотивуючи тим, що наприклад, дисципліни «Українська мова» та «Історія України» вивчають у середній школі, а також необхідністю збільшення кількості годин для вивчення дисциплін фахового спрямування. Заради справедливості слід зауважити, що із включенням сертифікату ЗНО із історії України як обов’язкового чи за вибором абітурієнта при подачі документів для вступу до ВНЗ дещо зріс рівень базових знань з історії. Однак відчутними є прогалини при встановленні причинно-наслідкових зв’язків між подіями і фактами, складність при аналізі подій минулого й сьогодення, творенні альтернативних моделей розвитку подій. Це є якраз те, чого середня школа дати не може через вікові особливості своїх вихованців.

Безумовно, реформа вищої освіти необхідна та назріла давно. Однак питання фаховості майбутніх спеціалістів шляхом зменшення до мінімуму кількості годин дисциплін загальної підготовки чи ліквідації їх не вирішиться. Особливо слід взяти до уваги сьогоднішню ситуацію в Україні, коли українське свідоме громадянство перебуває в умовах боротьби за власну державу, мову, символи, національних героїв. Сьогодні, як ніколи, є актуальними слова Ж. Мишле: «Хто буде дотримуватися тільки сьогодення, сучасного, тому не зрозуміти його, сучасного» [1, с.70].

Отож, яким чином слід модифікувати підхід до викладання історії України у вищій школі? По перше, зробити його проблемним. Брати до розгляду ті питання, які викликають жваві дискусії у нинішньому суспільстві, ЗМІ, з яких не сформована чітка позиція. По друге, відмовитися від спроб «втиснути» у програму курсу усю історію народу у його хронологічному вимірі. Як зазначає П. Горохівський, «сучасна методика повинна спиратися не на засвоєння давно відомих істин, а на творення проблемної атмосфери навчання.., робити з історичного матеріалу висновки морального характеру, які б безпосередньо стосувалися його життя» [2, с. 4]. Тому варто поширювати компетентісний підхід до освіти, який передбачає на основі здобутих знань вміння вирішувати завдання, які ставить суспільно-політична ситуація в державі, обирати стратегію рішень відповідно до історичних

надбань українського народу, мати активну громадянську позицію. Слід застосовувати знання з повсякденної історії для розуміння політичних процесів, для розвитку особистості [3, с. 17-18]. По третє, у контексті євроінтеграційних прагнень України зробити акцент на розгляд й аналіз ролі та місця України у світовому просторі, презентувати Україну як частину світової спільноти. Без контексту світового цивілізаційного поступу, на думку С. Віднянського, неможливе відтворення повної та об'єктивної національної історії, з'ясування місця і ролі України та українського народу у всесвітньому історичному процесі [4, с. 170].

Поряд із загальносвітовими тенденціями при викладі української історії, не слід забувати і про краєзнавчі аспекти. Для адаптації у середовищі студентської молоді, налагодження контактів з представниками різних регіонів України, розширення світогляду загалом вартує виділити час і для цього напрямку навчальної діяльності. Особливий наголос слід робити на врахуванні специфіки вишу та вводити окремою темою вивчення історії галузі, навчального закладу, особистості, чиє ім'я носить ВНЗ і т. п.

Таким чином, зберігши гуманітарну складову в навчальних планах нефахових спеціальностей і давши новий поштовх до вивчення історії України у вищій школі, спільними зусиллями освітян-науковців виховаємо нову генерацію справжньої української інтелігенції, потребу в якій гостро відчуває сьогодні Україна.

Список використаних джерел

1.Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності: навч.посіб / [кол.авторів; за ред. Т. С. Смовженко, З. Е. Скринник]. – К.: УБС НБУ, 2015. – 609 с. 2.Горохівський П. І. Вивчення курсу «Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі»: Методичні рекомендації для магістрантів денної та заочної форми навчання / П. І. Горохівський. – Умань: ПП Жовтий О., 2013. – 8 с. 3.Актуальні проблеми викладання історії України та історії української культури у вищій школі: матеріали міжвузівського науково-методичного семінару (м. Київ, 18 грудня, 2009 р.) / Відп. ред. С. О. Костилєва. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка» , 2010. – 89 с. 4.Віднянський С. В. Стан, проблеми та перспективи досліджень зі всесвітньої історії в Україні / С. В. Віднянський // Український історичний журнал. – 2010. - № 5. – С. 166-179.

В. В. Чмель, І. М. Ахмад

ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Сучасний світ суттєвих змін внаслідок глобалізації та необмежених можливостей, що відкриваються перед студентами, значно змінює роль іноземної мови, як у суспільному житті, так і у професійному зростанні майбутніх фахівців. Іноземна мова перетворюється зі звичайного предмета на засіб реалізації особистості. Нова мовна політика в українській освіті передбачає вивчення двох іноземних мов ще у школі. Вищі технічні навчальні заклади ще не готові перехопити цю естафету. Проте підхід до навчання студентів інженерних спеціальностей змінюється відповідно до вимог часу.

Одним з засобів реалізації нової мовної політики є безперервна освіта, яка відображає об'єктивні потреби суспільства на певному етапі свого розвитку. Принцип безперервності можна розглядати як узгодженість та наступність навчання на всіх етапах освітнього процесу. Згідно з І.К. Войтович, основними принципами функціонування системи безперервної освіти являються [1]: 1) безперервність освіти починаючи з раннього віку та закінчуючи після університетською освітою в усьому її різноманітті; 2) реалізація принципу «освіта крізь все життя» дозволяє дорослим повернутися до навчання в будь-якому вигляді та у будь-який час; 3) вільний вибір траєкторії навчання, що дозволяє обирати програми та черговість їх опанування; 4) академічна мобільність, що дозволяє перехід між освітніми програмами додаткової освіти в межах одного рівня; 5) можливість паралельної реалі-

зації різнорівневих освітніх професійних програм; 6) модульний принцип формування навчальних планів та програм, що дає можливість узгодити та збільшити кількість рівнів в межах однієї програми , а також переходити на різні рівні інших освітніх програм; 7) наступність навчальних програм дає можливість безперервного іншомовного навчання.

Останніми роками мобільність студентів значно збільшується, підвищується активність міжнародного співробітництва в професійній сфері. Все більше студентів від'їжджає на навчання в країни Європи за програмами обміну ERASMUS +, багато з них шукають застосування своїм знанням та навичкам в іноземних компаніях. Це, в свою чергу, вимагає від технічних університетів ефективно впроваджувати нові методи та підходи до викладання іноземних мов. Англійська мова для спеціальних цілей (English for Specific Purposes) і є тим інструментом, що дозволяє студентам та випускникам технічних спеціальностей фаховою обмінюватися інформацією з закордонними спеціалістами, приймати учать в конференціях, виступати з доповіддю, професійно робити презентації іноземною мовою. Викладачі іноземної мови Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського широко використовують автентичні матеріали, рольові ігри, відео та аудіо записи, розробляють комплекси вправ до них, щоб вдосконалювати знання студентів та мотивувати їх до вивчення мови.

Також постійно оновлюються навчальні програми згідно з вимогами часу, рекомендаціями Британської ради та потребами майбутніх фахівців. Одним з нових методів роботи став переклад реальних патентів фірми Боїнг студентами старших курсів, що дало їм, з одного боку, гарну перекладацьку практику справжніх документів, а з іншого, розуміння необхідності вивчення іноземної мови на практиці.

Отже, на сучасному етапі без знання іноземної мови неможливий жоден вид діяльності молодого, перспективного фахівця, який прагне професійного зростання, вивчення сучасних світових та вітчизняних досягнень та вирішення проблем з урахуванням власного та закордонного досвіду.

Список використаних джерел

1.Войтович И.К. Непрерывное образование в США: теория и практика: Монография / Войтович И.К. – Ижевск: Изд-во «Удмурдский государственный университет», 2010. – 197 с.

Г. С. Алєксєєва

WEB-КВЕСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Останнім часом навчальний процес у вищих навчальних закладах України перебуває в процесі змін під впливом глобальної інформатизації суспільства. Обсяг інформації постійно зростає і набуває все більшого значення, поширюється використання новітніх технології в процесі викладання традиційних дисциплін. Для ефективного засвоєння великої кількості інформації, з яким сучасний студент стикається кожен день свого навчання, йому необхідно володіти інформаційною культурою (ІК).

Поряд з питанням формування інформаційної культури у вітчизняних студентів, постає питання формування ІК у студентів-іноземців, кількість яких постійно зростає у вишах України. Під час навчання у вищому навчальному закладі у іноземців виникають певні мовні труднощі (мовний бар'єр, труднощі обробки іноземної мови, ефект іноземної мови), через те, що мова їхнього навчального середовища не є для них рідною. Тому для успішного розв'язання навчальних завдань, взаємодії з викладачами та іншими студентами, а також спроможності сприймати та передавати інформацію в належному обсязі, у студентів-іноземців має бути

сформована інформаційна культура. І оскільки мова йде про іноземних студентів, особливої уваги заслуговує комунікативний компонент [1].

Технологія Web-квест має великий потенціал у формуванні комунікативного компоненту інформаційної культури. Web-квест – це певна навчальна структура, яка використовує посилання на певні ресурси в мережі Інтернет та завдання для мотивації студентів. Інтернет виступає в ролі основної бази для пошуку інформації. Ця технологія дозволяє студентам дослідити поставлене перед ними завдання, застосовуючи власний підхід та приймати неоднозначні рішення; вона розвиває здібності до самостійної діяльності та до осмисленого опрацювання великого обсягу інформації [2].

Цей інструмент представляє для нас інтерес, адже він спрямований на розвиток навичок пошуку, збирання та аналізу інформації. Крім того, розподілення за ролями у процесі виконання Web-квесту сприяє безпосередньо розвитку комунікативних здібностей іноземних студентів, що є основою комунікативного компоненту при формуванні ІК студента. Особливо, якщо мова йде про багатонаціональні групи, де єдиною спільною мовою є мова їхнього навчального середовища.

За результатами спостереження за багатонаціональними групами студентів в процесі виконання завдань за Web-квестом з дисципліни «Російська мова», було виявлене: 1) суттєве підвищення мотивації до виконання завдання; 2) зацікавленість у вірному та швидкому виконанні завдання; 3) бажання до комунікації з іншими членами групи; 4) прагнення до оригінальної презентації в умовах суперництва з іншими групами.

Отже використання вищезгаданої технології сприяє формуванню комунікативного компоненту ІК, подоланню певних мовних труднощів, а також підвищення мотивації до загального процесу навчання в іноземних студентів.

Список використаних джерел

1.Алєксєєва Г.С., Синельник І.В. Особливості комунікації в інформаційному суспільстві в контексті формування інформаційної культури студентів // Матеріали ІІІ міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Інновації у сучасному світі» . – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД» , 2017. С. 7 – 11. 2.Шульгина Е. М., Обдалова О. А. Организация управляемой самостоятельной деятельности студентов посредством технологии веб-квест как условие успешности формирования иноязычной коммуникативной компетенции // Вестн. Том. гос. ун-та . 2013. №376. Електронний ресурс: http://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-upravlyaemoy-samostoyatelnoy-deyatelnosti-studentov-posredstvom-tehnologii-veb-kvest-kak-uslovie-uspeshnosti (дата звертання: 05.05.2017).

К. О. Власенко

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАЦІ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Виховання ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці у студентів вищих аграрних навчальних закладів набуває особливого значення в умовах сучасного суспільства та відповідно потребує створення певних педагогічних умов та залучення методологічних підходів. І серед таких методологічних підходів провідне місце в дослідженні цієї проблеми посідає культурологічний підхід.

Культурологічний підхід дозволяє розглядати культуру як джерело для системи виховання ціннісного ставлення людини до себе, до природи, до праці та ін. «Сформовані у культурі цінності можуть бути органічно сприйняті індивідом і привласнені їм на особистісно-смисловому рівні тільки за умови, якщо вони пережиті особистістю, прийняті нею емоційно, а не тільки сприйняті й засвоєні раціонально» [1, с.103].

Проблемі культурологічного підходу, а саме теоретичним питанням викори-

стання культурологічного підходу у виховному процесі, його ролі у теорії та методиці виховання, присвячені праці А. Погодінової, В. Гури, Є. Фортунатової, Д. Лихачова, Б. Гершунського, А. Гуревича та ін., в яких дослідники розглядали використання культурологічного підходу під час навчально-виховного процесу за різними профілями.

Досліджуючи виховання ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці у студентів вищих аграрних навчальних закладів, ми розглядаємо культурологічний підхід до виховання як один із основних у процесі вирішення поставленої проблеми. Культурологічний підхід у вихованні ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці реалізується завдяки спрямованості на розвиток у студентів сприйняття української культури. Такий підхід забезпечує аналіз процесу виховання ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці за допомогою культурологічних понять (культура, норми і цінності, спосіб життя, зразки культури та культурна діяльність тощо). Педагог працює над створенням культурного середовища, в якому відбувається виховання студентів. Нині культурологічний елемент у вихованні сучасної молоді набуває все більшої популярності. Тому перед педагогами повинно стояти завдання максимального використання виховних можливостей української культури.

«Як методологічна основа сучасної педагогічної науки культурологічний підхід передбачає використання феномену культури в якості стрижневого в розумінні й поясненні педагогічних явищ і процесів. Функціональними принципами культурологічного аналізу педагогічних проблем слугують системна реконструкція культури; облік суб'єктності культурного розвитку та діяльнісного характеру реалізації суб'єктного начала в культурі; двоєдність нормативного та креативного аспектів буття культури» [2].

Впровадження культурологічного підходу до виховання ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці у студентів вищих аграрних навчальних закладів сприяє формуванню ціннісних орієнтацій та пріоритетів. Культурологічний підхід до виховання ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці сприяє формуванню глобального мислення студентів та створює інтелектуальну базу для їхньої майбутньої професійної діяльності, створює умови для зосередження студента на ціннісному ставленні до сільськогосподарської праці. Виховний матеріал, який використовується під час культурологічного підходу до виховання ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці повинен розглядатись з точки зору культурологічного компонента.

Список використаних джерел

1.Аніщенко В. Культурологічний підхід у професійній підготовці вчителя / В. Аніщенко, О. Падалка // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. - 2013. - Вип. 6. - С. 103-107. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_14. 2.Гайсина Г. Культурологический подход в теории и практике педагогического образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08: / Гайсина Гузель Иншаровна. – М., 2002. – 366 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/106391.html.

М. Г. Гетман, Т. В. Лакіза, О. В. Писаревська, Т. А. Сімонова

ПРОВЕДЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АТЕСТАЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ

Згідно з законом України «Про вищу освіту» 2004 року [1]; наказом МОЗ № 53 від 31.01.2005 «Про затвердження Положення про організацію та порядок проведення державної атестації студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації за напрямом підготовки «Медицина» [2]; ліцензійний інтегрований іспит на базі кафедрі внутрішньої медицини №3 Державного закладу «Дніпропетровська медична академія» вперше був проведений у 2005 році та триває до те-

перішнього часу. Державна атестація (державні іспити) на кафедрі внутрішньої медицини №3 проходять як комплексний практично орієнтований іспит.

Матеріали до державної атестації випускників за спеціальністю «Внутрішня медицина» складені у відповідності до Наказу МОЗ України від 31.01.2005 р. з урахуванням Наказу №53 від 29.12.2005 р. «Про затвердження змін до діючого навчального плану підготовки лікарів у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації» [3]. У підготовці матеріалів приймали участь співробітники кафедри внутрішньої медицини 3, які упродовж останніх 10 років активно опрацьовували методику проведення комплексного практично-орієнтованого іспиту.

Протягом 2004-2016 навчальних років відпрацювалися всі складові іспиту. Обговорений кожний елемент завдань, практичних навичок, системи оцінювання в основі яких закладені рекомендації робочої групи з розробки «Положення про організацію та порядок проведення державної атестації студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації за напрямом підготовки «Медицина». Для об'єктивізації та стандартизації результатів відповідей розроблені таблиці оцінки в балах практичних навичок на всіх етапах екзамену.

Державну атестацію очолює голова екзаменаційної комісії, до складу її входять співробітники академії (терапевти, хірурги, ортопеди-травматологи, урологи, онкологи, акушери-гінекологи, педіатри, дитячі хірурги, дитячі інфекціоністи, анестезіологи, гігієністи, інфекціоністи, фтизіатри).

До державної атестації допускаються студенти, які повністю виконали всі вимоги навчального плану і освітньо-професійної програми за спеціальністю.

Державна атестація складається з двох етапів: перший – ліцензійний іспит – КРОК-2: «Загальна лікарська підготовка», другий – практично орієнтований іспит. Він також складається з двох частин: перша частина – робота з хворим, де студент демонструє вміння встановити попередній діагноз, призначити план обстеження хворого та схему лікування. На першому етапі перевіряється вміння збирати скарги, анамнез захворювання, анамнез життя, володіння практичними навичками (пальпація, перкусія, аускультація) при огляді хворого. Ця частина екзамену потребує від студента знання сучасних стандартів ведення хворого – обстеження, лікування, прогнозу та ін. Роботу біля ліжка хворого оцінює бригада викладачів, яку очолює професор - фахівець з терапії, хірургії або з акушерства та гінекології.

Друга частина державної атестації – інтерпретація результатів лабораторних показників та результатів інструментальних методів дослідження, демонстрація основних умінь та навичок згідно з освітньої кваліфікаційної характеристики з використанням фантомів, муляжів, навчально-наочних матеріалів, вирішенням ситуаційних задач.

Досвід проведення державних іспитів знайшов своє відображення в «Методичних рекомендаціях підготовки до Державних іспитів з внутрішньої медицини за спеціальністю лікувальна справа», 2015 [4].

Проведення комплексного практично-орієнтованого іспиту дає можливість студентам продемонструвати знання, які вони опанували за шість років навчання, з фундаментальних та клінічних дисциплін. Форма проведення екзамену удосконалює контроль уміння застосовувати знання з патології внутрішніх органів у процесі подальшого навчання та професійній діяльності відповідно до принципів доказової медицини.

Проведення комплексного іспиту надає можливість оцінити знання студентів максимально об'єктивно.

Список використаних джерел

1.*Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, №37-38, ст. 2004).*
2.*Наказ МОЗ № 53 від 31.01.2005 «Про затвердження Положення про організацію та порядок проведення державної атестації студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації за напрямом підготовки «Медицина». Документ z0244-05, чинний, поточна редакція – Прийняття від 31.01.2005. – Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу:*

https://www.google.com.ua/?gws_rd=ssl#q=%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7+%D0%B2%D1%96%D0%B4+31.01.2005+%D1%80.+%E2%84%96+53&spf=68. – Дата звернення: 16.04.2017. Назва з екрану. 3.Наказ МОН України № 239 від 16.04.2003 «Про затвердження складових галузевих стандартів в вищої освіти з напрямку підготовки 1101 «Медицина» 2003 р., № 20, стор. 567, стаття 902, код акту 25132/2003. - Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу: http://consultant.parus.ua/?doc=03I4I48CC0. – Дата звернення: 16.04.2017. Назва з екрану. 4.Методичні рекомендації підготовки до Державних іспитів з внутрішньої медицини за спеціальністю лікувальна справа . Дніпропетровськ, ДЗ «ДМА МОЗ України»; уклад.: Г.В. Дзяк, М.Г. Гетман та інш. - Дніпро 2015. – 120 с. : - Бібліогр.: 10 с.

М. В. Козир

ІНФОРМАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА ЯК АСПЕКТ ПРИКЛАДНОЇ ІНФОРМОЛОГІЇ

Наша складна епоха – епоха переосмислення духовних цінностей, пошуків надій і помилок, здолала рубіж другого тисячоліття. У історію XX століття увійшло не лише запуском перших супутників Землі, польотом людини в космос, подоланням надзвукового коридору, але й наявністю здатності, яку отримала людина, під назвою інформаційна компетентність: виробництво, пошук і розгляд усіх видів інформації в суспільстві, природі, технічних пристроях. Це призвело до створення комп'ютерів і в цілому комп'ютеризації суспільства, а також до появи футурологічних теорій і філософських напрямів.

Аналіз сучасних досліджень інформаційної компетентності свідчить про те, що це поняття визначається неоднозначно різними авторами (В. Акуленко, Н. Баловсяк, М. Дзугоєва, О. Зайцева, О. Семенов, Н. Таїрова, О. Толстих). Інформаційну компетентність називають однією з ключових компетентностей А. Ахаян, Н. Баловсяк, С. Брандт, О. Іонова, В. Кремень, О. Матвієнко тощо. [5]

У результаті інформаційного прогресу можна говорити про кризу науки, а вірніше про кризу учених у наш час. Криза науки є кризою людей, які її осягають, якщо вони нещирі у своєму бажанні (Ясперс). Це є актуальною темою, що базується на теоретичних передумовах минулого, що не дає можливості рухатися вперед з-за традиційності підходів. Усе це і змушує нас по-новому розглядати педагогіку XXI століття в умовах інформатизації освіти і суспільства в цілому.

На нашу думку, педагогіка – це не лише наука, але й процес виховання й утворення, про які говорилося вище. А з точки зору інформаційно-нетрадиційної педагогіки виховання є безпосередньою дією інформаційного середовища, у якому знаходиться вихованець: батьки, родичі, державні установи, державний устрій. Адже дитина схожа на свій час і на своїх батьків. Сучасний педагог, якого вчать і який повинен вміти вчити, – це теж виховання. Який же вплив має суспільство на людину, що розвивається, становлення якої відбувається сьогодні? Що означає поняття «інформації» в умовах сучасної школи? Який вплив вона має на процес виховання? Усе це – питання нової інформаційної педагогіки.

Інформологія – узагальнена назва наук про інформацію. Термін «інформологія» походить від латинського informatio – *пояснення, виклад, тлумачення, поняття* і грецького λογοζ – *слово, знання, вчення* [4, с.75].

Об’єктом дослідження інформології є інформація. У роботах дослідників Хартлі і Шенона інформація постає перед нами у своїй зовнішній оболонці, яка представлена стосунками сигналів, знаків, повідомлень один до одного – синтаксичними стосунками. Розвинена в роботах Н. Вінера концепція припускає, що процес управління в згаданих системах є процесом переробки (перетворення) деяким центральним облаштуванням інформації, що отримується від джерел первинної інформації (сенсорних рецепторів) і передачі її в ті ділянки системи, де вона сприймається її елементами як наказ для виконання тієї або іншої дії (спостереження – наказ – співвіднесення). Спроби побудувати моделі поняття інформації,

що охоплюють семантичний аспект знання, що міститься в деякому висловлюваному об'єкті, призвели до створення ряду так званих логіко-семантичних теорій (Р. Карнап, І. Бар-Хиллел, Дж. Кемени, Е. Войшвилло тощо). У них інформація розглядається як зменшення або усунення невизначеності. [3, С. 25-41]

До теоретичних проблем інформології зараховують такі питання: філософські напрями у вивченні інформації; історія інформаційного розвитку суспільства; методологічні основи інформології; інформаційна модель процесу керування; визначення інформації; аксіоми інформології; базові закони інформології; одиниці вимірювання кількості інформації; особливості класичної (імовірнісної) та некласичних концепцій інформології; загальні питання кодування інформації; повідомлення як носій інформації та будова повідомлення; загальні питання передачі інформації; носії інформації (загальні питання); загальні (фундаментальні) властивості інформації.

До прикладної інформології пропонуємо включити: теорію інформації – information theory (застосування інформології до кібернетики), інформатику – informatics (застосування інформології до комп'ютерної техніки та програмування), теорію масової інформації (застосування інформології до ЗМІ й журналістикознавства), інформаційні вимірювання мови (застосування інформології до лінгвістики), науково-технічну інформацію – scientific information (застосування інформології до науково-технічної літератури), представлення знань – knowledge science (застосування інформології до теорії штучного інтелекту), інформаційні вимірювання в генетиці – bioinformatics (застосування інформології до генетики), пошук інформації – information retriaval (застосування інформології до документознавства, зокрема до бібліотекознавства, архівознавства, баз даних, в том числі й інтернет), а також ціла низка інших аналогічних застосувань: в суспільствознавстві (питання інформаційного суспільства – information society), доступності інформації (information access), інформаційного менеджменту (information managment), інформаційної безпеки (information secyrity), інформаційної будови (архітектури) різних об'єктів (information architecture) та 117н.. Цей перелік розділів прикладної інформології є неповним і постійно розширюється.

Висновки. Таким чином, розглядаючи концепцію інформаційно-нетрадиційної педагогіки в контексті прикладної інформології, необхідно розмежовувати два поняття «інформаційна» і «нетрадиційна» педагогіка для подальшої роботи з ними. Словоформа «нетрадиційна» буде запереченням поняття, що збереглося від старовини, ґрунтоване на традиції, а також те, що існує в силу певних традицій. У той самий час традицією буде те, що перейшло від одного покоління до іншого. Підтвердженням є переклад поняття «педагогіка» з грецького, що означає вчення про виховання, мистецтво виховання, наука про виховання. Отже, інформаційна педагогіка – наука про сукупність таких явищ як виховання, навчання, освіта в умовах розвитку інформаційного суспільства в процесі формування особистості нового формату.

Список використаних джерел

1.Вікіпедія. Інформація. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki 2.zakon.rada.gov.ua Закон України «Про інформацію». – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. 3.Камша В.П., Камша Л. С., Камша Ю. В. Про кібернетику другого етапу НТР // Складні системи і процеси. – 2010. – № 1 (17). – С. 25-41. 4.Партико З. В. Теорія масової інформації та комунікації. – Л.: Афіша, 2008. – 290 с. 5.Пономаренко В. С., Журавльова І. В., Туманов В. В. Основи захисту інформації. Навчальний посібник. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. – 176 с. 6.Про інформацію: Верховна Рада України; Закон від 02.10.1992 № 2657-XII. – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. 7.Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Верховний Суд; Постанова від 27.02.2009 № 1. – http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09. 8.Partyko, Z. V. The modern paradigm of information science: Informology // Automatic documentation and mathematical linguistics. Translations of selected articles from nauchno-tekhnicheskaia informatsiia. – 2009. – Vol. 43. – № 6. – P. 311-320.

К. С. Орду, О. О. Сікорська

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. У зв'язку із розвитком галузі сімейної медицини актуальною є оптимізація системи викладання для студентів медичних вищих навчальних закладів цього напрямку з метою підвищення рівня інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів.

Мета даної статті – проаналізувати шляхи та методи формування інформаційно-комунікативної компетентності, зокрема в рамках викладання курсу фахової української мови.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх сімейних лікарів у медичному вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – методика формування комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

Стан розробленості теми. Інформаційне суспільство та процеси інтеграції освітньої системи України до європейської – формують запит на дослідження компетентностей у різних професійних сферах. Тому в Україні з'являються наукові розвідки з даної проблематики. Зокрема, широко представлені аспекти комунікаційної підготовки майбутніх педагогів: наприклад, І.В. Володько проаналізував особливості формування інформаційно-комунікативної компетентності фахівців фізичного виховання і спорту [1]; Л. Дзюба-Шпурик досліджувала готовність вчителів молодших класів до ознайомлення учнів з інформаційно-комунікативними технологіями [2], а Г.М. Федорук – умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів технологій [3]. Професійна комунікативна компетентність іноземних студентів технічних ВНЗ – у фокусі дисертаційного дослідження А.М. Приходько [4]. Також у працях українських науковців знайшла відображення і потреба впровадження технологій комунікаційного розвитку в медичній сфері. О.Б. Наливайко у дисертаційному дослідженні розглянула проблему професійної культури майбутніх сімейних лікарів, де опосередковано висвітлює аспекти комунікативної компетентності [5]. Найбільш близькою до піднятої нами теми є робота Н.В. Лобач, присвячена формуванню інформаційно-аналітичної компетентності студентів-медиків [3].

У вітчизняному науковому просторі найбільш розповсюдженим є визначення інформаційно-комунікативної компетентності, запропоноване О. Спіріним. Відповідно до нього інформаційно-комунікативна компетентність – це підтверджена здатність особистості використовувати на практиці інформаційно-комунікаційні технології для задоволення власних індивідуальних потреб і розв'язування суспільно-значущих, зокрема професійних, задач у певній предметній галузі [6]. Воно вписується і в понятійну систему нашого дослідження. Компетенціями, відповідно, будемо вважати складові компетнтності, «характеристики спеціаліста, що базуються на єдності знань, професійного досвіду та поведінки відповідно до цілей та ситуацій» [цит. за 4, с. 14].

У даній статті пропонується розгляд формування інформаційно-комунікативної компетентності у світлі мовної підготовки майбутніх лікарів сімейної практики. Окреслено основні цілі навчання.

Мовний портрет лікаря – це частина його професійного іміджу, одна з важливих передумов довіри до нього. Вислухати, зрозуміти, дати адекватну відповідь і пораду, проявити співчуття, правильно налаштувати людину (адже від емоційно-психологічного стану також залежить успіх у лікуванні) – така місія лікаря. Без здатності до емпатії виконати її проблематично. Під час викладання української мови в медичних ВНЗ не варто нехтувати виховним потенціалом слова. Через тек-

сти з духовним потенціалом відбувається актуалізація загальнолюдських гуманістичних принципів і залучення майбутніх медиків до цінностей, притаманних українській культурі.

Висновки. Таким чином, успішне формування інформаційно-комунікативної компетенції можливе за дотримання певних умов. По-перше, це організація навчального процесу у вищому медичному навчальному закладі за принципом системності та контекстуальності: освітня практика, за якої дисципліни засвоювались ізольовано, без єдиної концепції виховання кваліфікованого спеціаліста, вичерпала себе. Провідну роль у навчанні відіграє сам студент: від його максимальної активності залежить рівень здобутих навиків та вмінь. По-третє, технологія формування комунікативної компетентності базується на комбінуванні традиційних та новітніх методів викладання. У відборі та створенні методів і технологій провідна роль творчого потенціалу викладача. Змістове наповнення навчання включає: профільні знання, соціально орієнтовані та гуманітарні знання, аксіологічні установки.

Список використаних джерел

1.Володько І.В. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / Володько Ігор Володимирович. – К., 2016. 2.Дзюба-Шпурик Л. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до ознайомлення учнів з інформаційно-комунікативними технологіями : дис. ... канд. пед. наук / Дзюба-Шпурик Леся Григорівна. – Полтава, 2016. – 290 с. 3.Лобач Н.В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів в освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу : дис. ... спец. канд. пед. наук / Лобач Наталія Вячеславівна. – Полтава, 2016. – 234 с. 4.Наливайко О.Б. Формування професійної культури майбутніх сімейних лікарів у процесі контекстної підготовки : дис. ... канд. пед. наук / Наливайко Ольга Борисівна. – Вінниця, 2016. – 286 с. 5.Приходько А.М. Формування професійно-комунікативної компетентності іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук / Приходько Альона Михайлівна. – Харків, 2016. – 287 с. 6.Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні та інформативні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчител інформатики // Інформаційні технології та засоби навчання. – 2009. – № 5 (13). 7.Федорук Г.М. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук / Федорук Галина Миколаївна. – Вінниця, 2015. – 259 с.

Л. С. Прокопенко

ОПАНУВАННЯ ЗАСАД ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 «ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА» (НА ПРИКЛАДІ ЕТИЧНИХ КОДЕКСІВ ФАХОВИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ)

Новітні інформаційні ресурси й технології впливають на інформаційні установи всіх типів, актуалізуючи проблеми інформаційної грамотності, достовірності і доступності інформації, конфіденційності інформаційної діяльності, цензури, прав інтелектуальної власності тощо. Роль сучасних інформаційних установ як спеціальних інститутів, відповідальних за накопичення і розповсюдження значимої інформації, зростає. Це відкриває не тільки великі можливості, а й породжує низку проблем: із збільшенням потоку інформації сучасні технології накладають певну відповідальність на фахівців інформаційної сфери. У зв’язку з цим відповідно до основоположних документів Всесвітнього саміту з інформаційного суспільства етичні норми повинні стати однією з форм соціального контролю над поведінкою суб'єктів нових інформаційних стосунків, атрибутивною складовою яких є фахівець інформаційної сфери.

Ефективність впровадження професійних етичних стандартів в директивному порядку є низькою. Для того, щоб вони стали індивідуальними життєвими правилами, системою внутрішнього самоконтролю вони мають бути глибоко інтегрова-

ні у повсякденну практику діяльності людини, починаючи з перших кроків у професії. У цьому контексті особливого значення набуває завдання формування нової генерації фахівців інформаційної галузі, зокрема, за новою спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Найбільш розробленою теоретично та реалізованою практично є професійна етика бібліотекарів і архівістів (Г. Алтухова, Я. Калакура, І. Матяш, Ю. Мелентьєва, І. Трушина та ін.). Майже недослідженим є питання професійної етики фахівців інформаційної сфери у сучасних умовах інформаційного суспільства (І. Галинська, Л. Філіпова та ін.).

Професійна етика розглядається як моральні правила, що визначають поведінку спеціаліста у службовій обстановці, норми, які відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі, глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання професійних обов'язків.

Важливо вже у вищому навчальному закладі у межах дисциплін, які формують фахові компетентності майбутнього професіонала, вивчити походження, сутність, специфіку, суспільні функції морально-професійних норм і стосунків, закономірності їх розвитку на різних історичних етапах, ознайомитися із складним процесом віддзеркалення професійних стосунків у моральній свідомості, у морально-професійних нормах, провести чітку межу між морально-професійними явищами і явищами професійної майстерності, вивчити суспільні завдання, цілі професії і їх значущість у соціальному прогресі, саме цим сприяючи їх успішному виконанню.

У розвиток цих завдань доцільним є ознайомлення студентів з етичними кодексами фахових міжнародних об’єднань, у межах яких розробляються зведення етичних правил, що віддзеркалюють соціальні вимоги до професії у загальноцивілізаційному контексті.

Найстарішими в інформаційній сфері є традиційні етичні норми бібліотечної професії, що закладалися із зародженням даного виду інтелектуальної діяльності, оформлюючись у конкретні етичні настанови.

Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і закладів (ІФЛА) розробила Кодекс етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників, затверджений у 2012 р. Кодекс пропонується як набір етичних положень і рекомендується для використання кожним бібліотекарем та інформаційним працівником як керівництво до дії, а бібліотечним та інформаційним асоціаціям – для створення або перегляду своїх власних кодексів. Кодекс етики ІФЛА складається з шести розділів, які розглядають аспекти доступу до інформації; відповідальності щодо особистості та суспільства; приватності, таємниці та прозорості; відкритого доступу та інтелектуальної власності; нейтральності, особистої чесності і професійних навиків; взаємин з колегами та працедавцями [3].

2013 р. відповідно до Кодексу етики ІФЛА Українська бібліотечна асоціація затвердила нову редакцію українського Кодексу етики бібліотекаря, мета якого сформульована як «визначення і втілення у життя принципів професійної етики бібліотечних працівників і всіх, хто забезпечує бібліотечно-інформаційне обслуговування» [1]. У цьому документі, зокрема, відзначено, що «у демократичному суспільстві, членами якого є всебічно поінформовані громадяни, бібліотечні працівники покликані сприяти забезпеченню принципів інтелектуальної свободи і вільного висловлення, руху ідей та інформації, свободи читання. Завдання інформаційних інституцій і професіоналів, включно з бібліотеками і бібліотекарями, – забезпечувати якісну реєстрацію документів, представлення і надання диспуту до інформації» [1].

На дотримання модельних норм архівної етики спрямований Міжнародний кодекс етики архівістів, схвалений 1996 р. Міжнародною радою архівів (МРА) (із змінами й доповненнями 2004 р.) [2]. Міжнародний кодекс етики архівістів спрямований на оптимізацію роботи архівістів, запроваджує високі стандарти поведінки архі-

вістів, нагадує їм про професійну відповідальність за збереженість документів, сприяє зміцненню суспільного рейтингу представників професії та довіри до них.

Головні положення кодексу визначають, що пріоритетний обов'язок архівіста полягає в збереженні цілісності документів, які знаходяться під його опікою. Архівісти мають забезпечувати неупереджене обслуговування всіх користувачів. Кодекс застерігає архівістів від зловживання своїм службовим становищем. Обов'язковою умовою професійної діяльності є забезпечення постійної доступності і відкритості архівних документів; архівісти повинні документувати і вміти обґрунтувати свою діяльність з архівними документами. В Україні працівники архівів у своїй діяльності керуються професійними етичними нормами, схваленими МРА.

Цікавим прикладом новітніх напрацювань міжнародних організацій інформаційної сфери є також Етичний кодекс для спеціалістів з інформатики у сфері охорони здоров'я Міжнародної асоціації медичної інформатики, Етичний кодекс Міжнародної федерації кіноархівів та ін.

Таким чином, актуальним завданням сучасної вищої школи є організація навчання студентів етичній поведінці з метою забезпечення суспільства спеціалістами, які не тільки мають теоретичні знання з фаху, але і є носіями високих моральних принципів і професійної етики.

Список використаних джерел

1.Кодекс етики українського бібліотекаря: затв. 26 лист. 2013 р. [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація. – Режим доступу: https://ula.org.ua/fileadmin/uba_documents/others_documents/doc_for_ubadoc/Code_of_Professional_Ethics_2013_Edited_Nov26.pdf. – Бібліор. опис зроблено 10.05.2017. 2.Матяш І.Б. Міжнародний кодекс етики архівістів (МКЕА) / І.Б. Матяш // Енциклопедія історії України : Т. 6 : Ла-Мі / редкол. : В.А. Смолій та ін. ; НАН України. Ін-т історії України. – Київ, 2009. – С. 391. 3.Professional Codes of Ethics for Librarians [Electronic resource] // The International Federation of Library Associations and Institutions ; Committee on Freedom of Access to Information and Free Expression. – Mode of access : http://www.ifla.org/en/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians.htm. – Last update : 19 March 2012.

О. Л. Сушицька

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ З ДОДАТКОВИХ СПЕЦІАЛІЗАЦІЙ

Нововведення є однією із важливих умов успішної реалізації завдань, що постають перед навчанням та вихованням. Інноваційні технології «в сукупності призводять до більш або менш глобальних змін у сфері освіти і трансформації її змісту і якості» [1, 182], сприяють підвищенню ефективності та продуктивності навчально-виховної роботи.

Теоретичні основи більшості сучасних технологій розроблялися на основі багаторічного експериментального навчання і включають у себе широке коло ідей, які стосуються таких ключових питань, як «опанування навчальною діяльністю», «організація навчальної діяльності», «співвідношення емпіричних і теоретичних знань у змісті навчальної діяльності», «види узагальнень у процесі засвоєння понять», «етапи формування розумових дій» тощо. Основна діяльність студента «проявляється у навчанні як специфічній формі засвоєння знань у певній галузі наукових знань, а також накопичення спеціальних знань, умінь і навичок для роботи в конкретному професійному напрямку» [2, 264].

Формуванню мотиваційного і змістового компонентів готовності до впровадження інноваційних технологій навчання, виробленню необхідних для цього вмінь і навичок (операційного компоненту) сприяє перебіг педагогічної практики студентів, що забезпечує поступовий перехід від теоретичної та методичної підготовки майбутніх фахівців до їх активного включення в організацію інноваційної

навчально-виховної роботи зі школярами.

Практика з додаткових спеціалізацій (учитель інформатики початкових класів, учитель іноземної мови у початкових класах, керівник гуртка декоративно-прикладного мистецтва) у ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка» Житомирської обласної ради покликана спонукати майбутнього педагога до трансформації отриманих знань, умінь та навичок в усталені способи педагогічної діяльності в аспекті використання інноваційних педагогічних технологій задля найповнішого і найрезультативнішого розв'язання завдань інтелектуального розвитку і особистісного становлення сучасних школярів, а, отже – сприяти формуванню професійної компетентності, що включає «особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу «[4, 145].

Використання комп'ютерної техніки на будь-якому уроці робить його цікавим і сучасним. А особливість уроків і позакласної роботи з інформатики полягає в тому, що комп'ютер тут є не лише засобом навчання, а й предметом вивчення.

Під час пояснення нового навчального матеріалу, його закріплення, перевірки знань учнів, засвоєння ними правил техніки безпеки та поведінки в комп'ютерному класі, підведення підсумку уроку студенти активно використовують електронні презентації, що демонструються через мультимедійний проектор.

Презентація, завдяки наочності та виразності, є чудовим дидактичним і мотиваційним засобом, що сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу. За її систематичного використання зростає продуктивність навчання. Ключові ідеї кожної теми зберігаються в презентаціях у систематизованому вигляді. Під час вивчення нового матеріалу презентації супроводжують пояснення вчителя, збагачуючи його та роблячи доступнішим. Такий супровід дає змогу учням отримувати інформацію як аудіально, так і візуально.

Під час проведення гурткових занять та уроків з інформатики студенти коледжу часто використовують такі інтерактивні методи як «Мікрофон», «Мозковий штурм». Ця робота спонукає учнів до активізації уяви та творчості, дає їм можливість вільно висловлювати власні думки. Зібравши якомога більше ідей щодо поставленої проблеми протягом обмеженого періоду часу, практикант обговорює й оцінює запропоновані ідеї – перед практичною роботою або під час пояснення нового матеріалу.

Новий час потребує не тільки нових цілей засвоєння іноземної мови, але й нових засобів і форм організації навчальної діяльності, що забезпечують їх досягнення. Інтерактивні технології у вивченні іноземної мови – переконлива ілюстрація модернізації сучасного змісту освіти.

Свідомому й активному засвоєнню іноземної мови сприяють: 1) різні форми інтерактивних методів навчання для засвоєння іншомовної лексики: ігри, кросворди, нестандартні форми введення і актуалізації лексики; для навчання граматики – використання джазових ритмів; говоріння – «мозковий штурм», ланцюгова реакція, нерозгорнута ситуація, метод інтерв'ю; 2) активні методи контролю набутих знань (методи взаємоконтролю і взаємоперевірки); 3) під час вивчення нового матеріалу – використання методів індукції та дедукції, оперуючи до смислової здогадки, передбачення, розвитку аналітичного і логічного мислення; 4) застосування інформаційно-комунікаційних технологій, викорис-тання Інтернет-ресурсів; 5) використання комп'ютерів, інтерактивної дошки, мультимедій-ного проектора як новітніх технічних засобів навчання.

Проводячи позакласні заняття з іноземної мови в початкових класах, студенти використовують українсько-англійські вірші-мікси з демонстра-цією малюнків (тема «Кольори»), малюють і презентують кімнату своєї мрії (тема «Рідний дім»), створюють спільне родове дерево (тема «Моя сім'я»).

Одним із шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами є новий підхід до організації і змісту трудового навчання, врахування ін-

варіативних і варіативних модулів.

Це зумовлює необхідність удосконалення процесу професійної підготовки не тільки майбутнього вчителя трудового навчання, а й керівника гуртка декоративно-прикладного мистецтва.

Найважливішими завданнями формування художньої компетентності майбутніх фахівців при проходженні практики є: а) формування знань про основи художнього ремесла; б) розвиток художньої творчості студентів; в) формування вмінь обрати оптимальні методи і форми організації роботи з гуртківцями з метою досягнення ефективного результату.

Під час проведення гурткових занять студенти використовують презентації для складання проекту виробу, слайди, фотографії, відеофрагменти. Найкращі результати, як правило, досягаються в процесі організації роботи в мікрогрупах.

«Сучасний стан розвитку суспільства потребує генези такої підготовки педагога, яка орієнтована на розвиток особистості дитини, на саморозвиток, на здатність самовдосконалення» [3, 22].

Педагогічна практика як багатофункціональний, інтерактивний механізм сприяє цілісному становленню особистості вчителя, розширенню, поглибленню, узагальненню та систематизації знань із педагогічної інноватики і технологічного підходу, отриманих під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін та окремих методик, виробленню вмінь творчо застосовувати знання у власній педагогічній діяльності, формуванню професійно-педагогічних якостей, без яких неможливо успішно впроваджувати технології навчання, підвищенню загального рівня інноваційної майстерності та компетентності майбутніх фахівців галузі освіти.

Список використаних джерел

1.Гончаренко С.У. Методика як наука. – Хмельницький: Видавництво ХГПК. – 2000. – 30 с. 2.Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь. – 1997. – 376 с. 3.Комар О.А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти: монографія. – Умань: ПП Жовтий. – 2008. – 328 с. 4.Мойсеюк Н.Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене. – К, 2007. – 656 с.

О. Г. Черкасова

АНАЛІЗ КЛІНІЧНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ НА КАФЕДРІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ 1

Поняття «інтерактивні технології» розглядається як сучасний етап розвитку активного навчання. У сучасній педагогічній літературі представлені відмінні риси активного та інтерактивного навчання. Автори відзначають, що основним способом організації взаємодії викладача та учнів стає не тільки активний зворотний зв'язок між педагогом і учнями, а й організація взаємодії учнів між собою [1, 4].

Необхідно відзначити, що вища освіта має безсумнівну специфіку, яка полягає в тому, що кінцевий продукт - фахівець, здатний до професійної діяльності - формується при безпосередній участі учня і тому у вирішальній мірі залежить від зусиль самого студента, прояви їм власної ініціативи [2]. В ході такого навчання і взаємодії набуваються і так звані афективні здатності, під якими маються на увазі навички міжособистісного спілкування, здатності роботи в команді, лідерські якості, навички постійного самовдосконалення. Роль викладача при цьому також зазнає змін, переходячи від носія знань до співпраці, його активність поступається місцем активності самих учнів [3].

На кафедрі внутрішньої медицини 1 одним з варіантів інтерактивних методів навчання є аналіз клінічних ситуацій. Особливо актуально застосування такого підходу на першому етапі післядипломної освіти, під час дворічної підготовки лікарів-інтернів за фахом «внутрішні хвороби». Ситуаційні завдання розвивають

клінічне мислення, максимально наближають майбутнього лікаря до вирішення завдань, які життя ставить перед фахівцем в процесі його професійної діяльності. Рішення ситуаційних завдань вимагає від лікаря-інтерна складання алгоритму дій в заданих ситуаціях.

Всі клінічні ситуації розглядається за схемою: 1) виділення синдромокомплекса патологічних ознак, 2) попередній діагноз, 3) обсяг необхідних діагностичних заходів, 4) диференційний діагноз, 5) повний клінічний діагноз, 6) тактика лікування з урахуванням національних протоколів надання медичної допомоги, сучасних міжнародних стандартів, 7) прогноз. При проведенні заняття у вигляді «ситуаційного тренінгу» або рішення «ситуаційних задач» можна досягти прогнозованих результатів. Робота в групі з аналізу ситуації дозволяє лікарям-інтернам не тільки краще засвоїти матеріал, але і розглядати різноманітні можливості та підходи до вирішення тієї чи іншої практичної задачі або проблеми. У процесі вирішення клінічної задачі потрібно актуалізувати знання, отримані раніше, а якщо не вистачає знань, то знайти їх і застосувати. При цьому нерідко сама проблема може не мати однозначного рішення, а вимагати різнобічних знань з проведення диференціальної діагностики захворювань, що дозволяє викладачеві планувати хід заняття. Технології аналізу ситуації дозволяють розвивати аналітичні здібності і критичне мислення, більш осмислено з'єднувати теоретичні знання з практикою, формувати навички оцінки альтернативних варіантів в умовах невизначеності. Для практичної діяльності майбутнього фахівця важливе значення має і формування в процесі аналізу клінічних ситуацій певних комунікативних навичок, а саме: точність вираження власної точки зору і її аргументація, формування навичок вирішення комплексних завдань, проведення самооцінки.

Даний варіант інтерактивного навчання дозволяє лікарям-інтернам реалізувати, з одного боку, отримані теоретичні знання, з іншого - відпрацювати практичні навички. Використання методу аналізу клінічних ситуацій у викладанні внутрішньої медицини створює основу для вирішення клінічних проблем, сприяє становленню майбутнього лікаря як кваліфікованого фахівця, різнобічно і творчо розвиненого, креативного, з хорошими комунікативними навичками.

Список використаних джерел

1. Гай Л.А., Сухін Ю.В. Сучасні методи викладання медичних дисциплін у вищій школі [Текст] / Л.А. Гай // Медична освіта. - 2016. - № 1. - С. 15-18. 2. Авдеева, Т.Г. Активные и интерактивные подходы к преподаванию дисциплины «поликлиническая педиатрия» в современных условиях [Текст] / Т.Г. Авдеева // Смоленский медицинский альманах – 2015. – № 2. – С. 43-46. 3. Баханов К. О. Інтерактивне навчання / К. О. Баханов // Історія в школах України. – 2008. – № 2. – С. 31–36. 4. Луцик І. Г. Використання інтерактивних методів як засіб створення інтенсивного освітнього середови- ща / І. Г. Луцик // Нові технології навчання. – 2007. – № 46. – С. 59–63.

O. O. Shchetynnykova, N. I. Shashkina

WORD CLOUD AS A TOOL FOR EFFECTIVE DEVELOPMENT OF ACADEMIC SKILLS

Developing academic skills is a part of modern academic language program at many high educational institutions. Students obtaining Master's and Postgraduate's Degree must possess a great number of interpersonal and studying skills such as motivation, flexibility, time management, analytical thinking and problem solving, critical thinking, reading and writing proficiency, oral communication, etc.

Teaching English at Master and Postgraduate level involves not only at doing lots of grammar exercises and reading lots of professional texts. The course has to involve different techniques and approaches to challenge students, to stimulate them for creativity.

Learners at any level are eager to find out something new and produce interesting ideas. One of the elements of novelty in the English Teaching is the incorporation of

word cloud in learning process. A word cloud is a graphical representation of word frequency. A word cloud is an image made of words that together resemble a cloudy shape. Word clouds are often used to easily produce a summary of large documents (reports, speeches), to create art on a topic (gifts, displays) or to visualize data (tables, surveys).

Primarily word cloud wasn't used as a teaching technique but nowadays it is widely applied in the teaching process. There are a lot of online programs called Word Cloud Generators. The majority of them work the same: type or paste the text into the box, select a few options and you have got a word cloud. It is possible to create word cloud from any text or to visualize any word group. It is easy, creative and interactive way of studying.

Mentioned above, such skills as reading, writing and oral communication are fundamental skills at academic level. Implementation of word cloud in class can bring creativity and make students interested in English learning. The structure and content of word cloud stimulate initiative and creative development of both - the learner of English and the teacher of English.

There are some activities with word cloud that can be effective at Master and postgraduate level:

Reading/ listening. Academic reading includes such types of activity as analyzing and producing complex special. Critical thinking is very important skill through different tasks. Word cloud is fantastic push at pre-reading/pre-listening stage in such activities as prediction of the content, anticipating problems and solutions, etc.

Vocabulary and Oral communication. It is great to present and learn terminology and vocabulary at any level using word cloud. It can be used to show word group, derivatives, antonyms, synonyms. Phrases and word combinations can be visualized to produce dialogues or presentations. The example of presentation engineering terminology:

Writing. Students are frequently required to do different types of written works over the course of their program such as essays, speeches, research papers. Academic writing is considered as one of the most difficult part in mastering a foreign language.

Academic writing is often described as complex and abstract. This is partly due to the subject matter of the writing; however, it is also due to the language itself. Sometimes students are confused about choosing the appropriate style of writing therefore they misunderstand the types of writing. Different modern applications and programs can help to cope with difficulties in academic writing.

Word cloud can be involved in practicing some styles of academic writing such as *essay*, *summary, annotation.* The use of word cloud in writing develops critical thinking and provides creative, not boring activities.

Example for writing task: students are proposed to read some texts and then to write

short summary trying to use words in the given word cloud.

To sum up Word cloud is a great application nowadays used in English language teaching. It can be helpful for students to become more effective learners at Master and Postgraduate level and to develop study and academic skills that will help them to achieve success in the future.

Different types of word cloud, especially term clouds, were effectively used in teaching English the students and postgraduates of civil engineering specialities in Pridneprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture and resulted in positive outcome.

Г. В. Охромий, Э. Ф.Замовский

ОПТИМИЗИРОВАННЫЕ МЕТОДОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Актуальность работы не вызывает сомнения. Очень важно в современных условиях оптимизация подходов в изучении материала по предметам, которые предусмотрены в программе. Так как отношение к предметам, которые предусмотрены в программе обучения, у студентов неоднозначно. Некоторые студенты имеют установку: «Нужный предмет», «Любимый предмет», а некоторым предметам предают второстепенную значимость, поэтому в суть излагаемого преподавателем материала особо не вникают. Стремятся получить хорошую оценку. Мотивация: зачет или стипендия.

Цель нашей работы: заинтересовать студентов в изучении материала по предметам, которые предусмотрены в программе, разработать оптимизированные методологии преподавания теории и практики в высших учебных заведениях в современных условиях.

Материалы и методы исследования: работа проводилась на базе ГВУЗ, «Украинского государственного химико-технологического университета», на кафедре «Технологии органических веществ и фармацевтических препаратов», по предмету «Гигиена и промышленная санитария», у студентов-фармацевтов 4 курса.

В эксперименте изъявили участвовать две группы студентов. Всего респондентов – 38 человек.

В качестве основного метода применена методика «Деловая игра», метод самоподготовки, тестирование.

Результаты исследования: На занятиях преподавателем задействованы были студенты двух групп. Группы сопоставимы.

Все студенты готовили и представляли доклады с презентациями на закрепленные темы, учебного плана, по дисциплине «Гигиена и промышленная санитария».

Для обобщения материала по своей теме, они разрабатывали тесты и эталоны ответов, используя компьютерную поддержку. Устно прорабатывали тесты, закрепляя изучаемый материал, демонстрируя на экране эталоны ответов.

Для расширения кругозора студенты подбирали и демонстрировали научно – популярные фильмы по этой же теме. Студенты самостоятельно обрабатывали, таким образом, много информации, которую доносили своим коллегам на практических занятиях. Многогранность информации способствовала активации работы зрительного и слухового анализаторов, улучшалась память. Все материалы легли в основу банка данных для зачета, который проходил в виде театрализованного представления, по типу «Что, где, когда».

Каждый получил свое задание для организации этого мероприятия: написание сценария по определению уровня знаний предмета «Гигиена и промышленная санитария», подготовка атрибутики и разработке индивидуальных сопутствующих действий согласно разработанного сценария.

В мероприятии принимали участие две команды (параллельные группы). У каждой был капитан, которые представили свои команды, эмблемы и озвучили девизы.

Закончив приветствие, команды начали игру, которая состояла из двух частей: битва между командами и битва капитанов. Эти два этапа проходили живо и с юмором.

Команды, провели разминку, задавая друг другу вопросы по дисциплине «Гигиена и промышленная санитария» и таким образом закрепили знания, полученные на занятиях. Затем был проведен конкурс между капитанами снова задавались вопросы по «Гигиене и промышленной санитарии». За вопросы засчитывались соответствующие баллы, которые подсчитывали независимое жюри: приглашенные преподаватели.

По завершению состязаний, студенты, которые готовили сценку по теме предмета, показали свое творческое и актерское умение.

Ведущий этого мероприятия, студент одной из этих групп, который задал ритм перед игрой, позитивно провел ее, импровизировал в ходе игры, поддерживал участников и был справедлив по отношению к ним.

После проведения мероприятия, участники не только получилт массу удовольствия и порцию смеха, но и закрепили полученные знания по предмету. Результат – высокий рейтинг на зачете.

Целью данного мероприятия заинтересовать студентов в изучении материала по дисциплине – достигнута. Скучных предметов не бывает, нужны оптимизированные технологии. «Деловая игра» даже студентами старших курсов ВУЗа воспринимается позитивно и может быть альтернативным методом в практической деятельности преподавателей ВУЗов по различным предметам.

Таким образом, нестандартный подход проведению занятий у студентов ВУЗов, вызывает интерес к изучаемому предмету, способствует более глубокому самостоятельному познанию рассматриваемых тематик. Высокий интерес к такой практике проведению занятий у студентов повышает важность и значимость изучаемого предмета.

С. В. Аніскевич

НЕДОЛІКИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ

За останні роки обсяг навчального навантаження студентів університетів настільки зріс, що загрожує через малорухомість, одноманітність робочої пози протягом 10-12 годин, обмеження м’язових зусиль, що є причиною захворювання різ-

них систем організму. За період навчання в університеті кількість хворих студентів зростає у 2-3 рази, а кількість студентів, які мають порушення постави, досягає 80-90% від загальної кількості студентів. Протидією цим негативним наслідкам обмеження рухового режиму молоді є фізична культура і спорт, які є важливими чинниками збереження і зміцнення здоров'я, всебічного розвитку, покращення працездатності, якісного складання контрольних нормативів, зниження втомлюваності, підвищення опору організму різним захворюванням за період навчання в вищих навчальних закладах [1,с.26].

Фізичне виховання – могутній засіб активного впливу на розвиток організму і вдосконалення його функцій. Викладач фізичної культури повинен постійно здійснювати контроль за станом виконання фізичних вправ студентами на занятті, їх дозування, правильність виконання та рівень фізичного навантаження. Належний стан фізичного виховання у вищому навчальному закладі можливий за активної участі в ньому адміністрації, викладачів фізичної культури у тісному контакті з методичним медпрацівником ВНЗ, інакше кажучи, за повноцінної співпраці педагогів та лікаря. Необхідно щоб всі заходи з фізичного виховання проводилися з врахуванням фізичного стану і вікових особливостей студентів, при дотриманні всіх дидактичних методів. Фізичне виховання у ВНЗ є невід'ємною частиною освіти. Від якості організації і проведення занять зі студентами залежать рівень їх фізичної підготовленості і здоров'я, а також відношення до фізичної культури після закінчення ВНЗ. Аналіз реального стану справ у фізичному вихованні студентів України дає підставу вважати, що його ефективність далека від бажаної. Центром уваги в діяльності кафедр фізичного виховання ВНЗ залишаються передбачені навчальними програмами контрольні випробування і тести, а не сам студент, його ціннісні орієнтації і потреби. [2,с.33]

Провідні фахівці в галузі фізичного виховання та спорту, такі як: Р. Раєвський, С. Канішевський, А. Домашенко, Ю. Канішевський, О. Іванов, Є. Іванов, вважають, що існуюча система фізичного виховання не вирішує в повному обсязі проблему фізичного вдосконалення студентської молоді в умовах оновлення суспільства в Україні і потребує корекції.

У сучасному суспільстві вирішення завдання виховання фізично здорової, соціально активної, всебічно розвиненої молоді вже давно є одним із важливих. Перед сучасною системою освіти постає ця проблема більш гостро і вирішити проблему саме фізичного виховання студентської молоді в рамках існуючої системи освіти доволі складно.

Найсуттєвішим недоліком сучасної системи фізичного виховання є те, що вона не стимулює вихованців до занять фізичними вправами, не сприяє формуванню в них прагнення до самостійного надбання знань та вмінь у сфері фізичної культури, не виховує активних суб'єктів діяльності. Фактично фізичне виховання студентів здебільшого не є виховним процесом. Вивчення педагогічної теорії та практики фізичного виховання у ВНЗ свідчить, що у вирішенні завдань залучення студентів до фізкультурної діяльності існує низка проблем методологічного й практичного характеру. Суперечності між декларативним і реальним ставленням до фізкультурно-спортивної діяльності відбиваються на стані здоров'я, фізичного розвитку й підготовленості студентів, їхніх ціннісних орієнтаціях, ставленні до власного фізичного та психічного благополуччя.

Б. Леко – один із співавторів авторської програми з фізичного виховання вважає, що потрібно: 1) формувати у студентів валеологічне мислення, навички здорового способу життя; 2) забезпечувати шляхом занять фізичними вправами рекреацію після власних важких розумових навантажень, що є необхідною ланкою загальної культури особистості; 3) формувати знання з теорії й методики фізичного виховання для можливості їх подальшого використання; 4) розвивати мотивацію до занять фізкультурно-спортивною діяльністю. [3,с.199]

Таким чином, зазначені напрями покращення фізичного виховання студентів у ВНЗ, з урахуванням їх комплексного використання, повинні не тільки сприяти на

якісні параметри фізичної підготовленості студентів, але й впливати на їх фізичне здоров'я. [4,с.4]

Список використаних джерел

1. Булавкина Т.А. Динамика системы личностных конструкторов как результат формирования физической культуры студентов / Т.А. Булавкина // Теория и практика физической культуры. – 2008. – № 12. – С. 24-28. 2. Гружевський В.О. Доцільність використання інноваційних технологій у формуванні особистісно-орієнтованої мотивації студентів до фізичного виховання // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – № 3. – 2014. – С. 19-24. 3. Леко Б.А. Теоретико-методологічні та психолого-валеологічні виміри процесу фізичного виховання у ВНЗ / Б. Леко // Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту – Л.: [б. в.], 2004. – Т. 3. – С. 198-205. 4. Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів кафедри фізичного виховання і спорту: Тези доповідей, 26 квітня 2012 р., м. Суми / Відп. за вип. А.Є. Шепєлєв. – Суми: СумДУ, 2012.

Н. В. Бачинська, Ю. О. Забіяко

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА УКРАЇНІ

Спортивний туризм є невід'ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури і спорту та спрямований на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових, інтелектуальних здібностей людини. Характерною ознакою спортивно-оздоровчого туризму є різноманітність форм і багатоваріантність програм його організації: спортивні походи, чемпіонати, змагання, експедиції тощо. Спортивний туризм є засобом сприяння підвищенню соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів.

Розвиток нових напрямів спортивного туризму з використанням наявних природно-рекреаційних, історико-культурних та кадрових ресурсів, не тільки створює умови для залучення до активних занять спортивним туризмом населення України, а й сприяє загальному розвитку туристичної галузі України як потенційно високорентабельної галузі економіки [1, с. 28].

Незважаючи на потенційно великі можливості, спортивний туризм в Україні розвинутий недостатньо. Труднощі пов'язані з економічними проблемами, з відсутністю державної та громадської підтримки, недосконалістю нормативно-правової, методичної, інформаційної бази [4, с. 16].

Метою дослідження є визначення рівня розвитку спортивного туризму в Україні та Дніпропетровській області, а також оцінка перспектив його розвитку.

Існує велика кількість класифікацій туризму. Так, наприклад, залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі, існують такі види туризму: дитячий; молодіжний; сімейний; для осіб похилого віку; для інвалідів. Найбільш масовими видами спортивного туризму в Україні є пішохідний туризм та спортивне орієнтування [10, с. 88]. Розвиваються нові напрями спортивного туризму: екстремальний, пригодницький, далекі вітрильні та інші подорожі, комбіновані мандрівки за видами туризму (авто-, мото-, велосипедного, вітрильного, гірського, лижного, пішохідного тощо).

Спортивний туризм має певні вимоги для отримання спортивних звань і розрядів. Деякі види туризму включені в спортивну класифікацію як частини спортивного туризму. В ньому вони нормовані певними вимогами по тривалості, довжині маршруту й природних перешкодах [9, с. 100].

Туризм повинен стати дієвим засобом формування українського ринкового механізму господарювання і надходжень коштів до державного бюджету, а також засобом раціонального використання вільного часу, залучення населення до пізнання Батьківщини і її історико-культурної спадщини. Тому явище туризму необхідно розділити на такі категорії як «комерційний» і «некомерційний» [3, с. 33].

Але до сьогоднішнього часу ніхто практично не вказав на ті фактори, які ма-

ють велике соціальне значення і приносять державі значний ефект від занять спортивним туризмом. До таких факторів відносяться такі, як: 1. Профілактика захворювань та оздоровлення фізичного стану населення. 2. Профілактика правопорушень. 3. Економія за рахунок залучення висококваліфікованих спортивних туристів у проведенні рятувальних робіт та подоланні наслідків стихійних лих. 4. Економічна ефективність за рахунок залучення інструкторів спортивного туризму на турбазах, у наметових містечках, студентських спортивних таборах, тощо [1,с.13].

З розпадом СРСР і здобуттям Україною незалежності колишня система управління туризмом була зруйнована. Організацією, що взяла на себе функції координації діяльності оздоровчо-спортивного туризму, є Міжнародна туристсько-спортивна спілка (МТСС), створена в грудні 1990 р.. Членами МТСС є країни СНД і Балтії, у тому числі й Україна. Україну як дійсного члена МТСС представляє Туристична спортивна спілка (ТСС).

Упродовж останніх років в Україні проведено низку національних та міжнародних заходів з різних видів оздоровчо-спортивного туризму. Так, на Міжнародній олімпіаді зі спортивного туристського багатоборства, що відбулася в Криму, команди України посіли перші місця з гірського та велосипедного туризму [7, с. 120]. На сьогодні в Україні діє 100 центрів туризму і краєзнавства учнівської молоді та станцій юних туристів. Найбільшу кількість центрів туризму мають: Дніпропетровська та Хмельницька області – по 8 кожна, Луганська і Полтавська – по 7, Львівська, Черкаська, Волинська – по 6, Харківська, Донецька – по 5.

З прийняттям Закону України «Про позашкільну освіту» розпочався процес створення нормативно-правової бази діяльності позашкільних навчальних закладів, в т.ч. і туристсько-краєзнавчого напряму. Наприклад:

1) Наказ МОН від 12.07.2001 №510, зареєстрований Мін'юстом від 06.09.2001 за №788/5979 «Порядок видачі випускникам позашкільних навчальних закладів свідоцтв про позашкільну освіту»;

2) Положення про центр, будинок, клуб, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станцію юних туристів, затверджене наказом МОН від 19.12.2002 №730 і зареєстроване Мін'юстом від 8.01.2003 за №10/7331;

3) Розпорядження КМУ від 12.05.2004 №298-р «Про затвердження заходів щодо державної підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму» та наказ МОН від 11.06.2004 №473 на його виконання.

Спортивний туризм знаходиться на перетині туристичної індустрії та загальнодержавної системи фізичної культури і спорту. Він виконує спортивні, оздоровчі, рекреаційні, пізнавальні, виховні, економічні та інші функції. Серед найважливіших завдань наразі знаходиться інтеграція спортивного туризму у соціальний механізм літнього дитячого оздоровлення.

Зараз «входить у моду» здоровий спосіб життя. Про це свідчить, наприклад, стрімке зростання кількості фітнес-комплексів у всіх великих містах України [9,с.54].

Висновки. Туризм впливає на ключові галузі економіки, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку. Туризм став одним із самих прибуткових видів бізнесу у світі.

Головна особливість спортивного туризму полягає у тому, що він не потребує відносно великих матеріальних видатків, оскільки, по-перше, розвивається в природному середовищі, не вимагає значних вкладень для проведення заходів та зведення спеціальних споруд, по-друге, технічне забезпечення в значній мірі здійснюється силами самих туристів, по-третє, діє громадська система підготовки та підвищення кадрів, яка з мінімальними видатками з боку держави може і надалі ефективно функціонувати.

Спортивний туризм здійснює різноманітні спортивні, оздоровчі, рекреаційні, пізнавальні, виховні, економічні та інші функції, але через низку чинників рівень їх реалізації на сьогодні не відповідає потенційним можливостям туристсько-

спортивного руху в Україні. Перспективи розвитку туристського комплексу України багато в чому залежать від посилення державного регулювання туристської сфери на загальнонаціональному рівні.

Список використаних джерел

1.Міністерство» юстиції України 08.02.2001р., свідоцтво 1572) Про класифікацію маршрутів туристських спортивних походів (Постанова Президії ФСТУ 08.12.01р.), Спортивний туризм: інформаційно-методичний збірник. Вип. 2. К., 2002. 2.Про типове положення про територіальний спортивний туристський клуб (Постанова Президії ФСТУ 08.12.01р.), Спортивний туризм: інформаційно-методичний збірник. Вип. 3. К., 2002. 3.Серкіз Я.І. З Історії українського мандрівництва. Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. Проблеми розвитку туризму в Україні і завдання відновлення історичної памят. К., 2004. / Режим посилання: http://www.tkg.org.ua. 4.Положення про систему підготовки кадрів спортивного туризму (Пост. Виконкому ФСТУ 11.03.02р.), Спортивний туризм: інформаційно-методичний збірник. Вип. 3. К., 2002. 5.Глобальний етичний кодекс туризму. Збірник нормативно-правових актів Туризм в Україні, т.5, під заг. ред. Вихристенка Б.І., Ужгород: ІВА, 2000. 6.Положення про школу спортивного туризму Київської міської федерації спортивного туризму (Пост. Виконкому ФСТУ 11.03.02р.), 7.Спортивний туризм: інформаційно-методичний збірник. Вип. 4. К., 2002. 8.Туризм і краєзнавство: Інформаційно-методичний вісник 16. К., 2009. 68 с. 9.Цибух В.І. Туризм в Україні на зламі тисячоліть. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія» , 18-20.10.1999 р., Київ, 1999. 10.Соколов В.А., Штангей Ю.В., Петрова І.В. Спортивний туризм на сучасному етапі. Матеріали Міжнародної НПК «Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості» , 10-11.10.2001 р.,Київ, 2002.

В. В. Пічурін, О. О. Горпинич, Д. О. Шульга

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ЛІКУВАЛЬНОЇ ГІМНАСТИКИ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ КОМП'ЮТЕРНИХ ХВОРОБ

Двадцять перше сторіччя важко уявити без такого винаходу, як комп'ютер. Люди взаємодіють з ним майже цілодобово – працюють, спілкуються, шукають інформацію, друкують, навіть відпочивають. Добре, коли є потужний інструмент для розв'язку найрізноманітніших задач. Проте жоден інструмент не є ідеальним. Так, практика показує, що у людей, які багато часу проводять за комп'ютером, частіше розвиваються певні проблеми зі здоров'ям, аніж у тих, хто взагалі не працює за комп'ютером. Сукупність захворювань, розвитку яких сприяє тривала робота за комп'ютером, називають «комп'ютерні хвороби».

Точного визначення терміну «комп'ютерні хвороби» ще не надано. У широкому розумінні - це хвороби, які можуть виникнути в людини внаслідок тривалої роботи за комп'ютером. До таких відносять синдром зап'ястного каналу, комп'ютерний зоровий синдром, остеохондроз, комп'ютерну залежність та інше.

Синдром зап'ястного каналу – захворювання, що проявляється у вигляді тривалого болю та оніміння пальців рук. Виникає зазвичай через стиснення серединного нерву, який проходить через зап'ястний канал та є одним з основних, що іннервують верхню кінцівку. Набряки внаслідок постійних напружень чи недостатнього відтоку рідини може стати причиною стиснення серединного нерву. Це призводить до стану, що характеризується поколюванням та печінням шкіри збоку зап'ястка. Окрім того, атрофуються м'язи в основі великого пальця, оскільки вони також іннервуються серединним нервом [1].

Ще до виникнення персональних комп'ютерів цей синдром був поширений серед музикантів, креслярів, водіїв та представників інших професій.

Профілактичні вправи для рук (повторювати 10 – 12 разів): 1) Підняти руки догори, з силою стиснути кулаки, потім розтиснути їх та потрясти долонями; 2) Стиснути кулаки, обертати їх за та проти годинникової стрілки; 3) Розслабити долоні, трясти ними деякий час; 4) Узяти м'якого м'ячика, стискати його пальцями, долонями та руками.

У 1998 році Американською асоціацією оптометристів було введено новий

термін – *комп'ютерний зоровий синдром*. Це є комплекс зорових симптомів, що викликані роботою за комп'ютером. За різними даними, в середньому близько 60 відсотків користувачів скаржаться на зір; кожен шостий, що проходив офтальмологічне обстеження, мав проблеми, пов'язані з роботою за комп'ютером; у 22 відсотків користувачів також були супутні скарги на дискомфорт, болі в шиї, спині та плечах, а також прояви тунельного синдрому. Одна з основних причин розвитку комп'ютерного зорового синдрому – якість зображення на моніторі. Картинка на ньому дискретна (складається з пікселів), мерехтлива та світить власним, а не відбитим світлом. Людські очі, навпаки, звикли до сприйняття об'єктів у відбитому світлі, що має неперервний характер (тобто не складається з пікселів). Важливим фактором, що впливає на розвиток комп'ютерного зорового синдрому, є кут погляду на екран – кут між горизонтальною площиною та лінією, що проходить через око та центр монітора. Досліди показують зниження частоти розвитку симптомів при куті більше 14 градусів. Також на здоров'я очей впливає частота кліпання повіками. Норма для людини близько 18 раз на хвилину. Досліди показали, що під час роботи за комп'ютером частота кліпання знижується до 4 разів на хвилину. Це сприяє пересиханню рогівки ока, що спричиняю неприємне поколювання очей [6].

Для профілактики та лікування комп'ютерного зорового синдрому варто встановити правильний режим роботи з моніторами. Не рекомендується працювати більше однієї години без перерв та більше шести годин на день. Якщо таких рекомендацій дотримуватись не виходить, можна кожні 20 хвилин протягом 20 секунд переводити погляд з монітора на якийсь предмет на відстані 20 футів (близько 6 метрів) – так зване «правило 20/20/20» [6].

Також для зняття спазму акомодації та укріплення м'язів ока можна виконувати різні тренувальні комплекси вправ:

- Міцно заплющіть очі на 3-5 секунд. Відкрийте очі. (6-8 разів)
- Повільно переводьте погляд з підлоги на стелю, праворуч та ліворуч, не рухаючи головою. Також можна рухати очима по колу (8-12 разів).
- Трьома пальцями рук легко натисніть на верхні повіки, через 1-2 секунди припиніть (3 рази).
- Станьте біля вікна. Впродовж 10 секунд дивіться на предмет, що знаходиться поруч (наприклад, точка на склі тощо). Переведіть погляд на якийсь дальній об'єкт (10 разів).

Остеохондроз – дистрофія міжхребцевих дисків, що супроводжується послабленням їх амортизаційних властивостей. Як наслідок, суттєво зменшується міцність хребта. Так, здорові диски здатні витримувати навантаження порядку 500 кг кожен. За остеохондрозу диски можуть руйнуватися вже при навантаженні у 200 кг на диск [4].

Виникає ця хвороба зазвичай внаслідок тривалого перебування в положенні сидячи. Тож під загрозою розвитку хвороби знаходяться не лише користувачі комп'ютерів, а й усі люди, чия діяльність передбачає багатогодинну неперервну працю в положенні сидячи [2].

Для профілактики остеохондрозу при роботі за комп'ютером треба зберігати правильну поставу та користуватись спеціальними офісними кріслами, які мають м'яку оббивку, підставки для ліктів та дозволяють регулювати висоту сидіння та положення спинки. Також важливо кожну годину робити перерви та виконувати вправи для підтримання в тонусі м'язів спини, тулуба та кінцівок.

При виникненні гострого болю в області спини треба якнайшвидше звернутися до лікаря. Виконання фізичних вправ у такому випадку може тільки погіршити стан.

Профілактичні вправи для шийного відділу хребта:

- Напружте м'язи шиї. Нахиляйте голову вперед, назад, ліворуч та праворуч, одночасно чиніть спротив долонями у протилежному напрямку (3 рази по 7 секунд для кожного напрямку).

- Випряміть голову та плечі. Повільно повертайте голову максимально праворуч, потім максимально ліворуч (5 разів).

Профілактичні вправи для грудного відділу хребта:

- Вихідне положення – стати прямо, руки вниз, ноги разом. Вдих. Витягніть руки вгору – видих. Прогніться назад – глибокий вдих. Опустіть руки, нахиліться вперед, трохи схиливши спину, опустіть плечі та голову – видих (8-10 разів).
- Вихідне положення – сидячи на стільці. Заведіть руки за голову – вдих. Максимально вигніться назад 3-5 разів, опираючись лопатками об спинку стільця – видих (5-8 разів).

Профілактичні вправи для поперекового відділу хребта:

- Вихідне положення – стоячи, руки на стегнах. Повільно нахиліть тулуб вперед, назад, вліво, вправо (по 10 разів у кожен бік).
- Вихідне положення – стоячи, руки на стегнах. Рухайте вперед, назад, вліво, вправо та по колу в обидва боки (по 10 разів у кожен бік).

Комп'ютерна залежність - це залежність людини від роботи за комп`ютером, коли людина свій «комфорт» отримує від спілкування з цією технікою. Для лікування і профілактики таких відхилень потрібен комплексний підхід, обов'язково з залученням психолога чи психіатра [3,5].

В статті були розглянуті основні небезпечні наслідки тривалої роботи за комп'ютером, та їх профілактика за допомогою ЛФК. Варто зазначити, що деякі з них можуть розвитися не тільки через роботу за комп'ютером, а й з інших причин. Тому важливо піклуватися про своє здоров`я, дотримуючись принципів здорового способу життя.

Список використаних джерел

1.Иллюстрированный атлас анатомии человека. Полное описание жизнедеятельности человека/ Пер. с англ. – М.: ЗАО БММ, 2007. – 256 с. 2.Мухін В.М. Фізична реабілітація. / В.М. Мухін. – К.: Олімпійська література, 2005. – 462 с. 3.Болезни от компьютера, профилактика и лечение [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comp-doctor.ru/psi/comp-zavisimost.php. 4.Компьютер Пресс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://compress.ru/article.aspx?id=16484. 5.Егоров А.Ю. Интернет-зависимость [Електронний ресурс]. – Лаборатория психотехники ИФН, 2008-2017. – Режим доступу: http://www.psi-test.ru/pub/i-zavisimost.html. 6.Глазные болезни, проверка зрения, консультации офтальмологов [Електронний ресурс]. – Минск: Офтальмологический портал 2009-2017. – Режим доступу: http://www.vseoglazah.ru/eye-diseases/computer-vision-syndrome/.

П. Д. Дробний

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОНСТИТУЦІЯ ЛЮДИНИ» У МЕДИЧНІЙ І СПОРТИВНІЙ ПРАКТИЦІ

Постановка проблеми. Після Першої світової війни у зв'язку зі збільшенням наукових знань про людину виникають нові наукові дисципліни, що вивчають людину як об'єкт біологічний, так і соціальний. Питання про те, з яких причин за яких обставин і якою мірою фактори навколишнього середовища впливають на конституцію людини, набуло важливого значення у дискусіях про поняття «конституція людини» [2].

Досягнення генетики, розвиток біології й імунології відкрили багато особливостей формування та реагування організму і дещо знизили інтерес до вчення про конституцію людини. Проте потреба в характеристиці різних типів конституцію людини у медичній практиці [3] і під час відбору до занять різними видами спорту залишається [2].

Аналіз наукових досліджень. Існують дві полярні точки зору: одна полягає в ототожненні конституції з генотипом, а друга – з фенотипом. Між цими крайнощами з'являються єднальні дефініції різних відтінків. Яскравим прикладом поняття «конституція» як генотипу є робота Д. Тандлера (1914), у якій він дає визначен-

ня конституції як сукупності індивідуальних соматичних властивостей, набутих в момент запліднення. Такого погляду дотримуються Ю. Бауер (1917), Д. Кемп (1918), С. Харт (1922). Чимало авторів наголошують на мінливості конституції, приєднуючись до протилежної точки зору: що конституцію визначає фенотип. Х. Куртіус (1954), Х. Гребе (1957) розуміли конституцію як те, що проявляється під час взаємодії відхилень з певними впливами навколишнього середовища. На думку Х. Куртіуса, конституцію якого-небудь індивідуума можливо визначити тільки на період досліджень. Л. Борхардт (1926) під конституцією розумів загальну форму ознак людини. К. Салер (1957) пов'язував конституцію з порами року.

Мета. Проаналізувати еволюцію визначення дефініцій «конституція людини»: у медичній практиці (схильність конституції людини до різноманітних хвороб) і в спортивній практиці (залежність між конституцією людини та спортивною руховою обдарованістю).

Методи дослідження. 1. Аналіз та узагальнення наукової літератури. 2. Аналіз інтернет-ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Між цими крайніми точками зору на проблему конституції тривала безупинна боротьба. Суперечку про місце конституції між генотипом і фенотипом спробував врегулювати В. Пфуль (1924). Він поділив конституцію на зумовлену навколишнім середовищем «пароконституцію» і на зумовлену спадковістю «індеконституцію», що, своєю чергою, складалися з вікових і родових (племінних) конституцій. Під час змішування рас і племен виникає змішена конституція. Схожих поглядів дотримувався В. Шелдон (1940), що розділив соматотип на «морфо генотип» і «морфо фенотип». А. А. Кронтовський вважав, що конституція кожної людини складається з успадкованих (фенотипових, ідиотипових) і набутих (паратипових) властивостей. Сукупність спадкових властивостей є основою конституції індивідуума. Загальна конституція складається з конституцій окремих тканин, органів, систем, але водночас слід розуміти, що загальна конституція не становить просту суму тих часток (парціальних) конституцій, вона їх поєднує, створюючи нові якості і властивості. Ф. Ленц (1949) під конституцією розумів сукупність постійних властивостей, за якими індивідууми відрізняються один від одного статурою, функціональною здатністю, витривалістю, сприйнятливістю до хвороб і психічних характеристик.

П. Д. Горизонтів і М. Я. Мейзеліс розуміли під конституцією стан організму, його реактивні особливості, що склалися в процесі взаємодій з навколишнім середовищем на підставі спадкових і набутих властивостей. Вони вважали, що конституція формується під впливом конкретних умов середовища [1].

К. Титель і Х. Вутчерк зазначають, що термін «конституція» поєднує як морфологічні, так і функціонально-енергетичні, функціонально-моторні, фізіологічні і психологічні властивості індивідуума.

Іншої думки дотримується В. П. Казначеєв, який за основу конституції вважав функціонально-часовий принцип, на основі якого виділяв у популяції осіб з різною швидкістю адаптивних процесів.

На думку Б. Н. Хрисанфової, конституцію можна визначити як морфофункціональну організацію індивідуума, що проявляється в особливостях його реактивності (норми реакції) і резистентності, що сформувалися внаслідок реалізації генетичної програми розвитку під впливом середовища, передусім соціального фактора.

Висновки. На основі аналізу наукових джерел можна зробити висновки. 1. На сьогодні немає єдиного погляду на поняття «конституція людини». 2. В означений історичний період науковці досліджували поняття «конституція людини» переважно для визначення її схильності до різноманітних хвороб в медицині, а менше звертали увагу на схильність генотипу і фенотипу до рухових здібностей людини. 3. На цьому етапі розвитку медико-біологічних дисциплін починають формуватися німецька і російська конституціональні школи.

Список використаних джерел

1. Горизонтов П. Д., Майзелис М. Я., Значение конституции для развития болезней, в кн.: Многотомное руководство по патологической физиологии. – М., 1966. 2. Дробний П. Д. Паспортизація фізичного розвитку дітей молодшого шкільного віку на базі антропометричних критеріїв оцінки : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / П. Д. Дробний // Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Х., 1994. – 16 с. 3. Конституція людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vseslova.com.ua/word/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8-50273и.

Н. В. Бачинська, А. В. Федоряка

ОЦІНКА ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТІВ-СПОРТСМЕНІВ

Відомо, що тестування діяльності серцево-судинної системи (ССС) спортсменів в стані спокою не дає повної інформації і не відображає функціональний стан і резервні можливості організму. Це пов'язано з тим, що в разі патологічної функціональної недостатності будь-якого органу, ці явища виявляються більш значно лише в умови навантаження.

Досліджуючи показники серця, можна виявити його недостатні резервні можливості тільки в інтенсивній роботі, яка перевищує по інтенсивності звичні навантаження [1, с. 8; 4, с. 22].

У зв'язку з вищесказаним, оцінка функціонального стану ССС на сучасному етапі зобов'язана бути тільки при широкому використанні навантажувальних тестів. До їх основних завдань відносять: прогнозування ймовірності виникнення можливих відхилень у стані здоров'я спортсменів при перенесенні фізичних навантажень; визначення працездатності спортсменів, відбір для занять тим чи іншим видом спорту; прогнозування ймовірності спортивних результатів; точна оцінка функціонального стану кардіореспіраторної системи випробовуваних; якісна розробка високоефективних профілактичних заходів, дотичних реабілітації спортсменів (наприклад, після травм або захворювань) [13, с. 88].

Тому, використання в наукових дослідженнях тестів на відновлення просто необхідно. Вони враховують певні зміни і терміни відновлення після стандартних фізичних навантажень дані ЧСС, артеріального тиску (АТ), частоти дихання (ЧД), а також багатьох інших показників кардіореспіраторної системи [2, с. 28; 5, с. 12].

На протязі останніх років в складнокоординаційних видах спорту (спортивна гімнастика, акробатика тощо) спостерігаються процеси інтенсифікації навчально-тренувального процесу, а також підвищення складності змагальних програм (елементів вищої групи складності). У зв'язку з чим необхідні грамотна та якісна оцінка функціонального стану спортсменів, а також виявлення адекватності тренувальних занять для кожного окремого спортсмена.

Одним з основних показників, які відображають функціональні можливості кардіореспіраторної системи спортсменів, є аеробна здатність, тобто величина максимального споживання кисню (МСК) – найбільша кількість кисню, яку людина (спортсмен) здатний спожити протягом однієї хвилини, коли подальше збільшення інтенсивності навантаження вже не викликає приросту споживання кисню [3, с. 26; 12, с. 18].

Показник МСК є інтегральною характеристикою стану системи транспорту кисню, і залежить від ряду факторів: віку, статі, рівня фізичної підготовленості (Аулик. І. В., 1977; Дубровський В. І., 2006.). У осіб чоловічої статі показники МСК вище, ніж у жінок, на 20-30 %.

У спортивній практиці використовують прямі і непрямі методи визначення МСК. У спортсменів високого класу, для отримання більш точних показників, фахівцями рекомендується вимірювати МСК прямим методом. Однак прямі методи використовуються з застосуванням складної апаратури і специфічного персоналу. До того ж

при використанні прямої процедури тестування спостерігається граничне напруження організму піддослідних. Тому на практиці частіше використовують непрямі методи вимірювання МСК, які є більш щадними для організму [6,с.10; 8, с.44].

Приріст МСК у процесі спортивної підготовки залежить від вихідного рівня режиму навчально-тренувальних занять, їх періодичності, спрямованості [9,с.8; 11,с.48].

В середньому, при таких умовах, приріст МСК становить близько 40 %. В індивідуальних випадках цей рівень може збільшуватися і на 80-100 %. Протягом одного року у одних і тих же спортсменів варіабельність значень МСК становить 15 % (Романенко Ст. А., 2005).

Висновки. Аналіз спеціальної науково-методичної літератури свідчить про те, що МСК має велике значення у спортивній практиці. Вивчення показників МСК може активно використовуватися в підготовчому періоді річного циклу. МСК з високим ступенем імовірності дозволяє прогнозувати результати змагальної діяльності. Він може служити критерієм ефективності різноманітних методів тренувань.

Список використаних джерел

1.Апанасенко Г. Л., Чистякова Ю. С. Здоровье спортсмена: критерии оценки и прогнозирования // Теория и практика К., 2006. – №1. – С. 25-26. 2.Аулик И. В. Как определить тренированность спортсмена. – М.: ФиС, 1977. – С.100. 3.Бойчук Т. В., Літрик О. М., Голубєва М. Г. Стан провідної системи серця у спортсменів // Спортивна медицина, 2006. – №1. – С. 10-12. 4.Булич Э. Г. Мурава И. В. Здоровье человека. – К.: Олимп. литература, 2003. – С.408-410. 5.Дубровский В. И. ЛФК и врачебный контроль: Учебник для студентов медицинских вузов. – М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2006. – С. 450-452. 6.Круцевич Т. Ю., Воробьев М. И. Контроль в ФВ детей, подростков и юношей. – К., 2005. – С. 91-92. 7.Лысенко Е. Ключевые направления оценки реализации функциональных возможностей спортсменов в процессе спортивной подготовки // Наука в Олимп. спорте, 2006. – №2. – С. 70-77. 8.Михалюк Е. Л. Комплексная оценка состояния СС и вегетативной нервной системы у спортсменов высокого класса // Спортивная медицина, 2006. – №2. – С.82-87. 9.Романчук А. П., Овчарек А. Ш., Браснавекий И. А. Вегетативное обеспечение кардиореспираторной системы спортсменов различных специальностей // Теория и практика ФК., 2006. – №7. – С. 48-50. 10.Романчук А. П. Современные подходы к оценке кардиореспираторных взаимодействий. – Одесса: Астропринт, 2006. – С. 98-100. 11.Савельев Б. П., Ширяева И. С. Функциональные параметры системы дыхания у детей и подростков: Руководство для врачей. – М.: Медицина, 2001. – С. 205-206. 12.Савченко В. Г., Москаленко Н. В., Луковская О. Л., Мирошниченко А. А. Новый подход к оценке функции внешнего дыхания с помощью компьютерной спирографии в клинике и спорте: Методические рекомендации. – Дн-к: Инновация / ДТИФКиС, 2006. – С. 20. 13.Спортивная медицина. Справочное издание. – М.: Терра-Спорт, 2003. – С. 140-142.

В. М. Вишняков, В. В. Грюкова, С. Л. Терентьєв

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасна система управління сферою фізичної культури і спорту має спільні риси за аналогічними системами інших країн, як далекого, так і близького зарубіжжя. Основною спільною рисою систем управління сферою фізичного виховання і спорту є те, що у ній представлені два типи організацій: державні і громадські (або недержавні). Організацій названих типів є значна кількість, а майбутнім фахівцям фізичного виховання слід знати їх назви, побудову, коло повноважень, підпорядкованість та інше.

Система фізичного виховання і спорту в Україні має у своєму складі велику кількість підсистем -- організацій. Загалом, всі складові системи можна поділити на дві групи: державні і громадські організації.

Управління системою фізичного виховання і спорту в Україні також здійснюється на базі взаємодії двох чинників: державного та громадського.

Зростання інформаційних потоків, розширення номенклатури навчальних дисциплін ведуть до підвищення інтенсифікації навчального процесу у вузах і, як на-

слідок, - зростанням психо-емоційних навантажень учнів. Дана ситуація висуває підвищені вимоги до рівня здоров'я і працездатності студентів. Недостатня фізична активність нинішніх студентів у дитячому віці призводить до того, що, з одного боку, нинішні абітурієнти за рівнем своєї фізичної підготовленості набагато нижче, ніж абітурієнти минулих років, з іншого - до низького рівня культури ставлення до свого здоров'я і рухової активності в студентські роки як природному рекреаційного засобу. Як наслідок усього цього, до кінця навчання фізична підготовленість студентської молоді суттєво погіршується, а захворюваність - збільшується. Близько 50% студентів мають відхилення у стані опорно-рухового апарату, а 20% - надлишкова вага. Засоби фізичної культури недостатньо ефективно використовуються в якості профілактики емоційних і фізичних (в основному статичного плану) перевантажень. До фізичного самовиховання долучається менше 2% студентів. У колишні часи в якості пріоритетів в освіті домінували інтереси держави. Це виражалося в тому, що державні програми з фізичної культури від дошкільних до вищих навчальних закладів були націлені на певні нормативи, відповідали установленим критеріям готовності до праці і оборони. Таке положення, природно, не могло сприяти розвитку інтересу підростаючого покоління до підвищення рівня власної фізичної культури, швидше, стимулювало органічне її неприйняття. У зв'язку з цим представляється досить актуальним підхід, спрямований на вирішення завдання залучення студентів до регулярних занять фізичними вправами на основі реалізації їхніх інтересів до сучасних оздоровчих систем. Формування колективних умінь у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту як складової готовності вирішення проблемних ситуацій є актуальною проблемою підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту, вирішення якої має важливе значення як їх професійної підготовки, так і для великих досягнень у спорті [2,с.250].

Взагалі, фахівець повинен бути підготовлений для роботи в галузі фізичного виховання, спортивного тренування і фізкультурно-оздоровчої роботи з різними верствами населення. Активно нести думку про те, що фахівець повинен бути підготовлений для роботи тільки в галузі спорту, є глибокою помилкою. Все більша роль відводиться фізичній культурі не тільки в справі профілактики захворювань і зміцнення здоров'я, але і як сукупності ефективних психорегулирующим і виховуючим засобів і методів. «Фізична культура особистості впливає на формування її світогляду, загальної культури і характеру суспільних відносин, є фундаментальним базовим шаром будь-якої культури, наскрізним чинником, найважливішою умовою, що визначає самодостатність особистості». Оптимальна рухова активність людини - необхідна умова нормального функціонування всіх систем організму, включаючи інтелектуальну, і емоційну сфери. Заняття фізичною культурою для всіх верств населення повинні розглядатися як необхідні інвестиції в майбутнє суспільство. Заняття фізичною культурою надають позитивний вплив на психічний розвиток дітей, сприяють соціологізації особистості, знижують показники шкідливих звичок у молоді, а також імовірність звільнення підлітків зі школи (у США та Канаді намітилася тенденція відходу підлітків зі школи). «Ми не можемо виконати наші зобов'язання - зробити світ кращим для наших дітей, не доклавши зусиль до того, щоб зробити їх фізично активними і здоровими. Ми повинні наполягати на тому, щоб наші керівники виконували свої обіцянки» [1].

Ефективність будь-якої діяльності визначається двома інтегративними чинниками - мотивацією суб'єкта і його здатністю до даної діяльності. Отримані у вузі знання стрімко застарівають і вимагають постійного їх оновлення. У процесі навчання у вузі у студентів, поряд з формуванням необхідних знань, умінь і навичок, необхідно продовжувати процес професійної орієнтації чи мотивації до виробничої діяльності в галузі фізичної культури. Педагогічна майстерність представляється як комплекс особистісних та професійних якостей педагога [3]. Ефективна професійна діяльність фахівця вищої кваліфікації в століття лавиноподібного приросту нових знань і технологій вимагає постійної роботи з підвищення власної

компетенції. Отже, в основі професійної освіти повинна бути закладена ідея формування потреби і здатності до самоосвіти, до самовдосконалення, тобто до професійного та соціального зростання

До теперішнього часу в педагогічній сфері не існує певних чітко визначених, кількісно виражених об'єктивних критеріїв педагогічної майстерності. У науково-методичній літературі наводяться різні методики оцінки якості організаційно-педагогічної діяльності фахівців, але всі вони носять описовий характер, а кількісні їх показники багато в чому визначаються суб'єктивно (експертами) [3].

Отже, фахівці у сфері фізичної культури повинні знати і розуміти різні культури, мати високий рівень комунікабельності (у тому числі знання іноземних мов), мати здатність до сприйняття інновацій, тобто мати потребу й уміння вчитися і т. д.).

Список використаних джерел

1.Варчуків І., Назаров Ю. Фізична культура і фізична підготовка. М., 2007. 432 с. 2.Вишняков В.М., Кіреєв О.А. Формування вмінь до вирішення проблемних ситуацій професійної діяльності у студентів, що займаються фізичною культурою і спортом // Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах. Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції 24-25 березня 2017р. Частина ІІ. Дніпро-2017. 3.Довбенко Т.В. Соціокультурні аспекти спорту / Т.В.Довбенко // Філософія спорту як трансциплінарна галузь знань/тези доповідей і виступів учасників ҮІІ Всеукраїнського «Круглого столу» з філософії спорту 17 травня 2016 року (ред.кол. Ібрагімов М.М., Пінчук Є.А.). 4.Закон України «Про фізичну культуру і спорт». [Електронний ресурс] – режим доступу: http://www.zakon.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cginreg 3808-12.

В. В. Пічурін, Д. П. Любавіна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

Питання збереження здоров’я молоді та впровадження здорового способу життя, культури здоров’я, здоров’ятворчого світогляду є одними з головних у соціально-освітній політиці суспільства, яке системно закладає підґрунтя для формування особистісно-орієнтованих психічних, соматичних, духовно-ціннісних, інтелектуальних, соціальних складників компетентнісної моделі особистості учнівської молоді. Саме здоров’язбережувальний компонент системи освіти і передбачає вирішення окреслених сучасними вимогами навчально-виховних завдань, мета яких досягається шляхом впровадження особистісно-орієнтованого інтерактивного навчання та виховання.

В останні роки значно зріс обсяг робіт, присвячених дослідженню ефективності впровадження діяльності, спрямованої на забезпечення здорового способу життя студентської молоді. Численні автори [2-3] зазначають, що здоровий спосіб життя, особливо для студентів в період навчання у ВНЗ, повинен стати щоденною потребою. Тільки виховання цієї потреби у студентські роки, дасть змогу забезпечити в майбутньому збереження здоров’я. Актуальність питання формування та інтеграції навичок здорового способу життя у студентів ВНЗ обумовлена тим, що саме в цей період закладається фундамент здоров’я, який забезпечує психофізичну готовність майбутніх фахових спеціалістів до професійної готовності.

Вагомий вклад в розробку концептуальних основ особистісно-орієнтованого формування в учнівської молоді ціннісних орієнтацій до здорового способу життя, розвитку саногенного мислення, духовно-ціннісного ставлення до особистісного психосоматичного здоров’я, здоров’ятворчого світогляду та культури здоров’я особистості вніс В.Григоренко, який обґрунтував положення здоров’ятворчої діяльності людини в процесі освітньо-виховної, суспільно-соціальної практики, означив низку спеціальних принципів проективної розробки інноваційних виховних систем, здоров’язберігаючих освітніх технологій, на основі яких є можливість ефективної реалізації компетентнісного підходу до особистісно-орієнтованого фо-

рмування у учнівської молоді культури здоров'я, здоров'ятворчої компетентності, які імплантуються в духовно-ціннісну структуру їх особистості [1].

Можна стверджувати, що саме освітньо-оздоровче середовище навчального закладу забезпечує формування здоров'ятворчої діяльності учнівської молоді шляхом реалізації наступних соціально-педагогічних параметрів: 1) ефективна зона психофізіологічного комфорту, що включає обов'язкову реалізацію санітарно-гігієнічних та валеологічних норм і рекомендацій наукової організації праці; 2) соціально-педагогічного взаємозв'язку навчального закладу з сім'ями учнівської молоді, діяльності позанавчальних та позакласних форм фізкультурно-оздоровчих заходів; 3) індекс здоров'я, який розглядається як відношення кількості учнів, що не хворіли протягом року до загальної кількості учнів в класі, віковій групі, навчальному закладі; 4) здоров'язберігаюча спрямованість та здоров'ярозвиваюча діяльність освітнього закладу, яка характеризується єдністю впливу медико-гігієнічних, валеолого-педагогічних, соціальних та кінезіологічних чинників і заходів цільового розвитку й збереження здоров'я; 5) педагогічний моніторинг здоров'я та здоров'ятворчої компетентності учнівської молоді і педагогів в соціально-педагогічній діяльності освітнього навчального закладу як постійно діючий процес контролю за станом психосоматичного здоров'я, рівня здоров'ятворчої компетентності, певної вікової групи, вчителів[2].

При формуванні здорового способу життя студентів мотивація важлива як внутрішнє спонукання до активності, підстава дій, діяльності, вчинків. Виходячи із сучасних психологічних уявлень з приводу категорії «мотивація» (В.Вилюнас, В.Ковальов, Е.Кузьмін, Б.Ломів, К.Платонов і ін.), під мотивацією розуміється процес, внаслідок якого певна діяльність набуває для людини особистісного сенсу, викликає інтерес до неї та перетворює зовнішньо задану мету діяльності у внутрішню потребу. Мотиваційна сфера особистості є сукупністю стійких мотивів, що мають певну ієрархію й виражають спрямованість особистості. Мотив – це те, що зумовлює прагнення людини до певної, а не до будь – якої іншої мети. Значення позитивної мотивації для ефективної, успішної навчальної діяльності було доведене дослідженнями Н.Бадмаєвої, Є.Ільїної, А.Кленіної, Н.Костюк, Т.Матіса, О.Орлова, А.Реана та ін. Аналіз робіт, присвячених вивченню факторів, що впливають намотивацію, дозволив виявити, що вони пов'язані зі змістом діяльності, її процесом, оцінкою та самооцінкою діяльності, можливістю проявити активність, самостійність та наявністю спільної діяльності викладача та студента у навчальному процесі.

Джерелом розвитку особистості стає не лише здійснення діяльності, а й результат, який сприймається як індивідуальне досягнення, успіх. Ситуація успіху може стати свого роду пусковим механізмом подальшого розвитку особистості.

Студенти – це особлива соціальна група, яку можна зарахувати до групи підвищеного ризику, оскільки навчання у вишах вимагає постійного тривалого напруження інтелектуальних, емоційних та вольових функцій. Перші роки навчання у вищих навчальних закладах збігаються із періодом формування організму й остаточного становлення особистості. Ще не цілком завершеним є формування серцево-судинної системи, а також окремих мозкових структур і вищих нервово-психічних функцій, і тому спостерігається підвищена психологічна нестійкість і вразливість. Тому проблема адаптації студентів до навчання у вищих навчальних закладах заслуговує на особливу увагу.

Важливою складовою у вихованні здорового способу життя є залучення студентів до самостійних занять фізичною культурою, упровадження в повсякденне життя науково обґрунтованих рекомендацій щодо раціонального режиму праці, відпочинку, харчування, рухової активності. На сьогодні спостерігається загальна закономірність збільшення ризику розвитку серцево- судинних захворювань, погіршення функціональних резервів організму, зменшення рівня фізичної працездатності і підготовленості, погіршення морфологічного статусу в міру зниження рівня

фізичного стану[3].

Всі учасники навчально-виховного процесу повинні створювати максимально сприятливі умови для розвитку особистості учнівської молоді, залучати її до формування здоров'ятворчої компетентності та ведення активного та здорового способу життя.

Список використаних джерел

1. Григоренко Г. В. Теоретичні аспекти формування здорового способу життя учнівської молоді / Григоренко Г.В. // Фізична культура, спорт та здоров'я. – 2016 – с.30 – 33. 2. Григоренко Г. В. Здоров'ятворча компетентність підлітків та умови її формування в соціально-педагогічній діяльності загальноосвітнього навчального закладу: монографія / Г.В.Григоренко. – Слов'янськ: вид-во Б.І.Маторіна, 2016. – 315 с. 3. Завидівська Н. Н. Фундаметалізація фізкультурно-оздоровчої освіти : аспект здоров'язбережувального навчання студентів : монографія / Н. Н. Завидівська – К. : УБС НБУ, 2012. – 402 с.

Є. О. Мухін

ЗАСОБИ АКТИВІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ АЕРОБІКИ

В наш час проблема активізації фізичної діяльності студентів вимагає пошуку нових шляхів вирішення.

Однією із найулюбленіших форм проведення занять з фізичної культури в університеті є аеробіка. Це той вид оздоровчої фізичної культури, де студент може обрати навантаження, яке відповідатиме його вікові, стану здоров'я, фізичній підготовленості, особистим уподобанням та поставленій меті. Позитивним моментом є те, що вправи з аеробіки, за умови правильного їх застосування, безпечні для здоров'я і водночас дуже ефективні.

Доктор Кеннет Купер назвав аеробікою оздоровчу систему вправ для людей різного віку. При цьому список традиційних, винятково аеробних, циклічних рухів він розширив спортивними іграми, стирбками, тенісом, танцювальною аеробікою. Запропонована система дала поштовх для нових оздоровчих напрямків: «танцювальна гімнастика», «аеробні танці», «гімнастична аеробіка», «джазова гімнастика» [3]. Окрім аеробних фізичних тренувань ця система базується ще на таких факторах: раціональне харчування і психічна гармонія, а також органічно пов'язана зі здоровим способом життя.

Аналізуючи дослідження науковців у сфері аеробіки, варто закцентувати увагу на дослідженнях В. Смолевського, який вважає її окремим напрямком фізичної культури [5]. Є. Крючек класифікує аеробіку як напрямок масової фізичної культури з регульованим навантаженням [2], Л. Погасій називає аеробіку системою спеціально підібраних фізичних вправ, які виконують з музичним супроводом і спрямованих на зміцнення та гармонійний розвиток людини [4] .

Одним із модернових понять у сфері фізичної культури є «фітнес» (від англійського виразу «to be fit»), що в перекладі означає «бути у формі», і передбачає гарний фізичний і психічний стан. Головна мета занять фітнесом – досягнення внутрішньої гармонії та зовнішньої привабливості людини і, як наслідок, зміцнення здоров'я, підвищення життвого тонусу, підвищення працездатності та протидія стресовим ситуаціям. С. Синиця вводить поняття «всебічний фітнес», що має такі складові: фізіологічний, загальний, фізичний фітнес [3]. Н. Казакевич основну увагу приділяє такій формі як велнес – «здоровий спосіб життя, оптимізм, позитивна енергія, внутрішня гармонія і високий життєвий тонус» [1, с. 53]. Але фітнес і велнес об'єднує оздоровча аеробіка, оскільки розмаїття її видів дозволяє обрати найдоцільніший для кожного студента вид навантаження та різновид фізичної роботи організму. Саме цей вид занять здатний активізувати фізичну діяльність студентів, оскільки характеризується високим емоційним фоном, що створюється за-

вдяки музичному супроводу та специфічному коментареві інструктора з аеробіки, розмаїттям і постійним оновленням програм. Слід пам'ятати, що розучування окремих рухів, правильної техніки їх виконання не може відбуватися без специфічного спілкування між викладачем і студентом. Для підвищення ефективності заняття варто застосовувати професійну термінологію, жести. Отже, говоримо про таке спеціалізоване спілкування у формі вербльних і невербальних форм комунікації як кьюінг – спосіб донесення інформації до студента, що розкриває послідовність виконання рухів, визначає загальні мовні та оптичні засоби, які використовуються для того, щоб давати потрібні вказівки студентам, не перериваючи ходу заняття [6]. При цьому перевагу віддаємо невербальним формам сприйняття, адже демонстрацію вправи студенти запам'ятовують швидше, ніж пояснення методики її виконання. Окрім цього викладач, застосовуючи терміни під час заняття, повинен пам'ятати про повне розуміння між ним і студентом.

Аеробіка передбачає оздоровчі тренування, які позитивно впливають на організм людини, є важливим фактором підтримки або покращення здоров'я. Для студентів-юнаків аеробіка має не танцювальне, а більш атлетичне спрямування, оскільки передбачає поєднання принципів оздоровчої аеробіки з вправами на розвиток сили. Для студенток доцільними будуть динамічні вправи, адже вони їх переносять легше, ніж статичні. Динаміка занять досягається завдяки змінам ступеня навантаження м'язів, амплітуди рухів, швидкості, напрямку і характеру рухів у поєднанні з переміщенням на спортивному на майданчику.

Активізації фізичної діяльності студентів на заняттях аеробіки сприяють: 1) виховання свідомого інтересу до виконання різних рухових завдань; 2) правильна побудова комплексів вправ, чітке формулювання викладачем рухових завдань з урахуванням особливостей кожного студента (контроль за ступенем опанування програми занять, показників фізичного розвитку, рухової підготовленості тощо); 3 виховання у студентів здатності оцінювати свої дії; 4) за допомогою зорових відчуттів, слуху, вестибулярного апарату, рецепторів м'язів пізнавати сутність рухових дій, які виконуються; 5) дотримання концепції: робота – відпочинок, від простого до складного, від знайомого до незнайомого; 6) викладач – приклад, взірець для студентів, він розуміє потреби тих, хто займається; 7) вироблення в процесі занять позитивних емоцій, впевненості у своїх можливостях.

Викладач має підходити до проведення заняття творчо, поєднуючи базові й танцювальні вправи з використанням традиційних предметів, що вносить у заняття елементи творчості, підвищує їхню ефективність. Одним із чинників стимулювання інтересу та активізації діяльності студентів є форма змагання. Наприклад, конкурс на найкраще виконання комплексу вправ). Це дисциплінує студентів, виробляє вміння стримувати негативні емоції тощо.

Отже, лише за умови дотримання в процесі практичної діяльності на заняттях аеробіки визначених принципів, можливий процес активізації фізичної діяльності студентів.

Список використаних джерел

1. Казакевич Н.В. Использование средств ритмической гимнастики в системе профессиональной подготовки учителей физической культуры: дис. канд. пед. наук: 13.00.04/ Надежда Викторовна Казакевич. – С-Пб., 1999. – 182 с. 2. Крючек Е.С. Аэробика. Содержание и методика проведения оздоровительных занятий: учеб.-метод. пособ. / Е.С. Крючек. – М.: Терра-Спорт, Олимпия-Пресс, 2001. – 64 с. 3. Оздоровча аеробіка. Спортивно-педагогічне вдосконалення: навч. посіб. / С.В.Синиця, Л.Є. Шестерова; Полт. нац. пед. ун-т імені В.Г.Короленка. – Полтава: ПНПУ, 2010. – 244 с. 4. Погасій Л.І. Методичні вказівки щодо організації та проведення занять з фізичної культури на тему: «Аеробіка як засіб підвищення прруцездатності студентів КНТЕУ» / Л.І.Погасій. – К. 2003. – 15 с. 5. Смолевский В.М. Нетрадиционные виды гимнастики / В.М. Смолевский, Б.К. Ивлиев. – М.: Просвещение, 1992. – 80 с. 6. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного вихованя школярів/ Б.М.Шиян. – Тернопіль: навч. Книга – Богдан, 2001. – Ч.1. – 272 с.

В. В. Пічурін, Д. Р. Глущенко

САМОСТІЙНІ ЗАНЯТТЯ ЛІКУВАЛЬНОЮ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ`Я СТУДЕНТІВ, ЯКІ ЗВІЛЬНЕНІ ВІД ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Студентська молодь визначає науковий, культурний, оборонний потенціал України, генофонд нації. І збереження та зміцнення здоров’я студентів постає складною культурно-освітньою задачею як влади, так і самого молодого покоління. Проте, за численними науковими даними, останнім часом спостерігається стійке погіршення стану здоров’я населення, зокрема студентської молоді. Чисельність населення в Україні скоротилася в 2016 році на 2,5 мільйони унаслідок перевищення смертності над народжуваністю. Установлено, що у вищих закладах освіти в 2015 році кількість підготовчих та спеціальних медичних груп зростає від 5,36 % на першому курсі до 14,46 % на четвертому. Зростає кількість студентів, які звільнені від практичних занять з фізичного виховання. Відповідно, спостерігається зменшення кількості основних груп: із 84,0 % до 70,2 %[2].

Розглядаючи питання самостійних занять спортом студентів, що звільнені від уроків фізичної культури, варто наголосити, що саме вони нерідко виступають основним чинником відновлення та зміцнення здоров’я в період становлення й кінцевого формування організму, засобом ліквідації недоліків у фізичному розвитку, могутнім джерелом підвищення загальної та розумової працездатності. Адже одного заняття на тиждень з лікувальної фізичної культури (ЛФК) недостатньо для підтримки здоров`я. Крім того, мало ВУЗів мають спеціалістів з ЛФК, які б проводили заняття з такими студентами.

Наукові дослідження і досвід показали, що дозоване фізичне навантаження потужно протидіє ряду функціональних порушень різних органів і систем, які розвиваються. Усе це свідчить про потребу в застосуванні оздоровчо-лікувальної фізичної культури для: 1) поліпшення фізичного розвитку і фізичної підготовки студентів, удосконалення їхніх рухових навичок; 2) виховання в студентів прагнення систематично займатися фізичною культурою; 3) професійно-прикладної фізичної підготовки;4) морально-вольової та естетичної підготовки студентів.

Акцент на розвиток фізичної якості, яка відстає, чи усунення недоліку в стані здоров'я звичайно гарантує пробудження інтересу до фізичної культури і формує досить сильну мотиваційну установку особистості на регулярне тренування, як головний засіб ліквідації відставання у фізичному розвитку або недоліків у стані здоров'я. Для успішного фізичного удосконалення, насамперед, необхідно мати інтерес до фізичної культури.

Окрім того, методика проведення самостійних занять студентами звільнених від уроків фізичної культури залежить від характеру захворювання і його стадії розвитку. Тому для успішного заняття фізичною культурою студенти повинні мати конкретні медико-біологічні знання, що розкривають можливості збереження і зміцнення здоров'я за допомогою фізичних вправ і допомагають вихованню у них корисної звички до систематичних, самостійних занять фізичною культурою. Студенти повинні постійно контактувати з викладачем, лікарем, читати спеціальну літературу (фізична реабілітація при захворюванні)[3].

Для визначення функціональних можливостей і адаптації організму до м'язової діяльності, необхідно регулярно, особливо на початкових етапах занять фізичною культурою, застосовувати функціональні проби. Їх проводить лікар або викладач з фізичного виховання. Неадекватність функціональних можливостей організму пропонованого фізичного навантаження можна визначити за об'єктивними чи суб'єктивними ознаками. До суб’єктивних показників належить сон, апетит, настрій, працездатність. До об’єктивних показників належать фізичний розвиток: зріст, маса тіла, окружність грудної клітки, температура, пульс спокою, пульс

відновлення після навантаження, частота дихання в спокої, дихальний розмах грудної клітки. При виявленні у тих, що займаються середнього ступеня стомлюваності навантаження слід знижувати.

Тому, попри самостійність, об'єми і зміст самостійних занять визначає і контролює викладач задля безпечного їх використання для організму. Враховуючи характер захворювання рівень фізичних і функціональних можливостей що займаються, він допомагає студентам планувати максимально допустимі навантаження, диференціювати фізичні вправи залежно від напруженості учбової праці[3].

Одна з традиційних форм самостійних занять – ранкова гігієнічна гімнастика – є важливим засобом оздоровлення. Щоденна ранкова гімнастика позитивно впливає на здоров'я тих, хто займається, загартовує організм людини, створює добрий настрій, підвищує працездатність. Завдяки щоденним заняттям, підвищується діяльність центральної нервової системи, поліпшується обмін речовин, нормалізується артеріальний тиск, посилюється кровопостачання всіх тканин і органів, збільшується життєдіяльність легенів[4].

Починаючи займатися ранковою гігієнічною гімнастикою, необхідно дотримувати послідовність у виконанні вправ – від простих до складних. У заняття слід включати вправи на всі м'язові групи, і в першу чергу на .м'язи, що відстають в своєму розвитку. Кількість вправ може бути від 10 до 15. Починати і закінчувати слід дихальними вправами, що включають грудне і черевне дихання.

При самостійних заняттях виконання навантажень малої та середньої інтенсивності використовують для розвитку загальної витривалості, зміцнення серцево-судинної, дихальної та інших систем організму. Це такі вправи, як ходьба, біг, їзда на велосипеді, плавання, пересування на лижах, ковзанах. Щоб не допустити тривалих перерв у заняттях, а отже, послаблення та наступних перевантажень студентів, викладачеві слід скласти для них на період екзаменаційної сесії, канікул і виробничої практик плани індивідуальних занять. У ці плани, крім ранкової гігієнічної гімнастики, можуть бути включені вивчення різних рухів із видів спорту (шейпінг, ритмічна гімнастика та ін.), комплекс лікувально- профілактичних занять за показаннями, активний відпочинок на свіжому повітрі. Результат виконання індивідуальних завдань заноситься в щоденник самоконтролю[1].

Таким чином, студентам, звільненим від практичних занять з фізичного виховання потрібно приділяти достатньо уваги. Заняття з ЛФК у ВУЗі та самостійні повинні стати для них потребою, що буде запорукою покращення здоров'я. А це необхідно як студентам, так і суспільству в цілому.

Список використаних джерел

1.Благий А. Л. Программирование самостоятельных физкультурно-оздоровительных занятий / А. Л. Благий // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк : [б. в.], 1999. – С. 271–274. 2.Востоцька І. Ф. Оцінка фізичного стану студентів при різних рівнях рухової активності / О. Головченко, І. Востоцька І. Осіпова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. 2015. – № 4 (76). – С. 199-201. 3.Дубогай А. Д. Контроль и самоконтроль при самостоятельных занятиях физическими упражнениями / А. Д. Дубогай // Физическая культура в школе. 1983. – № 10. – С. 54–56. 4.Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення /Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп.л-ра, 2010. –248 с.

О. О. Горпинич, В. В. Пічурін

КРОСФІТ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

На сьогоднішній день сучасна система вищої освіти переживає складний процес реформування. Це проявляється в зміні області змісту педагогічного процесу, в організації організаційно-управлінских структур, в постійному пошуку найбільш ефективних форм і методів організації навчальної та методичної роботи відповідаючи сучасним вимогам до професіонального рівня спеціаліста в області

вищої освіти.

В дослідженнях ряду авторів акцентується увага на тому, що освітня частина задачі процесу фізичного виховання направлена на вдосконалення рухових якостей в обраному виді діяльності(виді спорту, комплексі рухових дій, вправ). Оздоровча частина направлена на збереження і зміцнення при цьому здоров'я. Виховна задача сприяє формуванню моральних переконань і правил поведінки. В цілому дані задачі вказують на підготовку людини до життя [1].

Примінення кросфіту на заняттях з фізичного виховання сприяє комплексному розвитку фізичних і психічних якостей. Дослідження показують, що кросфіт має свої характерні особливості:

- різнобічний характер рухів і дій. Часта зміна за інтенсивністю, різнобічністю і тривалістю рухова активність, виявляється в загальній комплексній оздоровчій дії на організм, сприяє розвитку і вдосконаленню у студентів фізичних якостей.
- змагальний характер. Прагнення перевершити суперника у швидкості і точності дій, в технічній і тактичній винахідливості привчає займаючихся мобілізувати свої можливості з максимальним напруженням сил і долати труднощі.

Пошук раціональних підходів в фізичному вихованні і оздоровленні студентів із застосуванням кросфіту на заняттях з фізичного виховання є одним із шляхів оптимізації навчального процесу.

Метою кросфіту - є розвиток фізичних якостей, а також поліпшення працездатності серцево-судинної, дихальних систем, швидкості адаптації до зміни навантажень . Програма виникла, коли з'явилася необхідність тренування, придатна для будь якого виду спорту і для людей різного рівня підготовки[2].

Кросфіт - фітнес компанія і вид фітнесу, заснований Грегом Глассманом і Лореном Дженай в 2000 році. Ідеолог Грегг Гласман, колишній гімнаст, почав розробляти свою програму більше 20 років тому, а в 2001 році в Кліфорнії відкрив свій перший зал для кросфіту. Кросфіт ділиться на «оздоровчий» (для більшості людей) і «змагальний»(для елітних атлетів, професійних спортсменів). Тренування включають в себе елементи інтервальних тренувань високої інтенсивності з важкої атлетики, пауерліфтингу, гімнастики, гирьового спорту та інших видів спорту . Кросфіт практикується в більш як десяти тисячах спеціалізованих залів, половина з яких розташована в США, а також людьми, які виконують щоденні тренування дома [3].

У всій Європі методика кросфіту використовується в процесі підготовки силових структур і пожежників. Кросфіт входить в програму підготовки збройних сил Канади, а також Королівського Лейб-Гвардійського полка Данії. Причина такого широкого впливу кросфіту на функції організму в тому, що він гармонійно поєднує в собі безліч різних методик тренування спортсменів. У програмі тренувань комбінуються такі види вправ як: біг(спринтерські забіги), веслування(на спеціальних тренажерах), стрибки (зі скакалкою, або через перешкоди), лазіння по канату, робота з вільними вагами (гантелі, гирі, штанга), вправи на кільцях, кантування покришок і т.д. Однак не варто думати, що програми розраховані лише на людей з високим рівнем підготовки: кросфіт рекомендується всім, хто хоче бути в хорошій фізичній формі. Існує програма crossfit kids, розроблена спеціально для дітей. Кросфіт вважається одним із найдієвіших засобів корекції ваги(схуднення). Тих хто не займається спортом професійно, в кросфіті привертає безпека, доступність і гнучкість програми, яка виконується кожним відповідно до потреб організму людини [3].

При побудові структури занять з кросфіту використовують наступні методи тренувань:

1)*Рівномірний метод*. Характеризується безперервним виконанням вправ з відносно постійною інтенсивністю.

2)*Метод кругового тренування*. Багаторазове виконання певних рухів в умовах точного дозування навантаження, а також встановленого порядку його зміни чергування з відпочинком.

3)*Повторний метод*. Характерним для цього методу являється багаторазове виконання вправ з інтервалами відпочинку протягом яких відбувається повне відновлення працездатності. Використовують даний метод переважно в другій частині тренувань направлений на закріплення основних і найважчих вправ в кросфіті.

4)*Інтервальний метод*. У кросфіті не використовується змінний метод тренування, але в методику проведення кросфіт-заняття включений абсолютно інноваційний інтервальних метод. Його назва «протокол Табата». Система тренувань Табата складається з чергуючихся коротких періодів інтенсивних фізичних вправ і короткими між ними перервами на відпочинок.

5)*Змагальний метод*. Виконання вправ у формі змагань[2].

На основі аналізу літературних джерел ми розробили комплекси вправ, які викладачі, в залежності від фізичної підготовленості студентів, можуть використовувати на заняттях з фізичного виховання.

Комплекс вправ №1: 1) Підтягування- 6-10повторень; 2) Згинання та розгинання рук в упорі на брусах- 15- 20 повторень; 3) Випригування(берпі)-20 повторень.Вправи виконується почергово без інтервалів відпочинку між ними, або ж відпочинок мінімальний в залежності від рівня підготовленості. Кількість підходів в кожній вправі від 3до 6.

Комплекс вправ №2: 1) Підйоми ніг в висі на перекладині- 12-15 повторень; 2) Згинання та розгинання рук в упорі лежачі- 30повторень; 3) Присідання- 40 повторень; 4) Біг на коротку дистанцію – 100-200м., або стрибки на скакалці(20-30 сек. Характеристика виконання вправ і кількість підходів та ж сама, що і в попередній вправі.

Комплекс вправ №3: 1) Згинання та розгинання рук в упорі стійки на руках-10-20 повторень; 2) Підтягування-10повторень; 3) Махи гирею (24кг.) -30 повторень; 4) Згинання та розгинання тулубу - 60 повторень; 5) Випригування-20 повторень. Виконується в змагальній формі за мінімальний час.

Комплекс вправ №4: 1) Біг (200 м.); 2) Випригування на тумбу чи на лавку (50-60см.)- 3 рази; 3) Згинання та розгинання рук в упорі на брусах-15 повторень; 4) Підйом ніг в висі на перекладині -15 повторень; 5) Ривок однієї гирі двома руками 32/24 кг. Виконується в змагальній формі за мінімальний час.

Список використаних джерел

1.Гелецкий В. М. Теория физической культуры и спорта// Учебное пособие.-2008.- С.342-343. 2.Глассман Г. Руководство по проведению кросфит тренировок – [Електронний ресурс].- Режим доступу:http://library/crossfit/com/pdf/training. 3.Джефф С. Методика програмирования кроссфит тренировок [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://fixbody.ru/crossfit/training program.

В. В. Пічурін, Т. Р. Дутко

ПСИХОЛОГІЧНА ПРОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАЛІЗНИЧНИХ ВНЗ

Психологи [1] наголошують на необхідності удосконалення процесу підготовки фахівців у технічних вищих навчальних закладах. Одним із шляхів називають формування у студентів в процесі навчання психофізичної готовності до професійної діяльності. В її структурі важливе місце займає формування у студентів загальних уявлень щодо структури психіки, чинників, які впливають на формування і поведінку людини та ін. («психологічна просвіта»).

Слід виходити з того, що вагомий внесок у вирішення завдань психофізичної підготовки майбутніх фахівців може зробити і така навчальна дисципліна, як фізичне виховання. На важливості використання фізичного виховання для підвищення рівня готовності до професійної діяльності наголошують такі дослідники як Т. Ю. Круцевич, Р. Т. Раєвський і С. М. Канішевський, Л. П. Пилипей, О. М. Оль-

ховий, В. О. Садовський, Ю. О. Суворов і В. О. Платонова, Ю. О. Остапенко, О. І. Подлесний, Ю. О. Доценко та ін. Одночасно зазначається, що сучасні випускники вищих навчальних закладів не досягають необхідного рівня психофізичної готовності до професійної діяльності.

Як засіб психологічної просвіти студентів-залізничників усіх спеціальностей пропонується вивчення основ структурного й трансакційного аналізу відомого американського психіатра Еріка Берна. Ця концепція порівняно проста, легко засвоюється студентами. Одночасно, вона достатньою мірою вирішує завдання психологічної просвіти.

Ще однією складовою блоку психологічної просвіти є вивчення студентами-залізничниками загальних підходів щодо оцінки теорій особистості в сучасній психології. Це суттєво розширює їх уявлення щодо чинників, які впливають на формування і поведінку людини. Важливим є також ознайомлення студентів з раціональними стратегіями поведінки в стресових ситуаціях (копінг-стратегіями).

До блоку психологічної просвіти включено також 5 тем, які розкривають для студентів необхідність, зміст та засоби психофізичної підготовки у фізичному вихованні. Вони необхідні для організації самостійних занять по підвищенню власного рівня психофізичної підготовленості.

В експериментальній частині дослідження було проведено перевірку ефективності запропонованої концепції психофізичної підготовки [2] для підвищення рівня інформованості студентів щодо змісту психофізичної підготовленості фахівця. Для цього було проведено контроль знань студентів з розділу психологічної просвіти, який вони освоювали в процесі вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання».

У дослідженні приймали участь 75 студентів Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. акад. В.Лазаряна, які відвідували навчальні заняття з фізичного виховання і вивчали тематику розділу психофізичної підготовки студентів залізничних вищих навчальних закладів. Організаційно, контроль знань здійснювався як оцінка викладачем письмової відповіді студента за білетом, який містив 2 запитання. Критерії оцінки представлені у таблиці 1.

Таблиця 1. **Критерії оцінки теоретичної підготовленості з розділу психологічної просвіти**

Бали	Критерії оцінки
5	Якщо відповідь на поставлені питання повна і правильна
4	Якщо відповідь на поставлені питання по суті правильна, але не повна
3	Якщо відповідь на поставлені питання викладена неповно і з суттєвими помилками
2	Якщо відповідь на поставлені питання не розкриває суті питань або не зроблено спроби відповісти на них

Результати дослідження представлені в таблиці 2.

Таблиця 2. **Показники рівня знань студентів з розділу психологічної просвіти**

Студенти, n=75	Бали			
	2	3	4	5
Кількість	5	27	35	8
%	6	36	47	11

При цьому середнє арифметичне отриманих результатів склало 3,6 бала. Медіана – 4 бали. Мода – 4 бали. Стандартне відхилення – 0,76 бала.

На підставі наведених даних зроблено такі **висновки**: 1.Загальний рівень знань студентів з розділу психологічної просвіти концепції психофізичної підготовки можна оцінити як такий, що близький до рівня «добре». 2.Переважна біль-

шість студентів (58 %) показали знання на рівні «добре» та «відмінно». 3.У 6 % студентів було діагностовано незадовільні знання з розділу. 4.36 % студентів освоїли розділ на рівні «задовільно». 5.Запровадження концепції психофізичної підготовки у навчальний процес з фізичного виховання дозволяє забезпечити достатній рівень інформованості студентів у сфері психофізичної підготовленості фахівця.

Список використаних джерел

1.Євдокімова О. О. Теорія і практика психологічного супроводу навчально-виховного процесу у вищому технічному навчальному закладі : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / О. О. Євдокімова . – Київ, 2011. – 42 с. 2.Пічурін В. В. Теоретико-методологічні й організаційні основи психологічної і психофізичної підготовки студентів залізничних вищих навчальних закладів у процесі фізичного виховання: [монографія] / В. В. Пічурін. – Д. : ДНУЗТ, 2015. – 420 с.

О. Є. Олексюк

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИЛІНИ «КОНФЛІКТОЛОГІЯ» У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток педагогічної науки супроводжується постійним вдосконаленням теоретичних засад та методичного апарату різноманітних аспектів процесу виховання. На тлі сучасної трансформації політичних, економічних та соціальних умов життя виникає необхідність нового осмислення багатьох проблем виховання: зіставлення різних концептуальних підходів та концепцій виховного процесу, знаходження нових методичних вирішень виховних проблем, впровадження новітніх технологій виховного процесу у педагогічну практику діяльності педагогів, включення до варіативного блоку навчальних планів дисциплін, що формують фахову компетентність майбутніх фахівців та допомагають їм у процесі вибудовування ефективної взаємодії з оточуючими.

Наукові дослідження і щоденні спостереження показують, що здебільшого ми страждаємо від недосконалості міжособистісних стосунків, що виявляється в агресивності, необ’єктивності, нечуйності у спілкуванні, тобто від низького рівня практичної моралі [3]. А це, в свою чергу, веде до зниження рівня продуктивності у професійній взаємодії.

Наразі в педагогіці, психології, філософії та інших сферах наукових досліджень застосовують поняття «конфліктна субкультура» , коли мова йдеться про людину, що не володіє навичками ефективної взаємодії та при спілкуванні наражається на конфлікти. Система освіти і культури, безумовно, зробила дуже багато, внаслідок чого масовість існування «конфліктної субкультури» поступово втрачає свої найбільш гострі і негативні прояви [1].

Причиною психологічного дискомфорту людини в наш час здебільшого є побутові сутички, як прояви «конфліктної субкультури», яка і є найпомітнішою вадою сучасної практичної моралі. Здатність до безконфліктного спілкування є синтезом і практичним втіленням гуманних якостей на даному етапі морального прогресу.

Враховуючи вимоги, що ставляться до сучасного педагога, вихователя дошкільного навчального закладу, психолога у ДНЗ до варіативної частини навчального плану здобувачів вищої освіти за освітньо-кваліфікованим рівнем «магістр» за спеціальністю «Дошкільна освіта» була включена дисципліна «Конфліктологія», метою вивчення якої є ознайомлення студентів із сутністю, структурою та типологією конфлікту як соціального феномену; формування в них умінь діагностувати, прогнозувати, розв’язувати і попереджувати різноманітні конфліктні ситуації (виробничі, побутові, соціально-трудові, соціально-економічні, подружні тощо); оволодіння майбутніми спеціалістами методиками психологічного захисту та управління емоціями у конфлікті.

Фундаментальна ідея сучасного підходу до вивчення конфліктів зводиться до

того, що конфлікт може бути керованим, причому керованим таким чином, що його завершення буде мати конструктивний характер. Саме дослідження у сфері практики управління конфліктами та їх вирішення і становлять основний зміст сучасної конфліктології [2].

Саме з цього і впливає завдання дисципліни: набуття студентами практичних навичок у вирішенні конфліктів, вмінь контролювати конфліктну ситуацію, а також вмінь позитивно сприймати конфлікт і прагматично його використовувати та переводити у русло конструктивного вирішення конфлікту.

За підсумками вивчення курсу «Конфліктологія» студенти повинні отримати уявлення про сучасні наукові підходи до визначення сутності конфліктології як науки і мистецтва подолання конфліктів, оволодіти категоріальним апаратом конфліктології, засвоїти основні правила безконфліктного спілкування, осмислити способи вирішення конфліктних ситуацій, зрозуміти закономірності та опанувати найефективнішими методами діагностики і попередження конфліктів.

Система завдань самостійної роботи, що мають виконувати студенти під час вивчення цієї дисципліни, доповнює теоретичний курс та практичні заняття. Це і аналіз наукових статей фахівців цієї галузі, наукове дослідження у формі есе, спостереження за конфліктами, що виникають у навчальній діяльності в академічній групі, під час проходження педагогічної практики тощо.

Зауважимо, що оволодіння знаннями з конфліктології дає можливість магістрам осмислювати сучасну різноманітність системи людських стосунків, знаходити адекватні способи розв’язання конфліктів, що виникають у комунікативній, організаторській і політичній сфері міжособистісних та міжгрупових взаємодій. Знання, які можуть здобути магістри, вивчаючи конфліктологію, підвищать їх фахову культуру, сформують уміння і навички розв’язання конфліктів в управлінській діяльності, а вміле їх використання на практиці реально засвідчить професійну майстерність майбутнього фахівця й особистості.

Отже, вивчення дисципліни «Конфліктологія» створює певні умови для формування у студентів навичок ефективної взаємодії, для розвитку особистості, тобто людини, здатної у діловій, побутовій і політичній сферах уникати конфліктів, поступатися і знаходити шлях до компромісів.

Список використаних джерел

1.Долженко В.А. Проблема воспитания духовных ценностей // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Зб. наук. пр. / Гол. ред. Г.П. Шевченко. – Вип. 6(12). – Луганськ: Видво Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. – С. 38-45. 2.Психологія загальна. Навчально-методичний посібник. / О. Є. Олексюк. – Миколаїв, «Іліон», 2016. – 408 с. 3.Ціннісні парадигми освіти. – Х.: Видав. гр. «Основа» , 2004. – 128 с.

СЕКЦІЯ VII
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

Н. І. Власенко

РОМАН У ДОБУ СТАНОВЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ: ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ МЕТАДИСКУРСИВНОГО НОВОВІДКРИТТЯ ЖАНРОВОГО ДІАЛОГІЗМУ

В епіцентрі міждисциплінарного проблемного поля сучасної гуманітаристики, котре утворилося в ході усвідомлення, в усіх її сферах, потреби виходу, при визначенні співвіднесеності «Я» з «Іншим» , за рамки трансісторичного протиставлення монологічних і діалогічних засад комунікації [1], закладених раціоналістично орієнтованою думкою, виявляється і необхідність подолання, при осмисленні «тексту як діалогу» (Т. В. Плеханова), тих метамовних меж романного метатексту, що були встановлені при відстороненні інтертекстуального виміру формування жанру від інтерсуб'єктного [6; 3]. Так означується шлях літературознавчої реалізації смислотворного ресурсу концептів епістемології, кодифікованих при зрушенні - на історичній сцені заснування типу мислення, самопроголошеного «постметафізичним», - самого когнітивного осереддя суб'єктивності, трансісторично усталеного «метафізичними презумпціями» (Ж. Дерріда).

Перегляд – на теренах новітньоо літературознавства – епістемологічних конструктів постметафізики інспірується логікою самовизначення її як свідомої «агностичної позиції» [11]. Обґрунтування доконечної розбіжності сенсу і буття обертається проблематизацією самих спростувань ціннісно спрямованого узагальнення знаннєвих «фрагментів», викритого в його метафізичності при переорієнтації пізнання на одиничне: настанови на уцілісненння образу світу, завершеного в його істинності, заперечуються - як здійсненні – на основі амбівалентного визначення «фінальності» як критерію й атрибута знання. Безнастанність розрізнення означень нон-фінального, виявлена «іграми істини» (М. Фуко), стверджується як остаточний пізнавальний досвід, достатній для того, щоб надати статус «проблематичного» і фрагментарності як емпіриці знання, і нон-фінітності як трансцендентальності смислопородження. За такого ненавмисно-подвійного кодування граней когнітивності мовленнєва практика, в якій людина «сама перетворює себе на суб'єкта» [10], долає обмеженість дискурсивного простору, де висловлюється раціональність, визначена заданим порядком дискурсу, і переходить у темпоральність інтердискурсу, котра безнастанно подовжується виголошеннями невідбутнього сходження виокремлених мисленнєвих логік. Відтак на осьовому векторі суб'єктивного становлення тактика «делегітимації мовних ігор» (Ж.-Ф. Ліотар), налаштована на розмикання раціоналістичних «обрамлень» дискурсивності, розбудовується у «стратегію взаємності» (Дж. О'Нійл), націлену на «прирощення» смислів поза ними – на самих лініях семіотичної дистанції між «своїм» і «чужим» - при її аксіологічному скороченні.

Здійснюваним оновленням співвіднесення «Я» з «Іншим» уможливлюється переростання традиційної – методологічно орієнтованої – взаємодії науки про літературу з філософією у включення - в якості пре-конструктів - новоутворених та осучаснених мета-категорій у науковий дискурс, спрямований на осягнення багатозначності художнього слова як основи порозуміння у часопросторі смислотворення. У цьому осередку його діалогізації сучасне літературознавство накопичує потенціал для перевершення власного новонабутого статусу, закріпленого у характеристиці його як «форми філософського пізнання в постмодерністську добу» (С. С. Аверинцев). На фоні ревізії раціоцентричних індикаторів суб'єктивності, здійсненої постмодернізмом, нововідкритий обрій рефлексії історико-літературного процесу сприймається як горизонт розуміння ціннісно-комунікативного осердя

персональної ідентичності, що відкриває перспективи персонально-суб'єктного самовизначення, недосяжні для дискурсивного мислення.

Тож, просуваючись до розкриття епістемологічних кодів рубежу XX-XXI ст. літературознавча думка сучасності встановлює етико-естетичний «імператив повернення» від осмислення роману як семіотичної матриці, яка виявляє «багатоголосся» соціокультурної дійсності, формотворне для тексту, до осягнення романного жанру як поетологічної форми, котрою визначаються моделі поетикальної розбудови інтерперсонального діалогу.

Зміною літературознавчих настанов щодо роману, що знаменує початок діалогічного возз'єднання – на грунті сприйняття сучасності як «Кінця Історії» (Ф. Фукуяма) – прокладених у ній русел літературної рефлексії, забезпечується збереження - у площині її об'єктового оформлення - центрової позиції цього жанру, запровадженої проголошеннями його «головним героєм» метанаративу літератури, знаковими для посттрадиціоналістського розрізнення її метамов. Сходження епістемічних «розломів», утворених при формуванні новочасного та новітнього літературознавства, відбувається на «комунікативному повороті культури» (М. О. Можейко), здійснюваному на фоні ствердження – на щойно перейденому рубіконі тисячоліть - діалогічності суб'єктного становлення, прихованої монологічними відволіканнями трансцендентальної форми суб'єктивності від емпіричної.

Осучаснення культурного простору, знаменне для кінця XX – початку XXI ст., уможливлюється віднаходженням - в емпіриці формування суб'єкта - «країв» його трансценденції, основоположної для усталення світоглядного монологізму в перериваннях смислотворної взаємодії «свого» з «чужим» при аксіологічних подоланнях фрагментарності пізнання, налаштованих на встановлення «фінального» принципу об'єктивації істинного. Виявлений - при оформленні посттрадиціоналістської ментальності – «діалектичною» «логікою тотожності», визначальною для «історизованої» епістеми, такий спосіб трансісторичного впорядковування рефлективної свідомості приховується, але не долається – при її історичній розбудові за межами традиціоналізму – «постдіалектичною» «логікою розбіжності», втіленою в «постісторичному» типі знання, опиняючись під загрозою спростування на перетинах цих шляхів смислопородження, ознаменованих утворенням – при їх означенні за рамками метанарацій - похідних концептів епістемологічних метамов.

Свідчення марності пересторог «радикально недіалогічних співрозмовників» (С. С. Аверинцев), розпорошені в інтердискурсивному полі комунікації, зосереджуються - як знаки її продовження на виходах за виявлені пізнавальні «рубежі» – у визначеннях способів осмислення граничного комунікативного досвіду, запропонованих постметафізичною епістемологією. Постаючи - на грунті запровадженого нею погодження «логіки тотожності» і «логіки розбіжності» - *трансгресією суб'єктивності в «неможливе» - в «рамках» її існування - становлення* (обгрунтування «безкінечності діалогу» М. Бланшо, «генеалогія» М. Фуко), *ототожненням трансцендентності пізнання із «беззапитною» близькістю «Я» й «Іншого»* («етична феноменологія» Е.Левінаса), *ідентифікацією «самості» як «інакшості»* («практична філософія людини» П. Рікера) [8; 9; 10; 12], проходження семіотичної дистанції між «своїм» та «чужим», основоположне для становлення суб'єкта, розкривається – у взаємодоповнюваності таких її подолань-поновлень – і як втілення безнастанної діалогізації смислопородження, і як доведення невичерпної «справжності суб'єктивного» (М. О. Можейко).

У контексті епістемологічного обгрунтування діалогіки, інспірованого сприйняттям розмежованості «свого» та «чужого» як першооснови смислопородження, царина взаємовипробовування «історизованої» та «постісторичної» парадигм сучасного літературознавства осмислюється як сфера відкриття сполучуваності шляхів літературно-творчого самоототожнення «Я», визначених в історичних типологіях мистецтва слова (обґрунтованих у ході розробки «проблеми еволюції поетичної свідомості та її форм» (О. М. Веселовський)) [2; 5], з формотворними для літератури способами

розрізнення «Іншого», виявленими теорією Тексту (на траєкторії руху «від «безкінечної герменевтики» до поетики» (Г. К. Косиков)) [4; 7]. Установлений таким чином діалогічний вимір історико-літературного процесу проблематизується при усвідомленні обмеженості і вичерпування трансформації художньої свідомості послідовністю змін її поетологічної домінанти, і виділення відносно постійних жанрових детермінант – складників архітексту щодо самого літературного і літературно-творчого діалогу, який набуває власної оформленості, насамперед, у романі – жанрі, котрий закарбовує його засади й абриси у своїй естетичній єдності та поетикальній множинності. Цим «прирощенням» проблемного осередку науки про літературу реактуалізується і проблематика формування романного жанру, укорінюючись - у «ризоморфному середовищі» (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі), висхідному для окреслення перспектив подальшого вивчення жанрової генези, - на ниві діалогічного взаємовизначення історико-літературних та історико-теоретичних планів її ретроспекції. Уточнення - на такому підгрунті - трансісторичних та локально-історичних аспектів становлення роману передбачає виявлення тих змін самих жанротворних принципів, що втілюється в модифікаціях жанру, не охоплених (або охоплених у незначній мірі) відношеннями безпосереднього передування та прямої наступності, усталеними на теренах романотворення, а, натомість, діалогічно опосередкованих у їх зв'язках з іншими різновидами романного жанру. і тому, як правило, в річищі його рецепції не закріплених у жанровому статусі. Відповідно фрагменти невизначеності, що все ще залишаються у науковій картині формування роману, постають маркерами нерозкритості діапазону поетикальних втілень діалогізму як його естетичного першопринципу, спонукаючи до вироблення, насамперед, методологічних підходів, які забезпечать співвіднесення «діалогічності» та «перехідності» із рядом парадигмальних характеристик і художньої свідомості, і літературних форм.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Вопросы литературы и естетики / М. М. Бахтин – М .: Художественная литература, 1975. – 504 с. 2. Бройтман С. Н. Историческая поэтика / С. Н. Бройман – М.: Академия, 2001. – 420 с. 3. Власенко Н.І. Моделі жанротворення і матриці текстопородження: взаємовизначення в інтердискурсі роману доби традиціоналізму// Н.І. Власенко/ Від бароко до постмодернізму : зб. наук. праць / [ред.колегія.: Т. М. Потніцева (відп. редактор) та ін.]. – Дніпропетровськ : Видавництво Дніпропетровського університету, 2013. - Вип. XVII. – С. 22 – 34. 4. Женетт Ж. Введение в архитекст / Ж. Женетт; [пер. с франц. Е. Васильева, Е. Гальцова, Е. Гречаная и др.] // Женетт Ж. Фигуры: в 2 т. – М.: Издательство им. Сабашниковых, 1998. – Т.2. – 1998. – 472 с. 5. Категории поэтики в смене литературных епох / С. С. Аверинцев, М. Л. Андреев, М.Л. Гаспаров, [и др.] //Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. – М., 1994. – С. 3 – 38. 6. Кристева Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики / Ю. Кристева – М.: РОССПЭН, 2004. – 326 с. 7. Пьеге–Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности / Н. Пьеге–Гро; [пер. с франц., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова] – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 240 с. 8. Рікер П. Сам як інший / П. Рікер; [пер. з франц. В. Андрушко, О. Сирцова] – К.: Дух і Літера, 2002. – 324 с. 9. Derrida J. Marges – de la philosophie/ J. Derrida – P., 1972. – 386 p. 10.Foucault M. The Subject and Power/ M. Foucault//Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics [ed. by H. L. Dreyfus and P. Rabinow]. – Brighton: HarvesterPress, 1982. – P. 208 – 227. 11. Habermas J. Religion ad Rationality: Essays on Reason, God and Modernity/ J. Habermas. - Cambridge, MA: MIT Press. - 2002. - 384 p. 12. Levinas E. Totalite et infini: essai sur l'extériorité/ E. Lévinas. Paris: Le Livre de Poche, 1990. – 346 p.

V. O. Patsan (Archbishop Eulogius of Novomoskovsk)

PAVING THE WAY OF TRANSMITTING GOD'S WORD INTO THE HUMAN LANGUAGES: E. A. NIDA'S METHOD OF DYNAMIC/FUNCTIONAL EQUIVALENCE

The Creator's intention to bring the Revelation to all the nations predetermined the created persons' choice of the Biblical text as the main object of the translative activity. Having started with rendering the Old Testament from Hebrew to Greek realized in The

Septuagint (its title derives from the Latin phrase «septuaginta interpretum versio» * formed as an equivalent to the original version «ἡ μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα») between the third to first century B.C. in Alexandria, the process of translating God Breathed Book at the turn of the twentieth – twenty first centuries resulted in the largest domain of interlingual communication characterized by such figures: «approximately 451 languages have complete Bibles 1,185 languages have complete New Testaments, 843 languages have some Bible portions» . [5, p. 12 – 22] Therefore the experience of Biblical translators had been chosen the primary subject-matter of the reflection directed to the translative activity, but in the course of secularizing the worldview the scope of comprehension defined by the Scripture for the study of Its versions was reduced to the receptive frames introduced by the anthropocentric theory of translation.

Emphasizing the synergy of divine and human sources revealed in The Septuagint the founder of Hellenistic Judaism Philo of Alexandria designated the origins of the theoretical thought conceptualizing the interlingual communication in the light of the supernatural Revelation. The spread of Christianity opened the way for the development of that branch of reflecting the translative activity that ensured overcoming the restrictions of the Romans' concept of translation appeared simultaneously with the Hellenistic-Judaistic idea of it and characterized by the reduction of rendering a creative work from one language to another to the human capacity. Initiated at the turn of Antiquity and the Middle Ages by St. Jerome in the process of translating the Bible into Latin resulted in the Vulgate (dated by the late fourth century) the orientation on the Roman translative principle (*«non verbum de verbo, sed sensum exprimere de sensu»*) was strengthened in the heyday of the Renaissance by the humanistic inspiration of the translators' activity realized in the transmission of God's Word into new European languages. But trying to reunite spiritual and secular dimensions of the human personality in such a way the *studia humanitatis* confirmed the anthropocentrism by giving the priority to the person's creative abilities.

The anthropological turn of the culture inspired by the Renaissance humanism predetermined the anthropocentric self-restriction of the Post-Renaissance humanitarian reflection revealing «in its distraction from the personal principle of being self-manifested in human existence by focusing on its rationalistic basis» [1, p. 233 – 244.].

In the modern theory of translation this gap between spirituality and rationality manifests itself in the infinite search for the appropriate criteria for translating the Scripture beyond the Revelation.

Thus, B. M. Metzger, one of the prominent American biblical scholars of the late twentieth – early twenty first centuries should recognize: «The work of translating the Bible presents special difficulties. Since the Scriptures are a source of both information and inspiration, Bible translations must be accurate as well as felicitous. They must be suitable for rapid scanning as well as for detailed study, and suitable for ceremonial reading aloud to large and small audiences. Ideally, they should be intelligible and even inviting to readers of all ages, of all degrees of education, and of almost all levels of intelligence. Such an ideal is, of course, virtually impossible to attain» [7, p. 140-150.].

But the author of the analytical review of the theoretical approaches applied to translating God Breathed Book connects the problem with «the diversity of theories of the translation process» [7, p. 140-150.]. He distinguishes two main ways of rendering a text from one language to another which are literalistic translation and free or paraphrastic one:» Basically there are two competing theories of translation. In one the predominant purpose is to express as exactly as possible the full force and meaning of every word and

* It means:»Translation of the seventy interpreters». This indication refers to an account in the spurious Letter of Aristeas of how seventy-two Jewish scholars were asked by the Greek King of Egypt Ptolemy II Philadelphus in the third century B.C. to translate the Torah for inclusion in the Library of Alexandria. A later version of that story narrated by Philo of Alexandria states that although the translators were kept in separate chambers, they all produced identical versions of the text in seventy-two days.

turn of phrase in the original, and in the other the predominant purpose is to produce a result that does not read like a translation at all, but that moves in its new dress with the same ease as in its native rendering» [7, p. 140-150.].

The inadequacy of this classification reveals itself when the expert tries to analyze «examples of various kinds of translations of the Scriptures down through the ages» [7, p. 140-150.]. Realizing the deficiency of the analytical frame introduced by him, B. M. Metzger appeals to the most authoritative taxonomy of the interlingual communicative activity of nowadays known as «formal correspondence/dynamic (functional) equivalence» . The analyst supposes that this model has been formed by E. A. Nida, the prime mover in developing «dynamically equivalent» translation, long associated with the American Bible Society. But in fact this theoretical-methodological innovation has been produced in the interaction of the scholars.

The principle of dynamic equivalence was introduced by E. A. Nida in his earlier days [8].

In 1964 the theorist published his famous book, «Toward a Science of Translating» , in which he contended that since no two languages were identical, either in the meaning of symbols or in the ways in which they were arranged in phrases and sentences, it stood to reason that there could be no absolute correspondence between languages. That is, there are no such things as identical equivalents. Therefore, a translator must seek to find the closest possible equivalent. He introduced two different types of equivalence: one which is called formal and another which is primarily dynamic. E. A. Nida defines formal equivalence as follows: «Formal equivalence focuses attention on the message itself, in both form and content. In such a translation one is concerned with such correspondences as poetry to poetry, sentence to sentence, and concept to concept. Viewed from this formal orientation, one is concerned that the message in the receptor language should match as closely as possible the different elements in the source language. This means, for example, that the message in the receptor culture is constantly compared with the message in the source culture to determine the standards of accuracy and correctness» [8].

Besides that, the founder of a new concept of the translative activity believes that this type of equivalence «is designed to permit the reader to identify himself as fully as possible with a person in the source-language context, and to understand as much as he can of the customs, manner of thought, and means of expression» [8]. Formal equivalence is thus the «quality of a translation in which the features of the form of the source text have been mechanically reproduced in the receptor language» [8]. In fact, a general tendency towards formal rather than dynamic equivalence is characterized by, for example, «a concern for accuracy» [8] and a preference for retaining the original wording wherever possible. In spite of its apparent limitations, however, formal equivalence is sometimes «the most appropriate strategy to follow» [10]. What is important is that formal equivalence is not the same as literal translation, and the two terms must therefore be kept distinct in the following manner: «While literal translations tend to preserve formal features almost by default (i.e. with little or no regard for context, meaning or what is implied by a given utterance), a «formal» translation is almost always contextually motivated: formal features are preserved only if they carry contextual values that become part of overall text meaning» [6, p. 41.].

In contrast, a translation which attempts to reproduce a dynamic rather than a formal equivalence is based on «the principle of equivalent effect» (E. A. Nida). Dynamic equivalence is the quality that characterizes a translation in which «the message of the original text has been so transposed into the receptor language that the response of the receptor is essentially like that or the original receptors» [9, p. 200.]. E. A. Nida states that «a translation of dynamic equivalence aims at complete naturalness of expression, and tries to relate the receptor to modes of behavior relevant within the context of his own culture» [8]. Carrying out such a translation will entail such procedures as substituting target language (hereinafter called TL) items which are more culturally appropriate for obscure source

language (hereinafter called SL) items, making linguistically implicit SL information explicit and building in a certain amount of redundancy to aid comprehension.

The best known example of a dynamic equivalent is seen in the decision to translate the Biblical phrase «Lamb of God» into an Eskimo language as «Seal of God» due to the fact that lambs are unknown in Polar Regions. In this case, the culturally meaningful item «Seal» , which shares at least some of the important features of the SL expression «Lamb» , has been substituted for it.

Thus, the method of dynamic equivalence expects the translation to make more or less the same impact on the modern reader as the original did on its contemporary audience. It should be noted that this aim can be achieved only partially since everything has changed: the world, the reader and even the role of the text if not the text itself. This theory however was the first remarkable attempt to suggest a more stable theoretic foundation for «meaning-based translation» . It was in a sense revolutionary but was soon refined and updated.

The outcome of this development was the theory of functional equivalence, proposed by E. A. Nida and J. de Waard [2]. Every utterance performs a number of functions (informative, expressive, emotive, imperative, aesthetic etc.); thus the translation should render them adequately in the target language. In comparison with other types of translation, this approach has a broader vision of the text. For instance, emotive and aesthetic aspects of the text do not attract much attention of a meaning-based translator (though in practice he usually does not neglect them completely).

E. A. Nida's opposition of translative matrices is based on the analysis of the Scripture translators' practice in which he distinguishes two main focuses: «the older focus in translation was the form of the message; translators were delighted to reproduce stylistic specialties, plays on words, parallelism, rhymes, rhythms , and new grammatical structures, while the new focus shifted from the form of the message to the response of the receptor. Therefore, what the translator must determine is the response of the receptor.» [9].

It should be recognized that «functionally equivalent» translation rightfully dominates the area of Bible agencies' activities today. But since it developed from an earlier theory, fixing its defects, one may ask the following question: does experience show some weak points in this model as well? In what respects can it be elaborated further? There are some scholars who opposed the concept of dynamic (functional) equivalence. Thus, U. Eco, an outstanding Italian semiotician, essayist, philosopher, literary critic and novelist of «the post modern world» (P. F. Drucker) argues against the idea of dynamically (functionally) equivalent translating. He confirms:» Equivalence in meaning cannot be taken as a satisfactory criterion for a correct translation … We cannot even accept the naïve idea that equivalence in meaning is provided by synonym, since it is commonly accepted that there are no complete synonym in language. *Father* is not a synonym for *daddy*, *daddy* is not a synonym for *papa*, and *père* is not a synonym for *padre*.» [4, p. 5.] Reflecting the experience of interlingual communication self-manifested in the personal interpretations of literary works, U. Eco believes that the art and craft of translation are not ensured only by linguistic competence; the translative activity is based upon the broad philological competence including the reception of literature. He emphasizes: «The translator does not translate a text on the basis of the dictionary, but rather on the basis of the whole history of two literatures. Therefore translating is not only connected with linguistic competence, but with intertextual, psychological, and narrative competence. Thus, the translator is forced at all times to go beyond linguistic competence to the cultural spectrum. Consequently, translations do not constitute a comparison between two languages but the interpretation of two texts in two different languages.» [4, p.14.] In order for a translation to come to life, «a good translation must generate the same effect aimed at by the original.» [4, p.14.] Yet all translations are preceded by the interpretive perspective that the translator brings to the text, which means that the translator as interpreter must become visible in the translation. All these explanations and ex-

amples reconfirm U. Eco's major conviction that the goal of all translations is «to produce in a different language the same effect as the source discourse, and poetic discourse is said to aim at producing an aesthetic effect.» [4, p.93.]

The arguments against E. A. Nida's conception formulated by U. Eco, are supported by A. S. Desnitsky in the article «Bible Translation as Literary translation» (2003) [3, p. 61-72.]. He states: «Functional equivalence is oriented toward separate utterances or their combination, but pays little attention to the literary structure of the text as a whole. This is quite natural in fact: the theory of Nida – de Waard appeared in a sense as a generalisation of the experience of translators working in African and Asian languages which could draw exclusively on an extensive oral verbal tradition with hardly any literary works present. This was the main field of activity for Bible translators in the 1950s to 1970s» [3, p. 61-72.].

Nevertheless the method the dynamic/functional equivalence introduced by E. A. Nida inspires the search for the appropriate approaches to analyzing narrative structure and topology of national versions of God Breathed Book.

And to evaluate the validity of analytical models intended to disclose the literary specifics of the Bible translation scholars and translators should apply to the Scripture the definitions that the Christian Church once proposed for Jesus Christ and that this Book is fully divine and fully human in nature. The divine and the human are connected without any mixture or separation, to use the formula introduced by the Council of Chalcedon.

References

1.Пацан В. О. (Євлогій, єпископ Новомосковський) «За образом і подобою Божою» : біблійні витоки ідеї особистості» / В. О. Пацан (Євлогій, єпископ Новомосковський)// Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць/ [ред. колегія: В. М. Вашкевич (гол. редактор) та ін.]. - К.: «Видавництво «Гілея» , 2015. - Вип. 99. - С. 233 – 244. 2.De Waard J., Nida E. A. From One Language to Another. Functional Equivalence in Bible Translating/J. de Waard, E. A. Nida. - Nashville Inc., 1986. - 224 p. 3.Desnitsky A. S. Bible Translation as Literary Translation/ A. S. Desnitsky// New Trends in Bible Translation [ed. by Ph. Noss]. - New York, 2003. - P. 61-72. 4.Eco U. Experiences in Translation/ U. Eco. - Toronto: University of Toronto Press, 2001. - 135 p. 5.Gravelle G. Bible Translation in Historical Context: The Changing Role of Cross-Cultural Workers/ G. Gravelle//International Journal of Frontier Missiology. - 2010. - №1 (27). - P. 12 – 22. 6.Hatim B. & Munday J. Translation, an Advanced Resource Book/B. Hatim & J. Munday. - Canada & United State of America: Routledge, Taylor & Francis Group, 2004. - 400 p. 7.Metzger B. M. Theories of the Translation Process/B. M. Metzger// Bibliotheca Sacra. - 1993. -№ 150 (April-June). - P. 140-150. 8.Nida E. A. Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedues Involved in Bible Translating/ E. A. Nida. - Leiden: E. J. Brill, 1964. - 331 p. 9.Nida E. A., Taber Ch. R. The Theory and Practice of Translation/ E. A. Nida, Ch. R. Taber. - Brill Academic Publishers, 2003. - 226 p. 10.Shuttleworth M., Cowie M. Dictionary of Translation Studies/ M.,Shuttleworth, M. Cowie. - UK: St. Jerome Publishing, 2014. - 233 p.

О. Я. Андріянова

ПРОБЛЕМИ ВПОРЯДКУВАННЯ Й СТАНДАРТИЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У мовознавстві актуальним залишається вивчення питань формування й розвитку національної термінології та функціонування галузевих терміносистем.

Військова терміносистема неодноразово була предметом лінгвістичного аналізу в українському мовознавстві (Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Б. З. Якимович, Т. Д. Михайленко, Л. В. Мурашко, Я. П. Яремко, Я. І. Рибалка, Н. О. Яценко [6; 8; 3; 4; 5; 9; 7; 10]. Дослідження проводяться в кількох напрямках: теоретичному, прагматичному і практичному. Учені досліджують формування та розвиток української військової термінології і виробляють теоретичні засади внормування й стандартизації.

У зв'язку із військовою агресією на Сході України військова галузь стрімко розвивається. На сучасному етапі чітко вимальовуються тенденції введення в поня-

тійний апарат військової термінології значної кількості нових термінологічних одиниць та термінів, які розширили своє значення і потребують негайного термінування. Військові терміни, які поповнюють термінологію, вимагають ґрунтовного дослідження, адже мають належним чином відображати нові мовні явища з урахуванням традицій мови і тенденцій її розвитку.

Недоліки впорядкування термінології утруднюють взаєморозуміння між фахівцями, ускладнюють навчально-педагогічний процес тощо. Для військової справи такі помилки неприпустимі. Особливого значення ці проблеми набувають під час бойових дій і навіть можуть впливати на їх результати.

Унормування військової субмови має стати плідним спільним набутком фахівців військової справи і лінгвістів. Так як військові терміни формуються одночасно з новими позначуваними об'єктами, у їх творенні беруть участь фахівці військової справи. Адже лише їм властиве правильне розуміння кожного терміна. Але оскільки терміни формуються засобами мови, то цим аспектом повинні займатися лінгвісти.

Актуальність нашого дослідження визначається необхідністю виявити раціональні дії для внормування та стандартизації нових термінів на позначення військових понять.

Відбір і аналіз термінів здійснювався із глосаріїв та словників, посібників і підручників, монографій, довідкової літератури, наукових журналів, матеріалів конференцій.

Нагадаємо, що етапи унормування термінології такі: формування експериментального корпусу термінів, систематизація, аналіз, уніфікація та оптимізація [5].

Основними способами побудови науково-технічних термінів, на думку Д.С.Лотте, можуть бути: а) зміна значень слів; б) утворення похідних слів; в) утворення усічених слів і абревіатур; г) утворення складних слів; ґ) утворення постійних словосполучень; д) іншомовні запозичення; є) інші способи утворення нових слів [2,с.37]. Для творення термінів у військовій терміносистемі найбільш продуктивними на сучасному етапі є утворення абревіатур та іншомовні запозичення.

Упорядковуючи термінологію, за допомогою термінологічного аналізу обґрунтовуємо робочу дефініцію: визначаємо відповідність диференційним ознакам, нормам української мови та специфіці військової галузі.

Для унормування військової термінології першочергову увагу слід звернути на природу терміна через сукупність притаманних йому диференційних ознак.

На нашу думку, терміну властиві такі диференційні ознаки: 1. Адекватність – відповідність терміна поняттю, ним відтвореного; точність, відносна незалежність від контексту. 2. Економність – стислість, лаконічність. 3. Дериватність – здатність творити похідні. 4. Систематичність використання. 5. Відсутність багатозначності, омонімії, синонімії, антонімії принаймні у межах однієї терміносистеми. 6. Стилістична нейтральність, відсутність експресивності. 7. Належність терміна до обмеженої професійної сфери використання.

Проте на практиці далеко не завжди вдається утворити термін, який би відповідав усім вищеназваним вимогам. Ці ознаки не більше ніж бажані якості, а не реальність.

Проведений нами аналіз низки сучасних навчальних та періодичних видань свідчить і про наявність власне лінгвістичних проблем, пов'язаних із національно-культурною специфікою.

Для внормування військової термінології вважаємо раціональними такі дії: 1) лексичні росіянізми, механічно скопійовані чи скальковані військові терміни замістити власне українськими моделями; 2) замінити іншомовні терміни, вжиті необґрунтовано, національними відповідниками; 3) послуговуватися для творення віддієслівних іменників українського словотвірного механізму, а саме суфікс -к(а) вживати лише у тих випадках, коли терміни з таким суфіксом уже адаптувалися в мові і не мають відповідників в українській мові; 4) для військових понять, позна-

чуваних у російській мові дієприкметниками, в українській мові застосовувати інші засоби, назви об'єктів і суб'єктів замінити іменниками; назви об'єктів і суб'єктів – прикметниками; 5) узагальнити правила написання ряду лексем на позначення військових понять, які викладені в правописі неповно або суперечливо.

На наш погляд, основними етапами стандартизації нових термінів на позначення військових понять є: 1) відбір та обговорення всіх пропозицій військових фахівців; 2) загальне редагування мовознавцями; 3) затвердження відредагованих термінів військовим керівництвом.

Для класифікації військових термінів застосовуються загальноприйняті підходи та методики: типологія, методологія, таксономія, класифікація, систематика.

Таким чином, на сучасному етапі відбувається поповнення військової термінології новими термінологічними одиницями, які потребують унормування і стандартизації. Для впорядкування нових термінів необхідно, щоб вони відповідали диференційним ознакам, нормам української мови та специфіці військової галузі. Термінографічна праця у військовій субмові має стати плідним спільним набутком фахівців військової справи і лінгвістів.

Список використаних джерел

1.Гринев С. В. Введение в терминоведение. – М.: Московский лицей, 1993. – 309 с. 2.Лотте Д. С. Основы постросния научно-технической терминологии. – М.: Издательство Академии Наук СССР, 1961 – 160 с. 3.Михайленко Т.Д. Інтра- и екстралінгвістичні аспекти формування і функціонування військової терміносистеми в національних мовах (на матеріалі російської, німецької та української мов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук: спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Т.Д.Михайленко. – М., 1996. – 48 с. 4.Михайленко Т.Д. Українська військова термінологія / Т.Д.Михайленко // Військо України. – 1993. – №12. – С. 95-98. 5.Мурашко Л.В. Українська військова лексика в її історичному розвитку (військові звання та посади): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л.В.Мурашко. – Київ, 1997. – 21 с. 6.Панько Т.І. Українське термінознавство: підручник / Т.І.Панько, І.М.Кочан, Г.П.Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с. 7.Рибалка Я.І. Структура тематичної групи «Військова лексика козацтва» в українській мові XVI – XVII ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Я.І.Рибалка. – Дніпропетровськ, 1998. – 20 с. 8.Якимович Б.З. Військовий суржик в українській військовій термінології /Б. Якимович // Українська термінологія і сучасність: тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції. – К., 1996. – С. 87. 9.Яремко Я.П. Формування української військової термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Я.П.Яремко. – Дрогобич, 1997. – 16 с. 10.Яценко Н.О. Формування назв військового одягу в українській мові: [монографія] / Н.О.Яценко. – К., Інститут української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – 179 с.

О. І. Бондаренко

ВЖИВАННЯ ДІЄСЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ TO MAKE ТА TO DO В РІЗНИХ КОНТЕКСТАХ

В англійській мові, як і в українській, слова за їх значенням і граматичними ознаками поділяються на класи. В даному випадку, слово «класи» слід дефініювати та розуміти як частини мови.

За кількістю форм, граматичних категорій, за детальністю позначення різних відтінків граматичного значення дієслово не має собі рівних та займає центральне місце у граматичній системі англійської мови. Таким чином, ми можемо сміливо сказати, що дієслово, безумовно, є центральною частиною англійської мови. Тому, слід детальніше розглянути їх у різних контекстах на прикладі дієслів **to make** та **to do**.

Дієслово – це повнозначна, самостійна частина мови, яка означає дію (to make, to do), стан (to dream, to be), відчуття (to feel, to love), процеси мислення (to consider, to think). **To make, to do (робити)** – ці дієслова поєднуються з різними словами у функції прямого доповнення та не взаємозаміщуються; вони є стилістично нейт-

ральними; входять до одного синонімічного ряду.

Давайте більш детально розглянемо обидва ці дієслова в їх різних контекстах.

Тож, to make – виробляти, виготовляти. Якщо ми зазернемо до будь –якого англо – українського словника, то ми побачим саме такий переклад. Але слід зазначити, що це дієслово може бути в різних контекстах перекладене українською мовою за допомогою різних, інших дієслів. Давайте розглянемо приклади: *to make a dress – пошити плаття, to make coffee, tea, breakfast – приготувати каву, чай, сніданок, to make a mistake – робити помилку, помилитися, to make a speech – говорити промову, to make a poet – писати вірша.*

При поєднанні з прямим доповненням з об'єктивним предикативним членом дієслово to make має значення «привести кого – небудь у певний стан»: *to make a person happy, glad, sorry, sad – зробити кого – небудь щасливим, радісним, нещасним, сумним.*

Вживати дієслово to make також можна у випадку, коли йде мова про множення або ділення чисел. Розглянемо приклади: *Five plus five* ***makes*** *ten. – П'ять плюс п'ять складає десять. Twice two* ***makes*** *four. – Два помножене на два складає чотири.*

Коли мова йде про те, з якого матеріалу виготовлено той або інший предмет, дієслово to make вживається разом із предложним доповненням, яке вводиться прийменниками of та from: *What* ***is made*** *of wood? – Що виготовляється з дерева?* тощо.

Щодо дієслова to do, то найперше його значення – виконувати будь - яку роботу, займатися будь – якою роботою або справою: *If you want a thing well* ***done, do*** *it yourself. (Proverb.) – Якщо ви хочете, щоб завдання було вправно виконано, виконай його сам.*

Якщо розглянути наступний приклад, а саме – *May I ask you then what you would advise me to* ***do? –*** *Дозвольте тоді у вас запитати, що б ви порадили мені робити (яких вжити заходів)?,* то ми побачимо, що дієслово to do може мати значення «вживати заходів».

To do може, власне кажучи, у розмовному стилі мови, вживатися із прямим безпредложним доповненням, вираженим герундієм і вказувати на дію, яка відбудеться. У таких випадках дієслово to do українською мовою не перекладається, а герундій перекладається дієсловом в особистій формі та у тій часовій формі, у якій вжито дієслово to do. Дивимося приклад: «*How long would I have to study before I could go to the university?» he asked. «That depends upon how much studying you* ***have*** *already* ***done.»*** *(Jack London). – Скільки часу мені потрібно було б вчитися, щоб поступити до університету? – запитав він. – Це залежить від того, скільки ви вже знаєте. (Джек Лондон).*

To do може у певному контексті отримувати смислове уточнення, замінюючи дієслова, які виражають поняття тих чи інших конкретних дій: *to do the meat well – добре приготувати м'ясо, to do one's room – прибрати кімнату.*

To do може також вживатись із безпредложним доповненням, яке вказує на те, чим саме був зайнятий суб'єкт дій, що він робив: *to do exercises – робити вправи, to do problem – вирішувати задачі, to do sums – вирішувати арифметичні задачі, to do harm – завдати шкоди, to do a favour – робити послугу.*

Раніше було зазначено, що обидва ці дієслова входять до одного синонімічного ряду. Як відомо, кожне правило має свої виключення. Розглянемо ті випадки, коли ми не можемо так вважати. Перший випадок, це коли дієслово to make має значення «примушувати»: *He made the class translate the chapter. – Він примушував клас перекладати главу.* У другому випадку, ми розглядаємо дієслово to make в неперехідному значенні «зробити», «стати»: *He will make a good sailor, a good musician. – Він буде (дослівно зробиться) гарним моряком, гарним музикою.*

Майже весь шлях при вивченні питання стосовно вживання англійських дієс-

слів в різних контекстах, мені було цікаво: чи можна поставити дієслова to make та to do поруч? Чи взагалі можливо це? Відповідь на це питання я знайшла у фразеологічному словнику Куніна Олександра Володимировича: **make do** – задовольнятися, обходитися: *That's funny, I didn't get too much sleep myself…I've had to make do with only a few hours. (S. Bellow, «Henderson the Rain King, ch. XII) – Дивно, але я погано спав…Довелося задовольнитися декількома годинами.*

Список використаних джерел

1.Верба Г.В., Верба Л.Г. Граматика сучасної англійської мови. – ТОВ «ВП Логос» - 2005. – 341 с. 2.Кунин А.В. Англо – русский фразеологический словарь/Лит. ред. М.Д. Литвинова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. Рус. яз., 1984. – 944 с. 3.Мюллер В.К. Англо – русский словарь: 53 000 слов. – 20 – е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 1985. – 863 с. 4.Потапова И. А. Краткий словарь синонимов английского языка.- Государственное учебно – педагогическое издательство Министерства просвещения СРСФСР, Ленинградско отделение. – 1957. – 147 с.

І. В. Гарбера

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ФІТОМОРФНОГО КОДУ КУЛЬТУРИ КОНЦЕПТУ «ЛЮДИНА» (НА МАТЕРІАЛІ ФРАЗЕОЛОГІЇ СХІДНОСТЕПОВИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК)

Сучасне вивчення фразеологізмів визначуване антропоцентризмом, згідно з яким людина постає центральною фігурою, що аналізує довкілля здебільшого через порівняння, – зі своїм власним тілом (соматичний код культури), з предметами неживої природи (предметний код), з тваринами (зооморфний код), з одиницями виміру (квантитативний код), різноманітними номінаціями самої людини (антропний код) тощо [1; 2; 3; 4; 6; 7]. Чільне місце у фразеологічному фонді займають так звані фітоморфні фразеологічні одиниці – такі, у складі яких є хоча б один компонент, який входить у лексико-семантичну групу назв рослин та їх частин, що позначають об'єкти рослинного світу. Особливий інтерес у цьому контексті представляють ареальні фразеологічні одиниці – такі, що побутують на окремій, локальній території (в межах певної говірки чи цілого діалекту), адже репрезентовані ними культурні смисли, вживані для опису й оцінної характеристики людини (її внутрішнього та зовнішнього світів), здебільшого виявляють свою яскраву самобутність порівняно з літературними [5; 8].

Об'єктом нашого дослідження постає фітоморфний код культури концепту «Людина» у фразеології східностепових українських говірок. Предметом виступають фразеологічні одиниці з компонентами-фітономенами. Матеріал дослідження становлять близько 700 фразеологічних одиниць, зібраних експедиційним шляхом у смт. Новотроїцькому Волноваського району Донецької області (Україна) й оформлених лінгвістичною базою даних.

Фітоморфний код культури в дослідженні формують 35 фітономенів та 1 фітоморфний комплекс. Найбільшу продуктивність у репрезентації концепту «Людина» у фразеології східностепових українських говірок виявляють фітономени з 1 лексико-семантичним варіантом: БАРВІНОК *барвінком стелитися* 'лестити'; БЛЕКОТА *як неначе блекоти об'їстися* 'бути неврівноваженим, нервовим'; ВАСИЛЬОК *васильками пахнути* 'бути дуже старим'; ГАРБУЗ *гарбуз конопатий* 'товста людина'; ДЕРЕВО *кивай-дерево* 'проста людина, яка погоджується з усім, навіть не задумуючись'; ЗЕЛЕНЬ *зелень незрізана* 'молода, недосвідчена людина'; КВІТОЧКА *як майська квіточка* 'про гарну, красиву людину'; КОНОПЛЯ *коноплі об'їстися* 'збожеволіти'; КРОПИВА *кропивою вкушений* 'нервовий, роздратований'; КУЛЬБАБА *кульбаба здута* 'дурнувата людина'; КУПИНА *неопалима купина* 'неврівноважена, нервова людина'; МАЛИНА *щодня малину їсти* 'бути багатим'; МОХ *аж мохом узятися* 'дуже постаріти'; ОДУВАНЧИК *Божий одуванчик* 'дуже стара людина'; РОМАШКА *ромашками тхнути* 'бути старим, немічним';

ТОПОЛЯ *тополю доганяти* ‘бути дуже високим’; ЧЕРЕШНЯ *як черешня надворі* ‘про дуже високу людину’; ЯБЛУНЯ *сухa яблуня* ‘дуже висока та худа людина’; ЯСЕН *з каждим ясенем здороваться* ‘бути п’яним’. Виявлено 1 фітоморфний комплекс – ДУБ + ДЕРЕВО *дуб-дерево* ‘дурна людина’. По 2 лексико-семантичні варіанти мають такі фітономени: ГРЕЧКА *в гречку скакати* ‘зраджувати’, *гречкою притрушений* ‘некрасивий’; ЯБЛУЧКО *ще недоспіле яблучко* ‘недосвідчена людина’, *яблучко пузате* ‘вагітна жінка’; 3 – ДУБ *дуб дубом* ‘дурна людина’, *дуб сосновий* ‘дурна людина’, *з дуба впасти* ‘сказати щось явно безглузде, нісенітницю’.

Фітоморфний код культури активно поєднуваний із іншими кодами, наприклад: 1) **»антропний + фітоморфний»** МАНЬКА + АБРИКОС *Манька в абрикосах* ‘некрасиво одягнена жінка’; 2) **»квантитативний + фітоморфний»** ДВА + МЕТР + СУХОСТІЙ *два метри сухостою* ‘дуже висока й худа людина’; ОДИН + ДЕРЕВО + ФРУКТ *з одного дерева фрукти* ‘схожі люди’; 3) **»предметний + фітоморфний»** СТІНКА + ГОРОХ *об стінку горох кидати* ‘говорити дурниці, брехати’; ЗЕРНО + ПОЛОВА *зерно від полови відділяти* ‘говорити повільно, виразно, з гарною дикцією’; 4) **»зооморфний + фітоморфний»** ВІВЦЯ + ЛОПУХ *вівця під лопухом* ‘людина, якій не личить головний убір, одяг’; ВУЖ + ТРАВА *витися як вуж у траві* ‘бути спритним, здатним виходити зі складної ситуації’; СІРКО + ПАСЛЬОН *Сірко в пасльоні* ‘жалюгідна людина’; 5) **»соматичний + фітоморфний»** ГОЛОВА + ГАРБУЗ *голова-гарбуз (у кого)* ‘про некмітливу, нетямущу людину’; ГОЛОВА + ОВОЧ *в голові неспілі овочі (в кого)* ‘про молоду, недосвідчену людину’; ГУБА + ЛОПУХ *губа не з лопуха (в кого)* ‘про людину, наділену всіма рисами особистості: розумний, сміливий, принциповий’; МОЗОК + КАПУСТА *замість мозку капуста (в кого)* ‘про дурну людину’; МАК + ГОЛОВА *маки в голові квітнуть (в кого)* ‘про дурнувату людину’; 6) **»антропний + соматичний + фітоморфний»** СТВОРІННЯ + МОЗГ + КОРІННЯ *дивне створіння без мозгів і без коріння* ‘дурна людина’; 7) **»фітоморфний + квантитативний + соматичний»** ЗЕРНИНКА + ОДИН + ЗУБИНКА *зернинку хоть на одну зубинку (кому)* про відчуття сильного голоду.

Отже, найбільшу продуктивність у репрезентації концепту «Людина» у фразеології східностепових українських говірок виявляють фітономени *абрикос*, *барвінок*, *блекота*, *васильок*, *гарбуз*, *горох*, *гречка*, *дерево*, *дуб*, *зелень*, *зернинка*, *зерно*, *капуста*, *квіточка*, *конопля*, *коріння*, *кропива*, *кульбаба*, *купина*, *лопух*, *мак*, *малина*, *мох*, *овоч*, *одуванчик*, *пасльон*, *ромашка*, *сухостій*, *тополя*, *трава*, *фрукт*, *черешня*, *яблуня*, *яблучко*, *ясен*. Аналіз семантичних особливостей зібраних ареальних фразеологічних одиниць з фітоморфним компонентом засвідчив таку особливість їх функційного використання, як переважно негативно-оцінна характеристика людини. Найчастотнішу поєднуваність фітоморфний код виявляє із антропним, квантитативним, предметним, зооморфним та соматичним кодами, демонструючи свою важливу для пізнання й усвідомлення довкілля роль.

Список використаних джерел

1. Багаутдинова Г. А. Человек во фразеологии: антропоцентрический и аксиологический аспекты: автореф. дис. д-ра филол. н.: 10.02.20 / Г. А. Багаутдинова. – Казань, 2007. – 45 с. 2. Батсурэн Р. Отображение универсальных и этноспецифических черт языковой картины мира во фразеологических фондах английского, русского и монгольского языков: автореф. дис. ... канд. филол. н.: 10.02.19 / Р. Батсурэн. – Саратов, 2010. – 26 с. 3. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Лінгвофраземна аксіологія: парадигмально-категорійний вимір: [монографія] / Ж. В. Краснобаєва-Чорна. – 2-е вид., випр. і доп. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 416 с. 4. Красных В. В. Коды и эталоны культуры (приглашение к разговору) // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М.: МАКС Пресс, 2001. – Вып. 19. – С. 5-19. 5. Міняйло Р. В. Активні процеси в ареальній фразеології сходу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Р. В. Міняйло. – Донецьк, 2001. – 19 с. 6. Савченко Л. В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: [монографія] / Л. В. Савченко. – Сімферополь: Доля, 2013. – 600 с. 7. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та

етнокультурний аспекти) / О. О. Селіванова. – Київ-Черкаси, 2004. – 258 с. 8. Ужченко В. Д. Східноукраїнська фразеологія / В. Д. Ужченко. – Луганськ: Університетське видавництво «Альма-матер», 2003. – 362 с.

И. Ю. Голубишко

ОСОБЕННОСТИ ПОРТРЕТИРОВАНИЯ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ В. Г. КОРОЛЕНКО

Мастерство Короленко-портретиста неоднократно привлекало внимание литературоведов. Так, портрету в публицистических произведениях писателя посвящено диссертационное исследование Е.Г. Фомичевой [4], где основное место в этой характеристике персонажа отводится речи. Особенности портретирования в художественных произведениях Короленко были подробно рассмотрены в работах А.В. Труханенко [2; 3]. Литературовед, подчёркивая, что писатель в создании портрета персонажа достаточно традиционен и у него много общего с другими художниками, настаивает на существенных отличиях, говорит о собственном взгляде на портрет литературного героя у Короленко. По мнению Труханенко, своеобразие его подхода к созданию портрета персонажа в том, что портрет «никогда не сводится к описанию персонажа и должен рассматриваться как величина, состоящая из описания (выявленный портрет героя) и многочисленных компонентов текста, ассоциирующихся с описанием внешности (скрытый портрет героя)» [3, с. 9]. Рассмотрение некоторых портретных деталей, не описывающих внешность героев непосредственно, но дающих представление о внутреннем мире персонажей, и является целью данной работы.

Так в некоторых сценах в очерке «Парадокс» именно благодаря портретным деталям, прежде всего лица и тела, передаётся накал эмоций, переполняющих героев произведения. Эти детали подобны маркерам, по которым развиваются события. Как общую деталь в портретной характеристике многих персонажей следует отметить взгляд, хотя глаза иногда вообще не упоминаются. Эмоция передаётся как бы всем лицом, малейшими движениями его мышц. Например, показательно уже первое впечатление людей, собравшихся во дворе, чтобы посмотреть на странную пару – калеку и сопровождающего его мужчину. Мальчики, которых отвлекли от игры, испытывающие беспокойство, в первую очередь увидели красивое и выразительное лицо матери, на котором четко читались сомнения: «стоило ли выходить сюда в самый разгар хлопотливого дня. Однако скептическая улыбка видимо сплывала с её красивого лица, и в синих глазах уже мелькало какое-то испуганное сожаление, обращенное к предмету, стоявшему среди толпы, у крыльца…» [1, с. 362]. А позже благодарный взгляд, брошенный матерью в сторону калеки, подсказал детям, что опасаться нечего и все закончилось хорошо.

После того, как калека-феномен продемонстрировал своё умение делать ногами то, что обычно люди делают руками, толпу охватил брезгливый испуг. Обычно на брезгливость и испуг человека указывает выражение глаз (брезгливый взгляд), соответствующее искажение лицевых мышц. В данном случае нет описания лиц собравшихся, но ужас и брезгливость присутствуют имплицитно.

Выделяется из толпы таинственный обитатель подвального помещения пан Уляницкий. С любопытством наблюдая за действиями «выступающего», он, однако, не хочет одарить калеку монеткой. Пан «смерил долгоусого негодующим взглядом и затем стал беспечно смотреть по сторонам» [1, с. 364]. Желание этого человека, с одной стороны, быть со всеми вместе и даже в центре событий, а с другой – отстраниться, сохранить таинственность, свидетельствует о противоречивости его натуры. Кроме того, доминантой его характеристики является фальшивый голос, которым он произносит все свои фразы. Но после того, как калека намекнул, что знает прошедшее, настоящее и будущее каждого из присутствующих, Уляницкий вообще перестаёт говорить. Свои эмоции он теперь выражает с

помощью мимики и жестов: «И все мы с удивлением увидели, как пан Уляницкий с замешательством стал шарить у себя в боковом кармане. Он вынул медную монету, подержал её в тонких, слегка дрожавших пальцах с огромными ногтями и… всё-таки опустил её в шляпу» [1,с.365]. И следующий раз «выразил готовность достать из кармана ещё монету. Долгоусый проворно подставил шляпу…» [1, с. 367]. В последний раз – платить отказался, но тоже беззвучно: «только величественно повёл рукой, показывая, что он и без того был слишком великодушен» [1, с. 368].

Необычные детали выбирает Короленко для создания портрета ещё одного персонажа – доктора Дударева. Автор не описывает внешность доктора, представление о нём читателя ограничено несколькими штрихами: «Рядом с отцом вилась струйка синего дыма, что означало, что тут же находится полковник Дударев, военный доктор» [1, с. 361]. Во время происходящих событий доктор сделал калеке-феномену замечание по поводу поспешности в собирании денег, но монету дал. В ответ последовала благодарность. Реакция полковника словесно не выражается, он демонстрирует её, используя невербальные средства: «Дударев равнодушно выпустил очень длинную струйку дыма, которая распустилась султаном на некотором расстоянии, но мне почему-то показалось, что ему досадно или он чего-то слегка застыдился» [1, с. 364]. Дети очень хорошо изучили Дударева и использовали его образ в своих играх. Чтобы перевоплотиться в доктора, мальчикам, кроме вишневой палочки, заменявшей трубку, раздувания щёк и выпускания воображаемого дыма, «требовалось ещё особенным образом наморщить лоб, отчего глаза сами собой тускнели, становились задумчивы и как будто печальны» [1, с. 361]. В подобных случаях дети погружались в раздумья о чем-то особенном, не тревожили друг друга разговорами, подобно доктору.

Одной из центральных фигур в очерке, безусловно, является калека-феномен. Он достаточно много говорит, общаясь с публикой, при этом относится к зрителям с известной долей презрения, злости, даже насмешки. Но главным в его портрете становится описание внешности. Глаза калеки чаще всего выдают его истинные чувства, отражают отношение к окружающим. У шляхтича Яна Криштофа Залуского, как его представил сопровождающий, в первом описании большие, проницательные бегающие глаза. Бегающие – не испуганные, лживые, смущенные и тому подобное, а стремящиеся всё охватить, они внимательно изучают людей. Зрение – то немногое, что доступно этому несчастному, чтобы познавать мир и существовать в нём. И пользуется он им очень успешно, мгновенно оценивая людей: «Два чёрных внимательных глаза остро и насмешливо впились в уважаемую публику» [1, с. 364]; «Острый взгляд феномена <…> точно гвоздь, который он собирался забить глубоко в того, на ком остановится его выбор» [1, с. 367]. Испуганный ребенок, ожидая, какой афоризм ему напишет ногой калека, сквозь пелену слёз замечает, что «лицо странного человека в тележке меняется, что он смотрит на меня умным, задумчивым и смягченным взглядом, который становится всё мягче и всё страннее» [1, с. 368]. Ребенок своим детским сердцем почувствовал, какой на самом деле этот внешне злобный и желчный человек. Но калека не может позволить себе долго оставаться мягким. Вскоре его взгляд снова сверкал «холодным открытым цинизмом» [1, с. 369]. Взгляд несчастного – это защита, стремление стать менее уязвимым, насколько это возможно для беспомощного человека.

Суммируя сказанное, отметим, что для Короленко в создании портрета персонажа, безусловно, значимо изображение устойчивых компонентов внешности, но важнее реакция на события, выражение внутреннего мира персонажа с помощью удачно найденной детали лица, в частности глаз, мимики, динамических проявлений внешности – жеста.

Список использованных источников

1. Короленко В.Г. Собрание сочинений: в 10-ти томах / В.Г. Короленко. – М. : ГИХЛ, 1954. – Т. 2. – 480 с. 2. Труханенко А.В. О литературном портретировании и о портрете у В.Г. Короленко / А.В. Труханенко // Język. Człowiek. Dyskurs / Redakcja naukowa M. Hordy, W. Mokijenko, H.

Walter. – Szczecin : PRINT GROUP Daniel Krzanowski, 2007. – S. 433–438. 3. Труханенко А.В. Основы поэтики В.Г. Короленко / А.В. Труханенко. – Львов : Сполом, 2006. – 199 с. 4. Фомичева Е.Г. Автор и герой в очерке: Приёмы портретизации: дис. ... канд. фил. наук: 10.01. 01 – журналистика / Е.Г. Фомичева. – СПб, 2003. – 192 с.

O. D. Kolodnytska, H. R. Bobak, M. I. Bobak

READING AS A TOOL OF DEVELOPING LANGUAGE HABITS

Developing students' reading skills has a significant role in improving their over-all proficiency in foreign language. The present study aims at exploring the importance of reading and how it can be utilized in helping the students to improve their level of proficiency in English.

Reading is the most powerful tools in language learning. The possibilities it offers the individuals and society are great. There are different kinds of reading as Krasen S. states: free voluntary reading (FVR) that is reading for pleasure, self-selected reading (SSR), shared reading, extensive, intensive, etc. Nevertheless each kind of reading provides with strong vocabulary, grammar, pronunciation and spelling [2]. To be highly literate person students need to read much, well and do that all the time.

The term reading has been used for many years in a narrow sense to refer to a set of print-based decoding and thinking skills necessary to understand text.Some researchers contend that «Reading is a complex developmental challenge that we know to be intertwined with many other developmental accomplishments: attention, memory, language, and motivation, for example. Reading is not only a cognitive psycholinguistic activity but also a social activity» [4, p. 15].Nowadays our understanding of the act of reading has been broadened to include the visual and thinking skills necessary to acquire information from digital video, handheld data assistants, computers, or other technological learning environments. Add to this broadened definition of reading the idea that the visual and thinking skills needed for acquiring information today are situated in and shaped by increasingly diverse social or cultural settings found in schools, homes, communities, or ethnic groups [3].

As a result, the term reading is currently interpreted far more broadly and encompasses the learning of a complex set of skills and knowledge that allows individuals to understand visual and print-based information. The goal of reading is to empower readers to learn, grow, and participate in a vibrant and quickly changing information-based world.

Reading is another skill of language that is vital in order to enhance communication and language among groups of people. Reading is necessary in the sense that the skill is the same whether in native languages or English. There are several reading skills that are commonly used in language. It can be defined as the process of looking at or understanding the meaning of a book by interpreting the characters or symbols of which it is composed [1].

It is important to understand that the skill of reading is a highly interactive in nature. This interaction occurs through the process of reading, which is itself a complex interplay between local level bottom-up strategies concerned with the identification of meaning from the level of word upwards and increasingly more global levels of top-down. The skill of reading enables individuals to develop ways of seeing through written texts, the descriptions of cultures and worlds, and how the text try to position or influence the reader to be part of the cultures and worlds. Reading texts is therefore always necessarily a «complex conjoining of «word» and «world», «text» and «context» [1]. It enables the reader to become aware of how reading skills could be used to read purposefully, actively and critically.

The skills of reading include skimming, scanning, and active reading which are vital in a language. For example skimming enables the individual to get the shallowest information or knowledge from a piece of writing in order to get the meaning. This is vital in

the sense that it enables an individual not go into details when reading a particular text but get information on the surface. This is common when one is only reading the chapter headings,introductions and summaries of a particular book or material .

Scanning is the other skill of reading that is vital in language in the sense that it enables individuals to be able to get only moderate information on particular written text. For example one will be able to read the chapter headings, introductions and summaries of a material in a more detailed manner. In other words it allows one to speed read the content of a material or book. The skill of reading is crucial and imperative in the sense that it allows people to be able to study materials in a more details by way of practicing active reading. This is important in the sense that it enables the reader to develop or acquire certain strategies that are relevant for one to comprehend the written material.

When we talk about home reading, we are talking largely about fictions and authentic texts. Fictions may be the bridge between everyday conversational language and academic language ('language for special purposes'). Home reading provides us with the literacy development and back ground knowledge that make demanding texts more comprehensible. Reading in chronological order, in the order in which the author wrote, made the texts far more comprehensible, and turned the reading into a kind of story, a narration. Fictions expose students to other views of the world and increase the ability to deal with uncertainty, which is crucial for problem-solving.

To conclude, home reading lessons will help students to improve reading comprehension. Difficult academic-style texts will be easier to read, vocabulary, spelling, grammar and writing style will be improved too.

Speaking of language developing habits, practitioners should seek to encourage reading in students as a lifelong habit, for it is through reading that learners can improve their language a great deal. The large number of related studies carried out by researchers, as well asthe variety of approaches, activities and strategies proposed by reading specialists have guided the teachers with valuable instructions in the field of language study.

References

1.Harmer Jeremy. The Practice of English Language Teaching/ Jeremy Harmer.-Longman ELT, 2007.- 365 p. 2.Krashen S.D. The Power of Reading /S.D.Krashen. - Heinemann, 2004.-200 p. 3.Richards Jack C. Communicative Language teaching today/ Jack C. Richards – Cambridge University Press, 2006. 4.Scrivener Jim. Learning Teaching: A Guidebook for English Language Teachers/ Jim Scrivener. – Macmillan ELT, 2005.- 429 p.

Т. Т. Гривул, В. Ю. Тимчук

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВІСТЬ У XX СТОЛІТТІ: ДЕРЖАВНИЦЬКІ, НАЦІЄТВОРЧІ, ІСТОРІОСОФСЬКІ І ЛЮДСЬКІ ВИМІРИ

У грудні 2016 року внаслідок чинної Вітчизняної війни чи не вперше з часу відновлення Української незалежності на експертному рівні у військовій справі поставили проблематику визначення історичної ролі війська в державотворчих процесах на Україні, на що автор відгукнувся невеликими тезами [4]. Нижче зроблена спроба розвинути ці погляди.

XX століття є знаковим для українців: державотворчі устремління – приспані, спотворені та знищені, як здавалося, – все ж реалізувалися у найвищій формі організації нації – в проголошеннях і започаткуваннях розбудови держав. Ключову роль у цих процесах відіграли саме військові формації [2]. Постання держав відбулося виключно завдяки внутрішнім рушіям і, що характерно, всупереч зовнішнім політичним укладам.

Каталізатором державотворчості виступила І світова війна, на полях якої (а на східному фронті чи не основною ареною операцій, битв і інших складових війни – репресій, контрибуцій, мобілізацій – стали власне наші землі) українці в складі

протиборчих сторін воювали один з одним традиційно за чужі інтереси. Не дивно, що в серцях вояків бачення вільної України визріло швидше, ніж у головах інтелігенції й урядників («*...все, кто ходит слушать лекции против Русского правительства будут записаны и в России с ними разделаются как с государственными преступниками. Долой самостийность Украины!*». – з листа невідомого полоненого табору Фрайштадт, 1915 [5]).

Всеукраїнські військові з'їзди 1917 р.: I (травень), II (червень) і, особливо, III (листопад) змусили Центральну Раду до рішучіших заяв і дій щодо державності. Їх значущість засвідчує контррозвідка, на підставі яких Керенський, очільник Врємєнного правітєльства (ВП), заборонив участь у II з'їзді. Делегати III з'їзду сформували полк, який для України **відкрив бойовий літопис**: 11–13 листопада у Києві полк нейтралізував частини, що підтримували ВП, і придушив заколот більшовиків.

Тим не менше вражаючий військовий потенціал українізованих формацій безвідповідально був знівельований політичним життям Центральної Ради: вона, на відміну від антагоністичних «білої» та «червоної» Москви, які щодо українського питання проявили відкриту або заувальовану одностайність – вільної України бути не може! – вдалася до соціалістично-інтернаціоналістичних ігрищ, в яких місця для армії не знаходилося. І коли через неприкритий східний кордон під личиною «правильного» уряду «справжньої» УНР почали керовану Москвою інтервенцію, сила дипломатії виявилася не спроможною зупинити – лише відтермінувати героїчним чином крутянців – захоплення столиці. Так уже сталося, що Центральні держави у Бересті не сприйняли аргументів по факту від делегації Совнаркому і, по суті, допустили до повноважності дипмісію УНР, тим самим уможлививши втілення проголошеної врешті-решт кілька днів перед тим української незалежності.

У нових реаліях українські військові формації засвідчили і наявність командного генія, і різноманітність форм тактичних дій, і вродженість найвагоміших прикмет воїна.

Так, **звільнення лівобережної України та Криму** (13–25.IV.1918) завдяки штурму лінії сивашських укріплень силами Запорізьких полків уможливило і постання Українського флоту, і набуття Українською державою суб'єктності у переговорах із Центральними державами.

Неуспішність I **битви за Львів** (1–18.XI.1918) усе ж показала спроможність українських сил до організованого відступу з наступним обладнанням нової ефективної лінії оборони. Також оборона Львова показала орієнтування української сторони на боротьбу виключно у двобоях із силами противника, хоча I світова війна явила нову рису війн: терорні дії супроти місцевого населення.

Чортківська офензива УГА (6–25.VI.1919) характеризувалася несповільнюваним тритижневим наступом супроти переважаючого в обороні ворога, при цьому галицька артилерія цілковито домінувала [1].

Перший спільний **похід Дієвої армії УНР та УГА на Київ** і Одесу (25.VII–31.VIII.1919) супроти порівняних за силою Південного та Західного більшовицького фронтів засвідчив спроможність до узгоджених дій штабів і формувань, незважаючи на тиск зовнішньополітичних умов.

Перший зимовий похід (6.XII.1919–6.VI.1920) із проведенням понад півсотні боїв і подоланням 2500 кілометрів цілковито досягнув ставлену мету, не допустивши розкладу армії та деморалізації українського населення, надавши вагомості дипломатичним зусиллям УНР, пришвидшивши кінець Добровольчої армії. За зимовий похід нагородили найвагомішою військовою відзнакою УНР до 4 тисяч вояків.

Оборона Замостя (29–31.VIII.1920) 6-ю січовою стрілецькою дивізією армії УНР супроти доти «*молота, який весь час пробивав фронт Польської Армії*» (як іменували Першу кінну армію) стала одним із факторів успіху Варшавської битви, яка зупинила прагнення командувача Західним фронтом Тухачевського принести

«на багнетах трудящому людству щастя і мир». За перемогу звання генерал-хорунжих армії УНР отримали Безручко і Змієнко.

Другий зимовий похід (X–XI.1921) засвідчив незламність військового духу: 1500-кілометровий рейд уже по окупованій російськими більшовиками українській землі розвинув тактику маневрових боїв без жодних логістичних зв'язків.

З відомих причин і обставин, незважаючи на криваву заплату, Українській державі (республіці) не вдалося вибороти місця на політичній карті світу, але війську цієї невдачі на карб поставити не можна.

Тодішні уряди в екзилі досягнення уже сформованої мети – побудови власної держави – бачили все ж через майбутні геополітичні зміни і як вислід переконання національних урядів, зокрема США, Британії, Франції чи Німеччини, до необхідності існування України, як самостійної держави.

Інший шлях обрали «ветерани» Української революції – виключно неминучої збройної боротьби власними силами. Так, середовище старшин довкола генерал-хорунжого Ю. Тютюнника (з Черкащини), полковника Є. Коновальця (з Галичини), полковника Ю. Отмарштайна (з Придністерщини) створило Українську військову організацію (30.VII.1920). УВО, а пізніше ОУН, вдалися до неконвенційних форм війни ще у міжвоєнний період. На Галичині, Волині, Закарпатті ОУН або інші неформалізовані угрупування здійснювали під різними формами прикриття вишкіл молоді з питань, які так чи інакше перегукувалися з військовою справою. При цьому, надзвичайно велика увага приділялася ідеологічній роботі, яка ґрунтувалася на аналізі історичних передумов відновлення української держави, на вивченні прикладів військової героїки часів Української революції, на плеканні особистих прикмет характеру: волі, дисципліни, фізичній (сила, витривалість тощо) і моральній (взірцевість поведінки, відстоювання гідності себе як представника поневоленої, але нескореної нації, відмова від алкоголю, нікотину, розпусти тощо).

«Чехословацька карта» дозволила ОУН, обезголовленій через атентат на полковника Коновальця (23.V.1938), викрити дійсне бачення світових потуг на українські державотворчі устремління. Невизнання проголошення Карпатської України та окупація краю союзником Третього рейху – Угорським королівством, якому довелося **вперше на теренах повоєнної Європи долати збройний опір**, що, незважаючи ні на співвідношення сил, ні на порівняння озброєнь, вчинила Карпатська Січ (III.1939), засвідчило підставність розрахунків ОУН. Для порівняння, пів роком пізніше Польща, що володіла мільйонною вишколеною армією, зникла впродовж кількох тижнів. Також зауважимо, що чеські військові підрозділи, коли їх республіку поневолювали, у бойові дії так і не ув'язалися.

22 червня 1941 року пакт Молотова-Рібентропа, перманентний союз націонал-соціалістів, «будівничих» «Нового ладу», і комуністів, «будівничих» соціалізму в одній країні, припинив свою чинність. Несподівано для Ставки верховного головнокомандувача західний фронт, який опирався на кілька мільйонів багнетів і десятки тисяч одиниць модерної зброї, впав, як його і не було. З незначними боями авангарди Вермахту просувалися на схід, звісно головними дорогами. І в цих умовах, очевидно усупереч замислам німецького військового командування, але виконуючи організаційний наказ, **бойова група** Дружини українських націоналістів спромоглася фактично першою зайти у полишений РККА Львів, зорганізувавши віче для проголошення Акту відновлення Української держави (30.VI.1941).

Після арешту гітлерівцями діячів українського уряду та розгортання репресій супроти державотворчих проявів українців боротьба змушено пішла в підпілля. І вже через певний проміжок часу в глибокому тилу за лінією німецько-радянського фронту окупаційна влада зафіксувала появу та бойові акції військових формувань українців, які з часом були організовані в УПА під **єдиним** військовим керівництвом.

Власне феномен збройної боротьби УПА полягає в її здійсненні за відсутності якого-небудь тилу та мобілізаційних ресурсів на контрольованій окупантом території: супроти гітлерівських окупантів бойові дії (у таких формах як засідки, наль-

оти, рейди, диверсії, створення опорних пунктів тощо) УПА витримало з кінця 1942-го року по серпень 1944-го року, супроти польського режиму на лемківських землях – з осені 1945-го по весну 1947-го, супроти сталінської окупаційної системи – з квітня 1944-го по літо 1947-го. Після унікальних рейдів на захід поодинокі акції збройного спротиву мали місце ще впродовж 8 років.

Орієнтовна кількість боїв УПА супроти:	
- Вермахту	< 300
- сил безпеки Третього Райху	> 3 000
- радянських партизанських загонів	~ 200
- Армії Крайової	> 300
- Гонведу (Королівства Угорщини)	< 10
- Червоної армії	< 50
- формувань НКВД	> 10 000
- сил безпеки Чехословацької демократичної республіки	>100
- сил безпеки Польської народної республіки	> 1 500

Що ж стосується спадковості Збройних Сил України, створювати які держава 25 років назад вирішила шляхом приведення до військової присяги особового складу військових частин радянської армії, які базувалися на території УРСР, то пам'ять наших дідів і прадідів, які боролися за Вітчизну, за вітцівську землю в лавах армії СРСР супроти людиноненависницького режиму Гітлера [6], вимагає і надалі, особливо в світлі Української Вітчизняної війни, продовжувати належно вивчати оперативне мистецтво у визначних операціях і битвах на полях II світової війни, адже ворог гегемонізує виключно внесок російського народу у падіння націонал-соціалізму в Європі та будучи історично агресивно-мілітарним суспільством спроможний вести масштабні криваві війни, не дивлячись на власні втрати. Один із співавторів, Володимир Тимчук, окреслене висвітлив і поетичними рядками [3].

Храм[†]

перша вóйна київ наш сосюри
спів летить корогви мають дзвони в храмах
зунр і злука спілка з польщею петлюри
...кутник смерти перший другий відспів з храмів
і огонь новий із яру й лють похмура
неп й пацифікація вкраїнську в храми
в маси авангард і вапліте культуру
«боґа нєт» один костел закриті храми
три колосся чорні дошки мури
з комнезаму й рознарядок дзвони з храмів
курбас хвильовий мовчать земля й бандури
склад музей торгсин колгосп у храми
кров в європі коновальця та петлюри
на її руках і кров з карпатських храмів
й «нелюдей» з округ гори святого юра
і війна свята за гідність в отчім храмі
...
незалежність! стяг шеренги танки беемде і птури
запорука панахид молебнів за героїв в храмах.

Висновки. **1.** Неусвідомлена історія з україноцентричного взору призводить до слабкості держави, спонукання потенційного агресора до нав'язування своїх цінностей і рішень у формі, як ми нині це бачимо, т.зв. гібридної війни Кремля

[†] *Поезія В. Тимчука, присвячена 25-літтю відновлення державності, 2016*

проти нашої держави та нації. **2**. Українські військові формування здобули дійсні бойові традиції у боротьбі супроти одразу кількох ворогів, які або переважали чисельно чи в озброєнні, або вдавалися до брутальних форм боротьби, у т.ч. і до терору супроти антагоністів і місцевого населення. Такий досвід УСС, УГА, Дієвої армії УНР, загонів отаманів Наддніпрянської України, УПА в умовах неоголошеної війни Російської Федерації супроти України набуває нової цінності. Уже сьогодні можна провести паралелі між згаданими рейдами і рейдами аеромобільних бригад влітку 2014-го року, між виконанням завдань артилерією УГА та виконанням завдань артилерією на сході України, між позиційно-маневровими діями підрозділів УПА і такими ж діями підрозділів і частин поблизу н.п. ПІСКИ, СТАНИЦЯ ЛУГАНСЬКА, ШИРОКИНЕ, між вихід з енкаведистського оточення поблизу Гурбів з'єднань УПА-Північ і вихід з Дебальцевського укріпрайону, між стійкістю оборонних редутів карпатських січовиків під Хустом і стійкістю зведених груп у боях за Савур-Могилу, Донецький аеропорт чи Мар'янку і т.д. **3.** Уже майже 100 років військові формування українського народу без перебільшення створюють передумови для дійсної державності та самостійності. **4**. Окрім військових звитяг і перемог у XX столітті, які були досягнуті українськими військовими формуваннями або завдяки мужності українських офіцерів і солдатів (мова про очищення України від гітлерівських окупантів), слід однозначно у військовому середовищі, та й у суспільстві загалом, відповісти: «Чому жертовність нації у кривавому XX столітті не була винагороджена дійсною незалежністю?». Відповіді дозволять мінімізувати ризики повторення окремих помилок і адекватно відреагувати на нові загрози існуванню української держави і нації.

Список використаних джерел

1. Дєдик О. Г. Чортківська офензива: Ч. II. Львів: Вид-во «Астролябія». 2015. 192 с. 2. Крип'якевич І. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років XX ст.). 4-те вид. [Упоряд. Б. Якимович]. Львів: Світ. 1992. 712 с. 3. Тимчук В. Ю. Вогнити! Вижити! Перемогти! Львів: Вид-во «Астролябія». 2016. 160 с. 4. Тимчук В. Українська військовість у XX столітті: державницькі, націєтворчі, історіософські і людські виміри. Зб. матер. МНК «Відродження українського війська: сучасність та історична ретроспектива» (НУОУ. 1–2 груд. 2016 р.). Київ. 2016. С. 29–30. 5. ЦДАВО України. Ф. 4404. Оп. 1. Спр. 29. Арк. 6–7. 6. Україна у великій війні 1939–1945. [Упор. Л. Герасименко, В. Расевич]. Редкол.: І. Юхновський (відп. ред.). К. 2014. 264 с.

V. V. Kobyletska, I. B. Petliak, V. Yu. Tymchuk

TWO VERSIONS OF THE POEM BY VOLODYMYR TYMCHUK FOR COMPARATIVE ANALYSIS: *ВСЛУХАННЯ* (*VSLUHANNIA*) IN SOURCE TEXT AND *BEING IN HEARING IN* AS SELF-TRANSLATED

Although self-translation is not widespread in Ukrainian literature, it is rather symptomatic. Lesia Ukrainka, Ivan Franko, Mykola Voronyi, Maksym Rylskyi, Yurii Tarnavskyi, Vira Vovk, Velvl Chernin, etc. resorted to self-translation. Theoretical foundations for self-translation in Ukraine were laid by Oleksandr Finkel. Self-translation still remains a sporadic phenomenon in literature despite the fact that 'the one who knows the morphology and functions of one's own work best of all is the author and … the author is the best translator since he knows better where to put emphasis or what exactly dominates in all parts of his work' [3, 185].

In 2009, the author published his first collection *Весняні коловороти* (*Vesniani kolovoroty*) [4], in two years he did his first self-translation, which has been the only work in two versions so far. It was *Вслухання*, or *Being in Hearing in*, a poem from the civil cycle. Below you will find the source text (*Вслухання* (*Vsluhannia*), version I, 2007), target text (*Being in Hearing in*, version II, 2011) and word-for-word translation (*Listening*, 2017) of the poem.

Вслухання

Ми хочем угледіти поклик – втрачаємо спокій…
Ми хочемо чути спромогу – у русі ми є…
Не чути волань допомоги… Не видно дороги…
Чому ж нас так мало на все?..
Ми хочем зростати у силі, скоряти вершини,
ми прагнем проміння визнань і тепла,
вдихнути живе в наше тління, відчути прозріння,
здолати ту смерть, яка серед нас проросла!
Свій шлях віднайти – так боляче, важко і слізно –
Сизиф швидше камінь закотить. Саул
уздрів поклик свій повернути… Невже нам не чути
Прориву ось-ось наростаючий гул?

Listening (2017)

We want to discern the appeal so we've lost our calm…
We want to feel the ability so we've had a motion...
There is no cry for help… There is no view of the road…
Why are there so few of us for this all?
We want to grow in strength and to conquer the peaks,
we aspire the shine of recognition and warmth,
and breathe life intoour ashes, to feel the insight
and overcome the death that has been ascending among us!
To find one's way is so painful, difficult and tearful;
Sisyphus would sooner roll his boulder up. Saul
has seen an appeal to get back... Don't we hear
the growing wallop of the imminent breakthrough?

Being in hearing in (2011)

We wonder to see destination – we lose our quiet...
We wonder to fell the potential – we're going forward...
But none hears crying for help or sees own highway...
So why're there less plenty of people for that?
We wonder of being promoted, to reach our target,
We try getting cheer's but also appraisal's sunshine,
To breathe into lifestuff and not being more blinded,
To cope within death existing around and rise!
To find our ways isn't so easy, with tears and hurtful –
Syzyphus is pushing his stone on the summit before.
Saul's efforts were lucky – he coped with returning.
Do not we hear how force coming closer is making a noise?

The preliminary analysis is performed on the basis of the views by Finkel and Fitch.

According to Fitch [1], the following assessment can be carried out: the self-translation is a one-off occasion; the choice of the source language is self-evident (it is the language the author uses to write his poetry and thus he can create source texts in it). The target language, i.e. English, was chosen due to the fact that the author was studying the language at that time. Therefore, the aim was to acquire language skills. The author is not a bilingual, he does not have equal access to both literatures and cultures. The author translated the poem at the initial stage of his creative activity and the gap between version I and version II is 4–5 years.

The focus of the self-translation analysis will now shift onto Finkel's method which he used to study the works by Byron, Goethe and Shakespeare. It includes the following criteria [3]: a) leitmotif definition; b) lexis reproduction; c) semantics reproduction; d) emotional tone reproduction e) rhythm, intonation and syntax reproduction; f) sounding reproduction (metre, rhyme, sound pattern).

Characteristics of version I are as follows: quatrain, three stanzas, versification on the basis of amphibrach, approximate and alternate rhyme (female rhymes alternate with male rhymes), the poem is based on antitheses, impersonal syntactic constructions are used, the intonation of the first and third stanza is interrogative and raises a problem, the intonation of the second stanza is emotionally affirmative. As far as the syntax of the third stanza is concerned, each of the three thoughts is present in two lines. The major tasks which 'motivated the author to re-create his own poem' [3, 300] and 'introduce changes another translator would not have the courage to make' [2] were: a) to reproduce problem-raising, interrogative and affirmative tone of version I; b) to retain the sounding. These objectives should be taken into account while conducting the analysis.

Lexico-semantic analysis, intonational and syntactic features of version I

Version I contains literary language, apart from the word *узріти* (*uzrity*) in the last but one line. Moreover, no emotionalism can be traced, with the exception of *ось-ось* (*os-os*).

As it has been stated above, the version is based on amphibrach, pentameter alternates with tetrameter. However, there are certain exceptions. Firstly, the fourth line in the first stanza is a trimeter. Secondly, the fourth line of the second stanza has a pyrrhic between the second and the third foot, thus prolonging the duration of 'death'.

The first and the second line of the first and the second stanza starts with anaphoric pronoun *ми* (*my)*. All in all, this pronoun is used 9 times: 4 times – both in the first and the second stanza and only once in the last one. Basically, this stanza introduces an antithesis and dilemma in the perception of life by contemporaries and prominent figures. Sisyphusand Saul became mediators between gods (God) and people and they eventually faced not a very desirable fate (at least at a certain stage of their life).

The third line starts with the particle *not* which is repeated by means of internal anaphora. Moreover, personal tone is replaced with impersonal. The poem ends with the allusion to a voice crying out in the desert.

A few important words have lost emphasis in version I: anaphoric *ми* (*my)* became a proclitic while *швидше* (*shvydshe*) and *поклик* (*poklyk*) from the third stanza became enclitics.

Data on vocabulary, rhythm, intonation and sounding of the versions

The table summarizes the data on the vocabulary of the source text and self-translation, as well as on their metrical patterns.

	Quantity										
	syllables	incl. stressed syllables	**words:**			**word images**			**feet in stanzas (rhyme):**		
			total	incl. function words	incl. content words	coincide	are synonymous	are added	1st	2nd	3rd
Version I	159	53	80	16	64	20			5453	5454	5454
									(f-m-f-m)		
Prosaic translation	-	-	119	36	83	-	-	-	-	-	-
Version II	155	54	111	31	80	4	10	6	5554	5554	5554
									(f-m-f-m)		

Conclusions. The analysis of source text and self-translated of the poem *Вслухання*, or *Being in Hearing in* by Volodymyr Tymchuk on the first stage include the determina-

tion of the main ideas in the object (both author's and translator's) and in the result the fixing the main criteria of comparison.

The collected data on vocabulary, rhythm, intonation and sounding of the both versions depicts that the self-translation is compound improperly (due to relations between the original and the target languages): there are 80 content words vs. 64 (it was achieved due to an attempt (the second line of the whole stanzas is longer on a foot) to recreate the rhythmical patterns of the version I).

What about lexis reproduction it is a quarter of images corresponds completely, and it is an another quarter of images that is completely new.

The future analysis would answer to the reasons of the mentioned features.

References

1. Fitch. The Status of Self-translation. II Texte. 1985. № 4. P. 111–125. 2. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. К. 1982. 73 с. 3. Олександр Фінкель – забутий теоретик українського перекладо-знавства [За ред. Л. Черноватого, Л. Карабана]. Вінниця. 2007. 440 с. 4. Тимчук В. Весняні коловороти. Львів. 2009. 144 с.

Н. Д. Коваленко

ПРОСТОРОВЕ ПОШИРЕННЯ ФРАЗЕМ ТА ЇХ КОМПОНЕНТІВ

Фіксація та опис фразеологічних одиниць ареалів української мови залишається важливим і невідкладним завданням лексикографів та фразеологів з огляду на існування великої кількості факторів, здатних впливати на мовну ситуацію. Фразеологічній системі говірок притаманні зміни семантики, розмаїття діалектних одиниць, варіювання, відносна мобільність форми.

Словники говірок української мови зрідка фіксують сталі вирази, компоненти яких презентують діалектну лексику окремого говору чи групи говірок. Фразеологізми знаходимо в лексикографічних працях як ілюстративний матеріал до реєстрових слів, що вживалися лише у складі сталих висловів. Нові дані з різних ареалів можуть підтверджувати, уточнювати або спростовувати висновки про рівень активності фразеологізмів у синхронії та діахронії.

На матеріалі текстів сучасного діалектного мовлення найповніше спостерігаємо значну фонетичну варіативність, явища згортання до одного слова, приклади автокоментарів інформаторів, коли, на їхню думку, треба точніше передати інформацію, стан, емоції тощо. Об'єктивність досліджень фактів уживання лексики та фраземіки, граматичних особливостей говірок, структурних відношень між елементами теж залежить від фотографічного рівня подання значних за обсягом текстів широкої тематики.

Безсумнівними є цінність автокоментарів і потреба їх упорядкування, що дозволить розв'язати низку загальнотеоретичних проблем української діалектології, зокрема ареалогії, щодо кореляції територій поширення фразем і власне їх компонентів.

Мета нашого дослідження – виявити особливості побутування та просторове поширення лексем, що вийшли з активного вжитку і мають риси «діалектологічності» , та їх функції у складі стійких сполучень слів.

Академічний «Словник української мови» декодифікує лексему *трістя* як діалектизм із двома значеннями: 1) трясовина, драговина; 2) очерет [5, X, с.277]. Слово *трісця (трісця)* зафіксував ще Б. Грінченко у «Словарі української мови» з одним значенням «трясина, топкое место» і посиланням на територіальне джерело – Каменецкий уезд (зараз переважно – Кам'янець-Подільський район) [3, IV, с. 285].

Зауважимо, що на території сучасного Західного Поділля завдяки опитуванню говірконосіїв цього ареалу не вдалося з'ясувати значення слова *трістя*, більшості воно було незнайомим, лише у двох говірках Чемеровецького району Хмельницької області (сс. Вікторівка та Летава) пояснили: *ой ˈкаже^{и} ўже таˈке тˈрˈісˈтˈа / ˈнˈіби боˈлото ˈдуже^{и} таˈке.* «Словник буковинських говірок» фіксує лексему саме

з таким значенням: *трістя* – болото, трясовина [4, с. 553].

Зазначимо, що попри затемнену семантику лексеми все ж активно побутують у західноподільських говірках різні за семантикою фразеологізми з компонентом *трістя.* Фразеологізм *п'іˈти ў тр'іс'ˈт'а / тˈр'іс'ц'а* 'пропасти' (с. Острівчани, с. Кадиївці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області) підтверджує словникову статтю, власне компонент *трістя* тут є основою мотиваційного образу – пропасти у болоті, трясовині; зникнути назавжди.

Сталий вираз *н'і тˈр'іс'ц'а ў ˈруки неᵘ бˈрати* побутує зі значенням 'ледарювати' (с. Карачієвці Віньковецького району Хмельницької області). Ймовірно, маємо приклад заміни лексеми *тріска* на *трістя.* Фразеологізм доповнює гніздо загальнослов'янської семантичної моделі «не в змозі виконати найлегшу роботу = дуже лінивий» : *ˈчерез ˈгубу неᵘ пˈл'уне, по ˈлаўц'і неᵘ поˈсунеᵘц'а, ˈлошки воˈди ў ˈхату неᵘ ўˈнесе.*

Метод запису матеріалу у вигляді автокоментаря дозволив з'ясувати семантику досліджуваного компонента у фразеологізмі *с'м'іˈйец'а тˈр'іс'ц'а з боˈлота* 'сміятися без причини' (с. Кадиївці Кам'янець-Подільського району Хмельницької області). Носії говірки *трісця* розуміють як назву міфічної істоти, негативного персонажа.

Зацікавлення викликає фразеологізм *ˈвишк'іриᵉти ˈзуби йак пес до ˈшушлаўка,* зафіксований у с. Цикова Чемеровецькоо району Хмельницької області зі значенням 'сміятися'. Інформатор із с. Станіславівка так коментує лексему *шушвалок*: *шушˈвалок с кукуˈрузи / гˈруб'і качаˈни в'іткиˈдайуц'а / а шушˈвалки збиˈрайемо;* інформатор із с. Вікторівка: *коˈли кукуˈруза ўˈродиᵉц'а то котˈра ˈгарна то / поˈгана шо неᵘˈмайе ˈполн'іс'т'у ˈзерна то на н'у ˈкажут шушˈвалки.* Отже, в основі образності фразеологізму – спостереження і порівняння з особливостями поведінки тварини. Зазначимо, що аналізована лексема поширена в гуцульських говірках з фонетичними варіантами і такими значеннями: *шу́швальок* – невеликий качан кукурудзи [2, с. 192] та *шу́швалок, -лка*. 1. грудка; 2. жут [1, с. 222].

Отже, у діалектних фразеологізмах спостерігаємо різні значення однакових компонентів, семантичні відмінності в межах груп говірок, наявність ареальних кореляцій, коли територія побутування фраземи і її компонента збігається. Наступні дослідження можуть бути використані для виявлення 1) лексем, що побутують лише у фраземах; 2) фонетичних і граматичних явищ у сталих виразах, що знівелювались у говірковому мовленні. Це дозволить розв'язати низку загальнотеоретичних проблем української діалектології, зокрема ареалогії.

Список використаних джерел

1.Гуцульські говірки. Короткий словник [відп. редактор Я. Закревська]. – Львів, 1997. – 232 с. 2.Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березовий / Негрич Микола. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. – 224 с. 3.Словарь української мови / за ред. Б.Д. Грінченка. – К., 1907–1909. 4.Словник буковинських говірок / за заг. ред Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с. 5.Словник української мови. – К., 1970-1980. – Т. І – XI.

Н. Є. Коломієць

ОБРАЗИ-ІНТЕРФЕРЕНТИ В ЛІРИЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТОЛІТТЯ

У сучасному науковому дискурсі зросла увага до вивчення творчості митців другої половини XIX століття. Проте деякі питання поетики ліричних творів і донині є малодослідженими, зокрема окреслення парадигми образів- інтерферентів, визначення їх художньої змістовності та специфіки творчої трансформації. Звернення митців цієї доби до словесних образів-символів не випадкове. Як зазначав П.Й.Колесник, «для громадянської лірики останньої чверті XIX ст., як російської так і української, характерними були поетичні алегорії і символи, винесені ще з фольклору та із давніших літературних традицій. Наприклад: образ осені символізував згасання суспіль-

ного життя, образ зими - пору суспільного застою, образ ночі - період чорної політичної реакції, і навпаки: образ весни, весняної громовиці означав час громадського пробудження, а образ бурі - натиск народної революції» [3, с. 5-6].

У циклах «Весняні сонети» Б.Д.Грінченка, «Веснянки» І.Я.Франка та «Веснянки» П.А.Грабовського поети відтворили хвилюючі картини природи, на фоні якої страждає поневолений люд. Картинам розквітлої весняної природи протиставляються журливі думи про соціальну нерівність, про тяжке життя та безправ'я. Слід зазначити, що згадані вище поети описували весняну природу не заради самого замилування, а з метою розбудити в читачів прагнення до вільного життя, спонукати їх до прискорення змін у суспільному житті. Згадані автори у своїх поетичних творах часто звертаються до суспільно свідомих верств населення, прагнуть їх активізувати, надихнути на боротьбу з соціальним злом.

Наявність персоніфікованого образу весни в багатьох віршах циклів розширює, збагачує його смисловими відтінками. Згідно системи виділення семантичних одиниць композиційного рівня, запропонованої Н.К.Соколовою, образ весни в циклах митців є «образом - інтерферентом» , тобто, це слово-образ, яке переходить з одного вірша в другий [5, с. 4]. Але він не має тавтологічного значення, оскільки вводиться в різний поетичний контекст. Це робить його багатограннішим, бо кожного разу акцентується на несхожому, новому, що трансформує цей образ. Картини пробудження природи, що пов'язані з приходом весни, набувають нової смислової наповненості, зіставляються з соціальними мотивами, стаючи важливою гранню в передачі психічного стану ліричного «я» .

У поезіях І.Я.Франка «Веснянії пісні...» , «Гріє сонечко!» , П.Ф.Грабовського «Зійшли сніги, шумить вода...» , «Годі ж нудитись, складаючи руки» , Б.Д.Грінченка «Та де вона?» Невже її й не мати?» автори створюють багатий підтекст, внаслідок чого життя постає багатогранним, страждання знедоленої людини підсилені символічними картинами природи. А реалізм митців поєднується з прагненням суб'єкта лірики утверджувати в суспільному житті ідеали гуманізму, загальнолюдської рівності, волі. Ці прагнення підсилює заклик до соціально активної особистості не лише самій докласти значних зусиль до подолання соціальної несправедливості, народного горя, а й залучати до цього всіх, кого хвилює доля народу.

Для ліричних творів «По весні» , «Подивись!» , «Весна (Весна красна прийшла з квітками)» , «Весна (Весна!.. Відживає і небо, й земля...)» , «Зима й весна» , всіх віршів циклу «Весняні сонети» та інших характерне використання словесного образу-символу весни для вираження поетичних мотивів весняного оновлення природи, яке асоціюється з пробудженням народу. Неодноразово використовуючи цей образ, Б.Грінченко вкладає в нього зміст, характерний для його світовідчуття. Весна виступає в поезіях письменника не лише як поняття на означення пори року, а як метонімія добра, моральних цінностей, провісниця змін у житті на краще, пробудження природи, що спонукає людей до дій. Влучне порівняння пробудження в природі і наповнення новими могутніми силами людських сердець, використане в поезії, відтворює характер явищ, про які мріяв поет, драматизм поневоленого існування підкреслюється епітетом соціально-психологічного забарвлення «придавлених серцях» , що має у творі акцентно-виразне значення. На думку А.Г.Погрібного, особливістю «Весняних сонетів» є те, що пейзажі «в досить складний асоціативний спосіб... неодмінно «підключаються» до увиразнення громадянських болей поета» [4, с. 151]. Слід зазначити, що ця ознака поезії Б.Грінченка співзвучна з інакомовним характером веснянок І.Я.Франка.

Образ весни в поезіях Б.Грінченка зримий, персоніфікований. Поет фіксує різні стани весни, метафоричні висловлювання допомагають відтінити певну рису явища, досягти більшої образності: «...весна устала, Сипле пишними квітками...» [2, с. 48], «Весна красна прийшла з квітками І сміючися позира...» [2, с. 58], «Весна іде!» [2, с. 69], «Весна прийшла!» [2, с. 69], «...весні всі душу відчинили...» [2, с.

70], «...весна крилом своїм махнула...» [2, с. 73], «...весна засміялась...» [2, с. 94], «...природа ожила, Всміхається весні...» [2, с. 96] та ін.

Перебіг почуттів ліричного «я» , викликаних жахливим становищем рідного краю, протиставляється картинам весняного оновлення природи в поезії «Весна (Весна красна прийшла з квітками...)» . Тяжке гнітюче почуття, душевний неспокій ліричного «я» передається називанням певного психічного стану узагальнюючим словом «сум» , що є складовою частиною метафоричного вислову «сум всю душу обгортає» . Необхідно відзначити, що подібна метафоризація почуттів сприяє точнішому відтворенню душевних порухів ліричного суб'єкта. Внутрішні почуття розкриваються автором також через зовнішні вияви-жести (внутрішнє через зовнішнє): «Додолу никне голова...» . Цей жест-вираз страшного болю, вияв розпачу, безнадії, душевної туги, усвідомлення соціальної безперспективності людської особистості. Образ-контраст «пташка весело співає» і «сум всю душу обгортає» має соціально-психологічний характер. Ліричне «я» твору бачить муки неволі в рідній країні, його охоплює скорбота. Це скорбота людини, що глибоко відчуває соціальний гніт, національну безправність знедолених мас, їх неспроможність на той час піднятися на боротьбу з царатом.

Зіставлення циклів «Весняні сонети» Б.Д.Грінченка та «Веснянки» І.Я.Франка і П.А.Грабовського розкриває спорідненість образів і мотивів поетів. Усі твори згаданих циклів мають два семантичні ряди. Перший включає пейзажні зображення, другий малює душевний стан суб'єкта лірики чи відтворює моменти суспільного життя людей. Використання образів-символів, їх багатомірність підкреслює спільність соціальних орієнтирів поетів, зосередженість на світовідчутті особистості, близькість соціально-психологічних параметрів їхніх поезій.

Список використаних джерел

1.Грабовський П.А. Зібрання творів: У 3 т. / Павло Арсенович Грабовський – К.: Видавництво АН УРСР, 1959.–Т. 1.–688 с. 2.Грінченко Б.Д. Твори: У 2 т. / Борис Дмитрович Грінченко – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – Т. 1: Поезії. Оповідання. – 603 с. 3.Колесник П.Й. Художня творчість Івана Франка / Петро Йосипович Колесник // Франко І.Я. Твори: В 2 т. / Іван Якович Франко – К.: Дніпро, 1981. – Т. 1: Поезія. – С. 3-32. 4.Погрібний А.Г. Борис Грінченко. Нарис життя і творчості / Анатолій Григорович Погрібний. – К.: Дніпро, 1988. – 268 с. 5.Соколова Н.К. Поэтический строй лирики Блока: Лексико-семантический аспект / Наталия Константиновна Соколова. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. – 115 с. 6.Франко І.Я. Твори: В 50 т. / Іван Якович Франко. – К.: Наукова думка, 1976. – Т. 1: Поезія. – 502 с.

А. А. Марчишина

ВЕРБАЛЬНІ КОДИ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ МАСКУЛІННОСТІ

Поштовхом для започаткування студій маскулінності, хоч це й парадоксально, слугувала друга хвиля фемінізму та відповідно – «жіночі» дослідження. Серед витоків профеміністських та антифеміністських суспільних настроїв було визнано *андроцентризм* як «зведення всього людського досвіду до чоловічої норми» [1, с. 2]. Незважаючи на певну агресивність перших розвідок природи чоловічості, поява яких пояснювалась необхідністю реакції на войовничий фемінізм [див., напр., 4; 7], вони виконали свою місію: привернули увагу до маскулінності не як до природженої даності, а вказали на її соціальний конструктивізм, основи якого можна підважити, зокрема, феміністичними гаслами.

Стереотипи чоловічої ідентичності різні в різних культурах. Спільним є уявлення про чоловічу раціональність (на противагу «жіночій логіці»), прагнення до «змагальництва» і «спрямованості на публічний простір» [2, с. 15-16]. Чоловіки мають втілювати свою маскулінність через множину соціальних практик, конструюючи власні маскулінні риси заново, що доводить мінливість розуміння маскулінності в часі й просторі, плинність сформованої традиції чоловічості. Сучасна ж парадигма антропоцентризму позбавлена патріархатних канонів статево-

гендерного антагонізму, позаяк «кожне середовище формує свій тип гендерної ідентичності, зокрема і маскулінність» [3, с. 29].

«Чоловіча» ідентичність вербалізується лексемою *man*. Лексикографічні джерела демонструють її досить розгалужену семантичну структуру [5]. Ядерну зону концепту MAN складають такі елементи, як позначення дорослої людини чоловічої статі; його периферія охоплює номінацію людини загалом, одруженого чоловіка, коханця чи приятеля. Асоціативне поле ключової семи – male – включає якості, традиційно приписувані чоловікам (manhood): сила, сміливість та ін. Такі риси культивуються суспільством, у рамки стереотипів якого хлопчик потрапляє від народження. Становлення гендерної ідентичності чоловіка у добу постмодернізму відбувається або суголосно із соціальними очікуваннями, або руйнує стереотипний канон, створюючи новий типаж. Зокрема, чоловікам властиво брати на себе відповідальність і охоронні функції. Такий привілей досягається демонстрацією фізичних переваг, емоційною стриманістю й прагненням до домінування. Цей сценарій здійснюється стосовно жінок і менш маскулінних чоловіків:

*«You should probably leave the handling of all dangerous chemicals to me,» he intoned in a deep voice. «Since I am the **man**»* [10] – ключова причина, чому старшокласниця має покладатися на свого приятеля у роботі з хімікатами, – це його біологічна стать із приписаними їй суспільними функціями (*Since I am the **man***), що юнак уже добре засвоїв.

Маскулінна краса позначається специфічним прикметником – *handsome*: *«You can be handsome – Like Father or Bruce Lee»* [6] – підсилюючи комплімент (*handsome*), американська дівчинка із гонконгської сім'ї ілюструє його особами, наділеними такою якістю – батько, сімейний авторитет (*Father*) і прецедентний онім – відомий американський актор гонконгського походження Брюс Лі (*Bruce Lee*).

Елементом ідентифікації «чоловіка» є одяг. На відміну від фемінності, маскулінності не притаманна велика різноманітність артикулів. Найпоширенішим із них є костюм (*suit*):

***Men** stand around her, a black-**suited** afforestation rooted with brief-cases to the sleek, carpeted lounge. They talk and move from one leg to another like ninepins in a bowling alley. In the midst of the **wood** Charity glimpses one **tree**, the upstanding, blue-eyed, far from honourable Mark Carleton* [9, с. 301] – позначення костюма дієприкметником минулого часу (*suited*) вжите у прикладці як друга основа складного слова, а перша – прикметник (*black*) – на позначення його стереотипного кольору. Поросла лісом місцина – це зібрання чоловіків, які приросли до вкритої килимом підлоги коренями своїх портфелів (складна метафора ***Men** stand around her, a black-**suited afforestation rooted with brief-cases** to the sleek, carpeted lounge*). Окремим представником цього лісу (*wood*) є дерево (*tree*), яким Черіті метафорично позначає свого колишнього коханця Марка Карлтона. Художнє порівняння асоціює чоловіків із кеглями, які похитуються у кегельбані, але не зрушують з місця (*talk and move from one leg to another like ninepins in a bowling alley*). Номінації лісу, кегельбану створюють асоціативний образ чоловіків, схожих у своїй сукупності. Конвергенція стилістичних прийомів дозволяє семантизувати концепт MAN: це дерево (доросла рослина – доросла маскулінна особа), із темним стовбуром (чорний костюм), міцно вкорінене завдяки своєму портфелю (ознака керівної посади).

Новий постмодерністський тип маскулінності є реакцією на економічні, соціальні й культурні зміни, що відобразились на чоловічій свідомості, і представляє типаж лагідного, доглянутого, турботливого, залученого у сімейні й суспільні клопоти, не байдужого до власної зовнішності й репутації персонажа. Це чоловік-метросексуал, «модно та зі смаком одягнений і усвідомлює свою тілесність … медіальний продукт, що відповідає глобалізаційним і споживацьким трендам» [3, с. 30]:

...he falls into a deep bath. […] When he gets out of the bath, he puts through a call to Jung, the clinic acupuncturist who also does massage. She's over in ten minutes. He

lies down on his hard bed, and she gets to work with confident strokes of her small brown hands. They chat about this and that. Jung likes doing massages for Steven van den Biot; he has a good body, he looks after it [8, с. 71] – Стівен полюбляє ніжитись у ванні (*falls into a deep bath*), після якої його розслабляють масажем. Він має «добре тіло» (*a good body*), доглядає за ним (*he looks after it*). Поширена серед урбанізованих освічених успішних чоловіків, які не цураються публічного простору, новітня маскулінність репрезентує традиційну гетеросексуальність і водночас не претендує на образ гіпермаскулінізованого мачо.

Маскулінні образи постмодерністської прози втілюють як стереотипні суспільні настанови про біологічних чоловіків та їх соціокультурні атрибути, продиктовані патріархатною мораллю, так і представляють «нового чоловіка», сформованого світоглядними зрушеннями XX – початку XX століть. Вербальні коди дозволяють виокремити маскулінність як ознаку гендерної ідентичності персонажа.

Список використаних джерел

1.Бурейчак Т. Гегемонія чоловіків: від теорії до практики /Т. Бурейчак // Журнал «Я». – 2015. – № 3 (39). – С. 2-5. 2.Гендер для медій / [Маєрчик М., Малес Л., Марценюк та ін.] : за ред. М. Маєрчик. – [2-ге вид.]. – К.: Критика, 2014. – 220 с. 3.Перехресні стежки українського маскулінного дискурсу : Культура й література XIX–XXI століть / А. Матусяк [ін.] ; за ред. А. Матусяк. – К.: Laurus, 2014. – 368 с. 4.Burke P. J. The Measurement of Role Identity / P. J. Burke, J. C. Tully // Social Force – 1977. – 55 (4). – P. 881–197. 5.Cambridge Dictionary. – Електронний ресурс. Режим доступу: http://dictionary.cabbridge.org. 6.Fu K. For Today I Am a Boy / Kim Fu. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://kimfu.ca/books/for-today-i-am-a-boy/. 7.McCall G. J. Identities and Interactions. An Examination of Human Associations in Everyday Life /G. J. McCall, J. L. Simmons. – N. Y.: Free Press, 1978. – 288 p. 8.Oakley A. Matilda's Mistake /A. Oakley. – L.: Flamingo, 1991. – 167 p. 9.Oakley A. The Men's Room /A. Oakley. – L.: Flamingo, 1991. – 312 p. 10.Peters J. A. Luna / Julie Ann Peters. – Електронний ресурс. Режим доступу : http://www.bestfreenovels.net/Young-adult/Luna/.

Б. О. Коваленко

НАРОДНІ ПІСНІ ЯК ДЖЕРЕЛО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Спадщина С. Руданського – видатного українського письменника другої половини XIX ст. – різноманітна своїми темами і жанрами. Сучасний читач знає його як автора гуморесок-співомовок, ліричних пісень, балад, байок і перекладів російських, західнослов'янських і античних поезій. Однак свою творчу діяльність він розпочав як фольклорист.

Перші фольклорні записи С. Руданського припадають на 40-50 роки XIX ст. Про Руданського-етнографа писали А.Ю. Кримський та М.З. Левченко, які зазначали, що почав він збирати фольклор не пізніше 1852-го р., прозаїчні космогонічні оповідки фіксував від наймита Вакули («Вакулині оповідки») [1], записував також народні пісні, до деяких додавав і ноти. Основу фольклорної спадщини поета складають рукописні книжки «Народні малоросійські пісні, зібрані в Подільській губернії» та «Копа пісень» . До фольклорних записів поета належать також віршовані приказки та прислів'я, які він зафіксував у с. Хомутинцях Вінницького повіту.

Пісні[‡], зібрані Степаном Руданським, відбивають подільські говіркові риси. У збірці, датованій 1852 роком, відбито ряд говіркових рис, наприклад: «Туманъ, туманъ по долыни, Широкій лыстъ на ялыни; А ще ширшій на дубочку…Кличе голубъ голубочку *Хоць* не свою, то чужую Ходы серце *поцюлую*!» (вживання *ц'* замість *ч* у слові *хоча*; замість [*і*] (<h) виступає [*у*] внаслідок уподібнення до [*у*]); «Возьмы мою милую Щей дытину малую А даремне несхочу Сribломъ *злотомъ*

‡ Матеріалом ми обрали рукопис: С.В. Руданський Збірка народних пісень. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. – Фонд 63. – Од. зб. 1. У прикладах правопис збережено.

заплачу» (випадки неповноголосся); «Поховаю у саду Щей рожою *обсажу* Скажуть *люде* що кохав Що въ садочку поховавъ» (відсутність чергування [д] – [дж]; закінчення -е у слові *люди*); «Ой ты дубе *кучеравый* Лыстъ на тоби *расный*» (твердість приголосного *р*); «*Хоць* я тоби недамъ лыха *Дадутъ* тобі *люде* Буде *трасты* симъ литъ *трастя* А *смерты* не буде» (вживання *ц'* замість *ч* у слові *хоча*; стверділий кінцевий [т'] у дієсловах; флексія -е у слові *люди*; твердість приголосного *р*; закінчення -*и* у формі Р. відм. однини іменників ІІІ відміни); «Хто хоче любыты молоду дивчыну Нехай зготує соби *домувыну*» (випадки так званого *укання*); «Ой виддала мене маты За кого я хтила Незлизае нагаіочка Да изъ мого тила» (випадання звука у середині слова у формах дієслова *хотіти*); «Ой Семене ой Семене, семене Чомъ не *ходышь*, не *говорышь* до мене Чомъ душею и Машею *незовешь* Прыйде вечиръ самъ до *гыншои идешь* Пидъ полою медъ, горивочку несешь» (збереження м'якості шиплячих та африкат; вживання приставних [*г*], [*в*] перед голосними); «Запалылы сосну Видъ верха до споду Ой сосонка *горытъ* Дивчына *говорытъ*» ; «Ой у полю въ полю Вода човна *носытъ* Тамъ мыла мылого Якъ голуба *проситъ*» (стверділий кінцевий [т'] у дієсловах); «Ой на ставу на ставочку Тамъ *плываютъ* череночкы *Идна* къ други преплывае Которая пару мае А которая немае До берига видплывае А я жыю *въ божи кари* Не давъ Господь *пари*» (стверділий кінцевий [т'] у дієсловах; говіркова форма числівника *один*; у давальному і місцевому відмінках однини прикметників та неособових займенників жін. роду наявні звичайні усічені закінчення з опущеним [й]; залишки двоїни); «Ой я буду говорыты Що видъ людей чую Ой що въ тебе моя мыла *Гыншіи* ночуютъ» (вживання приставних [*г*], [*в*] перед голосними); «Ой вернысь мылая Ой вернысь додому Вже буду жыты До *смерты* съ тобою» (закінчення -*и* у формі Р. відм. однини іменників ІІІ відміни); «На городи сино Два голубы сило Ой десь мое серденятко *Вечераты схтило*» (твердість приголосного *р*; випадання звука у середині слова у формах дієслова *хотіти*) тощо.

Отже, народні пісні, записані С. Руданським у середині XIX ст., презентують основні ознаки подільського говору і можуть слугувати цінним і надійним джерелом для вивчення динаміки діалектного мовлення Поділля.

Список використаних джерел

1.Кримський А.Ю., Левченко М.З. Знадоби до життєпису Ст. Руданського. К., 1926.

O. I. Shovak

ON THE ESSENCE OF PARALANGUAGE AS THE COMPONENT OF NON-VERBAL COMMUNICATION

One of the most important problems of modern linguistics is the analysis of the communicative activity of the person in general and the study of the interconnection of verbal and non-verbal means in particular. Until the beginning of the 21st century the consideration of non-verbal communication has touched upon the scope of psychologists, but we can't deny the fact that different elements of non-verbal communication have attracted the attention of the linguists. The *topicality* of the paper is preconditioned by the general orientation of modern linguistics towards the analysis of the ways and means a language possesses for the realization of different properties of speech which, in their turn, proved to be an important means of non-verbal communication.

The Latin root of «communication» – communicare – means «to share» or «to be in relation with, to share, divide out; communicate, impart, inform; join, unite, participate in» [1]. Some scholars limit their definitions of communication rather narrowly, saying that communication is the process whereby one person tells another something through the written or spoken word. The idea of sharing the information is the principal one in most definitions.

Every thing speaks in the process of communication including material objects and physical space. A speaker can raise the interest and curiosity of the listeners with the help of the elements of non-verbal communication, which can occur through any sensory channel – smell, touch, sight, sound, or taste.

Paralanguage is one of the components of nonverbal communication where the meaning is deduced from a person's tone, pitch, volume, intonation, etc. It may be realized both consciously and unconsciously. Paralanguage is a term developed by linguistic anthropologist George Trager [2]. In his opinion paralinguistic elements are the sounds that accompany speech but are not a direct part of language. They contribute to the meaning of one's words but are not considered the words themselves. G. Trager called them 'voice cues' [the same p. 6].

There are different points of view as to what might be attributed to the sphere of paralanguage. It is treated as a linguistic discipline, considering the sphere of non-verbal communication on the one hand and the totality of non-verbal means favouring the process of communication: facial expressions, eye movements, hand gestures, and the like on the other.

In paralanguage, nonverbal components of speech such as speech speed, pitch of voice, tone, volume, modulation, inflection, accent, and accentuation are observed to understand the emotions conveyed through them. For example, a person talking in a uniform pitch and firm tone conveys a sense of authority. A person speaking in a high pitch and bitter, accusatory tone usually conveys anger.

G. Trager considers paralanguage as being made up of 3 characteristic components:

• **Voice sets:** describe the context in which the speech takes place (gender of speaker, age, the mood he/she is in, the culture.

• **Voice qualities:** tone of voice or voice quality is one of the most commonly noticed kinds of paralanguage. It includes features such as loudness, pitch, speed of speaking, rhythm. Voice quality also includes vocal modifications such as whispering, breathy voice, rising intonation.

• **Vocalization** further being divided into 3 sub-categories: *vocal segregates* (also called vocal gestures). These are sound productions that are similar to the sounds of language. Do not appear in words (shh or um or ah). *Vocal characterizers* - sounds produced when laughing or crying. This proves the idea that humans «speak» through (the emotion). *Vocal qualifiers, which* include intensity (overly loud or overly soft), pitch height (overly high to overlow) and extent (extreme drawl to extreme clicking) [2,p.1-12].

It is sometimes stressed that paralanguage is interpreted by means of body language as well. But, in our opinion, there exist an evident difference between body language and paralanguage. The first refers to gestures, facial expressions, and postures of a person, while the paralanguage touches upon such non-lexical components of speech as pitch, tone, intonation, volume, pauses, etc. Body language is conveyed through the whole body. Paralanguage is conveyed through the mouth. Body language can be expressed through gestures, body posture, eye movement and facial expressions. Paralanguage can be expressed through nonverbal components of speech such as speech speed, pitch of voice, tone, volume, modulation, inflection, accent and accentuation. Body language can be understood through vision or sight. Paralanguage is understood through hearing.

In recent years, there has been a growing interest in the role of silence in communication in the field of linguistics. Silence is not just an absence of noise but constitutes a part of communication as important as speech. Silence as a phenomenon of non-verbal communication is understood as a kind of substitute for the meaning of the utterance explicating behavior and filling speech with emotional connotation.

It is possible to delineate between communicatively meaningful and communicatively insignificant silence. The main peculiarity of the communicatively insignificant silence is that it has no functional load and eliminates the situation of communication. That type of silence, which is interpreted by linguists as communicative and meaningful

phenomenon, is studied as a specific speech action. For this reason, only communicatively meaningful silence is considered by linguists. The characteristic features of this type of silence is: • conscious and deliberate use of silence on the part of the sender;• awareness of intentional silence by the recipient; • possession by the sender and receiver of general knowledge on the importance of silence.

Different traditions view silence much differently. Some people value silence more than the use of words, many of them believe that inner peace and wisdom come only through silence, just as the old sayings «Silence is gold» ; «Silence speaks louder than sound», etc.

People normally use paralanguage multiple times per day and are sometimes not even aware they are doing so. The ability to interpret this kind of human communication correctly is considered an important competency in both personal and professional settings.

To sum it up, paralanguage includes accent, pitch, volume, speech rate, modulation, fluency etc. and other characteristics of the voice. So far, the number of things attributed to the sphere of paralinguistics has been in the process of its elaboration.

References

1.Communication [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http: // www. etymonline. Com / index. php? allowed_in_frame=0&search=communication. 2.Trager L. Paralanguage: A First Approximation / L. Trager // Studies in Linguistics. – 1958. – № 2. – P. 1-12.

Г. В. Фоміна

ВПЛИВ ГОТСЬКОЇ МОВИ НА ЛЕКСИЧНУ СИСТЕМУ ІНШИХ ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ МОВ

Готи – одне зі східногерманських племен, яке дало назву численному етнічному об’єднанню. Серед проблем давньої історії Східно-Центральної Європи і України готська є чи не найскладнішою. Нема сумнівів, що у III-IV ст. н. е. готи являли собою надзвичайно активну історичну силу на північно-східних кордонах Римської імперії. Їх прабатьківщина була на території Скандинавського півострова. У I ст. н. е. вони переселилися на південний берег Балтійського моря, а до III ст. зайняли величезну територію від нижнього Дунаю до Дніпра. У III ст. писемні джерела фіксують готів у Приазов’ї і на Дунаї.

Готська мова – це єдина мова серед східногерманської групи, у якій збереглося достатньо повних писемних пам’яток. Саме готська дає уявлення про найбільш ранній етап розвитку власне германських мовних систем у цілому. Факти готської мови часто приймають за точку відліку при проведенні порівняльно-історичних та типологічних досліджень германських мов [2]. На відміну від інших германських мов готська не має безперервної писемної традиції, яка б дозволяла простежити розвиток фонетичної й граматичної системи впродовж сотень років, як це можна зробити для англійської або німецької мов.

Готські тексти вирізняється однаковістю, відсутністю діалектних розходжень (на відміну, наприклад, від давньонімецьких або давньоанглійських). Якщо зв’язок готської зі скандинавськими мовами пояснюється спільністю походження, тобто генетичною спільністю, то подібність готської з німецькою й іншими західногерманськими мовами зумовлена міжетнічними контактами, тобто є результатом пізнішого, вторинного зближення [1, с. 113].

Готи, розселившись на величезній території, внаслідок цього втратили свою мову, однак залишили вагомий внесок не лише в загальноєвропейській історії та культурі, а також і в мовах народів, із якими спілкувалися. Таким чином, готський вплив помітний у багатьох слов’янськи, романських та германських мовах.

Готи, сліди яких простежуються в тому числі і на території нинішньої України з II по IV століття нашої ери, залишили свою лексику в слов’янських мовах. Із цих часів походять «*щирий, спритний, глей*» , які відомі в білоруській та українській

мовах. До готизмів II-IV століть в українській мові відносяться такі лексеми як «*скло*» та «*котел*» , що позичалися разом із технологією їх виготовлення. До цієї групи належать «*блюдо*» , «*дошка*» , «*смаковниця*» , «*бук*» , «*морква*» та слово, що вийшло з ужитку – «*вертоград*» . Власне готським є слово » *хліб*» , оскільки до цього періоду існувала тільки українська каша.

Присутність готського елемента в іспанській можна віднайти в географічних назвах. Більшість із них є непрямими запозиченнями, тобто мають основу готського походження, яка зазнала романської (латинської) еволюції. Розглядаючи основні тенденції у створенні топонімів, їх можна поділити на дві групи: 1) топоніми, які створені за участю власної назви, взятої з латини (як, наприклад, *villaocastrum*) та іменника готської мови в родовому відмінку, наприклад, *castrum Sigerici > Castrogeriz*; *villade Agiza > Villeza*; 2) топоніми, які мають германське походження, але зазнали романської еволюції: *-reiks > -ricus > -rigo, -ris, -riz: Aldariz, Gandariz, Mondariz.* Ще одним прикладом того, де можна побачити вплив мови вестготів на іспанську мову, – це антропоніми. Серед імен людей, які мають германське походження, можна виокремити такі: *Alfonso, Alonso, Alvaro, Fernando, Hernando, Gonzalo, Rodrigo, Elvira* [3, с. 130].

У пізніх контактах готської з давньоверхньонімецькими діалектами виявляється провідна роль першої як провідника ранньохристиянської і греко-римської культури, що помітно в сакральній лексиці: двн. *abgot* «ідол» – гот. *afguþs* «безбожник», *afgudei* «безбожництво» (калька з грецької). Явища, які б поєднували готську і всю групу західногерманських мов, були, мабуть, відносно пізнішими утвореннями. Особливо це відноситься до суфікс *-assus, -nassus*. Варто підкреслити наявність декількох слів готського походження у давньоверхньонімецькій мові: гот. *daupjan* – двн. *toufen (taufen)*; гот. *fastan* – двн. *fastēn (fasten)*.

Окремо слід відзначити дієслово *daupjan* із первинним значенням «пірнати у воду» , яке під впливом грецького *baptizein*, з'являється у давньоверхньонімецькій мові із значенням «когось охрестити» (шляхом занурення у воду).

Готи розселились на величезній території, внаслідок чого втратили свою мову, однак залишили свій вагомий внесок не лише в загальноєвропейській історії та культурі, а також і в мовах народів, із якими спілкувалися. Таким чином, готський вплив помітний у багатьох слов'янських, романських та германських мовах.

Список використаних джерел

1.Левицький В.В. Основи германістики / В.В. Левицький. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 528 с. 2.Keller R.E. The German language / R.E. Keller. – Boston, 1978. – 128 p. 3.Lapesa R. Historia de la lengua española / R. Lapesa. – Madrid: Gredos, 1995. – 140 p.

В. М. Пітель

СЕНСОРНІ ОЗНАКИ ЯК ОСНОВА МЕТАФОРИ В СЕМАНТЕМАХ ЗООНАЗВ

Мета нашої статті – розглянути типологію сенсорних ознак метафоричних перенесень у структурі багатозначних непохідних зооназв. Вибір непохідних семантем зумовлений тим, що вони не мають ретроспективних міжслівних мотиваційних зв'язків.

Метафора – тип семантичних змін і полісемії, що полягає в утворенні нового значення на основі подібності реалій світу. Серед ознак, за якими здійснюється перенесення найменувань, важливе місце посідають ознаки, що сприймаються органами відчуття.

Узагальнюючи відомі в лінгвістичній літературі описи ознак, які лягають в основу метафоричних зв'язків [1, с. 38 – 40; 2; 4, с. 63 та ін.], визначаємо такі основні напрямки, за якими здійснюються метафоричні переноси: 1) переноси за схожістю ознак, що сприймаються органами відчуття; 2) переноси за схожістю емоційно-

психологічного сприйняття; (предмети і явища навколишнього світу можуть викликати позитивні чи негативні емоції); 3) переноси за схожістю ознак, що сприймаються комплексно (емпіричне і раціональне сприйняття: часова ознака, інтенсивність прояву якості чи дії, спосіб дії, функція); 4) фізіолого-психологічне враження від сприйняття: а) синестетичні переноси (класифікація реалій дійсності на основі конкретних ознак, які сприймаються органами відчуття з їх наступним психологічним осмисленням і виявленням спільності з іншим відчуттям; транспозиція від одного відчуття до іншого (наприклад, від зорового до слухового); б) перехід зі сфери чуттєвого сприйняття до психологічного осмислення й оцінки (смакові, зорові, слухові, тактильні й інші відчуття та психологічна, емоційна характеристика цих якостей в іншому предметі, явищі, дії тощо) [3, с. 105 – 107]. Зазвичай ознаки у процесі метафоризації виявляються комплексно, у поєднанні з іншими ознаками, що і засвідчує наше дослідження.

Аналіз метафоричних переносів у структурі непохідних назв тварин засвідчив домінування сенсорних ознак як основи появи метафоричних семем. Ознаки, що сприймаються органами відчуття, поділяються на такі групи:

І. За схожістю зорового сприйняття:

1. Загальний зовнішній вигляд (базується на кількох нерозчленованих ознаках зорового сприйняття: колір, розмір, форма тощо). Ця ознака кількісно домінує, вона зафіксована в 7 моделях (за ними утворено 54 семеми): 1) Тварина → людина, схожа на неї: а) за загальним зовнішнім виглядом (***тараня*** *1 → 2*); б) за загальним зовнішнім виглядом та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***мавпа*** *1 → 3*); в) за загальним зовнішнім виглядом, способом дії та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***шкапа*** *1 → 2*); 2) Тварина → інша тварина, схожа на неї: а) за способом дії та загальним зовнішнім виглядом (***чайка***[1] *1 → 2*); б) за функцією, способом дії та загальним зовнішнім виглядом (***блоха*** *1 → 2);* 3) Тварина → міфічна або казкова істота, схожа на неї за загальним зовнішнім виглядом, способом дії, емоційним враженням від сприйняття (***саламандра*** *1 → 2*); 4) Тварина → предмет (прикраса, герб, амулет, засіб пересування, одяг, іграшка, механізм тощо), схожий на неї: а) за загальним зовнішнім виглядом (***голуб*** *1 → 3*); б) за загальним зовнішнім виглядом та способом дії (***гусінь*** *1→ 2*); в) за загальним зовнішнім виглядом, способом дії, розташуванням у просторі (місцезнаходженням) та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***сокіл*** *1 → 2*); 5) Тварина → рослина, схожа на неї за загальним зовнішнім виглядом (***метелик*** *1 → 4*); 6) Тварина → спосіб дії (спільна ознака – загальний зовнішній вигляд) (***їжак*** *1 → 2*); 7) Тварина → біблійний образ, схожий на неї за загальним зовнішнім виглядом, фізіолого- та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***змій*** *1 → 3*). Наприклад: ***голуб*** *– 1 'птах ряду голубоподібних з різнобарвним пір'ям та великим волом' → 3 'прикраса з паперу, воску або інших матеріалів, що має вигляд такої птиці'* [5, Т.ІІ, с. 118].

2. Форма (3 моделі, 19 ЛСВ): 1) Тварина → предмет (прикраса, пристрій, одяг, підставка, брусок, поплавок, зброя тощо), схожий на неї (чи на її частину): а) за формою (***равлик*** *1 → 2*); б) за формою і тактильними відчуттями (***йорж*** *1 → 2*); 2) Тварина → зачіска, схожа на неї за формою (***оселедець*** *1 → 2*); 3) Тварина → порядок шикування військ, схожий на неї за формою (***свиня*** *1 → 3*). Наприклад: ***оселедець*** *– 1'невелика морська промислова риба, яку вживають у засоленому або копченому вигляді' → 2 'старовинна чоловіча зачіска у вигляді довгого пасма волосся на голеній голові (перев. у козаків); чуприна'* [5, Т.V, с. 758].

3. Колір (блиск, перелив барв і т. д.) (3 моделі, 5 ЛСВ): 1) Тварина → інша тварина, схожа на неї за кольором (***шпак*** *1 → 2*); 2) Тварина → візерунок, схожий на неї за блиском, переливом барв тощо (***селезень*** *1→ 2*); 3) Тварина → частина поверхні, схожа на неї за кольором та способом дії (***заєць*** *1 → 3*). Наприклад:

шпак *– 1 'невеликий перелітний співучий птах ряду горобиних з коротким хвостом, прямим дзьобом і великими крильми'* → *2 'темно-сірий кінь'* [5,Т.XI, с. 513].

4. Розташування у просторі (місцезнаходження) (2 моделі, 5 ЛСВ): 1) Тварина → засіб пересування, схожий на неї: а) за розташуванням у просторі (місцезнаходженням) (***амфібія*** *1 → 3*); б) за загальним зовнішнім виглядом, способом дії, розташуванням у просторі (місцезнаходженням) та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***сокіл*** *1 → 2*); 2) Тварина → рослина, схожа на неї за розташуванням у просторі (місцезнаходженням) (***амфібія*** *1 → 2*). Наприклад: ***амфібія*** *– 1'земноводна тварина (жаба, саламандра та ін.), личинка якої дихає зябрами, а дозріла особина – легенями'* → *2 'земноводна рослина, яка може жити і в воді, і на суші'* [5, Т.I, с. 40].

5. Розмір (2 моделі, 4 ЛСВ): 1) Тварина → людина, схожа на неї а) за розміром (***кобила*** *1 → 2*); ; б) за способом дії та розміром (***корова*** *1 → 2*); 2) Тварина → інша тварина, схожа на неї за розміром (***ярча*** *1 → 2*). Наприклад: ***кобила*** *1 'самка жеребця; лошиця'* → *2 'про високу на зріст огрядну жінку'* [5, IV, с. 200-201].

6. Кількість. У семантичній структурі непохідних зооназв не зафіксовано метафоричних переносів за цією ознакою.

II. За схожістю слухового сприйняття (3 моделі, 5 ЛСВ): 1) Тварина → людина, схожа на неї за слуховим та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***соловей*** *1 → 2*); 2) Тварина → засіб пересування, схожий на неї за способом дії, слуховим сприйняттям та емоційно-психологічним враженням від сприйняття (***тигр*** *1 → 2*); 3) Тварина → танець, схожий на неї за слуховим сприйняттям (***чечітка*** *1 → 2*). Наприклад: ***соловей*** *1 'маленький перелітний корисний птах родини горобиних з сірим оперенням, самець якого чудово співає, особливо в період гніздування'* → *2 'людина, яка має гарний, переважно високий голос і володіє мистецтвом співу'* [5, IX, с. 444]

III. За схожістю тактильного (дотикового) сприйняття (2 моделі, 2 ЛСВ): 1) Тварина → знаряддя для чищення, миття, обмітання тощо, схоже на неї за формою і тактильними відчуттями (***йорж*** *1 → 2*); 2) Тварина → оборонна споруда, схожа на неї за загальним зовнішнім виглядом і тактильним відчуттям (***їжак*** *1→ 4*). Наприклад: ***йорж*** *– 1 'дрібна прісноводна риба родини окуневих із колючими плавцями'* → *2 'щітка для чищення, миття лампового скла тощо'* [5, Т.IV, с. 62]

IV. За схожістю смакового сприйняття; V. За схожістю нюхового сприйняття. Не зафіксовано метафоричних переносів, які базуються на цих ознаках.

Отже, серед семантичних ознак, які лягають в основу метафоричних перенесень найменувань, у структурі непохідних зооназв найчастотнішими є ті, що пов'язані із зоровим сприйняттям, причому кількісно домінує ознака ***загальний зовнішній вигляд***. Незафіксовано ознаки, пов'язані із ***кількістю***, ***схожістю смакового*** та ***нюхового сприйняття***. Спостерігаємо поєднання кількох ознак (як сенсорних, так і з інших груп) у процесі метафоризації.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ролі ознак, які сприймаються органами відчуття, у процесі внутрішньослівної деривації семантем різних лексико-семантичних груп.

Список використаних джерел

1.Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови / Л. А. Лисиченко. – Харків : Харк. держ. ун-т. ім. Г. С. Сковороди, 1997. – 131 с. 2.Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії: системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи / О. Д. Огуй. – Чернівці : Золоті литаври, 1998. – 370 с. 3.Пітель В. М. Типологія епідигматичних відношень полісемічних флороназв та їх похідних у лексиці сучасної української мови: дис. ...канд. філол. наук : 10.02.01. / В. М. Пітель. – Івано-Франківськ, 2005. – 317 с. 4.Самойлова І. А. Процеси семантичної деривації в лексиці сучасної української літературної мови (на матеріалі неологізмів 70 – 90-х років XX ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / І. А. Самойлова. – К., 1999. – 165 с. 5.Словник української мови: у 11-ти томах. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.

Н. В. Яременко

ОБРАЗНЕ ВТІЛЕННЯ МОТИВУ ВЕСНЯНОГО ОНОВЛЕННЯ ПРИРОДИ В ПОЕЗІЇ Б.Д.ГРІНЧЕНКА

Сучасний етап розвитку українського літературознавства характеризується посиленою увагою вчених до особливостей художньої картини світу митців XIX століття. Поетичні твори Б.Д.Грінченка характеризуються широтою охоплення дійсності, відбивають духовні та суспільні орієнтири митця. У цілому ряді поетичних творів митець осмислює життя природи у світлі ідеалу громадянської свободи, прагнення особистою працею служити народові. Іноді опис картин природи емоційно співзвучний з картинами життя людей, виконує функцію уточнення, увиразнення громадянських поглядів автора; а іноді вказує на протилежність між переживаннями ліричного «я» та описом світу природи.

У поезії «Подивись!» пейзаж весняної природи виступає як своєрідна мотивація заклику підніматись до праці. Синтаксично-емоційна експресія мови досягається шестикратним анафоричним повтором дієслова наказового способу «подивись» , який розкриває силу прагнень автора привернути увагу читача-адресата до явищ оновлення природи:

Подивись: весна устала,
Сипле пишними квітками;
Подивись: веселим птаством
Ожили степи з лісами;
Подивись: в безкраїм небі
Сонце-велетень палає... [2, с. 48].

Слід зазначити, що заклична спрямованість твору створюється також його інтонаційно-риторичною будовою. Це напівбілий вірш, у якому римуються тільки другий та четвертий, шостий та восьмий, десятий та дванадцятий рядки, що наближає поезію до розмовної мови, не зменшуючи її виразності, і анафоричний повтор-спонукання «подивись» , що ніби сприяє пробудженню з гнітючого стану суб’єкта поетичного твору, до якого звернена мова автора. Цей твір є своєрідною розрадою зубожілим і занепащеним, які втратили відчуття краси, потонули в безнадії.

Весняний пейзаж у творі не позбавлений деталізації. Спершу носій мови відзначає загальний прихід весни, а далі кожна деталь постає як елемент цілої панорами. При цьому предметні деталі пейзажу передаються метафоричним рядом: «сонце-велетень палає», «земнії груди Хлібороб плугами крає», «весна... Сипле пишними квітками», «ожили степи з лісами», що вказує на замилування поета зображуваним. Картини природи позбавлені гіперболізації, але сповнені образної виразності. У даному контексті епітети «пишними квітками», «веселим птаством», «безкраїм небі», «сонце-велетень», «дні золотії» сприймаються як емоційно насичені, що передають велич, свободу, гармонію в природі, якої так не вистачає людині в суспільному житті.

Заклик підніматись до праці підсилює своєрідний «психологічний паралелізм», що зіставляє явища оновлення природи та пробудження суспільної активності:

Подивись: життя устало,
Дні пишають золотії;
Подивись - і встань до праці
Повний сили і надії... [2, с. 48].

Поет цими рядками закликає подолати безнадію, повірити у свої сили і прагнути здійснити заповітні надії. Як писав М.М.Пришвін, «всі образи природи не є сама природа, а тільки спосіб обміну людей між собою. І значить, якщо я про природу пишу, то пишу я про саму людину в її найзаповітніших переживаннях» [4, с. 579].

Емоційна медитативність сонету «В степу рвачкий на волі вітер віє...» виражається за допомогою запитань, окликів, прохань і звертань ліричного «я» до при-

родного явища: «О, вітре мій!» , «Скажи, коли нам ждать тії хвилини, Що доля всім дасть широко дихнуть?» , «Ти, може, чув?..» Поет змальовує «рвачкий» вітер не як небезпечну для людського існування силу, а як силу, яка може допомогти людям, підказати їм вихід з соціальної задухи.

Рядки поезій спонукають до роздумів про майбутню долю країни. Це підтверджує думку Г.Акопової, що, відзначаючи унікальність «художньої мови автора, ми не повинні також забувать, що він генетично пов'язаний з культурою, до якої належить, і сягає в неї корінням» [1, с.157]. Тому так виразно у творах постає громадянська позиція письменника.

Високий ступінь узагальнення має поезія «І світ воскрес! І, працівник великий...» , яка входить до циклу «Весняні сонети» . Символічного значення набуває образ «працівника великого» - орача, який піднімає «плуг важкий» , щоб проорати найпершу борозну. Стан, у якому перебуває країна художньо відтворений за допомогою тропів, які розкривають та характеризують особливості тогочасного буття: «пустир одвічно-дикий», «лежить земля без діла», «країна вся неначе заніміла». Епітети «працівник великий», «плуг важкий», «великі скиби чорні», «ниві неозорній», «пустир одвічно-дикий» виражають емоційну напруженість роздумів ліричного «я», його громадянську позицію, його обурення і неспокій, його відчуття нагальної потреби у звільненні народних мас від темряви неосвіченості, затурканості та необхідності культурно-освітньої роботи інтелігентів – сівачів «правди й волі». У творі яскраво виражена орієнтація суб'єкта мовлення на майбутнє, його мрія має яскраво виражений світоглядний характер. Як вказує О.С.Забужко, «особа проектує своє буття на ймовірний перебіг подій» [3, с. 38]. Сподівання на майбутні зміни в житті народу у Б.Грінченка були пов'язані з діяльністю української інтелігенції на селі:

Колись і ти, сівачу правди й волі,
На рідний степ повинен ще прийти [2, с. 74].

Розповідач докоряє інтелігенції за її інертність. Питальні речення, якими закінчується вірш, звучать як своєрідний заклик до діяльності, передають схвильованість авторської мови: «Чому ж не йдеш? Чому загаявсь ти?» [2, с. 74]. У вірші відтворено найхарактерніші ознаки соціальної свідомості тієї частини української інтелігенції. яка поділяла погляди просвітництва.

Отже, весняне життя природи в цілому ряді віршів Б.Грінченка відтворене з елементами певної інакомовності, в явищах природи поет бачить аналогічні явища суспільного життя. Майже всі поезії циклу «Весняні сонети» побудовані на ситуаційній подібності природного факту зміни пори року (оновлення природи) та пробудження людської активності.

Список використаних джерел

1. Акопова А. А. Эстетический идеал и природа образа / А. А. Акопова. – Ереван: Гитутюн НА НРА, 1994. – 223 с. 2. Грінченко Б. Д. Твори: У 2 т. / Борис Дмитрович Грінченко – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – Т. 1: Поезії. Оповідання. – 603 с.. 2.Забужко О. С. Ліричне як спосіб художнього моделювання дійсності (До проблеми роду в літературі) / Оксана Стефнівна Забужко // Радянське літературознавство. – 1986. – № 6. – С. 33-41. 4.Пришвин М. М. Собрание сочинений: В 6 т. / Михаил Михайлович Пришвин – М.: Гос. изд-во художественной литературы, 1957. – Т. 6.: Повесть нашего времени. Осударева дорога. Из дневников последних лет. – 619 с.

П. Л. Шулык

К ВОПРОСУ О ЖАНРЕ БИБЛЕЙСКОГО МИФА О СОТВОРЕНИИ МИРА И ЧЕЛОВЕКА

Определение жанра произведений древней литературы если и ставит перед исследователем проблемы, то в большинстве своем вполне разрешимые, ведь «в древности границы между жанрами были строго очерчены, жанр отличался устойчивой особостью, имел свою тематику, свой стиль и свое назначение, свое особое

«место в жизни», включая своего автора и свою аудиторию» [3, с. 205]. Но библейские тексты при всей очевидности отношения к тому или иному жанру древней литературы не помещаются в четко определенные границы. Возьмем, например, библейский миф о сотворении мира.

Вполне очевидно, что библейский миф о сотворении мира не просто существовал параллельно с космогоническими мифами других народов. Уже первая фраза, первые слова, которые Й. Вейнберг считает едва ли не самыми известными во всей мировой словесности [3, с. 368]: «В начале сотворил Элохим небо и землю...» [Быт. 1:1], – указывают на ряд соответствий библейского повествования с вавилонской поэмой «Энума Элиш». «Энума элиш» – название поэмы по первым ее словам – «Когда сверху…». Берейшит («В начале…») – первое слово библейского повествования и название первой книги Пятикнижия в еврейской, точнее в иудаистской традиции еще до появления Септуагинты. Общим в шумеро-вавилонской поэме и Библии является и представление сотворения мира как процесса разделения изначально единого и неразделенного целого. Но в вавилонской поэме этот процесс – кровавое столкновение между поколениями богов. В Библии же сотворение мира – это «мирный и постепенный труд единственного Бога» [3,с.164].

При необходимости можно найти множество других аналогий между библейским повествованием о сотворении и различными древними мифами. В библейском тексте начальное состояние мира представляется также безвидным, пустым, покрытым водою и погруженным во тьму. И если в других мифологиях из вод появляется суша, в Библии Бог собирает воды под небом в одно место, являя сушу. В некоторых мифологиях боги лепят людей из глины или из земли. А, например, в вавилонской космогонии для создания человека глина была замешана на крови одного из младших богов. В Библии Бог слепил Адама из праха земного, затем вдохнул в него жизнь (*Адам* – человек: *адама* – земля, *дам* – кровь). И таких аналогий много, что позволяет библейское повествование отнести к мифу как к созданию «коллективной общенародной фантазии, обобщенно отражающее действительность в виде чувственно-конкретных персонификаций и одушевленных существ, которые мыслятся первобытным сознанием вполне реальным» [1, с. 222].

Вместе с тем в этом повествовании можно найти точки соприкосновения и с древнеегипетским сочинением, так называемом Мемфисским теологическим трактатом, сохранившемся в копии примерно 700 г. до н.э., в котором «рассказано, что бог Птах сначала замыслил все сущее «сердцем своим»«, а затем ««...сделал это существующим речью своей», сотворил «всех богов, всех людей, весь скот, все ползучее и [все] живое», и тогда «Птах был удовлетворен (или «почивал») после того, как сделал все»«[1, с. 369]. Это описание напоминает библейский текст не просто признанием богосотворенности всего и вся. Здесь отразилось своеобразное понимание божественного творения как подчеркнуто сознательного и целенаправленного созидания, в котором отразились мирный, «рабочий» характер самого процесса и удовлетворенность божественного творца своими действиями и т.д. И так же, как и в библейском повествовании, в древнеегипетском теологическом трактате «первым толчком» в процессе творения была божественная мысль, а божественное слово было главным орудием.

И все-таки главное, что не позволяет назвать библейское повествование о сотворение мира мифом, не в этом. Нельзя не согласиться с утверждением Й. Вейнберга «что описание в Пятикнижии не является мифом, а, скорее всего, осознанным или неосознанным отрицанием, преодолением мифа», во-первых потому, что в отличие от древних языческих мифов, основное функциональное назначение которых – «служить гарантом сохранения и обновления сущностных для своего социума явлений» [1, с. 370], не служит средством и гарантом сохранения и обновления того, о чем повествует, и поэтому, во-вторых, не имеет этнотер-

риториальной направленности и границ.

На скрытую в библейском повествовании о сотворении мира и человека борьбу с мифом указывал и М.-Д. Кассуто [2, с. 70]. Он обращает внимание на повторения типа «И сказал… и стало», которые, появляясь на различных этапах творения, противостоят мифологическим представлениям, по которым сотворение мира связано с битвой богов. Можно сказать, что главная задача указанного повествования – стремление освободиться от мифа. И стать рассказом?

Можно было бы найти в этом повествовании и черты рассказа, если б все оно (главы 1 – 3 книги Бытия) и по стилю и по строению принадлежало единой литературной форме. Но оно четко распадается на две части, первая из которой (Быт. 1:1 – 2:3) имеет циклическое строение, отличающееся единым ритмом и стереотипными повторениями в каждой части, и использует имя «Элохим». Во второй, которая начинается стихом 2:4 почти последовательно и очень реалистично описывается сотворение человека, и создатель здесь уже назван «Адонай Элохим». Это стало основой для появления различных комментариев (например, *комментарии Луццатто, Вайнфельда*), возникновения разных теорий (например, *теория источников*), своеобразно трактующих повествование, что фактически разрушало цельность библейского текста, основой которого являлось сакральное содержание. Но если посмотреть на Пятикнижие, в состав которого входит повествование о сотворении мира и человека, как на цельный текст, представляющий нам процесс сотворения и становления мира, человека, народа, человечества, то само Пятикнижие предстанет как драма, а само повествование в главах Быт. 1:1 – 2:3 как *пролог* к этой драме, в котором повествуется о событиях, ставших «причиной или «первым толчком» для последующего развития действия», и утверждается богосотворенность и богоподобие человека. Последующие же главы (Быт. 2:4 – 3) рассматриваемого текста – это *первый акт драмы*, первые шаги на сложном пути становления человека – превращения его из предчеловека в подлинного человека.

Если же вычленить наше повествование из Пятикнижия (действие весьма сомнительное), то его можно определить или как рассказ, состоящий из двух частей, или же, следуя *теории источников*, как два рассказа. Более приемлемым кажется первое определение. Это, действительно рассказ, но рассказ библейский, в основе которого лежит сакральный смысл, потому нижняя граница его не четкая, размытая, точнее открытая в соответствии с замыслом Бога, осуществление котрого продолжится в следующих текстах.

Список использованных источников

1.Аверинцев С.С., Эпштейн М.И. Мифы / С.С Аверинцев, М.И. Эпштейн // Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В.М. Кожевникова, П.А. Николаева. – М. : Сов. Энциклопедия, 1987. – С. 222-225. 2.Вайсман З., Глендер Ш. Введение в библеистику. Жанры библейской прозы / З. Вайсман, Ш. Глендер – Тель-Авив : Издательство Открытого университета, 2002. – Книга первая. Часть 4-5. – 268 с. 3.Вейнберг Й. Введение в ТаНаХ / Й. Вейнберг. – Москва : Мосты культуры – И:ерусалим : Гешарим, 2002. – 432 с.

СЕКЦІЯ VIII
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК. ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

В. В. Колюх

СУД ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ ЯК МЕХАНІЗМ УЧАСТІ НАРОДУ В ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОСУДДЯ

Суд присяжних в Україні є достатньо новим інститутом, незважаючи на те, що у Конституції України від 28 червня 1996 р. було задекларовано право народу брати участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ст.124). Однак, положення Основного закону лише визначили вектор подальшої законотворчої діяльності щодо створення правових умов для функціонування суду присяжних. Лише з прийняттям 13 квітня 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), у §2 Глави 30 передбачено основні положення щодо здійснення судового розгляду за участю присяжних, зокрема, передбачені їх права та обов'язки, особливості виклику та їх усунення тощо.

Водночас, ставлення до цього інституту як науковців-процесуалістів, так і практиків, є неоднозначним, оскільки він має як переваги (суд присяжних є елементом системи стримувань та противаг у функціонуванні судової ланки, наявність якого є проявом гуманізації кримінального процесу, який спрямований на захист громадянина від свавілля державних органів [3, с.73, 76-77]), так і недоліки (непрофесійність присяжних та відсутність у них базової юридичної освіти може призвести до винесення несправедливого рішення у справі, зокрема, виправдання особи, що вчинила злочин; схильність серед присяжних виносити рішення на підставі емоцій, а не закону). Разом із тим, аналіз законодавчої моделі суду присяжних та практики застосування свідчить про недосконалість чинного законодавства в цій частині (наприклад, відсутність професіонального відбору членів суду присяжних; низький рівень соціального захисту складу суду присяжних тощо).

У зв'язку з цим, особливо актуальним є здійснення порівняльно-правового дослідження щодо особливостей формування та функціонування суду присяжних, що надасть можливість виявити схожі та відмінні риси у цій частині, оцінити переваги та недоліки тих чи інших законодавчих рішень.

У світовій юридичній практиці прийнято виділяти дві основні моделі суду присяжних – англо-американська (класична) та континентальна (європейська). Для англо-американської моделі суду присяжних (США, Велика Британія, Канада, Бельгія, Швейцарія, Мальта тощо) характерним є те, що колегія присяжних виносить вердикт (de lege ferenda) про винуватість (невинуватість) особи у вчиненні злочину без участі професійних суддів. У випадку, якщо присяжні виражають згоду з обвинувальним актом, в подальшому професійний суддя призначає підсудному конкретний вид та розмір покарання. За таких умов, очевидно, що компетенція присяжних і професійних суддів є різною, оскільки перших прийнято відносити до «суддів факту», натомість, других – до «суддів права» [4, с.133; 1, с.295].

При континентальній моделі (Франція, Німеччина, Італія, Греція, Австрія, та ін.) колегія із числа професійних суддів та представників народу всі питання, які пов'язані з розглядом справи (у тому числі, дослідження доказів, встановлення наявності чи відсутності у діях особи ознак складу злочину) та постановленням вироку (кваліфікація злочину, призначення покарання) вирішують спільно. Непрофесійних суддів називають «шефени», що з німецької перекладається як «член», «засідатель», які беруть участь у всіх стадіях процесу. При цьому, на відміну від кандидатів у

присяжні, які обираються одноразово (англо-американська модель суду присяжних), шефени виконують свої повноваження протягом певного періоду часу.

Водночас, деякі держави (Японія, Люксембург, Фінляндія) взагалі відмовилися від інституту присяжних як такого, посилаючись на його неефективність, оскільки не змогли впоратися із збільшенням обсягу роботи судів, уповільненням загального руху справи та, як наслідок, різким збільшенням тривалості судових засідань у порівнянні з процесами, що їх ведуть судді самостійно [7, с.115]. Не викликає заперечень той факт, що суд присяжних у кожній державі функціонує з різним успіхом, оскільки має свої особливості в його організації, які зумовлені специфікою системи права, соціокультурними чинниками, традиціями побудови загальнообов'язкових правил поведінки.

Коротко проаналізувавши зарубіжний досвід функціонування суду присяжних, в подальшому, необхідно з'ясувати особливості застосування цього інституту в Україні. В першу чергу, слід зазначити, що українське законодавство запозичило континентальну (європейську) модель суду присяжних, які спільно із професійними суддями вирішують питання факту та питання права. В Україні суд присяжних діє лише в місцевому загальному суді першої інстанції (у складі двох професійних суддів та трьох присяжних (ч.3 ст.31 КПК України) та розглядає справи щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі. Однак такий розгляд можливий лише за умови клопотання обвинуваченого під час підготовчого судового засідання (ч.2 ст.384 КПК України).

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. [2] для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують його у кількості, зазначеній у поданні. У випадку неприйняття місцевою радою протягом двох місяців з моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних, територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради. Список присяжних затверджується на три роки і передається до відповідного окружного суду, в тому числі в електронній формі (ст.64). При цьому, відповідно д ч.1 ст.65 цього Закону, присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. Після відбору основних присяжних відбирається двоє запасних присяжних, які під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді (ч.8, 10 ст.387 КПК України). Після закінчення відбору кожен із присяжних складає присягу. Відповідно з цього моменту вони набувають статусу присяжних.

Присяжні зобов'язані ходити на всі засідання по справі та мають право підсудному ставити запитання. Після дебатів вони разом із професійними суддями йдуть до нарадчої кімнати. Нарадою суду присяжних керує головуючий. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім. При цьому, ніхто зі складу суду присяжних не має права утримуватися від голосування, за винятком випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого (ст.391 КПК України).

В.Федоров пише, що впровадження інституту присяжних у сучасних реаліях – не більше ніж бажання влади продемонструвати прагнення до європейських ідеалів правосуддя та дотримання прав людини [6]. Позиція цього автора не позбавлена раціонального зерна, оскільки суд присяжних у сьогоднішньому форматі не можна назвати дієвим, адже він не має чіткого регламентування. Окрім того, існує ряд недоліків, які потребують вирішення задля забезпечення судом присяжних

ефективного судового процесу.

Так, першим і чи не найголовнішим питанням є професійний відбір членів суду присяжних. Зокрема, у законодавстві України для того, щоб стати присяжним, не передбачено вимоги щодо наявності базової юридичної освіти. Тобто, чинити правосуддя має право особа, яка, м'яко кажучи, не орієнтується у юриспруденції. Разом із тим, доводиться констатувати, що у законодавстві зарубіжних держав також не має обмежень з цього приводу. За таких умов, видається, що для того, щоб присяжний міг брати участь у розгляді справи та вирішувати поставлені перед ним завдання, він, принаймні, повинен мати юридичну підготовку. Однак на практиці такий механізм чомусь не застосовується (в інтерв'ю львів'янка, яка брала участь у першому в історії України суді присяжних, заявила, що їм обіцяли, що вони проходитимуть юридичні курси, однак жодної інформації їм не було надано) [8].

Схожу позицію висловлює В.М. Тертишник, який вважає, що пропонувати неосвіченим у юриспруденції людям робити висновки щодо чисто юридичних проблем – по суті, дискредитувати саму ідею суду присяжних [5, с.223].

Потребує також з'ясування питання доцільності функціонування інституту присяжних в Україні як такого, оскільки в апеляційній інстанції справу переглядають професійні судді. За таких умов, якщо будь-яка із сторін кримінального провадження не згідна із вироком суду, вона має право оскаржити вирок до суду вищої інстанції. Таким законодавчим рішенням поставлено під загрозу знецінення самого інституту присяжних.

Таким чином, становлення інституту суду присяжних повинно бути поступовим та багатовекторним процесом, який повинен відповідати реаліям сьогодення. У теперішньому ж форматі інститут присяжних в Україні не має чіткого регламентування та поки що є формальним, а його нормативне закріплення лише створює ілюзію розвиненого механізму його функціонування. У зв'язку з цим, вирішення відповідної проблеми, безумовно, стане поштовхом для подальших наукових досліджень та удосконалення законодавства.

Список використаних джерел

1.Берчук Д.В. Порівняльно-правовий аналіз у континентальній, англосаксонській правових системах та в Росії / Д.В. Берчук // Порівняльно-аналітичне право. – 2014 р. - №1 – С.295-299. 2.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/page2. 3.Словська І.Є. Суд присяжних: становлення і функціонування (зарубіжний досвід)/ І.Є. Словська // Право і суспільство. - №5 (2) – 2015 р. – С.72-77. 4.Солодков А.А. Сучасні світові моделі суду присяжних / А.А.Солодков // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2014 р. - №10-2. – Том 2 – С.133-135. 5.Тертишник В.М. Суд присяжних: суть ідеї та її мімікрія при формуванні кримінального судочинства України /В.М. Тертишник, Н.С.Солнишкіна // Право і суспільство – 2012 р. - №3 – С.221-224. 6.Федоров Д. Суд присяжных в Украине: странный гибрид советского и европейского правосудия / Д. Федоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://1k.com.ua/485/details/3/20. 7.Яценко Н.Г. Народні засідателі та суд присяжних у цивільному процесі: історія і сучасність / Н.Г. Яценко // Вісник Вищої ради юстиції. - 2011 .-№ 1 (5).-230 с. 8.Як працює суд присяжних в Україні - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://ukr.segodnya.ua/ukraine/kak-rabotaet-sud-prisyazhnyh-v-ukraine-711118.html.

Н. П. Гедікова

ПРАВО ЯК ГАРАНТІЯ СВОБОДИ

Світовий і вітчизняний досвід свідчать, що у наукових теоріях проблема співвідношення основоположних принципів політико-правових та соціальних інститутів (правової соціальної держави, публічної влади, громадянського суспільства тощо) завжди була і понині є актуальною. Найбільш поширеною є думка про співвідношення права і свободи, їх єдність і протилежності.

За своєю суттю право покликане забезпечити людині та громадянину вільний ро-

звиток і самовизначення у рівноцінних умовах, повну і всеохоплюючу участь в житті суспільства і, перш за все, можливість впливати на управління державою; гарантувати, не утискаючи його індивідуальності, рівні можливості і однаковий юридичний захист. Воно є соціальним регулятором, його правові норми закладені в законі.

Свобода людини і громадянина в залежності від сфери її реалізації, має низку змістових значень. Аналіз конституційного законодавства і наукових розвідок свідчить, що вона є реальною можливістю індивідуального вибору, що передбачає розвинуте і диференційоване уявлення про неї. Сучасне уявлення про свободу включає в себе свободу вибору, самовизначення, дій, поведінки, самоволодіння, ефективну владу. А право визначає конкретні дії людини. У зв'язку з цим необхідно підкреслити, що право є нормативною формою вираження свободи через принцип формальної рівності людей і суспільних відносин, а основні права – стандартами поведінки людини. Завдяки інституту прав людини свобода набуває свою обґрунтовану цінність, яка у повній мірі може реалізуватися тільки у правовій державі.

Вищими соціальними цінностями правової держави є людина і верховенство права. При цьому слід підкреслити, що друге є похідним від першого, внаслідок того, що право є механізмом забезпечення гідного життя і розвитку людини. Виходячи з принципу первинності і верховенства права, усі його суб'єкти (індивід, держава, громадянське суспільство, інститути влади, нація, національні меншини тощо) підпорядковані йому, тобто праву. Цей принцип встановлює початок і кінець (тобто встановлює межі) діяльності правосуб'єктів, які зобов'язують їх вести себе у відповідності з законодавчими і нормативними положеннями; юридично раціонально і розумно обмежує незалежність держави, громадянського суспільства та їх інститутів, а також свободу людини. Дані межі складають базис конституційних положень.

На даному етапі розвитку в поле зору наукових розвідок потрапляють усі різновиди свободи, кожний з яких відповідає певній сфері діяльності. Цей спектр досить широкий: світоглядна, політична, соціальна, економічна, творча, духовна тощо.

Низка наукових теорій за всю історію свого існування, включаючи сучасність, перш за все, відстоюють концепцію базової цінності, яка полягає у свободі індивіда (особиста / індивідуальна свобода), визначають її значимість і, відповідно, необхідність визволення людини від усіляких форм гноблення з боку суспільних інститутів. У підґрунті особистої свободи лежить свобода думки. Особиста свобода на рівні розуму і думки є найвищим проявом свободи як такої, оскільки ніщо і ніхто (крім самого її автора) не в силах її обмежити, вона не підлягає зовнішньому контролю і регулюванню, що здійснюються проти волі самого індивіда. Свобода думки залежить лише від індивіда, який володіє нею, від його світогляду, здатності сприймати, оцінювати світ і порівнювати себе з ним, вмінням нею розпоряджатися.

Практично усі дослідники феномену особистої свободи відзначають два її аспекти: негативний і позитивний. У першому значенні вона виступає за заперечення приватної правової залежності у будь-якій формі і дозволяє самостійно вибирати варіанти дій. Друга виступає як гарантія безперешкодного прояву і реалізації внутрішнього потенціалу і сутності людини на рівні суспільства і держави, має на увазі повну автономію, при цьому передбачає відповідальну поведінку. Вона спрямована на задоволення потреб, інтересів, духовних домагань у соціальному середовищі. Особиста свобода особливо чітко і ґрунтовно, у порівнянні з іншими різновидами свободами, була визначена у Деклараціях прав людини, починаючи з 1789 року. Особиста свобода має на увазі громадянські свободи – основні права, у підґрунті яких лежить природне право. Громадянська свобода – це гарантована законом можливість користуватися основними правами людини і громадянина, на визнанні і забезпеченні яких повинна бути побудована правова держава.

Політична свобода, перш за все, означає вільне політичне волевиявлення при

дотриманні законів, а також право кожного громадянина на участь в управлінні державою і суспільними структурами через демократичні процедури, виступати за радикальні реформи, вільно висловлювати свої погляди і намагатися переконати у них інших людей. При цьому політична свобода розглядається як доповнення свободи громадянської, як її гарантія.

Ключовим моментом у духовній свободі є свобода слова, совісті, право на вільний вибір переконань і віросповідання, вільну наукову творчість, дослідження, філософську свободу, свободу любові, сексуальну свободу тощо. Духовна свобода направлена на внутрішнє самоуправління людини, незалежний, самостійний її розвиток і духовне удосконалення. Духовна свобода виявляється у тому, що людина як особистість, у злагоді зі своїм внутрішнім світоглядом, світосприйняттям і світовідчуттям, може рухатися обраним саме ним шляхом, і на підставі цього людину можна розглядати як творчий центр моральної самодіяльності.

Матеріальна свобода – це удосконалення відносин, які виникають у процесі виробництва і розподілу благ. Це можливість задовольнити свою потребу у товарах і послугах, це свобода праці, підприємництва і конкуренції. Це гарантія незалежності індивіда від колективного і суспільного життя, і умова, необхідна для нормального, природного існування. Саме вона формує у людини відчуття деякої економічної свободи. Її підґрунтям є власність і право розпоряджатися нею на власний розсуд кожного. Дійсне відчуття свободи значною мірою визначається відповідними економічними і матеріальними можливостями кожного.

Усі різновиди свободи, так чи інакше, виступають у правовому опосередкуванні, тобто приймають правову форму вираження свободи, яка реалізується у межах загальних моральних засад, дозволеного і встановленого нормативно-законодавчими актами, створеними з метою захисту інтересів людини і держави.

Отже, виходячи з викладеного, констатуємо, що людина наділена свободою як такою, свободою волі і свободою вибору, свободою дій тощо, які дають їй право на гідну форму існування. Утвердження свободи відбувається через реалізацію певних невід'ємних прав, згідно з якими людина може діяти вільно і самостійно визначати напрям своєї реалізації. Право – це гарантія і ефективний механізм забезпечення гідності, свободи і розвитку кожної людини.

І. М. Голега

ВЗАЄМОДІЯ І ВЗАЄМОВПЛИВ ДЕРЖАВИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Взаємовідносини громадянського суспільства та правової держави є важливим чинником розвитку держави і суспільства, необхідною умовою забезпечення основоположних прав і свобод людини і громадянина. Громадянське суспільство і правова держава знаходяться у процесі безперервного розвитку, тому питання і проблеми їх взаємодії і взаємовпливу завжди є актуальними і привертають увагу багатьох дослідників.

Вперше поняття громадянського суспільства зазначене у працях Аристотеля. Вчений-філософ ще не розрізняв поняття «держава» і «громадянське суспільство», тому вважав їх синонімами. Це в деякій мірі є логічним, оскільки держава це не що інше, як сукупність громадян. З плином часу інститут громадянського суспільства почав зміцнювати свої позиції і діяти паралельно з державою на умовах партнерства, став саморегулюючою системою, яка окреслила межі свого існування і, таким чином, поклала на державу обов'язок не переходити ці межі. На сьогоднішній день існують багато визначень поняття «громадянське суспільство», але найбільш влучно, на наш погляд, його визначила Кузнєцова Н., як «об'єднання вільних індивідів і асоціацій громадян, що сформовані добровільно для забезпечення свободи та ініціативності особистості, прав та обов'язків людини і громадя-

нина, задоволення інших загальних інтересів, яке завдяки приватній власності в економічній сфері, демократії у політичній, плюралізму в духовній, справедливості у правовій зумовлює існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу» [4, с. 64].

Розвиток і функціонування громадянського суспільства залежить від політичного режиму держави. Яскравим прикладом тоталітарного режиму є СРСР, де всеосяжному контролю піддавалася не тільки публічна, а й приватна сфера життя, тому про функціонування громадянського суспільства не було навіть і гадки. При цьому не допускалася думка про те, що людина чи об'єднання людей можуть певним чином контролювати органи державної влади. Слід зазначити, що за авторитаризму не існує тотального нагляду за суспільством і окремими людьми, але політичні партії, громадські організації, засоби масової інформації не мають значного впливу на здійснення та контроль державної влади. Кресіна І. О. вважає, що за недемократичних політичних режимів громадянське суспільство не відсутнє, – воно передало державі надто багато не властивих їй функцій і повноважень, внаслідок чого держава «поглинула» громадянське суспільство [2, с. 318].

Важливо, що громадянське суспільство виступає головним показником демократичної і правової держави, якою є Україна. У чинній Конституції України зафіксовані важливі засади створення та функціонування громадянського суспільства в Україні. По-перше, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3). По-друге, кожен має право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35). По-третє, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36). По-четверте, громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами (ст. 38). По-п'яте, усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування (ст. 40) [3].

Існування громадянського суспільства не тільки зобов'язує державу забезпечувати основні права людини, а й надає певні прерогативи. Органи державної влади делегують частину своїх повноважень органам місцевого самоврядування, що значно полегшує роботу державних структур, нівелює прогалини в їх роботі.

Як зазначає Медведчук В., у демократичній державі громадянам мають бути забезпечені щонайменше дві гарантовані і реальні можливості: донести власні інтереси до рівня публічної влади й отримати на них швидку і адекватну відповідь та відстоювати власні інтереси у судовий спосіб. Але в Україні судова влада, представлена суддями, поступово втрачала свій авторитет і довіру населення, натомість більшість суддів професійно і морально деградували, втрачаючи здатність до прийняття неупереджених рішень, що погіршило відносини між державою і громадянським суспільством. Протягом останніх років було чимало прикладів байдужості посадових осіб, працівників органів прокуратури та ін. до інтересів і потреб громадян. Водночас, посилилася тенденція до насильницького заспокоєння народу у його прагненнях до мирних і законних з точки зору Конституції акцій [5, с. 26]. Відомим усьому світу прикладом стали події лютого 2014 року на Майдані. Такого роду конфлікти виникають з вини держави, оскільки вона ігнорує нагальні проблеми, через що громадяни починають боротися за свої права у формі акцій і протестів.

Наразі Україна перебуває на так званому «постмайданівському етапі» розвитку суспільства і держави, коли відбувається переоцінка цінностей, прагнення до кардинальних змін. І серед головних завдань потрібно виокремити такі: забезпечення гідного рівня життя населення, послідовна боротьба з корупцією, демократизація і реабілітація інститутів державної влади. Але впровадження змін в

Україні проходить складно і довго, оскільки кожен регіон живе і розвивається сам по собі, не відчуває, а в деяких випадках, не визнає історичної й державної єдності і відповідальності за майбутнє всієї України.

Отже, громадянське суспільство і держава виступають самодостатніми і невід'ємними один від одного елементами такого явища як соціум, не можуть існувати одне без одного. В документах таких організацій як ЮНЕСКО, ООН, МОП тощо наголошується на пріоритеті громадянського суспільства над державою при розв'язанні тих чи інших проблем і конфліктів [1, с. 81]. Проблема становлення громадянського суспільства є актуальною для постсоціалістичних країн. Україна, як і будь-яка інша держава, має прокласти свій власний шлях до громадянського суспільства. Громадянське суспільство ефективно функціонує, коли держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, наділяє і забезпечує людину відповідним комплексом прав і свобод та сприймає як рівноправного партнера суспільних відносин.

Список використаних джерел

1.Взаємозв'язок та взаємодія громадянського суспільства та держави (теоретико-правові аспекти) / М. В. Денисюк // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 86–89. 2. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії : [монографія] / ; за ред. І. О. Кресіної. – К. : Логос, 2007. – 316 с. 3. Конституція України: Закон України від 28. 06. 1996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. 4. Кузнєцова, Н. Громадянське суспільство, держава, приватне право: проблеми співвідношення та взаємодії [Текст] / Н. Кузнєцова // Право України. – 2014. – № 4. – С. 63 – 71. 5. Медведчук, В. Громадянське суспільство як фундаментальна основа демократичного розвитку України [Текст] / В. Медведчук // Право України. – 2014. – № 4. – С. 26 – 36.

О. В. Задорожня

ЗАХИСТ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ

Відповідно до ст. 3 Конституції України вперше в історії розвитку нашої держави гідність і честь людини, як і її життя, здоров'я, недоторканність і безпека, визнано найвищими соціальними цінностями.

В Основному Законі задекларовано, що «усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах» (ст. 21) та що «кожен має право на повагу до його гідності» (ст. 28).

У сучасному словнику з етики гідність характеризується як особливе моральне ставлення людини до себе, що виявляється в усвідомленні нею своєї самоцінності й моральної рівності з іншими людьми; ставлення до людини інших людей, в якому визнається її безумовна цінність [7].

Право людини на повагу до її гідності проголошується всіма міжнародно-правовими актами про права людини і майже всіма конституціями країн світу як невід'ємне право людини, що охороняється законом.

Легітимація права на повагу до гідності була здійснена шляхом прийняття Загальної декларації прав людини 1948 р., яка акцентує, що «визнання гідності, притаманної всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості та загального миру». Отже, якщо кожному притаманна людська гідність, то кожна людина повинна мати право на її захист [2, с. 192].

Ратифікована великою кількістю держав, Загальна Декларація прав людини затвердила права людини як невіддільну частину гідності людської істоти. У преамбулі зазначається, що народи Об'єднаних Націй підтвердили свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рівноправність чоловіків і жінок. А у ст. 1 закріплюється: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах. Вони наділені розумом і совістю та повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства».

Ідея «поваги до властивої людській особі гідності» міститься і в ряді інших

документів універсального характеру. Вона згадується, наприклад, у ст. 10 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: «всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі». Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права проголошує в ст. 13: «освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності»[5, с. 18-41].

У країнах Європейського Союзу за роки його існування склалася та функціонує цивілізована модель поваги і захисту. Ця модель закріплена у першому розділі Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що є основним актом ЄС у сфері прав людини.

Відповідно до положень Конвенції гідність людини поряд із свободою, рівністю та солідарністю людей є непорушною, загальною цінністю, на якій базується ЄС. Поняття людської гідності, як це випливає з теорії та практики реалізації Конвенції, об'єднує в собі (хоча й не вичерпує), насамперед, такі її положення: право на життя (стаття 2); заборону катування (стаття 3); заборону рабства і примусової праці (стаття 4); право на свободу та особисту недоторканність (стаття 5).

Таким чином, європейська модель, насамперед, включає: а) стандарти поваги і захисту гідності людини ЄС; б) національні конституційні стандарти поваги і захисту гідності людини як норм прямої дії; б) ефективне впровадження таких конституційних стандартів у національному законодавстві та практиці його реалізації [1, с. 25].

Особливістю європейської моделі поваги і захисту гідності людини є те, що у цих актах поняття «людська гідність» застосовується залежно від конкретних обставин.

У пояснювальній доповіді до Конвенції про права людини і біомедицину (04.04.1997 р.) визнають важливість забезпечення її гідності. Зазначається, що Конвенція в цілому передбачає загальні рамки захисту прав людини і людської гідності як у давно напрацьованих, так і в галузях, що розвиваються і стосуються застосування біології і медицини.

У преамбулі Європейської соціальної хартії (03.05.1996 р.) підкреслюється, що сторони визнають за мету своєї політики, котру вони будуть здійснювати за допомогою всіх належних засобів як національного, так і міжнародного характеру, створення умов, що забезпечують ефективне здійснення прав і принципів, зокрема право усіх трудящих на захист своєї гідності на робочому місці [6, с. 210].

Аналіз текстів міжнародно-правових документів з прав людини показує, що поняття гідності вживається у них:

1)у зв'язку з визнанням гідності , властивій людині, і вказівкою на те, що з неї випливають усі невід'ємні права людини (Преамбула Загальної декларації прав людини, Преамбула Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Преамбула Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права);

2)у зв'язку з закріпленням рівності всіх людей у своїй гідності (ст. 1 Загальної декларації прав людини);

3)у зв'язку з забороною піддавати людину катуванням або жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поводженню чи покаранню і забороною проведення на людині без її згоди медичних і наукових експериментів (ст. 5 Загальної декларації прав людини 1948 р., ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р., Декларація про захист всіх осіб від катувань і іншого жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність видів поводження чи покарання 1975 р., Європейська конвенція по попередженню катувань і нелюдського або принижуючого гідність поводження чи покарання 1987 р. та інші;

4)у зв'язку з правом на гідне існування (ст. 22, 23 Загальної декларації прав

людини).

Таким чином, поняття людської гідності у міжнародних документах з прав людини є універсальним і пов'язане насамперед з ідеалами соціальної та правової держави.

Серед міжнародних способів захисту права людини на повагу до її гідності слід відмітити захист, що здійснюється Європейським судом з прав людини. Порядок виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні регламентований Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (від 26.02.2006 р.). Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону, виконання рішення може проводиться в двох формах, перша - це вжиття заходів загального характеру, а друга - виплата стягувачу відшкодування та вжиття додаткових заходів індивідуального характеру [3, с. 260].

Але відсутність на рівні національного та міжнародного законодавства механізму безпосередньої відповідальності держави в особі її органів влади за невиконання рішень Європейського суду не забезпечує обов'язковість таких рішень.

Список використаних джерел

1.Головань І. В. Європейська модель поваги і захисту гідності людини в Україні: теорія і практика / І. В. Головань, В. М. Кампо // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2015. - № 1. - С. 24-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2015_1_8. 2.Грищук, О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми [Текст] / О. В. Грищук. - Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 428 с. 3.Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 року // Відомості Верховної Ради України. - № 30. - С. 260. 4.Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141. 5.Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / [упоряд. Ю.К. Качуренко]. - К. : Наук. думка, 1992. - 200 с. 6.Тимченко Г.П. Право на защиту как научная проблема / Г.П. Тимченко // Проблеми законності: Республіканський міжвідомчий науковий збірник / Відп. ред. В.Я. Тацій. - Харків: Нац. юрид. акад. України, 2002. - Вип. 56. - С. 208-212. 7.Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики : Словник. [Електронний ресурс] / М. Г. Тофтул. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с. – Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf, с. 94.

Р. Р. Ломакін

ПРОБЛЕМИ І ЗДОБУТКИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ

З набуттям незалежності України гостро стала проблема розвитку юридичної освіти для забезпечення кадрових потреб державних установ (прокуратури, нотаріату адвокатури, суддів, СБУ, МВС) і суб’єктів господарської діяльності. До цього фахівців з права в Україні готували юридичні факультети в Києві, Харкові, Одесі і Львові, а на Дніпропетровщині була тільки спеціальна школа міліції, яка готувала фахівців для МВС. В кінці 80-х на початку 90-х рр. XX ст. в області з’являється ціла низка юридичних вузів і факультетів, як державних так і приватних.

В 1989 р. було відкрито відділення права на історичному факультеті Дніпропетровського державного університету імені Олеся Гончара який очолював проф. А.Г. Болебрух. Відразу ж виникли проблеми з кадровим складом, науково-методичним забезпеченням і т. ін. Основу відділення права склали викладачі історичного факультету (професори В.М. Калашніков, К.А. Марков, доценти О.М. Слісаренко, В.М. Бараєв, І.Г. Олексієнко, С.І. Поляков та ін.), викладачі школи міліції (А.В. Грабильников), соціологи (проф. А.В. Городяненко), філософи (проф. П.І. Гнатенко, доц. Л.М. Мудрієвська), викладачі інших вузів (В.П. Ємельянов, В.П. Гмирко) та ін. В 1994 р. був створений факультет соціології і права, який в 1997 р. отримав сучасну назву – юридичний факультет Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара. В подальшому викладачі і випускни-

ки очолили юридичний факультет (проф. В.Г. Городяненко, проф. П.І. Гнатенко, проф. К.А. Марков, доц. С.І. Поляков, проф. О.Л. Соколенко).

До сьогодення в Україні спостерігався небачений зріст кількості вузів, факультетів і філій, які готують правників. Тільки в Дніпропетровській області їх більше десяти: ДНУ ім. Олеся Гончара, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Національний гірничий університет, університет митної справи та фінансів, Дніпропетровський гуманітарний університет, університет імені Альфреда Нобеля, Криворізький економічний інститут «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», Нікопольський факультет Національного університету «Одеська юридична академія», Криворізький факультет національного університету «Одеська юридична академія», а також Криворізький факультет Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ и переведений з окупованої території Донецький юридичний інститут МВС України. [1]

Комерціалізація освіти та можливість одержання прибутків (надприбутків) від надання освітніх послуг у правничій галузі призвела до масового відкриття юридичних факультетів (відділень, інститутів) у ВНЗ, які не є класичними університетами і не мають юридичного спрямування. Спостереження дозволяє зробити висновок, що студенти таких навчальних закладів не можуть конкурувати зі студентами класичних університетів і ВНЗ правничого скерування, надто коли йдеться про конкурси наукових робіт, судові дебати, ефективність роботи правничих клінік і т.д.

За даними доповіді ОБСЄ «Стан юридичної освіти та науки в Україні» (2009-2010 рр.) кількість вищих навчальних закладів, що випускають правників в Україні з населенням 45 млн. 134 тис. громадян сягає майже 300 (інформацію вдалося отримати лише за 87 вузів щодо їхнього ліцензійного обсягу), які щорічно випускали 34 525 спеціалістів і магістрів за спеціальністю «Право» і «Правознавство». [2,с.5] Тоді як в Західній Європі картина зовсім протилежна. Так у Польщі (населення 38 млн. 441 тис. осіб) 28 вузів випускає щорічно 6 037 фахівців, у Німеччині (населення 81 млн. 417 тис. осіб) 42 вузи підготували 10 695 фахівців, у Франції (населення 65 млн. 312 тис. осіб) 43 вузи – 30 000 випускників, у Великій Британії (населення 62 млн. 698 тис. осіб) 90 вузів – приблизно 13 000 фахівців. Навіть у США кількість вузів, які випускають правників – менше 200. [2,с.4] До речі, в ДНУ імені Олеся Гончара в 2016 р. випуск становив – 25 (денне) / 3 (заочне відділення) спеціалістів, 10 магістрів (денне) і 37 / 9 бакалаврів, а прийом – 16 / 7 спеціалістів і 28 / 10 магістрів [3].

Співставляючи тільки ці цифри, громадськість вже може поставити під сумнів перш за все доцільність такої кількості юристів. За даними Міністерства освіти і науки, перевипуск юристів в Україні становить 400 відсотків, а роботу за спеціальністю знаходить лише один із 12 випускників юридичних факультетів. [4] Наприклад, в Єдиному реєстрі нотаріусів в Україні існує 804 державні нотаріальні контори і 5 558 приватних нотаріусів, відповідно в Дніпропетровській області 48 і 413, в місті Дніпро 8 і більше 100 і жодної вакансії в державних конторах. [5] З огляду на це, виникає інше запитання: для яких професій вища освіта готує фахівців-правників та, зрештою, які професії слід вважати правничими? Крім того, постає проблема якості професійних знань і навичок випускників усіх цих навчальних закладів, а також відповідності цих знань і навиків потребам правничої професії. Зрештою, питання фахової підготовки неминуче зводиться до проблеми формування освітніх стандартів (навчальних планів, змісту навчальних дисциплін, методик викладання й оцінювання) та контролю за їх дотриманням.

Відносна структура навчальних планів, розглянутих комісією ОБСЄ, показує, що на дисципліни соціально-гуманітарного циклу та дисципліни, які не притаманні для юридичної освіти, припадає до 30% від загального обсягу годин, передбачених для підготовки бакалавра-правника. [2, с.62] У вищій школі продовжують викладати дисципліни, успадковані з радянської системи вищої школи, які за своєю природою не притаманні для вищої гуманітарної освіти. До цих дисциплін,

на вивчення яких припадає від 3% до 10% часу, відведеного на підготовку бакалавра-правника, належать, зокрема, такі: основи охорони праці; безпека життєдіяльності та цивільна оборона; основи життєдіяльності в надзвичайних ситуаціях; фізичне виховання [2, с.64].

Питання підготовки наукових і науково-педагогічних працівників завжди була актуальною для вищої школи України. Воно врегульовано в Розділі IX Закону України «Про вищу освіту» [6] та в Положенні «Про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів». [7] Незважаючи на доволі складний і тривалий процес роботи над дисертаційним дослідженням, а також встановлений порядок захисту дисертації та присвоєння наукових ступенів, важко забезпечити високий науковий рівень якості дисертаційних робіт. Ця проблема зумовлена вадами організаційного процесу, а також такими обставинами: комерціалізацією освіти і науки, що відбулася на тлі досі нереформованої радянської системи; надзвичайним попитом на здобуття вищої освіти у сфері права; формуванням пропозиції на ринку освітніх послуг у галузі права шляхом відкриття юридичних факультетів тощо, із чого випливає потреба у відповідному кадровому забезпеченні – науково-педагогічних працівниках із науковими ступенями кандидата чи доктора наук. Усі ці фактори сприяють також невпинному зростанню кількості дисертацій, що відображено у динаміці захищених дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 1991 р. – 1, 1992 р. – 5, 1993 р. – 39, 1994р. – 31, 1995 р. – 61, 1996 р. – 75, 1997 р. – 97, 1998 р. – 115, 1999 р. – 157, 2000 р. – 170, 2001 р. – 189, 2002 р. – 255, 2003 р. – 314, 2004 р. – 354, 2005 р. – 366, 2006 р. – 334, 2007 р. – 391, 2008 р. – 375, 2009 р. – 459 і того разом – 3 786 [2, 98]. Така ж тенденція спостерігається в динаміці захисту докторських дисертацій від 1 в 1991 р. і до 35 в 2009 р. Всього за 19 років було захищено 294 дисертації. [2, 99-100]. До речі, на юридичному факультеті ДНУ ім. О. Гончара у 2009-2013 рр. було захищено 14 дисертацій. З приходом на посаду декана фахового юриста проф. О. Л. Соколенко активізувалася науково-дослідницька і методична робота, участь в наукових конференціях. Почала складатися наукова школа зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Під науковим керівництвом проф. О.Л.Соколенко захищено кілька дисертацій, серед яких к.ю.н М.І.Саєнко [8], д.ю.н К.В.Бережна [9] та ін.

Для вирішення проблем пов'язаних з вдосконаленням юридичної освіти, на нашу думку, необхідно: вдосконалити національне законодавство та привезти його до європейських стандартів; скоротити кількість вузів і набір студентів, змінивши систему ліцензування освітніх послуг та акредитації навчальних закладів з залученням професійної громадськості; відмовитися від постатейного переказу українського законодавства, запровадив новітні методики викладання у вищій школі; вилучити дисципліни, успадковані з радянської системи, які не притаманні для вищої юридичної освіти; підвищити рівень наукової якості дисертаційних досліджень, а також підручників формуючи конкурентне середовище, відмовившись від грифу міністерства; обґрунтувати прозорі критерії оцінювання знань студентів.

Список використаних джерел

1.http://www.parta.com.ua/university/jurisprudence/dnepropetrovsk/page_2/; https://ru.osvita.ua/vnz/guide/search17052610.html; http://www.education.ua/ua/universities/?city=82&directions=36&desc=1. 2.State of legal education and science in Ukraine (Research Findings)/ Organization for Security and Co-operation in Europe Project Co-ordinator in Ukraine. – Kyiv, National University of Kyiv-Mohyla Academy, 2009-2010. – 145 p. 3.http://mon.gov.ua/activity/education/vishha/vstupna-kampaniya-2016/obsyag-derzhavnogo-zamovlennya-na-pidgotovku-faxivcziv-z-vishhoyu-osvitoyu-dlya-vnz-sferi-upravlinnya-mon-ukrayini.html. 4.http://www.dt.ua/3000/3300/64675/. 5.http://ern.minjust.gov.ua/pages/default.aspx. 6.http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1479767647684879. 7.Положення «Про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. N 309. 8.Саєнко М.І. Правове регулювання державного контролю у сфері фінансових послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. І. ***Саєнко*** *;*

Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Д., 2010. – 20 с. 9.Бережна К.В. Імплементація принципів організації і діяльності інститутів Європейського Союзу в адміністративне законодавство України: автореф. дис. ...доктора юрид. наук: 12.00.07 / К.В. Бережна ; Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2017. – 30 с.

Д. С. Осінська

ТЕРМІН «THE RULE OF LAW»

Актуальність обраної теми полягає в тому, що верховенство права є первинним принципом всіх демократичних держав, стрижнем гармонізації законодавства. Відтак, дискусійне питання щодо значення і застосування терміну «*the rule of law*» є надзвичайно важливим, оскільки цей принцип вимагає забезпечення панування права в суспільстві, унеможливлює свавілля органів державної влади.

Англійський термін «*Rule of law»* (панування, правління, верховенство права) набув значного поширення завдяки праці А. Дайсі. Вчений розуміє панування права у трьох значеннях: 1) як абсолютне верховенство права над впливом сваволі; 2) як необхідність керуватися виключно законом; 3) верховенство права походить не з письмової конституції, а є результатом дії «загального права», яке створюється суддями і міститься в судових рішеннях. Таким чином, у розумінні А. Дайсі концепції «панування права» в некодифікованій британській конституції було притаманно два основних принципи: незалежність або «верховенство парламенту» і власне «верховенство права» [3, с. 124].

У сучасних умовах використання терміна «закон» як еквівалент англ. *law*є безпідставним, оскільки «закон» у формальному значенні є лише назвою нормативного акта вищої юридичної сили. Отже, переклад українською мовою слова *law* у контексті принципу верховенства права як «закон» призводить до перекручування змісту та сутності даного принципу, оскільки принцип «верховенство права» ототожнюється з принципом «верховенство закону» [3, с. 124].

Зокрема, у доповіді Венеціанської комісії зазначено, що хоча термінологія є схожою, важливо із самого початку відзначати, що поняття «верховенство права» не завжди виступає синонімом до таких понять, як «*Rechtsstaat»* (нім.)*, «Estado de Direito»* (португ.) («правова держава») тощо. Не виступає даний термін і синонімом російського поняття «верховенство закона» і «правовое государство». Водночас, поняття «верховенство права» є взаємнодоповнюючим до поняття «правова держава», оскільки правова держава керується принципом верховенства права [3, с. 124].

Проаналізувавши обов'язкові елементи поняття «верховенство права» (законність; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом), можна дати тлумачення для кращого розуміння терміну «*the rule of law*». У тому значенні, в якому його слід розуміти, «*the rule of law*» виступає невід'ємною частиною будь-якого демократичного суспільства. В рамках цього поняття вимагається, щоб усі, хто наділений повноваженнями ухвалювати рішення, ставилися до кожного з виявом поваги, на основі рівності та розумності й відповідно до закону, і щоб кожний мав можливість оскаржити незаконність рішень у незалежному та безсторонньому суді, де кожному повинна бути забезпечена справедлива процедура [1, с. 15].

Принцип верховенства права наповнюється реальним змістом, якщо саме право розглядається не як результат правової діяльності держави, а як соціальний феномен, який має глибоке коріння в культурі. Свого значення принцип верховенства права набуває лише тоді, коли право не ототожнюється із системою встановлених або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил поведінки, тоб-

то коли має місце теоретичне і практичне розрізнення права і закону [2, с. 47].

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що поняття «верховенство права» не набуло належного опрацювання у вітчизняних юридичних текстах і практиці. Поняття «*the rule of law*» та «*Rechtsstaat*» не є тотожними, але вони взаємнодоповнюючі. Поняття «верховенство права» є невід'ємною частиною демократичного суспільства.

Список використаних джерел

1.Доповідь Європейської комісії «за демократію через право» / (Венеція), 25 – 26 березня 2011 / [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr. 2.Козюбра М. І. Принцип верховенства права і права людини / М. І. Козюбра // Права людини і правова держава (До 50-ї річниці Загальної декларації прав людини): Тези доп. та наук. повідомлень наук. конф. проф. -викл. складу, 10-11 грудня 1998 р. / За ред. проф. М. І. Панова. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1998. – С. 47 – 49. 3.Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології / К. О. Трихліб. – Х. : Право, 2015. - 224 с.

І. Р. Процик

НАЦІОНАЛІСТИЧНА ДОКТРИНА ДМИТРА ДОНЦОВА В ОЦІНЦІ ЮРІЯ ШЕВЕЛЬОВА (ЮРІЯ ШЕРЕХА)

... ми були б на незмірно гірших позиціях тепер, якби не величезна й запальна ідеологічна праця, проведена Донцовим
Юрій Шерех

Про Дмитра Донцова написано дуже багато. Дослідники вважають його однією з найконтроверсійніших постатей української політико-правової думки першої половини XX ст. Одні науковці переконують, що Дмитрові Донцову «новітня українська духовність зобов'язана своїм оформленням. Другі вважають його за злого духа новітнього українства, духа, що розтлівав і спотворював усе добре, що в українстві є» [3, 53]. Загальновідомо, що Дмитро Донцов був особистістю, політичні погляди якої зазнали кардинальних змін, еволюціонувавши від симпатії лівим до пропагування крайніх правих ідей. Подібно як змінювалися переконання Донцова упродовж його життя, так само кардинально відрізнялася рецепція його думок у суспільстві: від беззастережного захоплення до цілковитої негації, та й досі його творча спадщина сприймається дуже неоднозначно.

Мета розвідки – представити, як сучасники сприймали та оцінювали світоглядні й ідеологічні переконання Дмитра Донцова, зосереджені в його доктрині націоналізму, зокрема зупинитися на думках, що їх висловив сучасник Донцова, видатний український мовознавець, літературознавець, публіцист та громадський діяч Юрій Шевельов (літературний псевдонім – Юрій Шерех). Для реалізації цих завдань здійснено аналіз праці Ю. Шереха «Донцов ховає Донцова» [2], написаної навесні 1948 р. та опублікованої 1949 р. у Новому Ульмі, коли автор перебував у еміграції в Німеччині.

Віддаючи належне діяльності Дмитра Донцова, який як головний редактор «Літературно-наукового вісника», а пізніше «Вісника», причинився у міжвоєнний період до формування потужного напрямку в українському національно-політичному та культурному житті, яке пізніше дістало назву «вісниківство», Юрій Шерех констатував: «Сміємо твердити, що сучасного українства не могло б бути без етапу вісниківства. Але так само твердимо й те, що тепер ця концепція стає перепоною в дальшому розвитку українства» [3, 60]. В аналізованій статті Юрій Шерех висвітлює головні позитивні й негативні риси вісниківства та оцінює їх із перспективи кінця 40-х рр. XX ст. Він уважає, що «вісниківська концепція в свій час була доконечна й корисна. Вона визначала собою коло двох десятиріч

нашої духовности. … Донцов для нас тут – символ відтинку нашої історії» [3, 60].

Для історії українських політико-правових учень стаття Юрія Шереха надзвичайно цінна тим, що в ній автор аналізує націоналістичну доктрину Дмитра Донцова, розпочавши аналітичний розгляд із висвітлення концептуального питання – як Донцов розуміє націоналізм – «вважати за націоналістичне все те, що стверджує свою національну суть, відмежовує її від сутей інших націй і – логічно продовжуючи – доводить окремість своєї національної суті до кінцевих висновків у формі зрозуміння потреби політично завершити свідомість своєї окремости: приходить до гасла самостійности, і то самостійности не лише в формі і змісті культури, а і державної самостійности» [3, 61]. Хоча Юрій Шерех і висловлює сумнів, чи можна таку Донцовську дефініцію націоналізму вважати за наукову, проте констатує, що «в житті на Україні прищепилося саме таке розуміння слова націоналізм» [3, 61]. Багато положень націоналістичної доктрини Дмитра Донцова залишилися, на думку Ю. Шереха, лише теоретичними постулатами і ніколи в практиці реалізовані не були, зокрема: «питання про ставлення до інших націй на Україні: культурна автономія їх, чи асиміляція, чи виселення, чи (було й таке) екстермінація – питання, в розв'язанні якого теоретики націоналізму вбачають чи не суть націоналізму, – воно в житті, попри всю свою важливість, не стало визначальним в усвідомленні того, що таке націоналізм і націоналісти», «питання про те, чи національне супроти загальнолюдського є щабель чи цінність вища і самодостатня» [3, 61]. Цілком слушно Юрій Шерех виділяє надважливу проблему в розумінні націоналізму, стверджуючи, що в Україні за націоналістів уважають представників доволі полярних поглядів, зокрема, з одного боку: «того, хто хоче ствердити суверенність українського народу на його території, не порушуючи прав інших народів, що там волею Божою і історії живуть» [3, 61], а з другого боку: «того, хто ладен ці народи попросту винищити» [3, 61], а також «того, хто домагається самостійності України, гадаючи, що в умовах незалежности і свободи народ український найкраще розкриє свої потенції і найбільше дасть людству» [3, 61] і «того, хто заперечує і відкидає існування людства як цілости взагалі і вважає всі інші нації за погній для своєї» [3, 61]. Головну причину змішування цих понять Юрій Шерех убачає в тому, що «Донцов, який був носієм ідеї націоналізму в його крайній формі, став єдиним популярним ідеологом націоналізму» [3, 62], проте для більшості українців такі крайнощі, сформульовані у працях Д. Донцова, були чужими та далекими, тому, «приймаючи до певної міри ідейний провід Донцова» [3, 62], вони, на думку Ю. Шереха, вкладали в свій визвольний рух трохи відмінний сенс – «зміст націоналізму «поміркованого», «гуманістичного», «демократичного», «християнського»«[3, 62]. Увесь парадокс Юрій Шерех бачить у тому, що хоч Дмитро Донцов півтора десятка років був ідейним провідником та чільним публіцистом українського визвольного руху, проте цей рух «ніколи не приймав жадної з тих крайностей, на які його ладен був штовхнути Донцов. І, перейнявши від свого ідеолога назву руху як руху націоналістичного, діячі руху, за дуже малими винятками, не перейняли суті ідеології» [3, 62]. Надзвичайно важливим є висновки Шерехової аналітики – «термін Донцова «націоналізм» прищепився в українській дійсності, але зміст терміну не прищепився» [3, 62], «українці вклали – великою мірою несвідомо для самих себе і без жадного теоретичного на це обґрунтування – в термін свій зміст, який відповідав сторіччями, а може й тисячоріччями, вироблюваній ментальності українця» [3, 62], а також загальний підсумок – «є у нас два розуміння націоналізму: українське і донцовське. Вони не збігаються, а де в чому протилежні. Тому вказувати на вичерпність історичної ролі Донцова і вісниківства ще не означає говорити про кінець українського націоналізму, а радше означає стверджувати український націоналізм, але в тому розумінні, в якому його приймає і вважає за свій український народ» [3, 63]. Ю. Шерех наголошує, що не варто ототожнювати вісниківство з націоналізмом, слід розмежовувати ці поняття, адже «Донцовщина виросла з неспроможности зрозуміти народ і знайти з ним спільну мову» [3, 79].

В історію української політико-правової думки Дмитро Донцов увійшов як ідеолог українського націоналізму, який він, використавши етнонім і підкресливши цілковиту оригінальність ідеології на українському ґрунті, назвав «українським націоналізмом». Проте, на думку Юрія Шереха, націоналістична доктрина Дмитра Донцова, попри її назву, не до кінця відображала суть ідеології націоналізму, якою керувалася українська нація. Перспектива дослідження полягає в тому, що ґрунтовні студії надзвичайно розлогої політичної публіцистики Дмитра Донцова (яка дочекалася врешті публікації в повному десятитомному зібранні творів [1]) дадуть змогу зрозуміти специфіку націоналізму в Україні.

Список використаних джерел

1.Донцов Д. Вибрані твори [Текст] : у 10 т. / Упоряд., ред., автор передм. О. Баган / Дмитро Донцов. – Дрогобич : ВФ «Відродження», 2011–2016. 2.Шерех Ю. Донцов ховає Донцова / Юрій Шерех // Думки проти течії. Публіцистика. – Новий Ульм : Видавництво «Україна», 1949. – С. 5–42. 3.Шерех Ю. Донцов ховає Донцова / Юрій Шерех // Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеологія. Три томи. Т. 3 / Ред. рада: В. О. Шевчук та ін.; Упоряд. та прим. Р. М. Корогодського. – Харків : Фоліо, 1998. – С. 52–87.

Н. В. Шевельова

ПРАВОВА ОСВІТА У ДНЗ ЯК ЗАПОРУКА ВИХОВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА

Постановка проблеми. Найперше суспільне середовище, до якого потрапляє дитина, – це дошкільний навчальний заклад, який у взаємодії з сім'єю має створити належні умови для забезпечення фізичного, психічного здоров'я дітей, їх повноцінного розвитку, набуття життєвого досвіду. Дошкільний вік – період, коли в дитини формуються уявлення про навколишній світ, явища суспільного життя, взаємини між людьми. Вступаючи у життя, малюки мають засвоїти багато правил, які склалися в суспільстві [3].

У формуванні моральних стимулів і норм поведінки дитина усвідомлює свої права й обов'язки, як члена родини, члена колективу у дошкільному закладі крізь призму уявлень: бажаного і належного, припустимого і небажаного, можливого і заборонного.

Враховуючи те, що в дошкільному віці інтенсивно розвиваються моральні почуття, засвоюються норми і правила поведінки, формуються риси характеру, починають складатися взаємовідносини із старшими і ровесниками, закладаються основи громадськості, творчої особистості, перед дошкільними навчальними закладами стоїть завдання - виховання активної, життєрадісної, творчої особистості з розвиненим почуттям відповідальності, гідності, совісті, вихованої, чемної, привітної дитини, що любить і шанує батьків, свою родину, Батьківщину, усвідомлює себе як особистість серед інших особистостей, розуміє свої права і права інших, свої обов'язки перед людьми [2].

Правова освіта та правове виховання молоді в дусі поваги до закону також є і пріоритетним державним завданням. Таким воно залишається в даний час і в майбутньому. Відповідно до Національної програми правової освіти населення, затвердженої Указом президента України від 18.10.2001 року № 992/2001, правове виховання починається ще з дитячого садочка, де дітям надаються початкові знання про норми поведінки, формуються навички їх дотримання, виховується повага до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку.

Мета та завдання дослідження полягають у тому, щоб: 1) допомогти дитині зрозуміти і осмислити свої елементарні права; 2) формувати почуття самоповаги, поваги до власних прав і прав інших людей; 3) розвивати прагнення дитини реалізовувати свої права, не порушуючи прав оточуючих його людей.

Вирішенню цих завдань сприяє правове виховання і навчання правам людини.

Перш ніж познайомити дитину з правами, його треба підвести до усвідомлення себе як особистості, повноцінного члена суспільства, розуміння своєї індивідуальності та людської гідності.

Діти дошкільного віку мають лише самі загальні уявлення про свої права і свободи, закріплені у міжнародних та державних документах, але не мають уявлення про способи їх реалізації в різних життєвих ситуаціях.

Правове виховання у ДНЗ спрямоване на формування у дитини почуття справедливості, загальної рівності прав і можливостей. Тому неприпустимі несправедливість, заходи впливу, що принижують людську гідність дітей, порушують їх право на рівність незалежно від їхніх міркувань та уподобань.

Правова освіта дошкільнят передбачає ознайомлення юних громадян з конкретними і зрозумілими їм правами.

Дітям доступні такі чотири групи прав: 1. Права на гідне існування, виживання, що включає право на життя і здоров'я, житло, їжу, ім'я, родину, турботу батьків, громадянство. 2. Права на розвиток, освіту, відпочинок і дозвілля. 3. Права на захист від приниження, насильства та експлуатації, а також особливі права дітей-інвалідів та сиріт. 4. Права на свободу слова, думки та діяльності.

Знайомство дітей з їхніми правами доцільно здійснювати в двох напрямах: «Я мої права», «Я і права інших людей». Це сприяє розумінню таких простих і водночас складних істин, як: «Мої права – це мої можливості, мої свободи», «Мої права закінчуються там, де починаються права іншої людини».

Правове виховання та навчання дитини гармонійно поєднується з іншими видами виховання, елементарні правові знання входять до комплексу знань про життя, з основами якого дитина знайомиться у ДНЗ. Вони є доповненням до загальних знань про навколишній світ, суспільство [1].

Виховання громадянина, що бере активну участь в житті суспільства, передбачає знайомство з правом на освіту, придбання професії за своїм вибором, правом на працю та відпочинок.

Ознайомлення з правами людини сприяє моральному становленню особистості дитини, формуванню етичних уявлень, гуманних почуттів і стосунків, допомагає прищепити повагу до себе і оточуючих. Знайомлячись з правами, діти вчаться зважати на думку та інтереси інших людей (право на власну думку), захищати слабких (право на особливий захист), справедливо вирішувати суперечки і конфлікти, що виникають, адекватно оцінювати свої дії і вчинки [4].

Збереження і зміцнення здоров'я кожної дитини – одне з найважливіших завдань дошкільного закладу. У процесі ознайомлення з правами діти дізнаються про відповідальність за своє здоров'я, необхідності його берегти і зміцнювати, освоювати способи оздоровлення і безпечної поведінки.

Необхідно також пам'ятати, що формування основ морально-правової культури у дітей багато в чому залежить від загальної соціально-правової ситуації, рівня правової культури педагогів та батьків, а також ефективності засобів та методів первісної правової освіти.

На етапі знайомства з батьками педагоги націлюються на співробітництво, бажання обох сторін об'єднати свої зусилля в ході виховного процесу і сприяти формуванню гармонійної особистості маленького громадянина країни. Обидві сторони зацікавлені один в одному, і знайти шляхи співпраці – їх завдання

Розвиток у дітей переконань у необхідності дотримування правових обов’язків – важлива умова підвищення ефективності профілактики негативних звичок, пропаганди засад здорового способу життя.

Висновки. Правове виховання дошкільника починається з виховання у нього почуття власної гідності, поваги до самого себе. Тільки поважаючи самого себе і свої права людина здатна по-справжньому поважати інших людей та їх права. Тому в дошкільному закладі і сім'ї необхідно створити атмосферу визнання індивіду-

альності дитини, поваги його особистості, а самій дитині надати можливість реалізовувати свої людські права Він повинен володіти свободою вибору, проявляти активність, ініціативність, самостійність, мати можливість висловлювати власну думку, проявляти шанобливе ставлення до думки інших, вміти надавати допомогу і приймати її. Без цього не можуть розвиватися такі необхідні кожній людині громадянські якості, як активність, самостійність, рішучість, відповідальність.

Подальші перспективи дослідження полягають у роз'ясненні батькам, або особам, що їх замінюють, особливостей правового виховання у неповних сім'ях та при вихованні дітей, позбавлених батьківського піклування.

Список використаних джерел

1.Актуальні проблеми правового виховання дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник/укладач Н. І. Скрипник. – Умань, 2016. – 48 с. 2.Програма і методичні рекомендації з правового виховання дітей дошкільного віку «Я – маленька людина» / укл. М.М.Конько, Т.М.Шумей, З.Л.Петрушина. – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. – 80 с. 3.Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л.Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264с. 4.Григор'єва Л.О. Захистимо права дитини / Л.О. Григор'єва // Вихователь дошкільного навчального закладу. – 2008. - № 11. 5.Конвенція про права дитини у віршах і картинках. – Режим доступу: http://sredd-d.my1.ru/publ/2-1-0-4.

Э. Ф. Бахшалиев

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ НАУКИ ПРАВА СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

По мере развития научной мысли и происходящих процессов в реальной действительности (экономике, политике, праве, идеологии и др.), отражающих развитие общественных явлений, в науке права социального обеспечения появляются новые понятия (конвертация пенсионных накоплений, валоризация пенсионного капитала) и категории (государственная социальная помощь) и др. Понятие «социальное обеспечение» является наиболее общей по уровню логического обобщения правового знания в сфере социального обеспечения, и в этом смысле его можно назвать не только общенаучным, но и предельной категорией для науки права социального обеспечения. Можно говорить о предельном объеме этой категории, поскольку множество обобщаемых в ней объектов изучения совпадает с предметом познания науки права социального обеспечения в целом. В рамках понятийного аппарата науки права социального обеспечения следует рассматривать ряд понятий, имеющих важное значение для дальнейшего развития этой правовой науки. К собственными понятиям науки права социального обеспечения следует отнести понятия: пенсия, трудовой стаж, социальное пособие и др.

К понятиям, относящимся не только к науке права социального обеспечения, но и трудового права, следует отнести общеправовые понятия, такие, как несчастный случай на производстве, профессиональное заболевание. Категория «медицинская помощь» является составной частью более широкого общенаучного понятия – «охрана здоровья». Охрана здоровья – это система мер политического, экономического, правового, социального, научного, медицинского, в том числе санитарно-эпидемиологического (профилактического) характера, осуществляемых органами государственной власти РФ, органами государственной власти РФ, органами местного самоуправления, организациями, их должностными лицами и иными лицами, гражданами в целях профилактики заболеваний, сохранения и укрепления физического и психического здоровья каждого человека, поддержания его долголетней активной жизни, предоставления ему медицинской помощи (1,с.182).

В науке права социального обеспечения эта категория является собственной, общей, так как она отражает основные свойства и закономерности таких явлений объективной реальности, как оказание различных видов социальной помощи ли-

цам, находящимся в трудной жизненной ситуации. Содержание данной категории составляют другие, собственные для науки права социального обеспечения понятия: «социальная услуга» и «трудная жизненная ситуация». Поэтому «социальное обслуживание» можно рассматривать как научную правовую категорию, обобщающую определенную область юридических знаний отраслевой правовой науки. В науке права социального обеспечения при исследовании категорий «медицинская помощь», «социальное обслуживание» используются также понятия «лекарственная помощь», «обеспечение лекарственными средствами», «протезно-ортопедическая помощь». Однако до настоящего времени исследователи не обращались к рассмотрению их содержания и признаков, а ограничивались в своих работах только констатацией категорий граждан и заболеваний, при которых такие виды помощи могут предоставляться. Наукой права социального обеспечения используется ряд понятий, которые служат в настоящее время определенной ступенью в познании общественных явлений (3,с.6724.).

В науке права социального обеспечения имеются понятия, которые в настоящее время утрачивают свое значение в правотворчестве и правоприменении, но тем не менее продолжают оставаться необходимыми в познании общественных явлений. Понятие «социальная льгота» является именно таковым. Льгота в обычном понимании – это преимущество в чем-то, перед кем-то. Социальная льгота – это льгота для соответствующих категорий граждан, выделенных по определенным признакам, которые дают основания для их дополнительной социальной защиты.

Ученые считают, что введение данного понятия позволило бы заменить существующие юридические конструкции, такие, как «организационно-правовые формы социального обеспечения», «социальная защита населения», поскольку они на современном этапе развития общества не отвечают базовой отраслевой юридической конструкции, консолидирующей все институты отрасли. Очевидно, что возникновение данной гипотезы является прямым следствием отсутствия в науке права социального обеспечения единства терминологии и логической последовательности употребления понятий и категорий, о которых уже говорилось ранее. Что же касается категории (2,с.348-359) «социальная защита населения», то она имеет значение для всей правовой науки в целом и является универсальной общеправовой категорией, на которую оказывает влияние не только идеология, существующая в обществе, но и экономические, социальные, политические процессы, в результате которых происходит наиболее высокий уровень их обобщения, нежели в категориях «социальное обеспечение» и «обязательное социальное страхование».

Для науки права социального обеспечения, как и для любой другой отраслевой правовой науки, характерно наличие концепций. Одни и те же правовые явления ученые могут рассматривать с разных позиций. Так, с течением времени менялись взгляды ученых на определение видов общественных отношений, бесспорно входящих в предмет права социального обеспечения. Научные дебаты, имевшие место в советское время, казалось бы, уже утратили свою актуальность. Однако в постсоветский период при переходе к рыночной экономке ученые вновь обратились к этой проблеме. Сегодня вновь актуально исследование круга отношений, входящих в предмет данной отрасли. Одни ученые рассматривают проблему без конкретизации общественных отношений.

В то же время другие ученые перечисляют виды отношений, составляющие предмет права социального обеспечения, в частности: пенсионные отношения, отношения по обеспечению пособиями, по оказанию медицинской помощи, по социальному обслуживанию, социальной поддержке, государственной социальной помощи, дополнительному социальному обеспечению, а также тесно связанные с ними отношения по установлению фактов, имеющих юридическое значение, по предоставлению обеспечения, в связи с юридической ответственностью сторон этих отношений и по рассмотрению споров (4,с. 54-58).

Список использованных источников

1.Захаров М. Л., Тучкова Э. Г. Право социального обеспечения России: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Волтерс Клувер, 2004. С. 182. 2.Лушников А. М., Лушникова М. В., Тарусина Н. Н. Договоры в сфере семьи, труда и социального обеспечения. М.: Проспект, 2010. С. 348– 359. 3.Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации: федеральный закон от 21.11.2011 № 323ФЗ (ред. от 23.07.2013) // СЗ РФ. 2011. № 48. Ст. 6724. (Ст. 2). 4.Право социального обеспечения / под ред. М. В. Филипповой. М.: Юристъ, 2006. С. 54–58.

Ю. С. Дмитренко

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Державне регулювання використання поліграфних технологій це вид діяльності органів державної влади, що спрямований на коригування роботи складових сектору безпеки і оборони з метою досягнення відповідного рівня взаємодії, що зосереджена на одержанні, обробці, зберіганні та використанні інформації отриманої за допомогою приладу поліграф та є важливим механізмом антикорупційної діяльності в державі.

За класифікацією Ю.П.Сурміна до аспектів державного управління відносять: матеріальні, фінансові, організаційні, соціальні, нормативно-правові, соціально-психологічні та людського капіталу механізми регулювання [1]. Спираючись на зазначену класифікацію, автор у власному дисертаційному дослідженні, присвяченому державному регулюванню використання поліграфних технологій пропонує розглянути наступні механізми: організаційний, соціальний, правовий та психологічний.

Під організаційним механізмом розуміється складний комплекс, що володіє внутрішньою або зовнішньою підсистемою управління, що виконує різні функції управління. Організаційні механізми – це послідовність етапів проектування структур, детального аналізу і визначення системи цілей, продуманого виділення організаційних підрозділів і форм їх координації для забезпечення функціонування деякого комплексу (організаційної системи). Кінцевим результатом функціонування механізмів організаційних є побудова організаційної впорядкованість, узгодженість взаємодії більш-менш диференційованих і автономних частин цілого, обумовлена його будовою; сукупність процесів або дій, що ведуть до утворення і вдосконалення взаємозв’язків між частинами цілого.

Провідні вчені у сфері державного управління, а саме: Сурмін Ю.П., у своїй класифікації механізмів управління виділяє соціальні механізмів управління як способи соціальної організації, умови праці та стимулювання; Абрамов В.І., до механізмів забезпечення національної безпеки відносить діяльність державних інституцій та структур громадянського суспільства, взаємопов’язаних цільовою орієнтацією, спільністю вирішуваних завдань притаманними їм методами, силами та засобами [1].

Законодавство України надає громадським організаціям право діяти на ринку соціальних послуг, залучати бюджетні кошти для здійснення такої діяльності й отримувати плату за послуги від одержувачів. Найбільш слабким місцем громадських організацій є недостатній професіоналізм щодо надання соціальних послуг. Громадські організації мають значний вплив на механізм державного регулювання використання поліграфних технологій. Відповідальність за їх надання повинна нести, насамперед, держава. Важливо, щоб державні органи мали чітке уявлення про осіб, що надають соціальні послуги, та, відповідно їх професійно-кваліфікаційний рівень, що повинен відповідати певним стандартам якості та безпеки проведення процедури. Останнім часом поліграфні технології активно застосовуються у практичній діяльності фахівців, що займаються питаннями державної безпеки України. Це при-

звело до радикальних змін у воєнній сфері та зумовило появу нових форм співпраці, а саме використання правових та інших механізмів державного регулювання поліграфних технологій. Для ефективного функціонування соціальних відносин у системі державного регулювання поліграфних технологій, з одного боку, необхідна наявність дієвої системи соціального партнерства, а з іншого, активна діяльність органів державної влади в даній сфері. Необхідною передумовою розвитку державно-приватного партнерства в Україні є система надійного захисту прав приватних осіб на об'єкти інвестиційних вкладень. Стимулом для державного регулювання поліграфних технологій є зростання потреби у послугах, за надання яких держава несе відповідальність.

Правові механізми – комплекси взаємопов'язаних юридичних засобів, які об'єктивовані на нормативному рівні, необхідні та достатні для досягнення певної мети. Об'єктивною підставою для формування категорії «правові механізми» є факт існування в структурі позитивного права як простих, так і складних елементів. Поєднання простих та складних елементів у певній послідовності для досягнення конкретної правової мети утворює «правовий механізм» . Правові механізми як особливі конструкції позитивного права поєднують певне коло правових засобів, серед яких: права, обов'язки, заборони, принципи, презумпції, терміни, процедури, заходи відповідальності, заходи заохочення тощо. Сутнісною властивістю та системоутворюючим чинником правових механізмів є його зв'язок з конкретною ціллю або сукупністю цілей. За цією ознакою правові механізми можна визначити як юридичну технологію, призначену для реалізації правомірних інтересів суб'єктів права. Іншою необхідною властивістю правового механізму є його системний характер, що передбачає не довільне поєднання різних юридичних феноменів, а упорядковану, взаємопов'язану сталу сукупність правових інструментів, які в цілісності утворюють довершену інструментальну структуру.

До психологічних механізмів державного управління відносяться: мотивація, цінності та потреби працівників. Розглядаючи їх більш детально, варто звернути увагу на методи психологічних досліджень у державному управлінні, що на думку Бакуменко В.Д. та Кравченко С.О. визначаються як сукупність способів досліджень, в основу яких покладено психологічні особливості (індивідуальні та колективні) суб'єкта державного управління, що виявляються у процесі прийняття ним управлінських рішень. З метою запобігання проявів корупції, виявлення злочинних дій державних посадовців, при вирішенні питань кадрових призначень використовується поліграф, прилад для виявлення інформації, що приховується людиною, шляхом контролю його фізіологічних реакцій у відповідь на запитання. У психологічних дослідженнях процесів прийняття рішень використовуються три засоби. Перший засіб – це лабораторний експеримент, який у психології є домінуючим. Другий засіб – це формалізація. Він полягає в тому, що на першому етапі створюється запит замовника, що стосуються будь-яких об'єктів, наприклад ризиків або переваг, на другому етапі за допомогою формальних міркувань виводяться нові твердження (наприклад, відсутність у піддослідної особи ознак корупційних дій), що є наслідками прийнятих аксіом та на третьому етапі проводиться експериментальна перевірка дослідницьких гіпотез. Третій засіб заснований на моделюванні діяльності з прийняття рішень, зокрема з використанням комп'ютерних технологій [2]. Іншими словами, метою проведення опитування з використанням поліграфа є перевірка інформації, що повідомляється обстежуваною особою. При проведенні опитування фахівець оцінює динаміку психофізіологічних реакцій обстежуваної особи на ті чи інші стимули за допомогою поліграфа, оскільки комп'ютерний поліграф являє собою апаратно-програмний засіб, що забезпечує переклад фізіологічних показників активності дихальної, серцево-судинної системи, електричної активності шкіри і т. д. в електричні сигнали, що перетворюються у фізичні величини, які відображаються у вигляді поліграм. Результати моделювання зіставляються з діями людини в аналогічній ситуації. Найважливішими функціями пси-

хологічної теорії рішень є передбачення поведінки особи, яка приймає рішення, та пояснення процесів, зумовлених її поведінкою.

На підставі аналізу механізмів державного управління автор пропонує власне визначення механізмів державного регулювання поліграфних технологій, як комплексу взаємопов'язаних організаційних, соціальних, правових та психологічних засобів координації та контролю органів держаної влади, які спрямовані на забезпечення державної безпеки за допомогою поліграфних технологій.

Список використаних джерел

1. Енциклопедичний словник з державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Encycloped_vydanniy/14ff57eb-06bd-4b2b-8bfb-ead7f286d5dd.pdf.2. Кіптенко, В.К. Соціально-психологічні методи управлінського впливу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12991010/turizm/sotsialno-psihologichni_metodi_upravlinskogo_vplivu.

О. Г. Рось

СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Правовою основою місцевого самоврядування в Україні є Конституція України [1], Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2], закони і підзаконні нормативно-правові акти, що приймаються на їх основі, а також акти органів місцевого самоврядування, що приймаються в рамках їх компетенції.

Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади залежить від успішного реформування усіх галузей та сфер суспільного життя країни (за підрахунками це 22 галузі та сфери, які потребують децентралізації владних повноважень). Для успішного продовження реформи необхідна подальша комплексна та системна робота на всіх рівнях влади.

На центральному рівні створено робочі групи у профільних міністерствах з метою розроблення дорожніх карт реформування відповідних галузей та сфер, планів заходів із їх реалізації та приведення у відповідність основних концептуальних засад реформування галузей та сфер до положень Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

На рівні обласної державної адміністрації створено регіональну Робочу групу з інформаційно-методичного супроводу реформи органів місцевого самоврядування та децентралізації владних повноважень, куди входять фахівці структурних підрозділів ОДА, територіальних підрозділів ЦОВВ, науковці, представники громадськості.

Головним напрямком роботи на рівні центральних органів виконавчої влади є формування правового поля реформи місцевого самоврядування. На даний час створено правові основи для добровільного об'єднання територіальних громад: 1) схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади від 01.04.2014 р. № 333-р [3]; 2) прийнято Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 № 157-VIII [8]; 3) розроблено та схвалено урядом Методику формування спроможних територіальних громад (Постанова КМУ від 08.04.2015 №214); 4) прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо організації проведення перших виборів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 04.09.2015 №676.

Наприкінці 2014 року проведено реальну фінансову та бюджетну децентралізацію: прийнято зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, що дозволило передати органам місцевого самоврядування додаткові бюджетні повноваження та визначити стабільні джерела доходів для їх реалізації. Зокрема, відповідно до

ст. 64 Бюджетного кодексу України, об'єднані територіальні громади, які створені згідно з Законом та перспективним планом формування територій громад, отримують повноваження і ресурси як у міст обласного значення.

Також прийнято ряд законів, які врегульовують певні аспекти становлення та діяльності об'єднаних територіальних громад та розширюють повноваження органів місцевого самоврядування, а саме:

- Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад» від 26.11.2015 №837-VIII [4];
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей державної реєстрації органів місцевого самоврядування як юридичних осіб» від 25.12.2015 №925-VIII [5];
- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав не нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень від 26.11.2015 №834-VIII;
- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб – підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 26.11.2015 №835-VIII [6];
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адмінпослуг» від 10.12.2015 №888-VIII [7];
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» від 09.04.2015 №320-VIII .
- 9 лютого 2017 року Верховна Рада України прийняла у другому читанні та в цілому проект Закону України №2489 «Про службу в органах місцевого самоврядування». За це рішення проголосували 253 народні депутати.

Таким чином місцеві громади вже отримали широкий перелік нових повноважень: архітектурно-будівельний контроль, видача документів дозвільного характеру, реєстрація та зняття з реєстрації місця проживання фізичних осіб, державна реєстрація підприємців, державна реєстрація речових прав на нерухоме майно, надання відомостей з Державного земельного кадастру.

На даному етапі для прискорення процесу реформування необхідні наступні дії:

1.На рівні центральних органів влади розроблення та ухваленням законів, які не потребують змін до Конституції України, зокрема у сфері земельних відносин, внесення пропозицій щодо удосконалення міжбюджетних відносин, місцевих податків і зборів, адміністративних послуг, соціальних стандартів, удосконалення законодавства у суміжних сферах і галузях щодо децентралізації повноважень.

Певні напрацювання у даному напрямку вже є, зокрема:

- на розгляді у профільному комітеті Верховної ради України перебувають проект Закону «Про віднесення земель державної власності за межами населених пунктів до комунальної власності об'єднаних територіальних громад» (№3510 від 24.11.2015) та альтернативний проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності на територіях об'єднаних територіальних громад та врегулювання інших земельних відносин» (№3510-1 від 08.12.2015).
- пройшов перше читання у парламенті законопроект «Про муніципальну варту» (№2890 від 18.05.2015) , який дозволить місцевим радам створювати муніципальну варту;
- проекти Законів «Про місцевий референдум» (2145а-1 від 03.07.2015; 2145а-2

від 06.07.2015; 2145а-3 від 08.07.2015) зареєстровані Верховною радою України та опрацьовуються в комітетах;

- подано на розгляд Верховної ради України законопроект №2104а «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення сільського населення медичним та аптечним обслуговуванням в умовах децентралізації влади».

2. На рівні місцевих органів влади - сприяння формуванню нових спроможних об'єднаних територіальних громад та надання організаційно-методичної підтримки таким громадам. Проведення комунікаційної підтримки реформ.

Після внесення змін до Конституції України у частині децентралізації влади, тобто передачі повноважень від органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування, необхідно буде прийняття трьох базових законів:

- Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (нова редакція);
- Закону України «Про префекта» (робоча редакція розроблена Мінрегіоном, пройшла обговорення в експертному середовищі);
- Закону України «Про засади та порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України» (проект Закону розроблений і проходить обговорення).

В цих законах буде чітко прописано розподіл повноважень, що дасть можливість встановити збалансовану систему стримувань та противаг, необхідних для того, щоб самоврядування мало достатньо автономії для вирішення місцевих питань, але не виходило за межі законодавчого поля, за чим слідкуватиме місцева державна виконавча влада. Розподіл повноважень сприятиме ефективному управлінню територіями та дасть можливість забезпечити доступність та належну якість публічних послуг населенню.

Слід зауважити, що при розробці Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» не було використано чітких критеріїв розмежування повноважень органів влади та самоврядування. Це призвело до того, що до владних повноважень районних і обласних рад було віднесено такі, що через конституційну систему територіальної організації влади в Україні можуть становити лише компетенцію органів виконавчої влади. З іншого боку, низка життєво важливих для територіальних громад функцій не підкріплена владними повноваженнями. Це, зокрема, стосується функції забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян.

Проте, враховуючи, що в останній період часу в Україні спостерігається наявний дисбаланс між гілками влади та сферою реалізації їх повноважень, можна сподіватися, що тільки врегулювання проблем на політичному рівні зможе дати можливість досконало вивчити та прийняти той загальний пакет законів, які так необхідні для ефективної діяльності місцевої влади.

Список використаних джерел

1. Конституція України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. 2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80. 3. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад» http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/837-19. 4. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80. 5. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей державної реєстрації органів місцевого самоврядування як юридичних осіб» http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/925-19. 6. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб – підприємців» http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/755-15. 7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адмінпослуг» http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/888-19. 8. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19/ed20150714.

О. В. Поступна, О. С. Полякова

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

Україна третє десятиліття поспіль шукає свій шлях для якісних змін у вітчизняній системі освіти, яка б відповідала тенденціям національного і світового розвитку. З цією метою в країні проводяться системні реформи, що змінюють одночасно всі рівні освітньої системи. Ці реформи скоріше можна віднести до політико-адміністративної моделі, відповідно до якої зміни відбуваються завдяки використанню влади, законодавства та розподілу ресурсів як засобів досягнення змін у соціальній системі [0]. Тож результат освітньої реформи залежить від створення ефективної системи державного управління, а теоретичним підґрунтям реформи мають стати наукові розробки вітчизняних учених, насамперед у науковій галузі державного управління, запровадженої в Україні в тому числі й з метою наукового супроводу реформ. Інституалізація цієї галузі була розпочата на базі Національної академії державного управління при Президентові України (далі – НАДУ) та набула свого поширення в інших ВНЗ і наукових установах.

Сьогодні результати теоретичних та експериментальних досліджень, висвітлення стану державного управління освітою представлені в докторських та кандидатських дисертаціях. Значну їх кількість представлено в НАДУ та її регіональних інститутах. Серед захищених у системі НАДУ дисертаційних робіт, орієнтованих на управління освітою, лідером серед чотирьох спеціальностей є спеціальність 25.00.02 – «механізми державного управління» (захищено 11 докторських і 37 кандидатських дисертацій), що не порушує загальну тенденцію в галузі науки «Державне управління». Що стосується рівнів освіти, визначених у законодавчому полі, то вони не пропорційно представлені в дисертаційних роботах. Більшість робіт, присвячені вищій освіті – 6 докторських і 19 кандидатських дисертацій. Дві роботи присвячені професійно-технічній освіті, лише одна – позашкільній та ні жодної дошкільній. Разом з тим, відбувається стійка тенденція до збільшення дисертаційних досліджень у сфері освіти державних службовців, оскільки, як правило, ці роботи пишуть працівники ВНЗ, в яких здійснюється підготовка управлінських кадрів. Щодо рівнів управління освітою, то можна стверджувати, що більшість дослідників у своїх роботах відображають всі рівні управління (вище, центральне, галузеве, регіональне, муніципальне, районне), проте є і такі роботи, в яких дослідження спрямовано лише на один із рівнів. Зокрема, на галузеве управління орієнтовано 2 докторські та 7 кандидатських дисертацій, на регіональне – 10 кандидатських та по одній кандидатській дисертації на муніципальне та районне управління [0].

Якщо розглядати змістовну характеристику дисертаційних досліджень, здійснених у галузі наук державного управління, то до певних висновків у цьому напрямі дійшла О. Поступна. Вивчаючи дисертаційні роботи з питань теоретико-методологічних основ регіонального управління освітою в Україні [0], авторка зазначає, що вчені у своїх роботах пропонують та науково обґрунтовують розробку різноманітних моделей, критеріїв оцінювання, які, за звичай, не знаходять своє підтвердження на практиці або в роботах не подається інформація про ступінь їх готовності до використання. Водночас інформація про впровадження результатів досліджень подається в деяких випадках без зазначення форми їх реалізації. Як позитивний чинник відмічається, що значна більшість наукових положень знаходить своє використання в навчальному процесі конкретних ВНЗ.

У вітчизняному науковому просторі є також дослідження, в яких зусилля учених спрямовані на вивчення зарубіжного досвіду з формування та реалізації освітньої політики, визначення особливостей управління розвитком освітньої галузі в різних країнах світу та означено можливості для використання позитивного досвіду для України.

Одним із актуальних напрямів наукових досліджень для України в умовах становлення її як демократичної та правової держави є забезпечення розвитку правової освіти, основним завданням якої є формування високого рівня правової культури та правосвідомості населення, їх ціннісних орієнтирів та активної позиції кожної людини як члена громадянського суспільства. На сучасному етапі актуальні проблеми в управлінні правовою освітою, питання забезпечення її становлення та розвитку як систематизований аналіз українськими вченими не піднімалися. Більшість дослідників вивчають розвиток шкільної правової освіти, проблеми підготовки педагогічного персоналу для викладання навчальних дисциплін з правознавства, висвітлюють питання науково-методичного обґрунтування правоосвітньої та правовиховної діяльності в Україні. Також значна кількість учених присвятили свої праці дослідженню розвитку правової освіти як політики держави у сфері підготовки кадрів у юридичних ВНЗ України, визначаючи тенденції, особливості, здобутки, недоліки та перспективи [0]. Всі ці дослідження зроблені ученими у різних наукових галузях. Щодо галузі науки «Державне управління», на жаль, на сьогодні немає жодної наукової розробки, присвяченій цієї проблематиці.

Все вище зазначене дає підстави для таких висновків: по-перше, роботи із дослідження методологічних основ формування системи управління освітою мають низький показник відносно всіх дисертаційних досліджень, здійснених у науковій галузі державного управління; по-друге, спостерігається стійка тенденція захистів дисертацій, орієнтованих на управління освітою, насамперед, за рахунок кандидатських дисертацій; по-третє, найбільш популярною серед спеціальностей галузі науки «Державне управління» є спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління; по-четверте, спостерігається підвищення уваги дослідженню теоретичних основ формування системи управління вищою освітою та зменшення уваги до інших рівнів освіти, що у подальшому розширює можливості перспективних напрямів наукових розвідок; по-п’яте, повністю відсутні дослідження з проблематики управління правовою освітою, розвиток якої сьогодні є одним із важливих питань українського суспільства.

Список використаних джерел

1.Полякова О. С. Стан наукових пошуків з проблеми становлення та розвитку правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект / О. С. Полякова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2016. – № 1 (49). – С. 131-136. 2.Поступна О. В. Наукометричний аналіз автореферативного фонду України з дослідження методологічних основ формування системи управління освітою в галузі науки державного управління / О. В. Поступна // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2016. – Вип. 1 (52). – С. 77-86. 3.Поступна О. В. Характеристика наукових праць з питань дослідження теоретико-методологічних основ публічного управління регіональною системою освіти / О. В. Поступна // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2016. – Вип. 2 (50). – С. 97-105. 4.Ellström P. E. Beyond organization development, OD: outlines of a participative self-regenerative model of change / P. E. Ellström. – Linköping : Linköping University,1984. – 30 p.

Л. П. Корогод

М. ГРУШЕВСЬКИЙ І ГАЗЕТА «СЕЛО»

З відновленням незалежності України, повертаючи в річище національної духовності надбання української інтелектуальної традиції, шукаючи сучасні форми державного будівництва, ми все повніше відновлюємо дійсне загальне значення роботи М. Грушевського «На порозі нової України. Гадки і мрії» і окремо її розділу «Підстави Великої України. Село», з якими сам вчений пов’язував «орієнтування на дальші перспективи, неминуче потрібне для кожного, хто хоче мислити, а не жити безпосередніми враженнями й емоціями біжучої хвилі» [4, 134].

Сьогодні ці сторінки творчості М. Грушевського є бібліографічною рідкістю і

майже невідомі широкому читальному загалу. Розділ «Підстави Великої України. Село» заслуговує на особливу увагу з огляду на сучасні потреби соціального облаштування села. Вже сама його назва свідчить про ту провідну роль, яку відводив М. Грушевський селянству в українському національному відродженні та державотворенні. В розділі також окреслені головні напрями державної соціальної політики на селі.

Протягом 1905-1907 рр. виходило 24 україномовних видання [1, 140]. Статті вченого з'являються як у наукових збірках (перш за все «Записки Наукового Товариства ім. Т.Г. Шевченка», «Украинский вопрос» (1914 р.), «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1914 р.) та ін., так і на сторінках провідних періодичних видань («Літературно-науковий вістник», «Украинская жизнь», «Україна», «Село», «Сын Отечества», «Діло» та ін.). Оцінюючи значення цих видань М. Грушевський писав: «Українська преса, котрій відкрив дорогу маніфест 17 жовтня, газети Хлібороб, Громадська Думка (потім перемінена в «Раду»), Рідний край, Село, Засів, Ріля й багато иньших, журнали – Вільна Україна, Нова Громада, перенесений з Львова до Київа Літературно-Науковий Вістник, Українська Хата – зробили своє важне діло… Ся преса об'єднала і звязала в одно громадянство розсипані атоми української інтелігенції, висунула перед ними основні політичні, суспільні і національні домагання українського життя, а поруч них вперше серіозно поставлені були економічні завдання» [3, 519]. Ці видання адресувалися різним категоріям читачів: як російській та зарубіжній громадськості для ознайомлення з «українським питанням» (наприклад, «Украинская жизнь»), так і українській інтелігенції та широкому читацькому загалу з селян та робітників (такі, як «Хлібороб», «Рідний край», «Засів», «Ріля», «Українська хата», «Село», що відрізнялися популярним викладенням матеріалів рідною мовою та доступною ціною передплати). Однією з майже невідомих широкому читацькому загалу сторінок діяльності М. Грушевського є його робота по підготовці та видавництву газети «Село», редактором якої він був. Вона виходила у період з вересня 1909 р. до лютого 1911 р. На базі «Села» з березня 1911 р. почала виходити газета «Засів» (1911-1912 рр.). Газета була створена при активній участі самого М. Грушевського і призначалася головним чином для селян і робітників. Це науково-популярне видання друкувало статті й новини про тогочасне політичне й економічне становище в різних регіонах України і за її кордоном; освітлювало визначні події української і всесвітньої історії і культури; приділяло увагу актуальним проблемам природознавства, медицини, сільського господарства, техніки, кооперації; вміщувало відповіді на запитання читачів, поради спеціалістів, юридичні консультації, а також вірші, оповідання, ілюстрації, дописи з міст і сіл. Особливу ж увагу редакція газети «Село» звертала на матеріали про «рух освітній і економічний на селі, про вистави, лекції, вечірки, заведеннє бібліотек, спілкових крамниць, позичкових і сільськогосподарських товариств, професійних спілок між робітниками (на сі теми особливо бажані кореспонденції) [8, 1]. Популярність газеті надавили й високоавторитетні імена її авторів з видатних вчених, письменників, громадсько-політичних діячів: історика М. Грушевського, українського археолога, етнографа, мистецтвознавця М. Біляшівського, письменників і громадських діячів В.Винниченка і М. Коцюбинського, філологів А. Кримського і М. Сумцова, письменників Ю. Будяка, М. Левицького, А. Пахаревського, В. Самійленка, Л. Старицької-Черняхівської, С. Черкасенка, М. Чернявського, літературознавця О. Грушевського та ін.

Показово, що наряду з темою національно-політичного самоусвідомлення українців, його складових і шляхів досягнення, М. Грушевський на сторінках газети активно піднімає питання про самоорганізацію трудящих мас, утворення профспілок і соціального захисту.

Називаючи газету «Село» органом «національного і суспільного усвідомлення», М. Грушевський писав: «Село» могло похвалити ся добрими співробітниками, зручними популяризаторами; давало свому читачеви в дуже легкій і приступ-

ній формі багато такого що будило його мисль, розширяло його виднокруг, привчало мислити над обставинами життя, ставитися до них критично. І читачі з народа цінили його» [7, 82].

В 1911 р., продовжуючи тему селянства в статті «Два ювілеї» (присвячена збігу 50-х річниць реформи 1861 р. та Шевченківських днів) М. Грушевський писав: «Для української нації, представленої мілїонами селянства з незначними купками півсвідомої інтелігенції, визволеннє селянства відкривало перспективи подібного походу в народні маси освіти, культури, загально-людських і національних інтересів, з інтелігентських кружків вони стелили стежки-надії в глибину народа, що мав дати підставу для нового життя нації» [2, 449]. Нарешті в роботі «На порозі нової України. Гадки і мрії» М. Грушевський остаточно сформулює своє бачення соціальної ролі українського селянства як основи українського суспільства. «…Я глибоко переконаний, - писав вчений, - що в українськім житю мають будучність, матимуть вплив, встоють ся тільки ті елементи, які стоятимуть в тіснім і щирім контакті з селянською масою, матимуть її потреби і інтереси на оці й ними орієнтуватимуться» [5, 36-37].

Загальна оцінка М. Грушевським ролі селянства як головної верстви українського суспільства склалася в результаті його довготривалих і багатопланових наукових досліджень. «… як підстава української стихії спеціально, і як основа соціальної й економічної структури нашого краю взагалі, - писав він, - селянство зістанеть ся фундаментом, на котрім треба будувати все. Тільки те буде міцне, що збудуєть ся на нім, і горе тим течіям, партіям, плянам і замірам, котрі будуть іти против нього – вони осудять себе на животіннє, або зниканнє, коли не розібють ся о сей камінь в один гарний день від разу і до решти» [6, 37].

Список використаних джерел

1.Бойко О.Д. Історія України (запитання і відповіді). – К., 1997. – 320 с. 2.Грушевський М. Два ювілеї // Літературно-науковий вісник. – 1911. – Т. 53. (кн. 3). – С. 449. 3.Грушевський М. Ілюстрована історія України. З додатком Нового Періоду Історії України за роки від 1914 до 1919. – Накладом Ради Оборони і Допомоги Україні Українського Конгресового Комітету Америки, 1990. 4.Грушевський М. На порозі нової України // Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського. – К.: Веселка, 1992. – с. 133-178. 5.Грушевський М. На порозі нової України. Гадки і мрії. – Київ: Друкарня Акц. Т-ва «Петро Барський у Київі», 1918. – 120 с. 6.Грушевський М. На українські теми. Маленька жертва // Літературно-науковий вісник. – 1910. – Т. 52. – С. 532-533. 7.Грушевський М. На українські теми. Недоцінюваннє // Літературно-науковий вісник. – 1911. – Т. 55. – С. 82. 8.Село. – 1909. - № 17.

В. В. Січева

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми. На положенні Конституції України, яка визнає народ єдиним джерелом влади, базується створення та функціонування в державі органів самоорганізації населення (ОСН). Процес становлення ОСН як форми розвитку місцевої демократії в Україні розвивається досить повільно і сьогодні набуває особливого значення, оскільки ОСН істотно наближені безпосередньо до мешканця, жителя. На жаль, на законодавчому рівні й досі залишається неврегульованою низка питань щодо порядку організації й діяльності ОСН.

Актуальність дослідження. Незважаючи на важливість проблеми функціонування органів самоорганізації населення в Україні, наукових праць, присвячених даній проблематиці недостатньо. Серед науковців немає єдиної думки щодо основних проблем, що заважають ефективному функціонуванню ОСН в Україні, та шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання самоорганізації населення досліджували О. В. Батанов, О. Л. Копиленко, В. С. Куйбіда, В. В. Кравченко, Н. В. Мішина, А. П. Мукшименко, О. В. Прієшкіна, М. О. Пухтинський, А. Ф. Тка-

чук, Р. Т. Чернега, О. С. Орловський, О. Г. Остапенко. Серед публікацій, присвячених функціонуванню органів самоорганізації населення можна виділити статтю М.Єременко «Органи самоорганізації населення як сучасна форма спільнотного згуртування українських громадян» [2]. Автор досліджує питання створення та функціонування ОСН, аналізує роль та місце органів самоорганізації населення у структурі органів місцевого самоврядування. М.Єременко розглядає органи самоорганізації населення як органи місцевого самоврядування: «Серед органів місцевого самоврядування (ОМС), що з'явилися в умовах незалежності, найбільший інтерес становлять органи самоорганізації населення (ОСН). Ці органи представляють собою форму безпосереднього самоврядування, яке реалізується шляхом самостійного вирішення проблем місцевого значення» [2, с.47].

Виклад основного матеріалу. Частина 6 ст. 140 Конституції України встановлює, що сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна [3].

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає органи самоорганізації населення як представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста [5].

Закон України «Про органи самоорганізації населення» визначає ОСН як представницький орган, що створюється жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань визначених вищезазначеним Законом і є однією з форм участі територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішені окремих питань місцевого значення [6].

Відповідно до засад соціальної самоорганізації населення: «Самоорганізація громад (соціальна мобілізація, місцева ініціатива) – це перший крок на шляху до розвитку території і потенціалу людей, що проживають на цій території. Це систематичний підхід, який включає в себе основні принципи залучення та участь громадян в процесі, прозорість, підзвітність і демонстрація на рівні громади» [4].

Автори монографії під назвою «Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні» органи самоорганізації населення визначають як форму участі населення у вирішенні питань місцевого значення, зазначаючи, що ці органи перебувають у системі місцевого самоврядування та характеризуються к окремими рисами органу публічної влади, так і рисами громадської організації, а доцільність їх створення та функціонування зумовлена двома факторами: 1) прагненням створити додаткові можливості для розвитку місцевої демократії, більш широкої участі населення у вирішенні питань місцевого значення; 2) прагненням розвантажити органи місцевого самоврядування та передати частину їх повноважень органам самоорганізації населення [1, с.374].

Тобто, взаємодія органів самоорганізації населення з органами місцевого самоврядування є важливим аспектом їх ефективної взаємодії і саме органи місцевого самоврядування мають забезпечувати їх взаємодію з органами самоорганізації населення. В жодному законі не прописані норми такої взаємодії, що може бути однією з причин повільного створення таких органів.

Серед головних проблем діяльності ОСН М.Єременко зазначив – недостатнє фінансування, низький рівень залучення членів міської громади до розв'язання місцевих проблем, пасивність громадян, яка є наслідком того, що люди не вірять, що можуть щось реально змінити в місті, селищі [2, с.50].

На сьогоднішній день на території України виникла велика кількість суспільних утворень – громадських організацій та їх осередків, профспілок, місцевих об'єднань, благодійних організацій. Всі ці форми суспільних утворень спрямовані на захист громадських прав їх учасників. Про те саме ці численні організації не

охоплюють значну частину населення країни і мають тільки незначну частку форм, які є активними і працюють.

Перевагами форм самоорганізації (органи самоорганізації населення та місцеві ініціативи) є залучення великої кількості населення (80% населення громади), вирішення питань що притаманні всій території, фінансування (60% фінансують міжнародні організації, 40% громада (держава + місцеві органи влади + приватний сектор + населення громади), в той час як соціальні проекти фінансуються з боку держави на 2 %, конструктивне партнерство з органами влади та приватним сектором.

Перспективи розвитку ОСН дуже чітко окреслені в білій книзі державної політики України, яка підготовлена Національним інститутом стратегічних досліджень. Так, у разі вирішення проблемних питань у перспективі можна досягнути: 1) становлення органів самоорганізації населення як важливої форми залучення громадськості до місцевого самоврядування та дієвого громадського посередника між мешканцями територіальної громади і органами місцевої влади; 2) забезпечення ефективного громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади; 3) розвиток громадської свідомості, підвищення соціальної активності та рівня відповідальності громадян за власну долю та стан суспільства [7, с.85].

Висновки. Аналізуючи існуючі публікації, можна дійти висновку, що діяльність органів самоорганізації населення сприяє демократичному розвиткові місцевого самоврядування, але на теперішній час існує суттєві проблеми функціонування ОСН в Україні. Основні з яких – це відсутність визначення повноважень даних органів, що унеможливлює їх ефективну взаємодію з ОМС у спільному вирішенні питань місцевого значення; недосконала законодавча база щодо виконання функцій контролю за здійсненням делегованих повноважень ОСН та підстав й порядку дострокового позбавлення даних повноважень. Розвиток інституту органів самоорганізації населення в подальшому дозволить підвищити рівень ефективності вирішення ОМС проблем на місцевому рівні.

Список використаних джерел

1.Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні: кол. Монографія / В.О.Антоненко, М.О. Байму-ратов, О.В.Батанов та ін. ; за ред.: В.В. Кравченка, М.О. Баймуратова, О.В. Батанова. – К.: Атіка, 2007.- 864 с. 2.Єременко М. Органи самоорганізації населення як сучасна форма спільнотного згуртування українських громадян // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, 15/2011. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2011. – С.47 – 51. 3.Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Верховна Рада України.– Режим доступу: // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80. 4.Основы социальной самоорганизации населения: учеб.-метод. комплекс для студентов по специальности «Государственное и муниципальное управление» / сост. Н. М. Филиппова, И. Ш. Рысаев, Р. Н. Сулейманов. – Уфа: БАГСУ, 2008. - 75 с. 5. Про місцеве самоврядування. Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page. 6. Про органи самоорганізації населення. Закон України від 11.07.2001 № 2625-III. [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2625-14. 7. Україна в 2008 році: процеси, результати, перспективи. Біла книга державної політики/за заг. ред. Ю.Г. Рубана. – К.:НІДС,2008. – 186 с.

Р. М. Радченко

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Житлово-комунальне господарство України, як об’єкт державного управління, має свої специфічні особливості: виступає як багатогалузевий комплекс, що включає підгалузі, які є природними монополіями, та конкурентні підгалузі; продуктом його життєдіяльності є, передусім, послуги, які надаються у виробничій та невиробничій сферах.

Відсутність інвестицій в галузь та обігових коштів підприємств призвела до значного погіршення технічного стану основних фондів, підвищення аварійності об'єктів житлово-комунального господарства, збільшення питомих витрат і непродуктивних витрат матеріальних та енергетичних ресурсів, що негативно впливає на рівень і якість комунальних послуг.

У суспільстві тривалий час обговорюються питання принципової можливості функціонування житлово-комунального господарства з такими високими питомими витратами матеріальних і енергетичних ресурсів, втратами та нераціональними витратами питної води і теплової енергії, безгосподарним відношенням до утримання та експлуатації об'єктів житлово-комунального господарства як власників, так і споживачів.

Питання реформування та розвитку житлово-комунального господарства сьогодні вивчаються на різних рівнях багатьма провідними вченими - М. В. Аіваззашвілі, Н. О. Гура, В. В. Дорофієнко, І. Н. Осипенко, Є. Ф. Петрова, В. П. Полуянов, Г. М. Семчук, Т. М. Строкань, О. І. Судакова, Є. В. Тішин та ін.

Запорукою ефективного державного регулювання експлуатації й обслуговування житлового фонду, як і сфери інших комунальних послуг, у сучасних умовах є необхідність вирішення двох одночасних болючих питань. Перше – для забезпечення гідних умов проживання громадян – надання населенню якісних послуг, у нашому конкретному випадку – якісне й своєчасне обслуговування житлового фонду, включаючи весь необхідний спектр виконання робіт. Друге – з огляду на особливості сучасного історичного періоду, становлення й розвитку нашої держави та суспільства, що характеризується нестабільною соціально-політичною ситуацією та низьким економічним рівнем (особливо, низькою платоспроможністю попитом населення) – забезпечити ефективне (рентабельне) функціонування обслуговуючих підприємств, по можливості не збільшуючи вартість послуг, що надаються, а виходить, і розмір оплати їх населенням.

Ситуація в державному управлінні житлово-комунальним господарством надзвичайно гостра і продовжує ускладнюватися, відсутні позитивні зміни у становленні ринкових засад господарювання, розвитку конкуренції та залученні приватних інвестицій у підприємства галузі.

Потребує заміни 87 % рухомого складу міського електричного транспорту, 70 % автотранспорту, який використовується у сфері благоустрою, близько 40 відсотків насосного обладнання та котлів, понад 20 тис. ліфтів тощо.

Не відповідають санітарним нормам близько половини полігонів для твердих побутових відходів. Щороку утворюється значна кількість несанкціонованих сміттєзвалищ.

При цьому дійшов критичної межі технічний стан мереж і споруд, які експлуатуються підприємствами житлово-комунального господарства. В аварійному стані більше третини водопровідно-каналізаційних та теплових мереж, близько 30 % теплопунктів, понад 20 % мостів та шляхопроводів, майже 14 тис. км теплових мереж. Планово-попереджувальний ремонт поступився місцем аварійно-відновлювальним роботам, витрати на які у 2-3 рази вищі.

Морально застарілі технології виробництва послуг, через їх енергоємний механізм, мають вплив на рівень тарифів через 5 збільшення витрат енергоносіїв та збільшення втрат послуг через чисельні ушкодження та аварії у тепловому та водопровідно-каналізаційному господарстві. Постійно погіршується стан житлового фонду. Невпинно погіршується стан наявного житлового фонду. Кожний рік зростає кількість будинків потребуючих капітального або поточного ремонту. Через відсутність бюджетних коштів капітальний ремонт житла комунальної власності скоротився в декілька разів.

Розвиток житлово-комунального господарства стримує невідповідність структур та систем управління підприємствами житлово-комунального господарства умовам інтегрування в ринкову економіку.

Досі не створено належного рівня конкуренції на ринку послуг з утримання житлових будинків. У переважній більшості населених пунктів зберігається монополія комунальних ЖЕКів.

Хто ж повинен забезпечити вкладення коштів в об'єкти, на яких виробляються житлово-комунальні послуги? У першу чергу, це – підприємства, які виробляють та продають послуги. На сьогодні практично всі підприємства-виробники послуг, які знаходяться у комунальної власності, є збитковими. А приватні підприємства не зацікавлені вкладати – інвестувати власні кошти в цю сферу через нестабільне законодавство, відсутність ринкових механізмів стягнення заборгованості та технічних можливостей припинення надання послуг окремим споживачам-боржникам.

Висновки. Таким чином, з'ясовано, що сучасний стан житлово-комунального господарства не відповідає встановленим вимогам. Загальними факторами, що стримують його розвиток. Вирішення цих проблем потребує удосконалення підходів до реформування житлово-комунальної галузі, приведення її у відповідність із загальнодержавними пріоритетами, додержання ефективного використання бюджетних коштів під час реалізації державної політики, розроблення ефективних механізмів залучення позабюджетних коштів, зокрема коштів міжнародних фінансових установ та донорських організацій, для формування житлового фонду і реформування житлово-комунального господарства в рамках розвитку публічно-приватного партнерства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про державний бюджет України на 2012 рік» // ВВР України. – 2011. – № 20, 21-22. – Ст. 269. 2. Стан міського житлово-комунального господарства в Україні та перспективи його реформування очима громадян (червень 2014 р.) : соціологічне опитування [Електрон. ресурс] // Центр соціальних технологій «Соціополіс», 2014 – Режим доступу : http://www.sociopolis.com.ua/Research/Message/?id=361&type. 3. WhiteheadC.M.E. FromNeedtoAffordability: AnAnalysisofHousingObjectives / C.M.E. Whitehead // UrbanStudies. – 2013. – № 6. – P. 871–887.

Н. О. Бібікова (Жулканич)

ДЕФІНІЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ КАТЕГОРІЇ «ОРГАНІЧНЕ АГРОВИРОБНИЦТВО»

В умовах погіршення стану навколишнього середовища, в процесі функціонування аграрної сфери України, забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності країни, важливою складовою стає становлення і розвиток органічного землеробства, виробництво екологічно безпечних продуктів харчування та підвищення добробуту і здоров'я населення.

У світі, зокрема в країнах Європейського Союзу, органічне землеробство набуває стрімкого розвитку. Площі сільськогосподарських земель, відведені під органічне виробництво у світі становлять 0,9%, в країнах ЄС – 3%, в Україні – 0,66% від усіх сільськогосподарських угідь. Україна має сприятливі природно-економічні і ресурсні можливості для розвитку конкурентоспроможного органічного агровиробництва. Цьому сприяє, перш за все, наявність значної кількості високопродуктивних чорноземів, які займають 26,5 млн.га, або 44% загальної площі території.

Однак, слід зазначити, що становлення та розвиток органічного агровиробництва в Україні, як і наукові дослідження діяльності суб'єктів сільського господарства щодо впровадження інноваційних технологій виробництва екологічно безпечної продукції залишаються на початковій стадії.

Органічне виробництво як метод ведення сільського господарства уособлює в собі певні принципи і особливості, дотримання яких формують оновлену виробничу систему, складовою якої є організаційно-економічні та методичні підходи щодо розуміння його сутності і завдань реалізації цих принципів.

Таблиця 1. Систематизація методичних підходів до визначення сутності категорії «органічне агровиробництво»

Джерело	Визначення
Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM)	Органічне сільське господарство – це виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природніх циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин та належного рівня життя для всього вищезазначеного [7].
Колегія із національних стандартів органічної продукції США	Органічне виробництво – це виробнича система, яка здійснюється відповідно до правил і стандартів, визначених законодавчо з метою забезпечення відновлення ресурсів, екологічного балансу і збереження біорізноманіття а рахунок інтеграції культурної, біологічної та механічної практики здійснення господарської діяльності [9]
Національний стандарт органічного та біодинамічного виробництва Австралії	Органічний метод виробництва – це використання поновлюваних ресурсів на засадах збереження енергії, ґрунту і води, гуманного ставлення до тварин, здійснення екологічної підтримки і зміцнення, за умов виробництва оптимальної кількості продукті харчування без використання штучних добрив або синтетичних хімічних речовин [10]
Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»	Виробництво органічної продукції (сировини) – виробнича діяльність фізичних та юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів, тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методики, принципи і правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів [5]
Екологічна енциклопедія	Землеробство органічне – система ведення землеробства, побудована на використанні виключно органічних відходів тваринництва і вторинної продукції рослинництва для відновлення потенційної та ефективної родючості ґрунту [4, с.87]
Безус Р.М.	Під терміном «органічне землеробство» слід розуміти систему обробітку ґрунту, яка є елементом органічного рослинництва і передбачає використання агротехнологій, що спрямовані на покращення якості ґрунту, підвищення його родючості та забороняє використання штучно синтезованих засобів захисту рослин та мінеральних добрив [1,с.28]

Дудар Т.О.	«Органічне агровиробництво» – складна екологічно збалансована система органічного сільськогосподарського виробництва, ключовими завданнями якої є ефективне виробництво натуральної продукції, яка має біологічно цінні якості та оздоровчі властивості для забезпечення повноцінного харчування людей і виключає будь-які ризики для здоров'я, сприяє збереженню навколишнього природнього середовища [3,с.193]
Бережна Ю.С.	Органічне сільське господарство – це практична реалізація у сфері аграрного виробництва загальної концепції «сталого (екологічно і соціально збалансованого) розвитку» , що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [2,с.39]
Милованов Є.В.	Органічне виробництво – це метод, який виключає використання хімічно синтезованих добрив та засобів захисту рослин і тварин, вживання генетично модифікованих організмів, тощо [6,с.258]
Завадська Ю.С.	Органічне агровиробництво полягає в тому, що під ним слід мати на увазі виробництво безпечної продукції рослинництва та тваринництва і застосування щодо неї комплексу агротехнічних, переробних, логістичних та маркетингових заходів, які регламентовані міжнародними та вітчизняними стандартами і спрямовані на досягнення екологічного, соціального та економічного ефектів [5,с.17-18]

*

Аналізуючи сутність узагальнених дефініцій поняття «органічне агровиробництво» можна виділити найістотніші ознаки, характерні риси та особливості вищеназваного визначення. По-перше – органічне агровиробництво (виробнича система) виступає як складна виробнича діяльність, здійснювана з дотриманням відповідних правил і стандартів, методів і принципів визначених законодавчо, і направленої на підтримку здоров'я ґрунтів, екосистем і людей.

По-друге – в процесі органічного виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів, що безпосередньо зменшує антропогенне навантаження на навколишнє середовище і забезпечує збереження біорізноманіття.

По-третє, органічне агровиробництво передбачає дотримання основних принципів: охорони здоров'я; збереження довкілля; справедливості і турботи, в сутності яких відображений внесок органічного виробництва у світовий розвиток та можливості поліпшення агровиробництва у глобальному плані (вимірі).

По-четверте – ведення органічного виробництва як одного з пріоритетних напрямів реалізації державної політики сталого розвитку аграрного комплексу України сприяє підвищенню рівня зайнятості і добробуту населення, стимулює розвиток сільських територій.

По-п'яте – виробництво екологічно чистого продовольства підвищує конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на внутрішньому і світових ринках, прискорює інтеграцію України у світовий економічний простір.

Отже, дотримання вище узагальнених критеріїв органічного агровиробництва, реалізація основних принципів виробництва високоякісних поживних продуктів, екологічно чистого продовольства з поєднанням дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища, поліпшення «здоров'я» ґрунту, рослин, тварин і

людей, забезпечує відповідну рівновагу екосистем, підвищує стан соціальної та екологічної справедливості з врахуванням інтересів нинішніх і наступних поколінь.

В процесі становлення органічного господарювання в аграрній сфері України актуальним є завдання розробки наукової стратегії і пріоритетних напрямів виробництва екологічно чистої продукції продовольства на основі раціонального використання природно-ресурсного та економічного потенціалів, оцінки сильних і слабких сторін функціонування вітчизняного сільського господарства в контексті невідкладних потреб суспільства.

Важливим є також проведення систематичного і оперативного моніторингу проблем становлення органічного землеробства з метою своєчасного забезпечення аналізу щодо об'єктивних організаційно-економічних передумов функціонування сільськогосподарських підприємств в процесі виробництва органічної продукції, поєднання ринкових та державних методів управління такою діяльністю.

З метою активізації органічного землеробства та органічного виробництва в цілому, доцільним є узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду суб'єктів органічного господарювання, а також, врахування методичних підходів визначення економічної сутності категорії «органічне виробництво» .

Список використаних джерел

1.Безус Р.М. Організаційно-економічні засади ефективного розвитку органічного агровиробництва: Монографія/Р.М.Безус. – Дніпропетровськ: ТОВ «ЛізуновПрес», 2014. – 380 с. 2.Бережна Ю.С. Сутність сталого розвитку сільського господарства/ Ю.С.Бережна//Ученые записки Таврического национального университета им.В.И.Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2010. – Том 20 (62). – С. 35-41. 3.Дудар Т.О. Теоретичні основи формування органічного агровиробництва у контексті екологізації довкілля/О.Т.Дудар// Сталий розвиток економіки. – 2013. - № 1. – С. 191-195. 4.Екологічна енциклопедія: у 3 т/Редколегія: Ф.В.Толстоухов (головний редактор) та ін. – К, «Центр екологічної освіти та інформації» , 2007. – Т. 2: Є-Н. – 416 с. 6.Завадська Ю.С. Ринок органічної агропродовольчої родукції: методологія становлення та розвитку: монографія/ Ю.С.Завадська/ за наук.ред.О.М.Яценко. – Житомир: Полісся, 2015. – 216 с. 6.Милованов Є.В. Органічне сільське господарство: перспективи для України /Є.В.Милованов.// Посібник українського хлібороба за 2009 р.: наук-практ.зб. І-ту рослинництва ім. В.Я.Юр'єва. – 2009. – С. 257-260. 7.Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM): офіційний сайт. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http:/www.ifoam.org/en/organic-landmarks/principles-organic-agriculture. 8.Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 № 425-VII //Відомості Верховної Ради. - 2014. - № 20-21. - Ст.721. 9.National organic Program Definition – Final Rule (2000) - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http/ www.nationalorganiccoalition.org/NOAP2010.pdf. 10.National Standart for Organac and Bio-Dynamic Produce. Edition 3,4: Organic Industry Export Consultative Committee c/o/ Australian Quarantine and Inspection Servict. – Canberra, 2009. – P.8.

М. О. Буздиган

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ФАКТОРІВ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ділова активність виступає одним з найважливіших факторів, які характеризують бізнес-середовище і визначають ефективність діяльності підприємств. Але на цей фактор також впливає ряд факторів, такі як: галузева спеціалізація та розміщення підприємства, можливості використання робочої сили, визначення мети діяльності підприємства, наявність перспектив розвитку підприємства та ін.

Багато авторів розділяють фактори, що визначають ділову активність на внутрішні та зовнішні. В.В. Ковальов та О.Н. Волкова, наприклад, розглядають дві групи факторів, що відповідають складовим бізнес-простору. Так, до зовнішніх вчені відносять фактори: 1) міжнародного рівня, які поєднують у собі загальноекономічні чинники, вплив міжнародної політики та конкуренції; 2) національні, що включають політичні, економічні, демографічні чинники; 3) ринкові, до яких

належать конкурентні, науково-технічні та споживчі чинники [2, с.370].

До внутрішніх факторів В.В. Ковальов та О.Н. Волкова відносять: конкурентну позицію підприємства, принципи діяльності, ресурси та їх використання, маркетингову ситуацію й політику, фінансовий менеджмент [2, с.375].

Така класифікація є розгорнутою і включає в себе надзвичайно велику кількість факторів, але при цьому все одно не враховує деякі дуже важливі з них, діяльність підприємств без яких неможлива. Наприклад, природні та кліматичні умови чи інвестиційні можливості. Фактор природно-кліматичних умов дає розуміння, де доцільно територіально розмістити підприємство, щоб його діяльність приносила позитивний економічний ефект діяльності підприємства, інвестиційний фактор дає зрозуміти, куди і як треба вкладати гроші для отримання такого ефекту. А конкурентну позицію підприємства, яку автори пропонують в якості внутрішнього чиннику впливу на ділову активність підприємства, ми вважаємо зовнішнім фактором, який залежить від поведінки зовнішніх конкурентів і є стимулом для покращення внутрішньої діяльності.

Н.М. Гаркуша також пропонує поділ факторів, що визначають ділову активність на зовнішні та внутрішні. Але цей поділ автор формує відповідно до учасників діяльності підприємства.

Отже, як зазначає автор, ринкове середовище, в якому діє підприємство, є зовнішнім, оскільки його формують зовнішні по відношенню до нього суб’єкти економічної діяльності. Насамперед це бізнес-партнери, з якими пов’язані ділові інтереси: клієнти, постачальники, замовники, контрагенти.

Оскільки підприємство функціонує в соціально-економічному просторі, нормативно-правову базу якого формує держава, то ділова активність будь-якого суб’єкта господарювання неможлива без втручання державних та інших органів регулювання, запевнює Н.М. Гаркуша.

Вчена також вважає, що серйозний вплив на діяльність підприємства мають і конкуренти, переваги яких у технологічній, інноваційній сферах виступають рушійною силою в пошуку ідей та засобів досягнення більш вагомих результатів у стратегічно важливих галузях діяльності. У зв'язку з тим, що діяльність будь-якого суб'єкта господарювання спрямована на кінцевого споживача, він також своїми вимогами до продукції та фінансовими можливостями впливає на діяльність підприємства.

Наступною складовою бізнес-середовища, як зазначає Н.М. Гаркуша, є внутрішнє середовище підприємства, яке являє собою сукупність агентів, що діють всередині підприємства, та відносин, які виникають у них в процесі фінансово-господарської діяльності (керівництво, співробітники та власники) [1, с.25].

Тобто поділ факторів відповідно до суб’єктів економічної діяльності допомагає зрозуміти роль того, чи іншого учасника в досягненні підприємством високих результатів діяльності. На нашу думку, класифікація є досить точною та розгорнутою і потребує лише деяких уточнень.

І.М. Тихонова впевнена, що на діяльність будь-якої організації здійснюють вплив макроекономічні та мікроекономічні фактори, які несуть як позитивні, так і негативні наслідки. Позитивні фактори, а саме: стійке зростання випуску продукції, тривале зростання попиту, сприяють покращенню «підприємницького клімату», стимулюють розвиток суб'єкта господарювання. Негативні ж – навпаки, знижують рівень ділової активності в результаті збурень зовнішніх чинників ринкової інфраструктури. Інфляція, відсутність налагоджених зв’язків з постачальниками та контрагентами, відсутність постійних покупців значно уповільнюють процес оборотності грошових засобів. До чинників, що знижують ділову активність, також можна віднести дії промислових і торгівельних підприємств, які під час процесу скорочення своєї діяльності, прагнуть збільшити резерви готівки [4, с. 53].

В доповненні до висновків І.М. Тихонової, проведені дослідження О.С. Левченко виявили наступні чинники ділової активності промислових підпри-

ємств, що негативно впливають на їх діяльність: нестабільна політична та економічна обстановка в країні; низький рівень добробуту населення і його дохідна забезпечення; неефективна організація роботи і брак кваліфікованих кадрів; недоліки в законодавчому контролі; складність надання звітів організацій; недовіру до банківської системи; нерозвиненість судової влади [3, с. 12].

Тобто автори серед факторів, що визначають ділову активність підприємств виділяють позитивні та негативні фактори. На нашу думку, такий поділ є недоречний, оскільки не об'єднує фактори в класифікаційні групи, а показує результат їх дії на організацію діяльності підприємства. А різні фактори на різних стадіях розвитку підприємства впливають на ділову активність по-різному. В такому випадку, позитивні фактори на етапі ліквідації підприємства можуть ставати негативними, і навпаки. Наприклад, кількість конкурентів на ринку на етапі відкриття нового підприємства і його становлення тільки стимулює її діяльність, а на етапі спаду – прискорює банкрутство та ліквідацію.

Виходячи з наведенного вище, можна побачити, що проблемі класифікації факторів визначення ділової активності підприємства приділяється не так багато уваги. Тому для отримання комплексного уявлення про зазначенні фактори, необхідно узагальнити підходи до їх класифікації та систематизувати їх.

Список використаних джерел

1. Гаркуша Н.М. Ділова активність підприємства: сутність та методика аналізу [Текст]: Монографія / За ред. проф. Н.М. Гаркуші. - Харк. держ. ун-т харч. та торг. - Харків, 2016. – 182 с. 2. Ковалев В.В., Волкова О.Н. К56 Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. - М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. - 424 с. 3. Левченко А. С. Оценка и механизм повышения деловой активности промышленного предприятия: автореф. на соискание уч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05/А.С. Левченко –Белгород, 2013. – 24 с. 4. Тихонова І. М. Ділова активність підприємства: складові та чинники впливу / І. М. Тихонова // Аграрний вісник Причорномор'я. – 2010. – № 53. – с. 53.

Н. В. Гришина, І. М. Звіришина, К. О. Смолякова

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Менеджмент займається всією організацією, торкається практично всіх сфер її діяльності. Ще десять років тому наші фахівці вважали, що його основними цілями є отримання високого прибутку і постійне випередження інших країн по продуктивності праці. В останні роки відношення до менеджменту в Україні значно змінилося. Збільшилась кількість опублікованих праць відомих вчених менеджменту, почалася активна підготовка керуючих менеджерів. Але все ж в українському менеджменті чимало проблем. Парадокс полягає в тому, що більшість українських підприємств слабо усвідомлюють власні проблеми.

У дослідженнях професора Хміля Ф.І. пріоритет отримали проблеми становлення сучасного менеджменту в Україні, формування систем менеджменту в організаціях; Колянко О.В. вивчає проблематику інвестиційного управління; Свидрук І.І. займається проблемами формування систем менеджменту на вітчизняних підприємствах; Фединець Н.І. досліджує проблематику ситуаційного управління. Будзан Б. П. виділяє певні негативні сторони менеджменту в Україні, а саме: висока потреба в менеджерах; нехтування довгостроковим плануванням управління; невміння імпортувати нові технологічні прийоми; не досить високий професійний рівень директорів підприємств; низька корпоративна культура [1, с. 166-181].

Г.В. Щокін наводить основні недоліки, що властиві організаційним структурам вітчизняних підприємств: 1) непомірна централізація управління, небажання делегувати повноваження, переводити працівників апарату управління ближче до виробництва; 2) слабка диференційованість, як відображення адміністративно-командних методів управління; 3) надмірна чисельність й мала ефективність шта-

бного апарату; відсутність уваги до аналізу ринку; 4) недостатній зв'язок відділів збуту й технічного розвитку; 5) відсутність чіткого розподілу функцій та повноважень між підрозділами організаційної структури; 6) низька ефективність техніко-економічного планування; слабка мотивація працівників [3, с. 285].

На думку Ф.І. Хміля, вагомою проблемою становлення практики менеджменту в Україні є постановка сучасної культури організації. Великого значення він надає стратегії та тактиці розвитку організації, які невід'ємні від процесу формування її культури [2, с. 177].

На нашу думку, найважливішою проблемою вітчизняних підприємців є небажання приймати зміни і змінюватись самим, прагнення охороняти свою позицію, пишатися минулими заслугами та досягненнями і продовжувати робити все, як раніше, зберігати непорушність процесів у компанії, які одного разу призвели до успіху. Такий підхід буквально означає самогубство. Безумовно, пишатися минулими досягненнями або минулими стратегіями можна, але вони працюють не завжди.

За своєю значимістю і масштабами проблема змін - найважливіша проблема вітчизняного бізнесу. Вона свідчить про потребу зберегти усталене, напрацьоване і спиратися у своєму розвитку на досягнення, які були досягнуті колись давно. З цього витікає наступна проблема українського менеджменту, а саме самозакоханість, тобто більшість управлінців занадто самовпевнені, на їхню думку лише вони знають, як чинити правильно, і абсолютно не беруть до уваги чужу думку. Вони живуть у своєму егоцентричному світі, в той час як зовнішній світ змінюється, з'являються нові технологій, розробки, правила до яких вони, просто, будуть не готові.

Не менш значущою проблемою є зацикленість підприємців, і не лише вітчизняних, на отриманні прибутку. На жаль, економічна ситуація в нашій країні породжує зацикленість на грошах, нестачу творчого підходу. Звичайно є менеджери, які прагнуть покращити управлінську діяльність, правда у рамках своїх можливостей. Тому важливим є навчання управлінців, застосування нових методів управлінської освіти, підвищення кваліфікації топ-менеджерів. Зумовлено це тим, що рівень освіти і знань керівників даної ланки сьогодні в середньому є нижчим від рівня знань їх підлеглих, які, в основному, мають професійну освіту [2, с.65-89].

Зосереджуватись тільки на прибутку провокує іншу проблему - ігнорування інтересів споживачів. Наша країна ще не доросла до максимальної орієнтації на клієнта. У нас основне завдання на даному етапі розвитку – продати за всяку ціну. Необхідно пам'ятати, що продати можна тільки завдяки клієнтам, оскільки в кінцевому рахунку бізнес існує для клієнтів, а не для керівництва [2, с.110-115].

Особливо актуальною проблемою є недовірливе та упереджене ставлення до консалтингу та консалтингових фірм. На Заході консалтинг є пріоритетним напрямом діяльності. Іноді краще скористатися думкою професіонала, щоб досягти більшої ефективності свого бізнесу. Власникам підприємств потрібен об'єктивний аналіз ефективності їх роботи, «погляд збоку». Це зумовлює об'єктивну потребу підприємств у зовнішньому аудиті та консалтингу.

Ще одним недоліком і пережитком минулого є недосконалість організаційних структур, відсутність чіткої структури управління компанією, низька гнучкість організаційних структур, формалізованої ієрархії, відсутність чітких посадових зобов'язань, формалізації функціональних та інформаційних зв'язків на підприємстві; занадто глибокі вертикальні зв'язки (багато рівнів підпорядкування без встановлення горизонтальних інформаційних зв'язків між нижніми рівнями різних гілок). Наслідком цього є необґрунтована бюрократизація компанії, коли всі рішення приймаються на верхньому рівні; відсутність чітких посадових зобов'язань, формалізації функціональних та інформаційних зв'язків на підприємстві; недостатність та несвоєчасність забезпечення управлінців якісною інформацією для прийняття управлінського рішення [2, с.75-82].

Практичне втілення нових принципів управління вельми складне і вимагає ра-

дикального перегляду всієї філософії бізнесу, зміни психології працюючих (в тому числі менеджерів), підвищення їх кваліфікації і зростання особистого потенціалу. Розв'язання існуючих проблем менеджменту в Україні вимагає застосування системних механізмів на загальнонаціональному рівні. Одним з головних елементів такого механізму є побудова національної системи стандартів управлінської діяльності. Широкому впровадженню сучасних методів управління і, насамперед, усвідомленню підприємцями причини власних проблем сприятиме проведення «круглих столів» із залученням провідних фахівців. Також потрібна певна зміна пріоритетів з боку держави.

Список використаних джерел

1. Будзан Б.П. Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи. – К.: Основи, 2001. – 349 с. 2. Хміль Ф.І. Становлення сучасного менеджменту в Україні: проблеми теорії та практики. – Львів: Львівська комерц. академія, 1996. – 206 с. 3.Щокін Г.В. Практична психологія менеджменту: Як зробити кар'єру. Як будувати організацію: Науково-практичний посібник. – К.: Україна, 1994. – 399 с.

Л. І. Єфімова, Я. В. Гринчій

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СТАН ЗАХИЩЕНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП ТА СУСПІЛЬСТВА В ЦІЛОМУ

Сучасний світ зіткнувся з низкою нових, небачених раніше, глобальних проблем. Серед них найважливіше місце посідають проблеми трансформації, розвитку і виживання людства. Поширились традиційні і формуються нові глобальні ризики та загрози, які потребують формування нових засад забезпечення безпеки. Сучасна глобальна екологічна криза та загроза глобальної екологічної катастрофи, що нависли над людством, ставлять під загрозу саме існування людини як біологічного виду [4], життя на планеті Земля.

Людина являється не лише повноправним представником органічного світу, а й сукупністю суспільних відносин. Вона – особливий об'єкт дослідження, бо одночасно є об'єктом і пізнання, і самопізнання. Перетворюючи природу, вона, як соціальне утворення (сукупність суспільних відносин) відчуває на собі наслідки цього перетворення вже як «природна істота».

Особливе місце у системі безпеки займає соціальна безпека. Вона пов'язується з регулюванням соціальних процесів з метою реалізації соціальних пріоритетів, збалансування соціальних пропорцій і недопущення соціальних деформацій, що призводять до соціально-політичної нестабільності і ускладнюють соціально-економічний розвиток держави.

Самостійне значення мають теоретичні обґрунтування прямого зв'язку проблеми соціальної безпеки з тенденцією до глобалізації соціальних процесів в сучасному світі. На цій підставі висувається ідея глобальної соціальної безпеки, яка, на думку її розробників, визначає усвідомлення видів небезпек, що постійно помножуються, їх розпізнавання, вироблення владними органами різних рівнів відповідних заходів і, безумовно, практичні дії по попередженню та мінімізації загроз.

Поняття «соціальна безпека» почало формуватися з кінця 90-х років XX ст. Зокрема, вперше термін задекларовано у Всесвітній соціальній декларації (1995), яка стосується соціальних аспектів стійкого розвитку забезпечення соціальної безпеки у світі. Концептуальну основу сучасного розуміння сутності соціальної безпеки у нормативно-правовій базі України започатковано у 1990 р. в Декларації про державний суверенітет України [5].

Соціальна безпека – це такий стан розвитку національної економіки, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз [1].

Соціальна безпека відображає стан захищеності соціальних груп та суспільст-

ва в цілому. Від соціальної безпеки залежить забезпечення нормальних умов життя суспільства, недопущення деградації окремих соціальних груп населення. Вона є таким станом правових норм та інститутів безпеки, який забезпечує захист прав і свобод людини, духовних і матеріальних цінностей суспільства [2].

На сьогодні широкого застосування серед вітчизняних науковців набули порогові критичні значення показників соціальної безпеки, які використовуються і у світовій практиці. Крім того, є суттєві напрацювання, власне, українських науковців, зокрема, – методика визначення інтегрального показника соціально-економічної захищеності особи, методика визначення інтегрального індексу соціального самопочуття. Порогові значення показників соціальної безпеки розглядаються як граничні величини, недотримання яких перешкоджає нормальному розвитку різних елементів відтворення та призводить до формування негативних, руйнівних тенденцій у соціальній сфері.

Прикладами порогових значень показників соціальної безпеки є наступні: частка в населенні громадян, що мають прибутки нижче прожиткового мінімуму, – 7 відсотків; тривалість життя – 70 років; розрив між прибутками 10 відсотків найприбутковіших і 10 відсотків низькоприбуткових груп населення – 8 разів; обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення – 50 відсотків середнього по «сімці» і 100 відсотків середньосвітового показника ВВП; коефіцієнт природного приросту населення (на 1 тис.), осіб – не менше 2,8; сумарний коефіцієнт народжуваності населення (середня кількість дітей, народжених жінкою за все життя), осіб – не менше 2,2; відношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму, разів – не менше 3; відношення мінімального розміру пенсії до прожиткового мінімуму, разів – не менше 1,5–2; рівень безробіття (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків – не більше 10; рівень тривалого безробіття в працездатному віці (відношення кількості безробітних протягом понад 6 міс. до загальної чисельності безробітних), відсотків – не більше 25–30; кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань (на 100 осіб), хворих – не більше 60; обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я відносно ВВП, відсотків – не менше 4; обсяг видатків зведеного бюджету на науку та освіту (відносно ВВП), відсотків – не менше 7 [1; 6; 7].

Під час розрахунку рівня економічної безпеки України, складовою якої є соціальна безпека, значення вагового коефіцієнта узагальненого індикатора соціальної безпеки становить 0,0808. Для порівняння найбільше значення в енергетичній сфері – 0,1324; найменше у виробничій – 0,0769. Ваговий коефіцієнт індикатора соціальної безпеки є найнижчим серед усіх 10 сфер економіки після виробничої безпеки, тобто відповідно методики соціальна безпека практично є найменш значимою у складі економічної безпеки України. Таке заниження вагомості соціальної безпеки є невиправданим, оскільки довготривала нерозв'язаність соціальних проблем у переважної частини українського суспільства виступає як один із чинників, що може дестабілізувати розвиток усіх інших сфер економіки [3].

Таким чином, метою соціальної безпеки є уникнення або зниження до прийнятного рівня соціальних ризиків, створення умов для запобігання соціальним загрозам та їхньої ліквідації, забезпечення соціального розвитку особи та суспільства як пріоритетних.

Список використаних джерел

1. Бєляєв О. О. Соціальна економіка Навч. посіб. / Кол. авт. О. О. Бєляєв, М. І. Диба, В. І. Кириленко та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 196 с. 2. Гетьманчук М.П. Політологія. (Національна безпека України. Поняття та структура національної безпеки України) / М. П. Гетьманчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: libfree.com/136464053_politologiyanatsionalna_bezpeka_ukrayini.html. 3. Завора Т. М. Аналіз та оцінка індикаторів стану соціальної безпеки України / Т. М. Завора, О. В. Чепурний // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» № 9, 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?n=9&y=2012. 4. Салтовський О.І. Основи соціальної

екології / О. І. Салтовський. – Київ: МАУП, 1997. – 114 с. 5. Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31; 6. Національна економіка: Підручник. / За ред. проф., к.е.н. П.В. Круша. – К.: Каравела, 2008. – 416 с. 7. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, наказ від 02.03.2007 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0.

М. О. Хрідочкіна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Активізація процесу переходу світової економіки до інформаційної стадії розвитку зумовила підвищену актуальність проблеми забезпечення інформаційної безпеки вітчизняної економіки. Перетворення інформації на найважливіший ресурс потенціалу держави визначив потребу в осмисленні причини і наслідків підвищення ролі інформаційних потоків у господарсько-економічних процесах. А високі темпи науково-технічного прогресу обумовили широку розповсюдженість і доступність таких явищ, як Інтернет, електронні бібліотеки та комунікаційні мережі.

Для економістів же особливої цінності набуває розуміння можливих способів підвищення рівня безпеки національної економіки шляхом зниження витрат, які виникають під час руху інформаційних потоків. Значну роль в ефективному функціонуванні української економіки почали відігравати інформаційні технології та організація сучасних ринків і бізнесу.

Незважаючи на відносну розробленість даної теми [1; 3; 7; 8 та ін.], сьогодні все ще не існує єдиного механізму управління інформаційними потоками та не досліджено ступінь їх впливу на безпеку національної економіки.

З 1992 по 1996 рр. в Україні вже були закладені основи формування державної політики інформатизації та створена законодавча база регулювання інформаційних відносин, яка продовжує постійно удосконалюватися [4; 5; 6 та ін.]. Сам процес формування інформаційного суспільства досить складний і потребує значних капіталовкладень. Тому зовсім не випадково і сьогодні на вітчизняному інформаційному ринку продовжують домінувати продукція та послуги провідних закордонних фірм.

З боку ж держави потрібна постійна підтримка соціально значущих проектів використання мережних технологій, сприяння підвищенню комп’ютерної грамотності населення з освоєння процесу інформаційного обміну у всіх сферах життєдіяльності людини. Необхідне формування відповідних дослідницьких центрів, що відповідали б світовим стандартам, удосконалення процедур надання інформаційних послуг, а також підтримка державних інформаційних центрів. У рамках даного напряму варто створити умови для проведення науково-дослідницьких робіт в галузі критичних інформаційних технологій.

Для забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації треба провести низку заходів щодо: 1) розвитку нормативного регулювання в галузі захисту даних у телекомунікаційних мережах; 2) покращення процедур надійної ідентифікації та аутентифікації; 3) використання надійних систем криптографії операторами мереж (супутниковий або мобільний зв'язок); 4) використання стандартів безпеки для ключових державних або громадських функцій, у тому числі введення обов’язкових методів контролю якості інформаційних процесів; 5) розробки превентивних технічних заходів забезпечення надійних телекомунікацій; 6) розробки мінімальних стандартів безпеки для операторів і постачальників телекомунікаційних послуг; 7) стимулювання інформованості населення з проблем інформаційної безпеки; 8) підтримки діяльність міжнародних організацій у забезпеченні інформаційної безпеки.

Розвиток сектора інформаційних технологій тісно пов’язані з рівнем захище-

ності інтелектуальної власності в країні, й насамперед, охороною авторських і суміжних прав та захистом інвестицій у бази даних [9, с. 8]. Важливо на державному рівні реалізувати програму охорони інтелектуальної власності на інформаційні ресурси, на програмні засоби для ЕОМ, використовувані в глобальних інформаційних мережах з метою зниження рівню піратства.

Формування інформаційного суспільства в Україні повинне супроводжуватися заходами з інтеграції економіки до міжнародного інформаційного простору, зокрема гармонізацією українського законодавства з міжнародними нормативно-правовими актами [10]. Співробітництво на міжнародному рівні повинно бути синхронізоване з діяльністю щодо підвищення захисту інтелектуальної власності та удосконалення контролю над її використанням [2]. Підсумком же повинна стати ситуація, коли український постачальник послуг і споживачі будуть захищені від нерівної конкуренції.

Забезпечення виходу української продукції на глобальні ринки – одне з головних завдань державної політики, тим більше, що Інтернет створює технічну можливість активного включення до міжнародного розподілу праці й міжнародну торгівлю.

Список використаних джерел

1. Данільян В. О. Інформаційне суспільство та перспективи його розвитку в Україні (соціально-філософський аналіз) : монографія / В. О. Данільян. – Харьков : Право, 2008. – 184 с. 2. Доповідь про стан інформатизації та інформаційного суспільства в Україні за 2014 рік [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – 2015. – Режим доступу: http://www.dknii.gov.ua/content/shchorichna-dopovid-pro-rozvytok-informaciynogo-suspilstva. 3. Дюжев Д. В. Інформаційне суспільство : соціально-правова парадигма суспільного розвитку : автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Д. В. Дюжев ; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2004. – 18 с. 4. Закон України від 4 лютого 1998 р. № 74 «Про Національну програму інформатизації» // Урядовий кур'єр від 12.03.1998. 5. Закон України від 9 січня 2007 № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102. 6. Закон України 1 червня 2010 р. № 2297-VI «Про захист персональних даних» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481. 7. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство : сучасний стан та перспективи розвитку в Україні: автореф. дис... канд. політ. наук : 23.00.03 / А. В. Колодюк ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2005. – 20 с. 8. Макарова М. В. Українське інформаційне суспільство і його мережна економіка: реалії й перспективи / М. В. Макарова // Екон.-мат. моделювання соц.-екон. систем. – 2005. – Вип. 9. – С. 16 - 20. 9. Проект концепції інформаційної безпеки України. – К.: Міністерство інформаційної політики України, 2015. – 16 с. 10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 р. № 1135-р. «Про затвердження плану заходів щодо захисту державних інформаційних ресурсів» // Урядовий кур'єр від 06.12.2014. – № 228.

В. М. Кузеванов

ЭМПИРИЯ И ТЕОРИЯ В ИССЛЕДОВАНИИ ПРОБЛЕМ И ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Постановка проблемы. Являются ли западные рекомендации, меморандумы и предлагаемые реформы от мировых банков, фондов и сообществ (ВБ, МВФ, ЕБРР, ЕС и др.) наиболее эффективной «дорожной картой» для ускорения темпов экономического роста и достижения устойчивого восстановления украинской экономики? В том числе насколько эти рекомендации и реформы адекватны украинским экономическим реалиям и помогут ли они решить наиболее общие проблемы развития украинской экономики (НОПРУЭ)? И насколько эти рекомендации и реформы соответствуют рекомендациям и предлагаемым реформам от ведущих украинских экономистов по путям выхода из экономического кризиса и достижению устойчивого восстановления украинской экономики. Так, директор Всемирного банка (ВБ) по делам Украины, Белоруссии и Молдовы Сату Кахконен считает, что для ускорения экономического восстановления Украине следует провести

пенсионную, земельную, медицинскую и антикоррупционную реформы [14]. Аналогичные реформы предложены МВФ в Меморандуме об экономической и финансовой политике Украины в рамках третьего пересмотра программы расширенного финансирования EFF [15]. Таким образом, главной проблемой развития украинской экономики и украинской экономической науки является определение НОПРУЭ, в том числе определение реальности, необходимости и адекватности (украинским экономическим процессам и проблемам) меморандумов и реформ, предлагаемых международными финансовыми организациями для решения украинских экономических и финансовых проблем, для восстановления и устойчивого роста украинской экономики. И особой проблемой развития украинской экономической науки является прогнозирование перспектив развития украинской экономики в результате реализации предлагаемых западных реформ, в том числе исследование экономических прогнозов и возможных последствий для украинской экономики при условии обязательного выполнения вышеуказанных западных реформ: Украина через 5-10 лет войдёт в первую десятку наиболее экономически развитых европейских государств (по уровню ВВП и ИЧР на душу населения) или опустится (по этим показателям) с последнего места в Европе (в 2013 г.) на последнее место в мире и окончательно укрепится как сырьевой придаток Европы.

Анализ существующих исследований и публикаций. В нашем первом исследовании, посвящённом анализу НОПРУЭ, мы отметили *первичность и архиважность теоретико-методологического осмысления* НОПРУЭ, включая обоснованность и адекватность нашей авторской методологической парадигмы украинским экономическим процессам и реалиям среди других различных методологических парадигм и эмпирических методик [5]. В последующем анализе существующих исследований и публикаций, посвящённом эмпирическим исследованиям по выявлению, систематизации и классификации НОПРУЭ, мы попытаемся проанализировать также выводы ведущих украинских экономистов не только о составе (и количестве) этих основных экономических проблем, но и исследовать их методы ранжирования проблем по их степени влияния на устойчивый рост украинской экономики.

При этом анализ существующих исследований НОПРУЭ будет основываться не столько на существующих иррациональных (качественных) методах и критериях определения НОПРУЭ, сколько на применении рациональных (количественных) методов и критериев выявления основных проблем. В том числе и при определении общего перечня проблем, их ранжирования по степени важности в общем перечне проблем. Например, сколько существует НОПРУЭ: пять, десять, двадцать или тридцать проблем? И какие из этих НОПРУЭ являются главным тормозом развития украинской экономики?

Наиболее близко к определению «главных тормозов» украинской экономики подошёл академик В.Геец, сформулировавший шесть основных НОПРУЭ: институционное несовершенство, устаревшая технологию, низкий уровень конкурентоспособности и протекционизм [1, с.5], экономическая и политическая нестабильность [1, с.15].

Наиболее рациональным и формализованным исследованием главных проблем украинской экономики, на примере промышленности, является исследование экономистов Ю.Харазишвили и В.Ляшенко, определивших перечень и общее количество индикаторов, расположенных по приоритету влияния на уровень устойчивого развития украинской промышленности. В числе главных *четырёх* индикаторов (из 10-ти индикаторов, ранжированных по приоритету влияния) были выявлены [12, с.14]: **I.** Уровень теневой заработной платы по отношению к официальной. **II.** Уровень тенизации промышленности. **III.** Уровень использования свежей воды на 1 человека. **IV**. Уровень объёма оборотной и повторно использованной воды.

Таким образом, в этом исследовании главными угрозами устойчивого развития украинской промышленности являются теневая экономика и возростание эко-

логических проблем. Рассматривая возможность применения этой модели (и этой методики) для анализа НОПРУЭ, необходимо отметить следующее:

А. Исходные модель, методика и индикаторы были разработаны для выявления главных угроз и проблем устойчивого развития украинской промышленности, а не украинской экономики. Которая включает гораздо большее количество интегральных индексов и индикаторов НОПРУЭ.

Б. Представленные в модели интегральные индексы и индикаторы отражают только внутриэкономические, внутриполитические и внутриэкологические индикаторы при полном отсутствии геоэкономических и геополитических индикаторов и проблем, которые определяют сегодня Украину как объект геоэкономики (и не только в промышленности, но и во всей украинской экономике в целом).

В. В этой методике представлены зависимые и независимые индикаторы при полном отсутствии метода их выявления и ранжирования (по приритетности), что исключает возможность экспертной и инструментальной проверки полученной модели приоритетов.

Г. Представленная модель (и методика) выявления приоритетов, в том числе и полученная приоритетная шкала, являются сугубо эмпирическим исследованием, не адекватным украинским экономическим процессам и реалиям из-за отсутствия теоретико-методологического обоснования выбора данной модели индикаторов и отсутствия теоретико-методологического объяснения полученных результатов (в том числе и полученной приоритетной шкалы индикаторов).

Среди исследований, посвящённых основным направлениям и перспективам развития украинской экономики, в первую очередь необходимо отметить исследование П.Ещенко, в котором реанимация экономики и расширение внутреннего товарного рынка предлагается на основе изменения политики социальной защиты населения и повышения благосостояния основной массы населения: сокращение масштабов бедности, стабилизация уровня жизни людей наёмного труда, погашение задолженности по заработной плате и прекращение роста безработицы [2, с.5]. А экономист Р.Пустовийт новую модель экономики видит прежде всего на основе решения институциональных проблем путём ликвидации препятствий, мешающих консолидации легального и теневого секторов экономики, обеспечению их институциональной формализации [10].

В нашем втором исследовании, на основе экспертной консенсусной оценки обществоведов, была предпринята первая попытка ранжирования НОПРУЭ в общем перечне наиболее общих украинских политических, социальных и экономических проблем украинского политикума. В качестве независимых научных экспертов выступили обществоведы (историки, педагоги, политологи, религиеведы, социологи, философы и экономисты – 24 эксперта), участвующие в пленарном заседании 29.04.16 г. на Всеукраинской научной конференции «Украина в гуманитарных и социально-экономических измерениях» (г.Днепропетровск). Консенсусная экспертная оценка показала, что наиболее общие экономические проблемы развития украинской экономики, во взаимосвязи с наиболее вероятностными направлениями и условиями, в которых будет развиваться украинский политикум и украинская экономика в среднесрочной и долгосрочной перспективе (2018-2038 гг.), адекватно отображают пролонгацию тех политических и социально-экономических процессов и условий, в которых сегодня развивается украинская экономика. Эти наиболее общие экономические проблемы и вероятностные направления и перспективы развития украинской экономики (интепретируемые нами как проблемные и прогностические индикаторы) были проранжированы экспертами по уровню приоритетности в следующем порядке:

1. Индикатор «Олигархическая рыбка в мутной воде» (6,88 балла по 10-ти балльной шкале оценок). Когда большинству украинских миллиардеров и миллионеров, в силу их финансовых интересов, сегодня невыгодно окончание военного конфликта в

Донбассе ввиду огромных прибылей на военных заказах и в теневой экономике (и эта огромная 300 % -я прибыль тщательно скрывается в «мутной воде» революционных переворотов, военных конфликтов и в феодальных войнах по переделу собственности после прихода к власти новых промышленно-финансовых групп).

2. Индикатор «Феодально-олигархическая институциональная система управления украинской экономикой» (6,25 балла). Присутствие в украинском политикуме (и в украинском парламенте) «карманных» политических партий украинских олигархов и отсутствие полноценного гражданского общества способствует дальнейшему слиянию крупного бизнеса и власти, развитию новых коррупционных схем теневой экономики.

3. Индикатор «Второразрядная псевдозападная страна» (5,46 балла). Украина в ближайшие 20 лет может превратиться во второразрядную псевдозападную страну в результате выполнения всех предъявляемых требований и меморандумов МВФ и других западных кредиторов. В том числе из-за дальнейшего разграбления украинских природных ресурсов и минералов и окончательного уничтожения украинской промышленности.

4. Индикатор «Экономическое возрождение» (4,29 балла). Украина в ближайшие 20 лет может превратиться в передовую экономическую и демократическую державу на основе собственных ресурсов, главенствования передовых технологий постсовременности и развития высокотехнологических отраслей.

5. Индикатор «План Маршалла» (4,08 балла). Украина в ближайшие 20 лет сможет полноценно войти в Евросоюз и в первую десятку наиболее экономически развитых европейских государств при условии экономического возрождения на основе нового «Плана Маршалла» и получения от западных стран финансовой помощи в размере 120 млрд. долларов (в обмен на прозападную внешнюю политику Украины).

Как показывает это пилотажное экспертное исследование, предварительное ранжирование основных проблем экономического развития Украины позволяет выдвинуть гипотезу, что экономика Украины в ближайшей перспективе будет и дальше находиться под полным контролем феодально-олигархической системы управления при полном отсутствии финансовой заинтересованности западных стран в восстановлении украинской экономики и украинской промышленности. Так, например, в проекте бюджета США на 2018 г. финансовая помощь Украине сокращена в три раза – с 570 до 177 млн.долларов [16].

В целом вышеуказанные исследования и публикации отмечаются не только отсутствием теоретико-методологического обоснования при систематизации и классификации НОПРУЭ, при разработке экономических моделей и методик, но и фрагментарностью представленных проблем развития украинской экономики, а также отсутствием полного перечня НОПРУЭ, ранжированного по приоритету влияния на уровень устойчивого развития украинской экономики. Что препятствует разработке «дорожных карт» для выхода украинской экономики из экономической стагнации, для ускорения темпов экономического роста и достижения устойчивого восстановления украинской экономики.

Цель исследования. Осуществить исследование по выявлению, систематизации и классификации НОПИНРУЭ на основе использования адекватных украинским экономическим процессам и реалиям теоретико-методологического обоснования, специальной методики и инструментария исследования.

Изложение основного материала исследования. На основании предыдущих теоретических и эмпирических исследований [4], [5], в том числе на основе авторской методологии постакадемизма [7] и результатов систематизации и классификации НОПРУЭ, нами выдвигаются, в качестве входной исследовательской гипотезы, восьмигрупповая парадигма основных классов НОПРУЭ. При этом 4 класса (из основных 8 классов) НОПРУЭ обусловлены (и обоснованы) авторской методо-

логией постакадемизма (НОПРУЭ-3, НОПРУЭ-4, НОПРУЭ-5 и НОПРУЭ-6), в том числе геоэкономическим, геополитическим и геоцентрическим подходом к исследованию украинских экономических процессов [5]:

НОПРУЭ-1. ИНДУСТРИАЛЬНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ. Этот класс НОПРУЭ, доставшийся в наследство от социалистической экономики, характеризуется отсталыми, в том числе технологически устаревшими и энергозатратными технологиями на большинстве украинских предприятий и инфраструктурных объектов, с физически и морально устаревшим и изношенным технологическим оборудованием, с экологически «грязными» технологиями и производственными процессами. Особенно эти проблемы характерны для предприятий ГМК и достаточно подробно освещены участниками круглого стола «Проблемы и перспективы инновационного развития металлургической промышленности Украины» [13]. Из-за отсутствия экспертных репрезентативных ранжированных показателей (и их рациональных индикаторов) по основным проблемам этого класса (и других классов проблем) при разработке пилотажной модели влияния каждого класса, ранжированного по приоритету влияния на уровень устойчивого развития украинской экономики (в общей модели влияния классов), для данного класса введём ориентировочный индикатор влияния, на основе ранее выявленного индикатора «Экономическое возрождение» (4,29 балла). Этот индикатор возможного стабильного экономического возрождения имеет самый низкий ранг (из наших восьми ориентировочных индикаторов, полученных в результате консенсусной экспертной оценки обществоведов на вышеуказанной научной конференции 29.04.2016 г.). Что свидетельствует об очень низкой вероятности экономического возрождения Украины в ближайшие 20 лет из-за значительной индустриально-технологической отсталости украинской экономики (и промышленности) от передовых западных экономик и индустриальных технологий.

НОПРУЭ-2. ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ. Этот класс проблем характеризуется олигархо-клептократическим развитием украинской экономики «благодаря» экономической политике первых украинских президентов и их «любих друзів». Сегодня олигархическая клептократия обуславливает самый высокий в Европе уровень взаимодействия крупного капитала и власти, самый высокий уровень коррупции и теневой экономики, а также самый низкий уровень иностранных инвестиций и минимальный уровень развития среднего и малого бизнеса. Наиболее полно этот класс институциональных проблем осветил экономист В.Тарасевич, который первопричину торможения стабильного экономического роста видит в присутствии в национальной экономике абсолютного господства неофеодального симбиоза частнокапиталистического и властно-собственнического укладов [11]. Клептократический характер институциональной среды отмечает также и экономист Р.Пустовийт [10]. Максимальный уровень коррупционного устройства украинской экономики, экономической и политической нестабильности обуславливается также и характером властно-собственнического уклада экономики, основанного на неконтролируемом доступе украинских олигархов к природным и финансовым ресурсам. А уровень политического насилия в бедных странах (к которым относится и Украина) возрастает пропорционально росту неконтролируемого доступа к природным ресурсам, которые являются важным источником финансирования вооружённого конфликта [3,с.83]. Таким образом, этот класс институциональных проблем украинской экономики характеризуется неофеодальным олигархо-клептократическим развитием украинской экономики, генерированием политической нестабильности и военных конфликтов на Востоке Украины.

Ориентировочный индикатор для данного класса - «Феодально-олигархическая институциональная система управления украинской экономикой» (6,25 балла).

НОПРУЭ-3. ПРОЗАПАДНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УКРАИНСКОЙ ЭКОНОМИКИ. В данном классе проблем отображены основные реформы, которые должна провести украинская власть под патронажем и контролем ЕС и международных финансовых организаций (МВФ, ВБ и др.): для ускорения экономического восстановления необходимо в первую очередь решить экономические и финансовые проблемы на основе пенсионной, земельной, медицинской и антикоррупционной реформ. Эти реформы предложены МВФ в Меморандуме об экономической и финансовой политике Украины в рамках третьего пересмотра программы расширенного финансирования EFF. Ориентировочный индикатор для данного класса - «Второразрядная псевдозападная страна» (5,46 балла). По мнению обществоведов, Украина в ближайшие 20 лет может превратиться во второразрядную псевдозападную страну в результате выполнения всех предъявляемых требований и меморандумов МВФ.

НОПРУЭ-4. УКРАИНО-РОССИЙСКИЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ. Этот класс проблем обуславливается военной и экономической российской агрессией на Востоке Украины, в том числе и в связи с разрывом экономических связей с РФ и с пророссийской экономической политикой сепаратистских образований на Востоке Украины. Когда Украина лишилась не только части своей территории и 20% промышленных предприятий, но и 80 % коксующегося угля для своих мартеновских печей, а также 70 % антрацита для украинских тепловых электростанций [5, с.222]. Ориентировочный индикатор для данного класса - «Замороженная экономическая война с Россией» (5,83 балла). Этот индикатор выбран на основе консенсусной экспертной оценки обществоведов и имеет наивысший ранг среди пяти среднесрочных вариантов (сценариев) возможных дальнейших российско-украинских взаимоотношений [5, с.226].

НОПРУЭ-5. ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИЕ СТАТЕГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ.

В этом классе проблем отображены геоэкономические, геополитические и геостратегические проблемы развития украинской экономики [5] в двух направлениях:

1. Геоэкономическая и геополитическая борьба между РФ и США на экономическом поле Украины. Когда Украина является не только военным, но и экономическим плацдармом в гибридной войне между РФ и США с целью экономического, военного и политического ослабления РФ. Как и в Сирии, которая также является экономическим плацдармом в гибридной войне между РФ и США.

2. Притязания могущественных государств на территорию Украины не только как на стратегический плацдарм между Европой и Азией, но и на территорию, богатую природно-минеральными ресурсами. В основу нашего авторского геоцентрического подхода постакадемизма заложена наша общая концепция об Украине как об эпицентре мировых войн, в том числе и уточняющая концепция о «магнитной» притягательности украинских природно-минеральных ресурсов для промышленно развитых стран, развязывающих мировые войны, в том числе и с целью захвата богатых ресурсов Украины. Так как в относительном эквиваленте (на один квадратный километр площади) Украина является сегодня (как и сто лет назад) наиболее богатой европейской страной по количеству (и объёмам) различных минеральных и природных ресурсов [6, с.35]. Если, например, война в Сирии – это война за обладание всего лишь нефтяными месторождениями (1 % от общемировой добычи нефти), то Украина является наиболее желанным экономическим «пирогом», стратегическим и военным плацдармом мировых войн, так как является наиболее богатой страной по минеральным ресурсам: в Украине разработаны и выявлены месторождения нефти, газа, угля, торфа, сланцев, урана, железа, марганца, хрома и никеля, титана, магния, а также алюминия, меди, цинка, свинца. Есть в недрах страны золото, серебро, ртуть, бериллий, литий, цирконий, гафний, тантал, ниобий, кобальт, олово, вольфрам, молибден, ванадий, иттрий и лантаноиды, и рассеянные элементы германий, скандий [17]. Сегодня в Украине в значительном объёме ведётся добыча каменного угля (1,7 % от общей мировой добычи),

товарных железных (4,5 %) и марганцевых руд (9 %), урана, титана, циркония, графита (4 %) и каолина (18 %) [9, с.65]. Например, вторым по важности среди чёрных металлов является марганец – незаменимый в чёрной металлургии компонент при выплавке чугуна и стали. По стратегическим запасам марганцевых руд Украина занимает второе место в мире и является одним из лидеров по производству марганцевой продукции. Именно из-за этих богатейших минеральных ресурсов и плодородного чернозёма на территории Украины развязывались мировые войны за обладание её стратегическим континентальным и военно-морским плацдармом на границе между Азией и Европой, за обладание украинскими природно-минеральными ресурсами. Об этом свидетельствует первая мировая война за обладание стратегическим Крымским плацдармом и военно-морской базой в Севастополе (Крымская война 1853-1856 гг.), вторая мировая война (1914-1918 гг.) и третья мировая война (1939-1945 гг.) за природно-минеральные украинские ресурсы и Севастополь, четвёртая современная гибридная мировая война за украинские ресурсы и Севастополь. Именно этот класс геоэкономических и геостратегических проблем является сегодня основным тормозом в устойчивом развитии украинской экономики. Ориентировочный индикатор для данного класса - «Объект геоэкономики и геополитики» (5,33 балла). Этот индикатор выбран на основе консенсусной экспертной оценки обществоведов, которые предполагают, что в ближайшие 20 лет развитие экономики Украины будет также, как и сегодня, проходить под внешним управлением могущественных стран.

НОПРУЭ-6. ВОЕННЫЙ ДИСБАЛАНС ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ. Сегодня, как и 20 лет назад, баланс военной мощи украинской армии (и украинского военно-промышленного комплекса [ВПК]) не соответствует балансу украинской экономики, в том числе и балансу огромных природных и минеральных ресурсов Украины. Добровольный отказ Украины от своего ядерного оружия в 1994 г. был началом не только разрушения украинской экономической и государственной безопасности, но и началом разрушения украинской экономики, не способной себя защитить от притязаний сильных мировых государств на природные и минеральные ресурсы Украины. Тот факт, что Украина, также как Ирак и Ливия, пережили военные вторжения на свою территорию после отказа от ядерных программ, свидетельствует о том, что сильной и независимой экономикой могут быть только экономики, защищаемые сильной армией с ядерным оружием. А сегодня защита территориальной целостности и природных ресурсов Украины под «ядерным зонтиком» НАТО отодвигается на долгосрочную перспективу из-за отсутствия необходимых стандартов НАТО, в том числе из-за отсутствия реальных рыночных и демократических реформ, наличия высокого уровня коррупции и многочисленных территориальных проблем на Юге и Востоке Украины [8, с.117]. Бывший генсек НАТО Андерс Фог Расмуссен заявил, что для вступления в альянс Украине потребуется достигнуть ряда критериев, на реализацию которых уйдет большое количество времени. Эксперты полагают, что Киев не сможет претендовать на членство в НАТО в ближайшие 20 лет. [19]. И если в 2006 г. Украина ратифицировала Международную конвенцию о борьбе с актами ядерного терроризма, то современная военная агрессия РФ вынуждает, в интересах экономической и государственной безопасности, снова поставить вопрос о легитимности ядерного оружия. Таким образом, перед Украиной в ближайшие 10-20 лет встаёт проблема в переориентации экономики и ВПК на производство ядерного оружия и стратегических ракет. И если в ближайшей перспективе украинская промышленность не будет переориентирована на производство ядерного оружия и стратегических ракет, то территория и экономика Украина будут и дальше использоваться западными странами не только как антироссийский плацдарм, но и специально созданной (западными странами) экономической удушающей «мёртвой украинской петлёй» на «шее» Российской Федерации. Ориентировочный индикатор для данного

класса - «Третья мировая гибридная война против России на территории Украины» (4,67 балла по оценке обществоведов).

НОПРУЭ-7. ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ. Украина в этом году останется в десятке самых бедных стран по версии американского делового издания Bloomberg [18]. Если в ближайшие 10 лет на Востоке Украины будет также продолжаться военный конфликт, то Донбасс станет не только постоянным механизмом выкачки денег из госбюджета, но и центром всеукраинской нестабильности и дальнейшего обнищания наибольшей части украинского населения. Ориентировочный индикатор для данного класса - «Политическая и экономическая всеукраинская нестабильность» (5,5 балла по оценке обществоведов).

НОПРУЭ-8. ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСОВО-НАЛОГОВОЙ ЭКОНОМИКИ. Индикатор «Олигархическая рыбка в мутной воде» (консенсусная экспертная оценка обществоведов - 6,88 балла по 10-ти балльной шкале оценок). Этот индикатор свидетельствует о том, что большинству украинских миллиардеров и миллионеров, в силу их финансовых интересов, сегодня невыгодно окончание военного конфликта в Донбассе ввиду огромных прибылей на военных заказах и в теневой экономике благодаря существующей налоговой системе. Этот индикатор, имеющий наивысший ранг из вышеперечисленных, предварительно свидетельствует о том, что финансово-налоговая составляющая украинской экономики «запроектирована» на получение максимальной прибыли крупному бизнесу. И особенно в неконтролируемых условиях революционных переворотов и военных конфликтов.

Несмотря на фрагментарное и непрепрезентативное представление основных экономических проблем (и их индикаторов) внутри каждого класса НОПРУЭ, представленная нами предварительная классификация НОПРУЭ, на основе авторской методологии и нашего пилотажного исследования, позволяет получить первую исходную модель классов НОПРУЭ и ориентировочно проранжировать вышеуказанные классы НОПРУЭ по приоритету их влияния на устойчивое и долговременное развитие украинской рыночной экономики:I ранг – НОПРУЭ-8, II ранг – НОПРУЭ-2, III ранг - НОПРУЭ-4, IV ранг – НОПРУЭ-7, V ранг – НОПРУЭ-3, VI ранг – НОПРУЭ-5, VII ранг – НОПРУЭ-6, VIII- НОПРУЭ-1. Как видно из этой пилотажной модели предварительной ранжировки НОПРУЭ, западные реформы, предлагаемые МВФ, ВБ и ЕС, по приоритетности занимают V ранг и не относятся к классу наиболее значимых проблем развития украинской экономики. Необходимо также использовать эту ранжировку как входную исследовательскую гипотезу для последующих репрезентативных исследований НОПРУЭ с целью уточнения их состава в каждом классе НОПРУЭ и последующей ранжировки классов.

Рассматривая в целом вышеуказанную исследовательскую гипотезу о существовании восьми классов НОПРУЭ, необходимо в первую очередь отметить авторскую методологию постакадемизма (выдвинутую в 2013г.), которая предполагает преобладание (доминирование) геоэкономических процессов над внутриэкономическими процессами в мировой экономике вообще и в Украине в частности. И Украина является, на основе геоцентрического подхода, геоэкономическим, геополитическим и геостратегическим центром мировой экономики, мировой политики, мировых кризисов и мировых войн из-за огромных запасов природных и минеральных ресурсов, чернозёмных плодородных земель и геостратегического континентального ресурса (транзитные транспортные, газовые и энергетические магистрали на границе между Азией и Европой, базовый военный плацдарм для организации военных походов в Азию или Европу благодаря наличию границ с многими государствами). В том числе и из-за стратегического положения Крымского полуострова, за обладание которым ведутся мировые войны в течение последних 160-ти лет, включая обладание Севастопольской военно-морской базой не только как опорного бастиона и плацдарма военной агрессии против стран Черноморского басейна, но и для выхода в другие моря и океаны.

С целью последующей эмпирической интерпретации и детализации вышеуказанной исследовательской гипотезы, в том числе для репрезентативной систематизации и ранжирования по степени (приоритету) влияния на уровень устойчивого развития украинской экономики НОПРУЭ как по вышеуказанным классам, так и внутри каждого класса основных экономических проблем была разработана методика обратной связи, включающая в себя категориально-понятийный апарат и инструментарий исследования. Основу категориально-понятийного аппарата составили вышеуказанные классы и конкретные проблемы (внутри классов) НОПРУЭ. В качестве основного инструментария методики обратной связи была разработана «Анкета эксперта», включающая в себя два блока анализируемых исходных данных для прогнозирования основных маркеров стратегического развития украинской экономики:

I блок – основные проблемы и факторы развития украинской экономики.

II блок – основные направления перспективного развития экономики.

Эти проблемы, факторы и направления (интерпритируемые как экспертные маркеры) предназначаются для консенсусной экспертной оценки ведущими украинскими экономистами (докторами экономических наук) на основе онлайн-опроса и последующего анализа и ранжирования маркеров НОПРУЭ по степени (приоритету) их влияния на уровень устойчивого развития украинской экономики.

Сущность методики обратной связи состоит в трёхкратном эмпирическом и методологическом «усилении» исходных маркеров:

1. Рациональное ранжирование, на основе консенсусной экспертной оценки, маркеров первого блока по степени (приоритету) их влияния на уровень устойчивого развития украинской экономики НОПРУЭ.

2. Второе ранжирование выявленных НОПРУЭ на основе приоритетов второго блока ранжированных маркеров и их корреляция с рангами первого блока маркеров (принцип обратной связи).

3. Третье ранжирование выявленных НОПРУЭ на основе консенсусной методологической оценки. Эта консенсусная методологическая оценка научных экспертов опосредовано присутствовала при их эмпирической оценке уровня важности (первоочередности) каждой проблемы (каждого фактора) на пути стабильного развития украинской экономики (по их степени влияния на устойчивый рост украинской экономики, исходя из десятибалльной шкалы оценки каждой проблемы). Когда каждый научный эксперт, выставляя свою экспертную эмпирическую оценку, по рангу значимости, каждой проблеме, тормозящей стабильное развитие и устойчивый рост украинской экономики, ставит эту эмпирическую оценку под воздействием своего осознанного (или часто неосознанного) идейно-политического мировоззрения (или своей методологической парадигмы). Таким образом, консенсусная эмпирическая экспертная оценка (по первому и второму ранжированию проблем) является одновремённо и консенсусной методологической оценкой, опосредовано объединяя и ранжируя по степени важности (и степени адекватности украинским экономическим процессам) различные методологические и мировоззренческие парадигмы.

Наша методика, в том числе получаемые и будущие итоговые эмпирические индикаторы и маркеры, ранжированные по приоритету влияния на уровень устойчивого развития украинской экономики, являются процедурно проверяемы и повторно воспроизводимы. Чего нельзя сказать о результативных данных, полученных по другим вышеупомянутым методикам. Следует также отметить, что наша методика, в том числе и классы НОПРУЭ, получены на основании авторской методологии постакадемизма и геоцентрического подхода в исследовании мировых, европейских и украинских экономических процессов.

Выводы. Представленные **авторские методология, методика** и первичные экспериментальные эмпирические данные позволят в дальнейшем **систематизи-**

ровать, классифицировать и стандартизировать НОПРУЭ на основе более репрезентативных исследований с привлечением высококвалифицированных научных экспертов. В том числе вновь выявленные **классы НОПРУЭ** позволят наиболее **объективно стандартизировать и проранжировать классы по приоритету их влияния на устойчивое и долгосрочное рыночное развитие украинской экономики.** Рассмотренные авторские методология и методика «обратной связи» дают новую возможность выявления наиболее объективного и универсального ранжированного перечня НОПРУЭ, в сравнении с другими методами выявления и ранжирования наиболее общих проблем развития украинской экономики.

Реалистическая картина украинской экономики, в виде главных проблем, тормозящих стабильное и долгосрочное развитие украинской рыночной экономики, конечно, не всегда приятна. Особенно власть имущим. Но она позволяет более объективно и реалистично взглянуть не только на основные причины стагнации украинской экономики, но и разработать «дорожную карту» по выходу из стагнации и стабильному развитию украинской экономики. В том числе и определить актуальность и эффективность западных реформ, предлагаемых МВФ, ВБ и ЕС.

Рассматривая вышеуказанные гипотезы и предварительные эмпирические данные нашего пилотажного исследования, необходимо в первую очередь подчеркнуть, что главное в экономических и социально-экономических исследованиях – не сами эмпирические выводы о причинах стагнации украинской экономики и не эмпирические прогнозы развития украинской экономики в среднесрочной и долгосрочной перспективах. **Главное – научный подход к экономическим оценочным и прогностическим исследованиям, в том числе теоретико-методологическое обоснование, адекватное украинским и мировым экономическим процессам, а также методика и инструментарий экономического исследования.**

Список использованных источников

1. Геєць В. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання// Економіка України.-2015.-№1.-С.4-25. 2. Єщенко П.С. Україні – зміну моделі соціального захисту населення// Економіка України.-2017.-№1.- С.3-17. 3. Кравченко В.Ю. Соціально-економічні детермінанти політичного насилля// Вісник Дніпропетровського університету. Серія Філософія, Соціологія, Політологія: збірник наукових праць.-Д.: Видавництво «Інновація», 2015.-№1.-с.81-90. 4.Кузеванов В. Историко-политические и социально-экономические аспекты новой украинской национальной идентичности//Віче.-2008.-№20.-с.16-18. 5. Кузеванов В.М. Компаративистский анализ основных проблем и перспектив развития украинской экономики: методология и методика исследования/ Україна в гуманітарних і соціально-економічних вимірах. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 24-25 березня 2017 р., м.Дніпро. Частина І./ Наук. ред. О.Ю.Висоцький. - Дніпро: СПД «Охотнік», 2017.- С.218-229. 6. Кузеванов В.М. Кризис посткоммунистической политической системы и кризисная методология политологии/ Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук. Матер. IV всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. (м.Дніпропетровськ, 15 липня 2014 р.): у 2-х частинах.-Д.: ТОВ «Інновація», 2014.-ч.І.- С.33-36. 7. Кузеванов В.М. Теория постакадемизма в стратегии прогнозирования украинского политикума (2017-2037 гг.)// Вісник Дніпропетровського університету. Серія Філософія, Соціологія, Політологія: збірник наукових праць.- 2016.-№2.-с.10-18. 8. Лелеко В.В. Українська криза як новітній виклик системі міжнародної безпеки// Вісник Дніпропетровського університету. Серія Філософія, Соціологія, Політологія: збірник наукових праць.-Д.: Видавництво «Інновація», 2015.-№1.-с.115-119. 9. Матюха В.В., Сухіна О.М. Мінерально-сировинний комплекс України у контесті сталого розвиткуекономіки//ЕкономікаУкраїни.-2017.-№1.-С.64-79. 10. Пустовийт Р.Ф. Институциональные факторы клептократической экономики// Экономика Украины.-2015.-№12.-с.26-38. 11. Тарасевич В. О государственно-капиталистической обусловленности инновационного развития национальной экономики// Економіка України.-2015.-№11.-С.16-31. 12. Харазішвілі Ю.М., Ляшенко В.І. Проблеми оцінки та інтегральні індекси сталого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки// Економіка України. - 2017.-№2. - С.3-23. 13. Экономика Украины (Журнал).-2016.-№3. - с.3-16. 14. https://news.mail.ru/ economics/29364820/. 15. https://news.mail.ru/politics/29316624/?frommail=1. 16. https://news.mail.ru/politics/29540904/?frommail=1. 17. http://www.ukrinform.ru/rubric-lastnews/1477345-poleznie_iskopaemie_ ukraini_infografika_1506730.html.

18. http://www.pravda.com.ua/rus/news/2017/03/3/ 7137035/.
19. https://news.mail.ru/politics/29794536/?frommail=1.

Д. В. Татарінцев

ДЕМОГРАФІЧНА ПРОБЛЕМА: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ

Серед глобальних соціально-економічних проблем можна виділити - демографічну проблему.

Світова тенденція старіння людства спричиняє нас до висновків. Кількість населення похилого віку що року зростає на 2 відсотки, що суттєво перевищує зростання кількості населення. За думки науковців, число людей похилого віку буде зростати, протягом найближчої чверті століття. Зараз людям яким 80 років і більше в світі нараховується приблизно 600 мільйонів чоловік, а за наступні п'ять років населення якому від 65 років стане більше, ніж дітей молодше 5 років.

Це може відбуватися за різних умов. В Україні, це пояснюється малою народжуваностю і зменшення населення . Починаючи з 1992 року,в українців тяжкі часи. Різке зниження рівню життя на початку 90-х досі відгукується на плануванні потомства майже кожної української сім'ї. Також в нашій країні досить велика смертність дітей, на рівні Монголії, Перу та Індонезії.

І тому людей пенсійного віку на багато більше молодих. За прогнозами, до 2050 року 39% населення нашої країни буде у віці від 60 років і старше. Експерти вже давно почали підіймати це питання, тому що демографічні проблеми призведуть до економічних.

Структура споживання товарів різна. Збільшення людей похилого віку вимагає від виробників замінити асортимент товарів і переглянути послуги. Громадський транспорт теж буде підлягати переробленню, щоб похилим людям було. Це виливається у великі суми.

При зростанні кількості похилого населення, всі ці витрати опиня на системах охорони здоров'я і пенсійного фонду. Люди похилого віку не отримують потрібного догляду навіть від сім'ї, а вже самотнім залишається сподіватися тільки на державу і суспільство.

Позитив у цьому один – рівень життя підвищився, і люди живуть довше. Україна почала вирішення цієї проблеми за європейським сценарієм, збільшуючи пенсійний вік для жінок. Але результати після цих дій будуть відчутні не скоро. А похилі люди вимагають уваги вже сьогодні.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Алєксєєва Ганна Станіславівна, асистент, аспірант кафедри педагогіки та методики професійного навчання Української інженерно-педагогічної академії, м.Харків.

Андріянова Ольга Ярославівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри гуманітарних наук Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Андрушко Ірина Анатоліївна, заступник директора комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІ ступенів – академічний ліцей № 15» Кам'янської міської ради.

Аніскевич Світлана Вікторівна, старший викладач кафедри фізичної культури, спорту та здоров'я ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет».

Ахмад Інна Михайлівна, старший викладач НТУУ «КПІ» ім. І. Сікорського.

Басіна Богдана Олександрівна, кандидат медичних наук, асистент кафедри внутрішньої медицини1 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Бахшалиев Эйнулла Фазил оглы, научный сотрудник Института Права Национальной Академии Наук Азербайджанской Республики.

Бачинська Наталія Василівна, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри фізичного виховання та спорту Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Бібікова (Жулканич) Неля Олександрівна, асистент кафедри менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ.

Білаш Валерія Вячеславівна, студентка кафедри «Рудникової аерології та охорони праці» Криворізького національного університету.

Бобак Галина Романівна, студентка факультету іноземних мов Львівського національного університету ім.І.Франка.

Бобак Марія Іванівна, кандидат філос. наук, доц., доцент кафедри іноземних мов Тернопільського державного медичного університету ім.І.Я.Горбачевського.

Богданович Олександр Вікторович, викладач Уманського обласного музичного училища ім. П.Д. Демуцького.

Бондаренко Олександра Ігорівна, викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування №3 КПІ ім. Ігоря Сікорського, м.Київ.

Буздиган Марія Олександрівна, аспірантка Одеського національного економічного університету.

Булатова Людмила Георгіївна, в.о. директора Миколаївського муніципального академічного коледжу.

Буханець Олена Олександрівна, студентка 4-го курсу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Вайдич Тетяна Василівна, старший викладач українського відділення кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ (м. Берегово).

Васильєва Лариса Іванівна, к.мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Васильєва Лариса Іванівна, канд.мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Вишняков Василь Миколайович, викладач кафедри спортивних ігор Придніпровської державної академії фізичної культури та спорту.

Вішнікіна Любов Петрівна, кандидат педагогічних наук, доц., завідувач кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Власенко Каріна Олександрівна, провідний спеціаліст, здобувач кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ).

Власенко Наталія Іванівна, кандидат філологічних наук, доц., доцент кафедри зарубіжної літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Гавриленко Наталя Валентинівна, слухач заочної форми навчання ІІ курсу Навчально-методичного центру післядипломної освіти та підвищення кваліфікації Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, начальник відділу інформаційно-комунікаційних технологій, вищої та професійно-технічної освіти управління освіти департаменту гуманітарної політики Дніпровської міської ради.

Гарагуля Ганна Андріївна, кандидат медичних наук, асистент кафедри внутрішньої медицини1 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Гарбера Ірина Володимирівна, аспірант 3 року навчання спеціальності 10.02.01 «Українська мова», асистент кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Гедікова Наталя Пилипівна, д-р політ. н., проф., професор кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса).

Гетман Марина Геннадіївна, кандидат мед. наук, доц., завідувач кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Гладуш Віктор Антонович, доктор педагогічних наук, проф., завідувач кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Глущенко Діана Русланівна, студентка Дніпровського національного університету імені О. Гончара.

Голега Ірина Миколаївна, студентка Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Голубішко Ірина Юріївна, кандидат філологічних наук, доц., доцент кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Гонтар Дмитро Анатолійович, вчитель історії та правознавства, керівник військово-патріотичного гуртка «Навчання доблесті і слави» Криворізької ЗШ І-ІІІ ст. №109 Дніпропетровської обласної ради та Криворізької ЗШ І-ІІІ ст. №90 Дніпропетровської обласної ради (за сумісництвом).

Горпинич Олексій Олександрович, доц., кандидат наук з фізичного виховання та спорту Дніпровського національного університету імені О. Гончара.

Горпинич Олексій Олександрович, канд. наук з фіз. вих. та спорту, доц., доцент кафедри фізичного виховання Дніпровського національного університету імені О. Гончара.

Гривул Тарас Теодорович, канд.іст.н., офіцер відділу по роботі з особовим складом Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів).

Гринчій Яна Володимирівна, викладач Київського коледжу будівництва, архітектури та дизайну.

Гришина Наталія Володимирівна, к.е.н., викладач кафедри менеджменту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв).

Громко Тетяна__Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (м.Кропивницький).

Грюкова Вікторія Валеріївна, старший викладач кафедри спортивних ігор Придніпровської державної академії фізичної культури та спорту.

Гуськова Ольга Миколаївна, вчитель історії НВК «Ліцей спеціалізована загальноосвітня школа І – ІІІ ступенів», м. Марганець.

Дмитренко Юрій Степанович, науковий співробітник Науково-методичного центру кадрової політики Міністерства оборони України.

Домнічев Микола Володимирович, кандидат технічних наук, доц., доцент кафедри «Рудникової аерології та охорони праці» Криворізького національного університету.

Дробний Петро Данилович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського.

Дутко Тарас Романович, доцент кафедри фізичного виховання Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна.

Єфімова Любов Ігорівна, студентка ІІ курсу Економічного відділення Київського коледжу будівництва, архітектури та дизайну.

Єфімова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Жданов Дмитро Костянтинович, вчитель географії Одеської ЗОШ № 82

Жицька Світлана Анатоліївна, старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Забіяко Юрій Олегович, старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Задорожня Олена Володимирівна, старший викладач кафедри історії та теорії права і держави юридичного факультету Херсонського державного університету.

Заікіна Дар'я Павлівна, аспірантка кафедри «Рудникової аерології та охорони праці» Криворізького національного університету.

Замовский Эдуард Федорович, кандидат педагогічних наук, доцент, завідуючий кафедрою «Фізичної культури, спорту та здоров'я» ДВНЗ «Український державний хіміко - технологічний університет».

Звіришина Ірина Михайлівна, магістрант Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв).

Зінченко Галина Юріївна, аспірантка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Зламанюк Євгенія Миколаївна, здобувач кафедри філософії освіти КВНЗ«Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

Зламанюк Людмила Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доц., завідувач кафедри природничо-математичної освіти КВНЗ «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

Іванчук Марія Георгіївна, доктор психологічних наук, професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Калашникова Оксана Сергіївна, асистент кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Калашникова Оксана Сергіївна, к.мед. наук, асистент кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Каріх Ігорь Володимирович, директор науково-консультаційного центру правових досліджень Сумського державного університету.

Кастро Родрігес Артуро Хавієр, кандидат філологічних наук, доц., доцент кафедри романської філології та перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Кириченко Олена Анатоліївна, заступник директора з навчально-виховної роботи Харківського ліцею № 149 Харківської міської ради Харківської області.

Клебан Руслана Сергіївна, магістрант кафедри початкової та дошкільної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Клебанський Євгеній Олегович, кандидат хімічних наук, доц., доцент кафедри загальної та клінічної фармації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Князик Юлія Сергіївна, вчитель англійської мови КЗО НВК №36 Дніпровської міської ради.

Кобилецька Віра Віталіївна, асистент кафедри перекладознавства та контрактивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка.

Коваленко Борис Олексійович, кандидат філологічних наук, доц., доцент кафедри української мови, декан факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Коваленко Наталія Дмитрівна, кандидат філологічних наук, доц., професор кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Коваленко Тетяна Олександрівна, методист методичного кабінету департаменту з гуманітарних питань Кам'янської міської ради.

Козир Маргарита Валентинівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Козич Ірина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доц., доцент кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності Запорізького національного університету.

Колодницька Ольга Дмитрівна, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов Тернопільського державного медичного університету ім.І.Я.Горбачевського.

Коломієць Наталія Євгенівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та світової літератур Криворізького державного педагогічного університету.

Колюх Валерій Вікторович, д-р політ. н., доцент кафедри політичних наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Команенкова Тетяна Петрівна, вчитель- методист, вчитель Криворізької ЗШ І -ІІІ ст. № 102.

Комаринська Зоряна Михайлівна, канд.іст.н., доц., доцент кафедри менеджменту та соціальних наук Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

Корогод Лариса Петрівна, канд.політ. н., доц., завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту.

Косьмій Олена Михайлівна, к.політ.н., доц., старший науковий співробітник Інституту модернізації змісту освіти МОН України.

Криворотько Анастасія Олександрівна, магістрантка Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Кузеванов Виталий Максимович, старший науковий співробітник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.

Курган Ольга Володимирівна, методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Кухта Марія Іванівна, канд.пед.н., доц., доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Лакіза Тетяна Владиславівна, канд.мед.н., доц., доцент кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Лехолетова Марина Миколаївна, викладач кафедри фізичної реабілітації та біокінезіології факультету **здоров'я, фізичного виховання і спорту** Київського університету імені Бориса Грінченка.

Лозова Оксана Миколаївна, голова циклової комісії соціально-економічних та гуманітарних дисциплін Уманського обласного музичного училища ім. П.Д. Демуцького.

Ломакін Руслан Русланович, магістр юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Лучкевич Вікторія Володимирівна, канд.пед.н., доц., доцент кафедри романської філології та компаративістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Любавіна Дар'я Петрівна, студентка групи ВУ-14-1 Дніпровського національного університету імені О. Гончара.

Маляр Любов Василівна, канд.пед.н., доц., доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «Ужгородський національний університет», кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Марчишина Алла Анатоліївна, канд.філол.н., доц., докторант кафедри германських мов і перекладознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Меляков Антон Володимирович, канд.іст.н., доц., професор кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту Національної академії державного управління при Президентові України.

Мисечко Тетяна Володимирівна, магістрант педагогічного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Мірошніченко Лариса Василівна, викладач вищої категорії,викладач-методист Вищого комунального навчального закладу Сумської обласної ради «Лебединське педагогічне училище імені А.С.Макаренка».

Міськова Наталія Миколаївна, канд.пед.н., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Мухін Євгеній Олексійович, старший викладач Миколаївського Національного університету кораблебудування ім. А. Макарова.

Нестеренко Оксана Володимирівна, канд.техн.н., доц., доцент кафедри «Рудникової аерології та охорони праці» Криворізького національного університету.

Нетьосов Сергій Іванович, канд.пед.н., доцент кафедри педагогіки та корекційної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Ніколаєко Лариса Петрівна, директор комунального закладу «Навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІ ступенів – академічний ліцей № 15» Кам'янської міської ради.

Олексюк Оксана Євгенівна, канд.пед.н., доц., доцент кафедри педагогіки та загальної психології Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського.

Орду Катерина Сергіївна, аспірантка ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, викладач української мови кафедри суспільних наук Одеського національного медичного університету.

Осінська Дар'я Сергіївна, студентка 1 курсу факультету підготовки кадрів до органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків).

Охромій Галина Василівна, д-р мед.н., проф., професор кафедри «Фізичної культури, спорту та здоров'я» ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет».

Пацан Василь Олексійович (Євлогій, архієпископ Новомосковський), кандидат богослов'я, канд.філос.н., доцент кафедри філософії Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Петляк Ірина Борисівна, викладач німецької мови та світової літератури Вінницького медичного коледжу ім. акад. Д.К. Заболотного.

Петрушко Людмила Олександрівна, студентка V курсу ОР «магістр» спеціальність «Початкова освіта» Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Пітель Віра Мирославівна, канд.філол.н., доц., доцент кафедри української мови ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Пічурін Валерій Васильович, канд. психол.н., доц., завідувач кафедрою фізичного виховання Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна.

Пічурін Віктор Васильович, канд.мед.н., доц., доцент кафедри фізичного виховання Дніпровського національного університету імені О.Гончара.

Повидиш Владислав Володимирович, магістр права, м. Київ.

Подплетня Олена Анатоліївна, доктор фармацевтичних наук, проф., завідувач кафедри загальної та клінічної фармації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Полудьонна Наталія Станіславівна, канд.психол.н., доц., доцент кафедри управління та роботи з персоналом Національної академії внутрішніх справ (м. Київ).

Полякова Ольга Станіславівна, канд. юридичних наук, доцент кафедри військового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Поступна Олена Вікторівна, кандидат наук з державного управління, доцент, докторант кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Прокопенко Лілія Сергіївна, канд.іст.н., доц., доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Прокопова Олена Семенівна, канд.пед.н., директор Харківського ліцею № 149 Харківської міської ради Харківської області.

Процик Ірина Романівна, канд.філол.н., доц., докторант кафедри політичних і правових доктрин Вроцлавського університету.

Прудченко Інна Іванівна, канд.пед.н., доц., завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

Радченко Роман Миколайович, аспірант кафедри регіонального управління, місцевого самоврядування та управління містом Національної академії державного управління при Президентові України.

Роман Ірина Михайлівна, викладач англійської мови кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів).

Рось Ольга Григорівна, аспірант Національної академії державного управління при Президентові України.

Рубінська Броніслава Іллівна, канд.пед.н., доц., доцент кафедри романо-германських мов і перекладу гумнітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ).

Сапожников Станіслав Володимирович, д-р пед.н., проф., заступник завідувача кафедри педагогіки та психології Вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро).

Селіванова Альона Сергіївна, студентка 4-го курсу Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Сікорська Ольга Олександрівна, канд.філол.н., доц., завідувач кафедри суспільних наук Одеського національного медичного університету.

Сімонова Тетяна Анатоліївна, канд.мед.н., доц., доцент кафедри внутрішньої медицини №3 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Січева Віталія Володимирівна, студентка Центру післядипломної освіти Дніпровського національного університету імені О.Гончара, начальник відділу з питань енергоменеджменту та впровадження енергозберігаючих технологій виконкому Криворізької міської ради.

Слободнюк Руслан Євгенійович, канд.техн.н., викладач кафедри загальної та клінічної фармації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Смичок Марина Миколаївна, магістрант кафедри початкової та дошкільної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Смолікевич Надія Романівна, старший викладач кафедри мовної підготовки Львівського державного університету внутрішніх справ.

Смолякова Катерина Олексіївна, магістрант Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (м. Миколаїв).

Соснін Олександр Васильович, д-р політ.н., професор, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України.

Стефіна Надія Василівна, канд.пед.н., доц., доцент Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Сушицька Ольга Леонідівна, заступник директора з навчальної роботи Вищого комунального навчального закладу «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка» Житомирської обласної ради.

Талалаєв Костянтин Олександрович, канд.мед. н., доц., проректор з науково-педагогічної роботи (з питань гуманітарної освіти та виховання) Одеського національного медичного університету.

Татарінцев Данило Віталійович, студент ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля».

Терентьєв Сергій Ленідович, викладач кафедри спортивних ігор Придніпровської державної академії фізичної культури та спорту.

Тимчук Володимир Юрійович, канд.техн.н., старший науковий співробітник, старший викладач кафедри комплексів та приладів артилерійської розвідки Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів).

Тимчук Володимир Юрійович, канд.техн.н., старший науковий співробітник, старший викладач кафедри комплексів та приладів артилерійської розвідки Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів).

Федоряка Андрій Вікторович, старший викладач кафедри гімнастики Придніпровської державної академії фізичної культури та спорту.

Фоміна Галина Віталіївна, канд.філол.н., доц., доцент кафедри німецької мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Хан Євген Вікторович, канд.іст.н., молодший науковий співробітник науково-дослідної частини історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Хом'як Ольга Анатоліївна, канд.пед.н., доц., доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Хрідочкіна Марина Олексіївна, викладач суспільних дисциплін Кам'янського енергетичного технікуму.

Червона Леся Миколаївна, канд.філос.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

Черкасова Ольга Григорівна, канд.мед.н., доц., доцент кафедри внутрішньої медицини 1 ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Чмель Вікторія Володимировна, викладач НТУУ «КПІ» ім. І. Сікорського.

Шашкіна Наталія Іванівна, канд.філол.н., доц., завідувач кафедри іноземних мов Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.

Шевельова Наталія Вікторівна, вихователь ДНЗ-яслі №43, м.Мелітополь.

Шелемба Віта Миколаївна, магістрант кафедри початкової та дошкільної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне).

Шовак Оксана Іванівна, канд.філол.н., доц., доцент кафедри англійської філології Ужгородський національний університет.

Шпачинський Ігор Леонідович, канд.філос.н., доц., доцент кафедри філософії Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського.

Шулик Поліна Львівна, канд.філол.н., доц., професор кафедри германських мов і зарубіжної літератури Кам'янець-Подільського національного університетку імені Івана Огієнка.

Шульга Дмитро Олександрович, студент ІІІ курсу факультету фізики, електроніки та комп'ютерних систем Дніпровського національного університету імені О. Гончара.

Щетинникова Ольга Олександрівна, викладач кафедри іноземних мов Придніпровської державної академії будівництва та архітектури.

Юдіна Юніта Валентинівна, викладач-методист, спеціаліст вищої категорії, голова предметно-циклової комісії диригентсько-хорових та музично теоретичних дисциплін комунального закладу «Мелітопольське училище культури» Запорізької обласної ради.

Яременко Наталя Володимирівна, канд.філол.н., доцент кафедри української та світової літератур Криворізького державного педагогічного університету.

Ярмоленко Юлія Олександрівна, канд.екон.н., доцент кафедри маркетингуАкадемії праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ).

Andriukaitiene Regina, Assoc. Prof. PhD., Marijampole College, Marijampole, Lithuania.

Vveinhardt Jolita, Assoc. Prof. PhD, Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ V. **СУЧАСНА ОСВІТА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД, МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ** 3

Сапожников С. В. Місія та мета університету у реаліях XXI століття 3

Смолікевич Н. Р. Академічна мобільність як один із головних сучасних викликів вищої освіти України 5

Хан Є. В. Участь України у Болонському процесі як важливий інструмент інтеграції до європейського освітнього простору 8

Червона Л. М. Соціальна ідентифікація як інструмент розвитку студентського самоврядування в університетах 10

Прудченко І. І. Рівнева модель засвоєння змісту вищої педагогічної освіти 12

Vveinhardt J., Andriukaitiene R. Organization's Spirituality: Simulation or Organizational-Cultural Identity? 14

Полудьонна Н. С. Реалізація функцій самостійної роботи у процесі підготовки поліцейських кадрів в умовах вищого навчального закладу: педагогічний досвід 16

Мірошніченко Л. В. Застосування інноваційних технологій у формуванні навичок толерантної взаємодії у підлітків 17

Вішнікіна Л. П. Диференціація засобів предметно-компетентнісного навчання географії 19

Громко Т. В. Робота з проектами при вивченні української мови (за професійним спрямуванням) 21

Богданович О. В. Професійно орієнтований підхід при викладанні загальноосвітніх дисциплін 23

Гарагуля Г. А., Басіна Б. О. Застосування компетентністного підходу навчання серед студентів медичного ВУЗу 25

Гладуш В. А., Криворотько А. О. До проблеми формування статеворольової ідентичності у підлітків з порушенням інтелектуального розвитку 26

Васильева Л. И., Калашникова О. С. Создание и внедрение новых форм образовательных материалов 27

Гонтар Д. А. Історичне краєзнавство як засіб активізації інтересу учнів до вивчення історії 30

Домнічев М. В., Нестеренко О. В., Заікіна Д. П., Білаш В. В. Сучасні проблеми викладання вибухобезпеки 32

Єфімова О. М. , Жицька С. А. Використання особистісно-орієнтованого підходу при вивченні іноземної мови студентами вищих навчальних закладів 34

Жданов Д. К. Досвід організації краєзнавчої роботи в Одеській ЗОШ № 82 35

Зінченко Г. Ю. Сучасний учитель математики: інноваційна особистість освітнього простору 37

Зламанюк Л. М., Зламанюк Є. М. Пізнавальна активність – рушійна сила навчального процесу 38

Кастро Родригес А. Х. К вопросу о создании современного учебника испанского языка для ВУЗов Украины 40

Князик Ю. С. Моделі системи освіти в сучасному світі 42

Лехолетова М. М. Шляхи організації навчального процесу у ВНЗ для формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери 44

Команенкова Т. П. Мультимедійні системи навчання як сучасний методологічний засіб інтерактивного навчання на уроках географії 46

Курган О. В. Педагогічний моніторинг як сучасний засіб дослідження якості виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах 48
Козич І. В. Модель розвитку конфліктологічної культури студента 49
Коваленко Т. О., Ніколаєнко Л. П., Андрушко І. А. Управління розвитком професійної компетентності вчителів 51
Меляков А. В. Турніри юних істориків: традиції та перспективи 54
Мисечко Т. В. Творча обдарованість в учнів початкових класів на уроках мистецтва 55
Міськова Н. М. Особливості логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку на сучасному етапі 57
Нетьосов С. І., Буханець О. О. Професійна спрямованість розумово відсталих учнів старших класів допоміжної школи 59
Іванчук М. Г., Петрушко Л. О. Готовність майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі 61
Нетьосов С. І., Селіванова А. С. До питання аналізу самооцінки дітей молодшого шкільного віку з розумовою відсталістю 63
Прокопова О. С., Кириченко О. А. Організація системи професійного самовдосконалення вчителів у Харківському ліцеї № 149 65
Рубінська Б. І. Відбір змісту навчання для викладання практичної фонетики англійської мови перекладачам у ВНЗ 67
Слободнюк Р. Є., Клебанський Є. О., Подплетня О. А. Роль науково-дослідницької роботи студентів у формуванні їх професійних компетентностей 68
Соснін О. В., Повидиш В. В. Про необхідність трансформації вимог до викладання знань інформаційно-комунікаційних дисциплін 69
Талалаєв К. О., Сікорська О. О., Уварова О. О. Волонтерський рух у вищому медичному навчальному закладі як засіб національно-патріотичного виховання та професійної освіти 71
Хом' як О. А., Клебан Р. С. Мистецтво як засіб формування естетичної культури майбутніх учителів початкової школи 73
Шелемба В. М. Реалізація міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутнього вчителя початкових класів 74
Шпачинський І. Л. Щодо підготування вчителів за «фінською моделлю» навчання 77
Хом'як О. А., Смичок М. М. Використання інтерактивних методів у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до викладання суспільствознавства 78
Юдіна Ю. В. Модель компетентного випускника-хормейстера вищого навчального закладу І-ІІ рівня акредитації 80
Булатова Л. Г. Оновлення системи освіти через створення і функціонування НВК «школа-коледж» 81
Вайдич Т. В. Іван Панькевич: особливості становлення педагога і науковця . . . 83
Васильева Л. И., Калашникова О. С. Создание образовательного пособия для повышения качества подготовки выпускников медицинских ВУЗов и врачей-интернов 84
Гавриленко Н. В. Упровадження державно-громадської моделі управління в системі освіти міста Дніпра 86
Гуськова О. М. Освіта в Україні: уроки минулого та майбутній шлях 90

Каріх І. В. Політика держави у сфері науки та освіти як чинник забезпечення національної безпеки України 92
Косьмій О. М. Особливості взаємодії суб'єктів освітнього процесу в Україні . . 93
Гавриленко Н. В. Електронне урядування в системі освіти міста Дніпра 95
Маляр Л. В., Кухта М. І. А.Волошин і О.Маркуш про роль шкільництва у формуванні національної свідомості учнів (20-30-і рр. XX ст.) 100
Лучкевич В. В. Мовно-освітня політика: сутність поняття та основні характеристики 102
Стефіна Н. В. Використання музичного мистецтва як ефективного засобу розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку: доцільність і перспективи 103
Ярмоленко Ю. О. Головні проблеми аграрної освіти України в умовах європейської інтеграції та сталого розвитку 106
СЕКЦІЯ VI. **РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ВНЗ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ** 108
Лозова О. М. Роль мотивації навчальної діяльності та її розвиток у студентів при вивченні соціально-економічних та гуманітарних дисциплін 108
Комаринська З. М. Специфіка та проблеми викладання історії україни у вищих навчальних закладах нефахового спрямування 109
Чмель В. В., Ахмад І. М. Значення вивчення іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах у контексті безперервної освіти 111
Алєксєєва Г. С. Web-квест як засіб формування комунікаційного компоненту інформаційної культури в іноземних студентів 112
Власенко К. О. культурологічний підхід до формування ціннісного ставлення до сільськогосподарської праці у студентів вищих аграрних навчальних закладів 113
Гетман М. Г., Лакіза Т. В., Писаревська О. В., Сімонова Т. А. Проведення державної атестації студентів медичної академії 114
Козир М. В. Інформаційна педагогіка як аспект прикладної інформології 116
Орду К. С., Сікорська О. О. Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у системі професійної освіти 118
Прокопенко Л. С. Опанування засад професійної етики студентами спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (на прикладі етичних кодексів фахових міжнародних організацій) 119
Сушицька О. Л. Інноваційні технології як важливий фактор формування фахової компетентності майбутніх учителів під час практики з додаткових спеціалізацій . . 121
Черкасова О. Г. Аналіз клінічних ситуацій як інтерактивна технологія навчання лікарів-інтернів на кафедрі внутрішньої медицини 1 123
Shchetynnykova O. O., Shashkina N. I. Word Cloud as a Tool for Effective Development of Academic Skills 124
Охромий Г. В., Замовский Э. Ф. Оптимизированные методологии преподавания теории и практики в высших учебных заведениях в современных условиях 126
Аніскевич С. В. Недоліки сучасної системи фізичного виховання студентів ВНЗ 127
Бачинська Н. В., Забіяко Ю. О. Тенденції розвитку спортивного туризму в Дніпропетровській області та Україні 129

Пічурін В. В., Горпинич О. О., Шульга Д. О. Рекомендації застосування лікувальної гімнастики для профілактики комп'ютерних хвороб 131
Дробний П. Д. Визначення поняття «конституція людини» у медичній і спортивній практиці 133
Бачинська Н. В., Федоряка А. В. Оцінка функціонального стану серцево-судинної системи студентів-спортсменів 135
Вишняков В. М., Грюкова В. В., Терентьєв С. Л. Фізична культура в сучасному суспільстві 136
Пічурін В. В., Любавіна Д. П. Теоретичні аспекти формування здорового способу життя студентів 138
Мухін Є. О. Засоби активізації фізичної діяльності студентів на заняттях аеробіки 140
Пічурін В. В., Глущенко Д. Р. Самостійні заняття лікувальною фізичною культурою як чинник відновлення та зміцнення здоров`я студентів, які звільнені від практичних занять з фізичного виховання 142
Горпинич О. О., Пічурін В. В. Кросфіт в системі фізичного виховання студентів 143
Пічурін В. В., Дутко Т. Р. Психологічна просвіта як складова фізичного виховання студентів залізничних ВНЗ 145
Олексюк О. Є. Роль навчальної дисциліни «Конфліктологія» у формуванні навичок ефективної взаємодії у студентському середовищі 147
СЕКЦІЯ VII. **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК** 149
Власенко Н. І. Роман у добу становлення комунікативної раціональності: епістемологічні передумови метадискурсивного нововідкриття жанрового діалогізму 149
Patsan V. O. (Archbishop Eulogius of Novomoskovsk) Paving the Way of Transmitting God's Word into the Human Languages: E. A. Nida's Method of Dynamic/Functional Equivalence 151
Андріянова О. Я. Проблеми впорядкування й стандартизації сучасної української військової термінології 155
Бондаренко О. І. Вживання дієслів англійської мови **to make** та **to do** в різних контекстах 157
Гарбера І. В. Репрезентація фітоморфного коду культури концепту «людина» (на матеріалі фразеології східностепових українських говірок) 159
Голубишко И. Ю. Особенности портретирования в произведениях В.Г.Короленко 161
Kolodnytska O. D., Bobak H. R., Bobak M. I. Reading as a Tool of Developing Language Habits 163
Гривул Т. Т., Тимчук В. Ю. Українська військовість у XX столітті: державницькі, націєтворчі, історіософські і людські виміри 164
Kobyletska V. V., Petliak I. B., Tymchuk V. Yu. Two Versions of the Poem by Volodymyr Tymchuk for Comparative Analysis: *Вслухання* (*Vsluhannia*) in Source Text and Being in Hearing in as Self-Translated 168
Коваленко Н. Д. Просторове поширення фразем та їх компонентів 171
Коломієць Н. Є. Образи-інтерференти в ліриці другої половини XIX століття . . 172
Марчишина А. А. Вербальні коди постмодерністської маскулінності 174
Коваленко Б. О. Народні пісні як джерело наукових досліджень 176

Shovak O. I. On the Essence of Paralanguage as the Component of Non-Verbal Communication 177
Фоміна Г. В. Вплив готської мови на лексичну систему інших індоєвропейських мов 179
Пітель В. М. Сенсорні ознаки як основа метафори в семантемах зооназв 180
Яременко Н. В. Образне втілення мотиву весняного оновлення природи в поезії Б.Д.Грінченка 183
Шулык П. Л. К вопросу о жанре библейского мифа о сотворении мира и человека 184
СЕКЦІЯ VIII. **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ НАУК. ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ** 187
Колюх В. В. Суд присяжних в Україні як механізм участі народу в здійсненні правосуддя 187
Гедікова Н. П. Право як гарантія свободи 189
Голега І. М. Взаємодія і взаємовплив держави і громадянського суспільства . . . 191
Задорожня О. В. Захист гідності людини: світовий досвід і вітчизняні реалії 193
Ломакін Р. Р. Проблеми і здобутки юридичної освіти на Дніпропетровщині . . . 195
Осінська Д. С. Термін «The Rule of Law» 198
Процик І. Р. Націоналістична доктрина Дмитра Донцова в оцінці Юрія Шевельова (Юрія Шереха) 199
Шевельова Н. В. Правова освіта у ДНЗ як запорука виховання свідомого громадянина 201
Бахшалиев Э. Ф. Некоторые вопросы науки права социального обеспечения . . 203
Дмитренко Ю. С. Механізми державного регулювання використання поліграфних технологій у секторі безпеки і оборони України 205
Рось О. Г. Стан нормативно-правового забезпечення інституційної спроможності місцевого самоврядування в Україні 207
Поступна О. В., Полякова О. С. Актуальні напрями наукових досліджень з проблем державного управління освітою в Україні 210
Корогод Л. П. М. Грушевський і газета «Село» 211
Січева В. В. Перспективи розвитку органів самоорганізації населення 213
Радченко Р. М. Особливості функціонування та розвитку житлово-комунального господарства в Україні 215
Бібікова (Жулканич) Н. О. Дефініції економічної сутності категорії «органічне агровиробництво» 217
Буздиган М. О. Критерії класифікації факторів ділової активності підприємства 220
Гришина Н. В., Звіришина І. М., Смолякова К. О. Проблеми менеджменту в умовах сучасних реалій 222
Єфімова Л. І. , Гринчій Я. В. Соціальна безпека як стан захищеності соціальних груп та суспільства в цілому 224
Хрідочкіна М. О. Актуальні проблеми сучасної інформаційної безпеки економіки України 226
Кузеванов В. М. Эмпирия и теория в исследовании проблем и перспектив развития украинской экономики 227
Татарінцев Д. В. Демографічна проблема: соціально-економічні виміри 237
Інформація про авторів 238

Наукове видання

Науковий редактор

О.Ю.Висоцький

С 69 Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики. Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції. 26-27 травня 2017 р., м.Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2017. – 250 с.

У збірник вміщено матеріали Другої Всеукраїнської наукової конференції «**Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики**», що присвячені найбільш значущим науковим проблемам у царині політичних, соціологічних, юридичних, історичних, філологічних, педагогічних, психологічних, економічних наук, а також філософії, державного управління, соціальних комунікацій, фізичного виховання і спорту. Рекомендовано для студентів, аспірантів і викладачів вищих навчальних закладів, науковців.

СПД «Охотнік» В.С.

49040, м. Дніпро, Запорізьке шосе, буд.40, к. 194.

Код за ДРФО 1708213264

Свідоцтво И № 816689 від 01.01.2011.

Здано на складання 22.05.17. Підписано до друку 23.05.17. Формат 60х84/16.
Папір офс. Друк різографічний. Гарнітура Times. Умовн.друк.арк. 9,00.
Умовн.фарб.-відб. 25,72. Обл.-видавн. арк. 26,05. Наклад 300 прим. Зам. № О_6454